

GÖTEBORGS UNIVERSITET

Det här verket har digitaliserats i ett samarbete mellan Litteraturbanken och universitetsbiblioteken i Göteborg, Lund, Umeå och Uppsala.

Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den tolkade texten kan innehålla fel.

Därför bör du visuellt jämföra den tolkade texten med de scannade bilderna för att avgöra vad som är riktigt.

Om du anser dig ha upphovsrätt till detta material, ber vi dig vänligen kontakta Göteborgs universitetsbibliotek.

The digitisation of this work is a collaboration between The Literature Bank and the university libraries in Gothenburg, Lund, Umeå and Uppsala.

All printed text is OCR processed into machine readable text. This means that you can search the document and copy its text. Older documents with print in poor condition can be hard to process and may contain errors. Compare the interpreted text visually to the scanned image to determine what is correct.

If you believe you own the copyright to this work, please contact the Gothenburg University Library.

GÖTEBORGS
UNIVERSITET

LUNDS
UNIVERSITET

UPPSALA
UNIVERSITET

691.
HISTORISKA SKIZZER

OCH

BERÄTTELSE

rån skilda tider

AF

J. O. ÅBERG

—◆—
STOCKHOLM
S. A. EKBOMS FÖRLAG.

Första Samlingen.

Pris: 2 kronor.

FRAN SKIBDA TIDER

FRAN SKIBDA TIDER

FRAN SKIBDA TIDER

FRAN SKIBDA TIDER

FRAN SKIBDA TIDER

FRÅN SKILDA TIDER

HISTORISKA SKIZZER OCH BERÄTTELSE

AF

J. O. ÅBERG.

Första Samlingen.

STOCKHOLM

S. A. EKBOMS FÖRLAG.

INDEX

I. Introduction 1

II. General Principles 10

III. The History of the Science of the Earth 15

IV. The Earth's Crust 25

V. The Earth's Interior 35

VI. The Earth's Surface 45

VII. The Earth's Atmosphere 55

VIII. The Earth's Hydrosphere 65

IX. The Earth's Biosphere 75

X. The Earth's Geosphere 85

XI. The Earth's Lithosphere 95

XII. The Earth's Pedosphere 105

XIII. The Earth's Atmosphere 115

XIV. The Earth's Hydrosphere 125

XV. The Earth's Biosphere 135

XVI. The Earth's Geosphere 145

XVII. The Earth's Lithosphere 155

XVIII. The Earth's Pedosphere 165

XIX. The Earth's Atmosphere 175

XX. The Earth's Hydrosphere 185

XXI. The Earth's Biosphere 195

XXII. The Earth's Geosphere 205

XXIII. The Earth's Lithosphere 215

XXIV. The Earth's Pedosphere 225

XXV. The Earth's Atmosphere 235

XXVI. The Earth's Hydrosphere 245

XXVII. The Earth's Biosphere 255

XXVIII. The Earth's Geosphere 265

XXIX. The Earth's Lithosphere 275

XXX. The Earth's Pedosphere 285

I.

Hättebrödernes illdåd.

Vi försätta oss något öfver fem hundra år tillbaka i tiden. Huru såg den nu så kallade »stolta Mälardrottningen» då ut? Det är i korthet sagdt. Endast »staden inom broarna» med Riddarholmen, som då benämndes Kedjeskär, voro ordentligt bebyggda. I början af Söder- och Norrmalm, hvilka förenades med hvar sin tornbeprydda vindbrygga, funnos i slutet af trettonhundratalet några mindre hus samt icke så få väderqvarnar. Dessutom låg Klara kloster på samma plats, der Klara kyrka nu står, och på Johannis-kyrkans plats S:t Örjans kapell. På Söder, benämndt Åsön, låg Helgakors-kapell vid nuvarande S:t Paulsgatan. Storkyrkan, förut kallad Bykyrkan, invigdes år 1264, och är alltså af ganska hög ålder. Vid stadens nordöstra hörn var Adels- eller Kungshuset beläget, och midt på dess rymliga borggård reste sig Kärnan, ett högt och väldigt torn. Slutligen må anmärkas, att vattnet då för tiden gick ända upp till de gränder, som nu förena Öster- och Vesterlång-

gatorna med Skeppsbron och Stora Nygatan. På den plats, der tyska kyrkan nu står, var S:t Gertruds gillestuga belägen.

En vacker Junidag år 1389 sågs en ryttare närma sig Stockholm från Upsala-vägen, löpande nedanför det höga Brantberget, nu Brunkeberg. Vid en befallande vink af ryttarens hand nedfaldes genast vindbryggan, och under stolta åtbörder red den unge mannen, kring hvilkens läppar ett spotskt hänleende spelade, in i staden och framåt Vesterlånggatan. Då han passerade Helvetet, såsom trakten kring Helvetii gränd då kallades, emedan Bödelsstugan låg der, kastade han en föraktlig blick på ett par fastkedjade fångar, mumlade ett par långa, osammanhängande meningar och påskyndade hästens gång.

Han tyckte visst att han var någonting, den der unge mannen, då han red uppför Kåkbrinken och in på Stortorget, vid hvars norra ända rådhuset var beläget (på samma plats, der börsen nu står), ty han kråmade sig icke olikt en kalkon, kastade varma blickar uppåt fönstren och tycktes mena så mycket som: se på mig. Han fäste också många blickar vid sig, men de voro endast åtlöjets. Och dock var den unge mannen icke ful, tvärtom ganska vacker, och till på köpet ende sonen till en af de tyske borgmästarne, Hans Røder. Men just deruti finna vi förklaringen till de hän- och hatfulla blickar, som de svenska jungfrurna gäfvo Albrekt Røder, ty en bitter fiendskap rådde ständigt emellan de svenske och de tyske in-

byggarne, alldenstund de sist nämnde med sin kända oförskämndhet tillskansat sig magten och på alla upptänkliga sätt plågade de förre. Albrekt Røder var icke heller så väl ansedd därför att han ständigt uppeggade sin annars godsinte fader till våld emot svenskarne. Orsaken dertill var, att han, som med passion älskade den svenske borgmästaren Marcus Stjernas dotter, den väna Öda, blifvit, så nobel han än var, slagen ur brädet af den hurtige Sigvald Fridulfsson, son till en rik och ansedd svensk borgare. Och hvarje gång Albrekt tänkte på detta sitt nederlag, svor han att grymt hämnas.

Försjunken i tankar på huru han skulle gå tillväga med sin hämnd, hade han hunnit passera Köpmangatan och skulle just vika in på Österlånggatan, der hans faders hus var beläget, då hästen tvärt hejdade sig och stannade. Albrekt såg förvånad upp, och hans fina, men slappa anlete öfverdrogs af en mörk sky af vrede. Han befann sig nemligen ansigte mot ansigte med Sigvald, som i sällskap med några glada och uppslupna vänner kom från ett gille. Det korta svärdet for genast ur slidan och Albrekt skrek:

»Ur vägen, annars klyfver jag, vid den helige Görän, din skalle!»

»Hå, hå», svarade Sigvald och blottade likaledes ett kort svärd, »skryt lagom, din mes. I förra veckan var du så lagom stor i munnen när vi möttes på Brantberget. Begif du dig beskedligt undan, annars — —.»

Sigvald uttalade icke meningen, i stället skakade

han med betecknande åtbörder svärdet framför den högmådige tysken, och det med den verkan, att denne fann för godt att draga sig åt sidan. Albrekt red skyndsamt från stället, och några minuter derefter inträdde han till fadern, som oroligt vandrade fram och tillbaka i sitt rum.

»Nå, hvad nytt från Upsala?» sporde den gamle borgmästaren.

»Allt godt», svarade Albrekt, under det hans ögon glödde af vrede; »tre hundra borgare komma hit i morgon, och — —.»

»Tyst, tyst», svarade gamle Hans Røeder, »väggarna hafva öron. I morgon», fortfor han med lågmäld stämning, »skall ändtligen hämndens timme slå. Allt är förberedt; ingen skall kunna undgå oss.»

»Ja, var det inte väl att konungen så här dags begaf sig till de södra orterna. Den heliga jungfrun förläne honom seger!»

»Ah, alldeles ypperligt», inföll Hans Røeder och gnuggade förnöjd händerna. »Ah, i morgon skall här tändas en brasa så härlig, att ingen — — men hvem går i trappan — — vänta, — jasanya, det är våra vänner. Frid, frid! Hur aflupo förhandlingarna i gillestugan?»

»Bra», svarade den förste, tyske borgaren.

»I morgon afton gäller det», invände den andre.

»Jag önskade att jag hade hvar enda invånare i staden inne i den der träladan», inföll en tredje. »Ingen skulle då vara gladare än jag.»

»Hvem vet», sade en fjerde, »om inte tiden snart spelar hela Stockholm i våra händer!»

»Ja», sade den förste, »bara konung Albrekt hinner slå den danska drottningen och kufva de upproriske, så skall nog allt bli bra igen.»

»Ja, mina vänner», inföll Hans Røeder, i det ett öfverlägset leende spelade kring hans läppar, »då vi blifva rigtiga herrar här, skall det bli annat af.»

Sammankomsten varade en god del af dagen. Öl dracks och glammet blef allt mera högljudt. Härunder smög sig Albrekt Røeder ut och tog vägen mot S:t Gertruds gillestuga.

En trappa upp i borgmästaren Stjernas hem finna vi den fagra Öda, sysselsatt vid sländan, såsom nordiska qvinnors sed då var. Ofta suckade den sköna jungfrun djupt och blickade då och då sorgset ut genom de små fönstren ned på den efter den tidens fordringar ganska breda gatan. Hon tycktes vänta någon, och därför var det väl som hennes barm häfde sig så våldsamt.

Plötsligt ryckte hon till; hennes täcka hufvud närmade sig oljerutan, och hennes klara ögon blixtrade af kärlekens eld.

»Der är han», hviskade hon och en skär rodnad öfvergöt hennes vackra anlete.

Det var Sigvald som passerade förbi. Han såg upp; hans och Ödas blickar möttes, och i nästa minut tryckte han den vackra borgmästardottern till sitt hjerta.

»Du ser sorgsen ut, vännen min», sade Sigvald bekymrad. »Har något ledsamt inträffat?»

»Åh, just intet», hviskade Öda och gömde sitt ansigte vid ynglingens bröst.

»Jo, något ovanligt har bestämdt händt. Nämn det!»

»Näväl; jag känner inte mer igen min gode far. Han har blifvit så knarrig de senaste dagarne, och i morse, då han kom från rådhuset, var han mycket butter och tvär, svarade knappt på mina frågor och — —»

I detsamma öppnades dörren och den gamle borgmästaren trädde in. Han var dyster att se på, och ofta torkade han den perlande svetten ur pannan. Öda drog sig några steg tillbaka, men Sigvald gick honom till mötes.

»Någonting har inträffat, efter som I ären så dyster», sade den unge mannen.

Vid åsynen af ynglingen klarnade den gamle borgmästarens blickar upp en smula.

»Ja, visst har något inträffat», sade han och for med handen å nyo öfver pannan. De fördömde tyskarne blifva allt mera pockande och odrägliga nu sedan kungen begifvit sig bort. De vilja helt och hållet rycka till sig magten, och föga fattades, att vi icke samt och synnerligen blifvit handgripligen öfverfallne af dem.»

Sigvald knöt harmfullt de seniga händerna.

»Deras regimente skall väl inte blifva så långvarigt», sade han förtröstansfullt.

»Men deras odrägliga skryt är outhärdligt», inföll gamle Marcus.

»Ja, det är just på skrytet som man känner ty-sken», mumlade Sigvald. »Dock», fortfor han högt, »hoppas jag och alla redlige svenskar, att drottning Margareta så grundligt skall klappa om utländerne, att de aldrig glömma den svenska minnesbetan.»

»Den heliga jungfrun och alla helgon gifve att du sade sant!» suckade borgmästaren. »Kom hit, min dotter, mitt enda barn», fortfor han ömt. »Jag anar att något förestår. Det kännes hos mig alldeles som om min död vore nära, och därför vill jag med frid gå ur verlden. Det hafver kommit till min känne-dom, att Albrekt Røeder gör anspråk på din hand, mitt barn, men förr skall denna hand förtorka, lik-som kurbitsen för profeten Jonas, än jag skänker dig åt honom. Men kanske att du älskar honom?»

En forskande blick ledsagade dessa ord.

»Nej, fader», svarade Öda och räckte trofast Sig-vald handen. Fadern såg denna rörelse och log godt.

»Nå, Gud vare lof för det», sade han och lade välsignande sina båda händer på de ungas hufvud. »Sigvald, din faders och min hela önskan har alltid varit att våra barn skola äkta hvarandra. Hafven I en fast inbördes kärlek?»

»Ja.»

»Och I viljen trofast stå vid hvarandras sida, så-som edra föräldrar gjort?»

»Ja.»

»Nå, då vare den heliga jungfrun eder bevågen! Min välsignelse hafven I, och det i högsta mått. I morgon skall eder förening försiggå vid jungfru Ma-riars och de heliga tre konungars altar.»

En god timme derefter skred Sigvald sakta mot sitt hem. Skymningen hade inträddt. Der och var syntes en ensam vandrare ila fram på stadens krokiga gator; då och då hördes högljudt hundskall störa qvällens tystnad.

Då Sigvald hunnit fram till S:t Gertruds gillestuga, den han nödvändigt måste passera, rusade tre karlar emot honom. Deras tal var bruten svenska.

»Du förbannade svenske hund», skrek den ene, »nu skall du inte komma undan!»

Och med dessa ord måttade han ett kraftigt slag åt Sigvalds panna.

Denne parerade dock stöten med den verkan, att angriparens tjocka påk med ett starkt ljud slog i gillestugans vägg.

»Hvad vill detta säga?» ropade den unge svensken. »Är jag icke en fredlig medborgare, som har rättighet att oantastad gå min väg fram, då jag icke gör något förfång?»

I stället för svar måttade den andre tysken ett lika kraftigt hugg mot Sigvalds bröst, men äfven det med samma resultat. Då började Sigvalds blod att sjuda högre; musklerna i hans arm spändes, och med det korta svärdet nedlade han inom några ögonblick den tredje angriparen, just då denne stod färdig att gå honom på lifvet. Skriket och den sårades jemmerrop utkallade snart de inne i gillestugan varande tyskarne. Albrekt var en bland de förste som kom ut, och då han varseblef Sigvald, den grundligt hatade rivalen, kämpa mot de två, lyste hans ögon af

skadeglädjens sken. Sigvald såg detta och en tanke genomför blixtnabbt hans hjerna.

»Vågar du möta mig i ärlig strid, fegling!» skrek han. »Det är du som stält detta försåt för mig. Du är rädd, Albrekt Røder; men nog för du stolta och svamlade ord på tungan. Du törs ej möta mig.»

Albrekts ögon glänste af hat. Sedan han väl sett att han hade den täta hopen af landsmän bakom sig, gick han fram mot Sigvald, vid hvilkens fötter två af angriparne lågo sprattlande och svärjande.

»Du beskyldde mig för rädsla och feghet», ropade Albrekt ursinnig.

»Ja, det säger jag dig midt i ansigtet.»

»Det kräfver en blodig hämnd, detta så väl som mycket annat.»

»Jag vet hvad du menar; du är gramse på mig därför att Öda blifver min.»

»Aldrig skall hon blifva din», röt Albrekt.

»Nej, aldrig», hördes en mängd röster bland tyskarne.

Sigvald log, ty han var säker på sin sak.

»I sägen att hon aldrig skall blifva min», sade han, »men jag säger att det skall ske i morgon afton. Hvad sägen I derom?»

Tyskarne utbytte en hastig blick med hvarandra.

»Hå, hå!» utbrast Albrekt hånande. »Du har icke ännu sett morgondagens sol gå neder. Hvem vet om den icke går ned blodrödare än vanligt.»

Sigvald ryckte till.

»Det förundrar ingen af oss, om ett nytt illdåd förberedes af eder», sade han. »Vi äro vane dervid.

Men vi skola vara på vår vakt. Nå, Albrekt Røeder, om du är så tapper som du säger, hvarför fruktar du då att möta mig i öppen strid?»

Ett doft mummel från de tyska borgarena följde på dessa utmaningsord. Somlige yrkade på att Albrekt skulle upptaga striden; andre deremot, och det den största delen, hade andra tankar.

»Svensken är vanvettig», skrek en stor, tysk slagtare.

»Ja, just därför bör han få en duktig minnesbeta», ropade en af motpartiet.

»Nej, nej», hördes en annan stämma. »Albrekt Røeders lif betyder allt för mycket för att han så der skulle äfventyra det.»

»Åh», inföll en annan, »hvad är det för konst att taga hufvudet af den der svensken; det skall ändå ske förr eller senare.»

Under utbytet af dessa olika meningar hade några handfasta svenskar anländt till platsen. De upptäckte genast Sigvald och bröto sig igenom tyskarne fram till honom.

»Hvarom är det fråga?» sporde en af de nykomne, en stor och groflemmad karl. »Jaså, I viljen nödvändigt ha stryk, I tyskar. Nåväl, det går an, det.»

Med dessa ord vek den väldige slagskämpen upp båda skjortärmarne, ryckte en kortskaftad stridsyx från läderbältet och svingade den kring sitt hufvud. »Kommen bara hit; vi äro redebogne att klappa kring er till dess armarne domna.»

Och den väldige skulle utan tvifvel ha gjort allvar af sin hotelse så framt icke Sigvald skyndat fram

och fattat honom om lifvet. Två tyskar hade redan tumlat öfver ända för den väldiges yxhammare.

»Lugna dig, Sigurd», sade den unge mannen. »Låt oss icke i otid framkalla missämjan. Den kommer tids nog ändå.»

De just icke så modige tyskarne hade, den ene efter den andre, dragit sig tillbaka in i gillestugan, och Albrekt Røeder var alls icke den, som sist tog sin tillflykt dit; han var tvärtom en bland de förste. Gatan var snart fri från tyskar och svenskarne kunde obehindradt fortsätta sin väg.

Den 12 juni 1389 blef en dag som aldrig skall glömmas i Sveriges häfder. Men det blef icke en dag med frid och glädje, en dag under hvars lopp de fredliga värfven öfvades — det blef en dag som slutade med sorg och veklagan, en dag full af fasa, en dag, på hvilken ingen, som med lifvet kom undan, kunde se tillbaka utan att en rysning genomlade hans själ.

Redan från tidigt på morgonen hade beväpnade tyska skaror genomströfvat gatorna, inträngt i borgarens hem och släpat bort allt hvad manligt var till rådhuset. Hvad hade skett? Hade svenskarne velat afskudda sig det tyska nesliga oket, och skulle de nu straffas därför?

Nästan alla de svenske borgarena hade sålunda släpats till rådhuset, under vägen föremål för tyskarnes grofva oqvädinsord och ej sällan misshandlingar. Sigvalds fader var en bland fångarne, men ännu hade

icke tyskarne fått Marcus Stjerna i sitt våld. Sigvald sjelf hade länge försvarat fadern, men när öfvermagten blef för stor, flydde han, på den gamles uppmaning, genom en bakport, till Ödas bostad, der han lät bomma för dörrar och fönster.

De tyska skarorna stormade uppför trappan. Yxor, påkar, klubbor och andra tillhyggen bearbetade dörrarna, men de voro jernbeslagna och motstodo derfor länge alla tyskarnes bemödanden. Slutligen måste de dock gifva vika.

»Heliga jungfru», suckade Öda och virade sina armar kring faderns hals, »hur skall detta sluta!»

»Ja, den heliga Guds moder beskydde oss!» sade fadern.

Sigvald stod några steg från dörröppningen, och hans yxa, från hvilken blodet rann ned på golvet, var färdig att gifva den först inträdande banesåret.

I detta ögonblick hördes en stämman utifrån:

»Skynda på; vi vänta blott på Marcus Stjerna!»

»Skurk», skrek Sigvald med så stark stämman han kunde, »den förste, som sätter sin fot inom denna dörr, är dödens man.»

Ett rått hånskratt besvarade ynglingens ord.

Slagen på dörren blefvo häftigare; den vacklade och föll slutligen med ett förfärligt brak.

»Der har du; far till helvetet!» skrek Sigvald och gaf en tysk banesåret.

»Hvarför kränken I hemfriden?» sade gamle Marcus Stjerna och gick med den värdighet, som tillkom hans embete, mot de inträngande. »Är jag icke borgmästare?»

»Nej, nej!» skreko tyskarne, »du är ej borgmästare längre.»

»Du är lifdömd», inföll en annan.

Öfver Ödas läppar frambröt ett anskri, då hon förnam dessa ord. Oförmärkt framtog hon ur barmen en liten skarpslipad dolk, och stod med ett enda språng vid faderns sida.

Men huru snabb hon än var, hade dock tyskarne förekommit både henne och Sigvald, som med förtvifflans krafter kämpade, nu mera icke för segern, utan för sitt och sin trolofvades lif. Med hela sin öfvermagt kastade de sig öfver den gamle borgmästaren, och innan Sigvald hann komma till undsättning, var han redan utsläpad i förstugan.

»Uslingar», ropade den unge mannen och stälde sig framför Öda, »detta edert illdåd skall icke blifva ohämnadt!»

»Ha, ha, ha, ha!» hänskrattade Albrekt, »nu kommer turen till dig. O, det blir ett präktigt bål! Hämnad, hämnad!»

»Kom då», sade Sigvald, som i en hast blef lugnare.

»Heliga jungfru, du blöder!» ropade Öda.

»Ja, men det är icke farligt.»

»Gripen honom lefvande», skrek Albrekt. »Ingen får döda honom!»

Tyskarne rusade fram, men det var alldeles som att stöta pannan mot en vägg. Till höger och venster tumlade de om hvarandra som om de varit druckne. Det syntes omöjligt att bemäktiga sig den tappre Sigvald.

I trängseln hade Albrekt blifvit knuffad ända fram till sin rival. De stodo öga mot öga. Sigvald ryckte till då han såg sin motståndare så nära. Ett djupt andetag lättade hans bröst, och öfver hans läppar gingo dessa ord:

»Den heliga jungfrun vare lof, som fört denne usling i mitt våld!»

I detta ögonblick hviskade Öda i Sigvalds öra:

»Kom, jag påminner mig nu en hemlig gång, hvarigenom vi kunna undkomma.»

Dessa ord voro en ljuf musik för den kämpande ynglingen.

»Vänta några ögonblick», sade han; »den der skall först få sin beskärda lön!»

Med dessa ord rusade han, vig och stark som en tiger, på Albrekt; ett hugg, och den tyske borgmästarens enda barn låg med klufvet hufvud på golfvet.

Men nu var ingen tid att förlora. Tyskarne hade erhållit förstärkningar och man hörde dem, rytande af vrede, storma uppför trappan.

»Kom, Sigvald», bad Öda enträget.

»Men din fader», sade ynglingen och torkade svetten och blodet ur ansigtet, då en smula rådrum gafs honom. »Skola vi ej försöka rädda honom?»

»Du ser ju att det är omöjligt!»

»Ja, jag ser det. Mätte skärseldens alla qual drabba desse nidingar och det i all evighet! Mätte ingen förlåtelsens timme randas för dem!»

Öfver det af blod slippriga golfvet förde nu Öda den unge mannen in i en hemlig gång, och derifrån efter en timmes orolig väntan ut i staden samt ned

till Södra porten. Bland de båtar, som der lågo för-
töjde, utvalde de, såsom de tyckte, den bäste, och
snart gungade de ute på strömmen.

Men plötsligt syntes ett starkt flammande sken
norr ut, och i den lugna natten hördes ett enstäm-
migt, förfärligt jemmerrop uppstiga mot himmelen.

»Store Gud, hvad är detta?» sade Öda och lutade
sig darrande intill Sigvald.

»Jag anar det värsta», svarade denne dystert.
»Det är — — o, så hämnas våra fiender!»

Öda gömde snyftande sitt ansigte vid Sigvalds
bröst, derefter uppsände båda gemensamt varma böner
för de olyckliges själar.

Just som solens sista strålar försvunnit bakom
Lögarens skogbevuxna öar och holmar, utgick ett
långt, sorgligt tåg från rådhuset, tog in på Stads-
smedjegatan och vidare öfver den i rak linie med
denna gata liggande Norrbro. Före tåget gingo pre-
ster med krucifix, och på sidorna beväpnade tyske
borgare och knektar.

»Har du hört, att Sigvald lär kommit undan
tillika med Marcus Stjernas dotter?» sade en tysk till
en annan.

»Nej.»

»Jo, det är sant», inföll en tredje. »Men hvad
I ej veten, det är att han förut dödade Albrekt
Røder!»

»Förbannelse öfver honom!» skrek massan.

»På hvilken väg har han flytt?» sporde den förste talaren.

»Det känner man ej.»

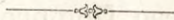
»Åh, vi hitta honom nog, och då!»

Så talade man sins emellan, allt under det tåget passerade längs Brantbergets södra slutning. Ändtligen stannade det på Käpplingen (Blasieholmen) framför ett der stående brädiskjul. Dit inföstes de svenske borgarne och eld tändes i knutarne. Det torra trärucklet brann som fnöske, och elden varsnades vida omkring. Det var det förfärligaste illdåd som vårt lands medeltidshistoria har att omtala, och länder tyskarne endast till vanheder. Redan innan morgonsolen gick upp var trärucklet en glödande askhög, i hvilken de förbrändes qvarlefvor lågo om hvarandra.

Genom slaget vid Falköping bröts den tyska magten och Margareta blef Nordens herskarinna. Hansestäderna innehade dock en kort tid Stockholm, och dessa ålade hättibröderne, att »såsom bot för sin mordgerning» uppsätta ett så kallat Kalvarieberg. Ännu i våra dagar finnes en af dessa stenpelare qvar och har nu sin plats på Pelarbacken på Södermalm, der den för vandraren talar stumt men värtaligt om de gräsliga käpplingemorden.

Sigvald och Öda lyckades att hålla sig dolda till dess de i trygghet kunde återvända till Stockholm. De fingo då af rådet sig tillerkänd eganderätten till sina fäders gårdar, och ett halft år derefter förenade dem kyrkans välsignelse framför jungfru Marie, och heliga tre konungars altar. De strider, som Unio-

nen sedermera förde med sig, berörde dem icke; de hade fått nog af de föregående. En blomstrande barnskara — se der målet för hela deras ömhet och kärlek. De hade också glädjen att se sina afkomlingar blifva goda och nyttiga samhällsmedlemmar.

II.

Göran Domprost.

I.

På stora torget i Upsala hördes ett väldigt sorl, än af-, än tilltagande i styrka. Det var en stor skara af menigheten från Upland och angränsande landskap, som församlat sig der för att köpslå och dessemellan utbyta sina tankar i de ämnen, som under dessa tider lågo hvar och en mest om hjertat, nemligen konung och fädernesland. På torget och de angränsande gatorna rådde ett lif och en rörlighet som om en kröning firats eller en kunglig begrafning begåtts. Lutherske och katolske prester, desse senare ifrigt understödde af ur klostren fördrifne munkar, och ej så sällan fanatiska nunnor, bearbetade hvar i sin stad det enfaldiga landtfolket; knektar i konungens och domprosten Göran Thuressons tjänst grälade än med hvarandra, än med bönderne, under det unge riddersmän, åtföljde af väpnare och svenner, läto sina harnesklädde springare, antingen för deras höga nöjes skull eller också af ren elakhet och öfvermod, bryta de täta hopar, som der och hvar bildat sig. Väl knöto bönderne och drängarne händerna af harm och

utöste mångt glåpord öfver de sig kråmande riddarne, men desse gåfvo lika så frikostigt hånande blickar och uttryck tillbaka, oftast beledsagade af betydelsefulla gester mot den sida, der slagsvärdet hängde.

Riddaren Jesper Månsson Kraus var en bland dem som kommit in till staden för att efterhöra tidender om tillståndet i landet. Han var en medelålders karl med ett stråft utseende, en man af stor magt och betydligt anseende bland folket. Sedan han en stund betraktat menigheten och till utseendet fullkomligt likgiltigt afhört tvisterna, gaf han sina tio svenner ett tecken att sluta sig närmare intill honom, samt red derpå fram midt på torget, der han, upplyftande det långa slagsvärdet, äskade ljud med följande ord, som tydligt och klart förnummos äfven af ganska långt bort stående:

»Män från Uplanden, och I alle, som från andra härader sunnansjös hit församlats, hören hvad jag hafver att eder säga.»

Det starka sorlet tystnade genast; de spridda hoparne upplöste sig och slogo en stark ring kring riddaren och hans svenner.

»Det är en konungens vän, hören honom icke!» ropade efter några ögonblick en af domprostens män. »Han vill endast förvilla eder med fagert, tomt prat.»

»Drifven kättaren bort», skrånade ett par fanatiska munkar, men mera fingo de ej tid att säga, i ty att de sjelfve måste rymma undan böndernes händer.

»Hören mig», ropade Jesper Månsson Kraus för andra gången. »Hvad jag hafver att eder förkunna,

är ej något kätterskt, utan en svensk mans ärliga ord och mening.»

»Tala, vi vilja gerna höra dig», sorlade menigheteten, »ty vi veta att du är en ärlig man och en upprigtig vän till kung Gösta.»

Riddaren började med samma klangfulla stämma som tillförene:

»Till äfventyrs finnes det bland eder, män nordan-, sunnan-, vestan- och östanskogs ifrån, många som ännu minnas Kristiern hin Omildes dagar och uppträdet i Stockholm under hans kröning. Engelbrekt är död, men ej för längre tid tillbaka, än att hans bragder ännu lefva i friskt minne. Sturarne äro också borta. Då allt syntes förloradt, kom en svensk ädling såsom flykting till sitt fädernesland, der allt var i oreda, och der de påfviskes magt — —»

»Dräp kättaren», skrek en gäll stämma; »han hädar den helige fadern! Det kunna vi ej tåla.»

Några stenar, som slungades mot Jesper Månsson Kraus, hunno icke fram. På ett tecken af riddaren bemäktigade sig hans svenner den skrikande munken, som befanns tillhöra svartmännens eller svartbrödernes samfund, och förde bort honom i häkte. När sorlet, som uppstod vid detta tvära afbrott, hunnit lägga sig, fortfor talaren:

»Med Gud och Sveriges allmoge lyckades det herr Gustaf Eriksson att drifva juten bort ur landet, och till tacksamhet härför satte Sveriges folk sin befriare på tronen. Kraftigt, mången gång strängt, har han tagit itu med hvad som skulle skäras bort, och nu har han äntligen lyckats att förskaffa oss fred,

icke allenast med våra grannar danskarne och norr-
männen, utan äfven med våra samveten, i det han
gifvit oss den renade lutherska religionen. Men nu
hafver det kommit till min kännedom», fortfor den
ädle riddaren, »att upprorsmakare, de der ock stig-
män äro, genomströfva landsbygden och städerna, för
att vända svenska folkets hjertan ifrån dess laglige
konung och för att störta den nya religionen. Det
är de påfviskes arglistiga tillställningar», sade han
vidare i en sträng ton och såg sig forskande omkring,
under det hans buskiga ögonbryn hotfullt drogo sig
tillsammans och hans klara blå ögon sköto ljungande
blixtar; »men sägen mig, I danemän, skola vi väl tåla
detta ofog midt ibland oss, just då vi fått fred?»

»Nej, nej», ropade de fleste, under det den min-
sta delen nöjde sig med att endast medelst nicknin-
gar med hufvudet gifva sitt bifall tillkänna; »nej, vi
kunna ej tåla det!»

»Han ljuger!» skrek en af domprostens tjenare;
»det är kungen som våldfört sig på den allena sa-
liggörande katolska religionen.»

»Ja, det är han; bort med honom!» hördes flera
starka röster; »vi vilja hafva vår gamla religion till-
baka.»

En förfärlig villervalla uppstod; alla pratade och
skreko om hvarandra och föga fattades att icke ett
blodigt handgemäng uppstått. Men i dessa ögonblick,
och just som Jesper Månssons tjenare drogo blankt,
för att till sista blodsdroppen försvara sin herre, syn-
tes ett stort följe i blanka, mot solen glimmande har-
nesk och hjelmar närma sig från domkyrkan.

»Det är Göran domprost», sade en uppländing, i det han i bältet åter instack den yxa, som han mæer än till hälften utdragit. »Hvad vill han, manne?»

»Åh», inföll en annan, »han är visst en ny Trolle, och kommer kanske nu från domkyrkan, der han iklädt sig de verldsliga vapnen, för att strida mot konungen. Det är en slipad sate, den der domprosten.»

»Och nog hafva vråpresterne der uppe i templet lagt ett godt ord för honom hos den helige fadern», inföll en tredje bonde. »De der prelaterne, de göra då med oss, fattigt folk, allt hvad dem lyster. Men se», fortfor han, och hans ögon glänste af fröjd, »kung Gösta han vet nog att handskas med de der styfnackarne och — —»

Ett kraftigt slag öfver ena skuldran af en klubba icke allenast afbröt den frispråkige bondens ord, utan var äfven nära att kasta honom till marken. Den som utdelat slaget ilade så fort han kunde derifrån och lyckades undkomma.

Emellertid närmade sig det lysande tåget allt mera. Göran Thuresson Roos, domprost i Upsala och en mägta myndig man, red i spetsen. Han var iklädd ett glänsande silfverharnesk, och öfver hans i guld skimrande hjälmhatt vajade en snöhvit plym nedåt venstra skuldran. Hans springare var äfven dyrbart utstyrd. Omkring honom red hans livvakt, uppgående till inemot hundra man. Den bestod af idel unge uppländske bonddrängar, hvilka han af egna medel hade utrustat. Ett stolt öfvermod spelade kring hans läppar då han varseblef Jesper Månsson Kraus.

»Så mötas vi här ännu en gång», sade han och hans läppar krökte sig spotskt. »Förra gången var det i blodiga fejder.»

»Och så kan det väl ännu en gång blifva», inföll riddar Jesper, »ty jag hafver förnummit att du, liksom den falske Trolle och din lika falske fader, hafver stämplat mot Sveriges rättmätige konung, och det ehuru I ären i nära frändskap med honom.»

»Konungen är sjelf orsaken dertill», svarade domprosten med hög röst, i det han såg sig omkring bland folket, som oroligt rörde sig af och an på torget, afvaktande hur mötet mellan de båda mäktige fienderne skulle aflöpa. »Hvarför har han icke låtit oss få behålla våra fäders tro och endast nöjt sig med Sveriges krona, som likväl i denna stund sitter bra löst på hans hufvud!»

»Åh», inföll riddar Kraus, »väl icke lösare än hufvudet på dina axlar, förmodar jag.»

En mörk sky af vrede öfverfor biskopens anlete då han hörde dessa ord. Men han bemannade sig snart och genmälde:

»Vi få väl se hvem som till slut vinner striden. Min fader, vestgötarnes lagman, är icke så god att strida med. Han hafver nu låtit ett bud utgå kring hela landet, att det nu är tid att störta tempelskändaren och återställa den rena katolska läran, dertill alla helgon och den heliga jungfrun gifve sitt bistånd. Och eder, folk från dessa landsändar, spörjer jag nu, om I viljen följa mig, för att försvara edra fäders skändade tro? En konung lika bra som Gustaf Eriksson kan min fader sedan gifva eder.»

Det visade sig nu huru kär det svenska folket hade sin gamla religion med dess vidskepelser. Nästan hela den församlade menigheten hyllade Görän domprost, och med stor grämlse måste den ädle och sin konung varmt tillgifne Jesper Månsson Kraus begifva sig ut ur staden med sitt följe, för att icke bli ihjelslagen af de uppretade bönderne, hvilkas dåliga lidelser den slipade domprosten på alla möjliga sätt visste att underblåsa. Men innan Jesper Månsson lemnade torget, sade han, i det han höjde det blanka slagsvärdet mot himmelen:

»Ännu en gång torde vi träffas, Görän Thureson Roos, och då skola vi se hvem som får öfvertaget, Sveriges laglige regent eller en öfvermodig upprorsmakare.»

Med dessa ord, som hördes af hela menigheten och uppväckte stor oro hos alla dem, som kände till riddarens fasta sinne och hugstora taperhet, mer än en gång pröfvad under det sista befrielsekriget, red Jesper Månsson Kraus i spetsen för sin lilla skara nedåt Kungsängen, der han snart försvann bland de skogsdungar, hvilka ännu till en del finnas kvar på det gamla Fyrisvall.

Görän domprost dröjde icke heller länge i staden, ty han fruktade att konungen redan fått kunskap om hans upprorstilltag. Sedan han hållit en högtidlig messa i domkyrkan, och ordnat de skaror, som föllo hans banér till, aftågade han norr ut, för att bland folket i de nordliga trakterna höja upprorsfanan.

II.

Herr Erik, sockenprest i Norrala, i Helsigland, hade nyss kommit hem efter slutad gudstjenst. Han var icke blid att skåda, ty onda tidender hade söder ifrån hunnit till hans öron. Han var en upprigtig vän af konung Gustaf och varmt tillgifven den lutherska läran.

»Svåra tider förestå, efter hvad jag kan se», mumlade han för sig sjelf. »De påfviske resa ännu tyvärr sina styfva nackar och få icke så litet medhåll af folket, som ännu icke vant sig vid de nya kyrkobruken. Dertill kommer också att de munkar, som blifvit husville efter klostrens indragning till kronan, vandra land och rike omkring och ställa till mycken förargelse. En sådan, tillhörande svartbröderne, hade i går samlat en stor mängd omkring sig på 'Träsket' och predikade rent af uppror mot kung Gösta. Anders Persson i Smygen talade om det för mig i dag vid kyrkan. Han hade uppträdt mot katoliken, men endast med plats kunnat undkomma stenkastningen. Till råga på olyckan har den tidenden kommit hit att domprosten i Upsala uppsagt konungen tro och lydnad och nu nalkas våra trakter i spetsen för ett stort följe, i akt och mening att här utbreda de påfviska förvillelserna på nytt och vända folkets sinne från dess laglige konung.»

»Men du, farbror, skall likväl ej låta omvända dig», inföll den fagra Ingrid, herr Eriks brorsdotter, hvilken han tagit till sig sedan hennes fader stupat

i befrielsekriget; »du skall ju förblifva vår konung och vår nya lära trogen?»

»Ja, mitt barn», sade sockenpresten och hans dystra anlete ljusnade något då han omfamnade brosdottern. »Men», fortfor han och log en smula, »hur är det, har du i veckan träffat Olof Pederssen, fogdens manhaftige son och — —»

»Så I talar», afbröt den unga flickan, i det en glödande rodnad spred sig öfver hennes mjella kinder; »hvad kan jag hafva att säga en så förnäm mans son, och hvi frågar du så?»

»Din rodnad borgar mig för att min aning är sann», sade herr Erik leende. »Hör på, Ingrid», fortfor han och drog den unga flickan ned på sitt knä, »fogden Peder Stark har för några dagar sedan talat med mig om dig och sin son. Denne har fattat kärlighet till dig, och att icke heller du ser honom med oblida ögon, det märker jag nog.»

En blodröd färg betäckte den unga flickans kinder, och i sin förvirring gömde hon hufvudet vid herr Eriks bröst.

»Nå», sporde denne efter en stunds tystnad, »har du ej fattat tycke för Olof?»

»Jo», ljöd sakta Ingrids svar.

»Hafven I talat med hvarandra derom.»

»Ja.»

»Länge?»

»Nej, blott en gång.»

»Och när var det?»

»I förgår.»

»Alltså hållen i hvarandra kära», inföll herr

Erik, under det att belåtenheten stod att läsa i hans manliga anlete. Olof Pederssen är en käck pojke, och sköter faderns gård som en hel karl. Dertill finnes ingen väldigare jägare än han i hela trakten, och mången grannsocken har ej att uppvisa hans like. Björnen brottas han med, om det gäller, och den glupske vargen måste åt honom offra sin varma pels. Hade vi bara fred och ro i landet, så skulle ert bröllop snart tillredas; men först måste vi se till huru vi måge kunna möta de arge fiender som vilja tubba våra hjertan till affall från religion och konung. Sedan vilja vi tänka på eder jordiska lycka.»

»Tror du då att berättelserna om domprostens framfart äro sanna?» frågade Ingrid icke utan en viss misstro.

»Måste väl det, efter som alla stämman öfverens. Hvert den affällige prelaten tågar fram antingen tillfångatager han eller låter han ihjelslå konungens män, sammankallar folket och håller i kyrkorna de gamla katolska messorna, till stor skada för vår nya religion. Dessutom finnes i hans följe en mängd fördrifne munkar, och äfven nunnor, såsom jag hört förkunnas. Dessa utgå i alla rigtningar bland folket, tala gruffiga om kung Gösta och hans regimente, förmenande att han vill helt och hållet omstörta den bestående ordningen, prisa påfvens magt och härlighet och nedkalla Guds förbannelser öfver dem som affallit. Och folket är ännu icke moget för den nya och enklare läran. Prakten vid den katolska gudstjensten har tjusat det nästan oemotståndligt, hvarjemte den tron, att, när fäderne blefvo salige, äfven

de skola blifva det, ännu är starkt rotfäst hos den stora massan. Men se, nu hafva vi vår enkla middag färdig; låtom oss tacka och prisa Gud, som ännu beskär oss vårt dagliga bröd.»

En medelålders tjenstevinna inbar just den rykande och rundligt tilltagna måltiden, då ljudet af en galopperande häst trängde fram till herr Eriks och hans familjs öron. Förundrad öfver att ljudet närmade sig, och ej bortdog på den omkring femtio alnar från prestgården belägna vägen, gick sockenpresten fram till ett af de små fönstren, för att se hvem gästen kunde vara. Men knappt hade han kastat en blick ut på gården, när detta utrop gick öfver hans läppar:

»Olof Pederssen! Hvad står nu på!»

Ingrid blef pionröd i ansigtet och det syntes tydligt på henne att hon önskade sig vara långt derifrån. Men en hastig blick från farbrodern tvang henne att stanna.

Efter några minuters väntan hördes snabba steg i förstugan; dörren rycktes häftigt upp och en lång, smärt och ljuslockig yngling trädde in. Hans första blick föll på Ingrid, och den friska rodnad, som ännu låg öfver hennes kinder, fick ett gensvar hos honom. Herr Erik, som såg de ungas förlägenhet, gick vänligt emot ynglingen och sade, i det han lade sin hand på dennes skuldra:

»Hvad för dig hit och i en sådan brådska? Sitt ned och dela vår tarfliga måltid!»

Då bröts den förtrollning, som vid åsynen af den fagra Ingrid med ens fått magt med Olof. Han for

ett par gånger med handen öfver den höga, af solen brynta pannan, likasom ville han draga sig sitt ärende till minnes, och sade derpå:

»Onda tidender för jag med mig. Görän domprost har uppviglat bollnäsbönderne och kom till Bollnäs kyrka i dag, för — —»

»Hvad säger du», utropade sockenpresten förblufvad, »har han redan hunnit hit! Och bollnäsboarne hafva fallit honom till?»

»Ja, kyrkoherden Jon blef genast hans man. Men hör vidare!»

»Berätta allt och dölj ingenting.»

»Mycket folk var i Bollnäs kyrka i dag och andakten var stor. Då, just under predikan, intrusade beväpnade män och tillfångatogo de förnämste bönderne jemte min far, och — —»

»Din far, den hederlige Peder Stark, i upprorsmakarnes händer!» afbröt herr Erik oroligt; »är det möjligt?»

»Ja, och sedan detta var gjordt, intågade domprosten sjelf i kyrkan, och höll en katolsk messa, alldeles som det skedde i forna dagar, och när den var slutad, föllo alla bollnäsboarne honom till föga, lofvade att vända tillbaka till den påfviska läran och utfäste sig att medverka till grannsocknarnes omvändelse. Men», fortfor ynglingen och fattade sockenprestens båda händer, »några redlige män kommo undan och flydde till skogarne, och de äro nu på väg hit. Nu är det vår mening, att I, herr Erik, som mycket förmår här, viljen kalla edra norralaboar till vapen och möta de upproriske innan de hinna att

sansa sig. Viljen I det, så vilja vi troget stå er bi, hvad än hända månde!»

Sockenpresten i Norrala betänkte sig icke länge.

»Ske dig som du tror», svarade han. »Din fader vilja vi befria, så framt han ännu finnes till i lifvet, och vi skola se hur långt den upsaliensiske upprorsmakaren kan få drifva sitt spel. Men nu är icke tid att dröja; dock må du hvila dig en stund medan jag vidtager mina anordningar. Prata med flickan der borta; jag ser att hon gerna vill glamma med dig, och jag spår äfven att hon har åtskilligt nytt att förtälja sedan I sist träffade hvarandra.»

»Och maten, skall den stå orörd?» sporde tjenstevinnan Britta, stum af förvåning.

»Maten», eftersade herr Erik, »ah, det är sant, något måste väl kroppen hafva till sitt uppehälle, men till att ordentligt äta är ej tid.»

Med dessa ord stoppade herr Erik på sig ett stycke kött och bröd, omfamnade brorsdottern och begaf sig till sitt arbetsrum, för att vidtaga de allra första åtgärderna.

Men länge dröjde det icke förr än sockenpresten, omgjordad med ett väldigt slagsvärd och med en bössa hängande öfver skuldran, i sällskap med den tillfångatagne fogdens unge son samt ett par väl beväpnade drängar och några bondpojkar och bönder från de närmast belägna gårdarne, styrde kosan till Norrala lilla kyrka. Till denna plats samlades också under loppet af ett par timmar Norrala socknemän, alla mer eller mindre beväpnade, men med hurtigt mod och brinnande åtrå efter att hämnas på de förrädiske bollnäsboarne.

»I viljen alltså följa mig mot kung Göstas och vår tros fiender?» sade herr Erik, sedan han från predikstolen hållit ett glänsande tal till försvar för konungens görande och låtande.

»Ja, vi vilja alla följa dig och stå som en man!» ropade de församlade. »För oss genast mot den förrädiske domprosten, och vi vilja låta honom se att Norrala socknemän veta att hålla en svuren ed.»

Vid dessa ord skakade de manhaftige bönderne och drängarne sina vapen, så att det blef ett stort vapengny i det lilla templet.

»I Guds namn då», sade sockenpresten. »Först till Bollnäs prestgård! Der torde Görän domprost hålla sitt läger.»

Snart var det åter tyst i och omkring den lilla kyrkan, men på vägar och stigar, öfver berg och genom mörka skogar tågade den tappra norralahären mot Bollnäs, enhälligt beslutet att bereda Görän domprost ett sådant mottagande som han aldrig kunnat vänta sig.

III.

Den andra dagens aftonskymning hade redan börjat falla på. Vinden, som under dagens lopp varit starkt vestlig, hade mattats betydligt; endast då och då drog en starkare fläkt genom rymden.

Utanför Bollnäs' prestgård var domprostens här lägrad och bestod, utom af hans hundra man starka livvakt, af en stor skara uplandsbönder och drängar, hvilka följt honom från Upsala, samt största delen

af befolkningen i Bollnäs' socken. Under marschen hade äfven några från andra socknar sällat sig till honom, så att hela hans styrka redan uppgick till några hundra man. I spetsen för dessa ansåg sig Göran domprost öfvervinnelig, hvadan den ton, som han antog, liknade herskarens. Han hade låtit framföra konungens fogde Peder Stark och höll nu i skymningen ett samtal eller rättare förhör med honom.

»Du är en konungens man», sade han med illa dold harm.

»Såsom min konungs fogde måste jag väl vara det», svarade Peder Stark, en man i sina bästa år, med ett manligt och godt utseende.

»Men du skall icke länge till förblifva det», menade Göran domprost.

»Jo, det skall jag visst, det», ljöd herr Peders käcka svar. »Ända till dess konung Gustaf sjelf eller det svenska rådet löser mig från min ed, skall jag förblifva den trogen.»

»Men du vet väl att jag har ditt lif i mina händer!» röt domprosten förbittrad.

Peder Stark svarade lugnt:

»Mitt lif har du i dina händer, men icke min ära, och den håller jag för mer än tusen lif. Der har du det enda besked som du får af mig.»

Kyrkoherden Jon, en smilande och falsk man, som stod vid domprostens sida, inföll nu, under det att hatet lyste ur hans små ögon:

»Att du är konungens man, då du är hans fogde, det håller jag för helt naturligt, men att du är en så ifrig lutheran, som du är, det kunde du gerna

lägga bort. I stället för att ifrigt förfölja de munkar och katolske prester, som den kätterske konungens hårdhet drifvit upp till våra bygder, borde du väl förbarma dig öfver desse olycklige och skänka dem ditt skydd, ty också de äro ju människor. Detta tarfvar straff, vördige fader», fortfor den smilande herr Jon, »och jag önskar att — —»

»Ack, du grymme gycklare», afbröt Peder Stark med sin väldiga stämma, »icke är det min uraktlåtenhet att herbergera alla de katoliker, hvilka tiggande genomströfva våra trakter, som så förgrymmar dig. Det är det enskilda hatet som talar genom din mun, och det slog rot under befrielsekriget, då du och så många andre måste falla till föga. Jo, du, så förhåller det sig allt med den saken. Och du, Görän domprost», fortfor han, i det han vände sig till den myndige prelaten, som under vexlande sinnesrörelser afhört hans ord, »du, som höjt upprorsfanan mot din egen konung och frände, du skall nog, den tid det börjar gå baklänges för dig, få erfara denne mans stora dubbelhet och — —»

»Tig, annars krossar jag dig som en mask», skrek kyrkoherden, i det han grep en på marken liggande stridsyx, den han vildt svängde öfver sitt hufvud. Endast domprostens mellankomst hindrade våldet.

»Slå du till», sade herr Peder trotsigt, i det han stolt reste sitt hufvud. »Det skulle sannerligen icke förundra mig, om du med kallt blod mördade en värnlös.»

Kyrkoherden skummade af raseri och yrkade det strängaste straff på konungens fogde, och han slutade med dessa ord:

»Och följ en I icke mitt råd, vördade fader, så skall han snart växa eder öfver hufvudet och blifva eder för stark.»

»Åh, prat», svarade herr Görän, hvilkens vrede något lagt sig vid åsynen af kyrkoherdens vildhet, »det fins nog band så starka att man med dem kan binda den svåraste björn, huru mycket mera då denne man. Men dig, Peder Stark, konungens fogde, frågar jag ännu en gång, och det den sista, om du vill uppsäga konung Gustaf, tempelskändaren och kättaren, all tro och huldhet, antaga den katolska religionen och gå med mig? Stor ära och stora rikedomar vänta dig här i lifvet, och en gång efter döden — —»

»Håll inne med ditt dumma prat», afbröt Peder Stark, »ty det uppväcker hos mig endast harm och åtlöje. Du förhäfver dig allt för mycket för att din magt skall kunna bestående varda. Din man blifver jag aldrig, det har jag en gång sagt. Men tror du icke mig, nåväl, så fråga då 'mäster' Jon; han skall kunna säga dig, att Peder Stark ännu aldrig brutit sitt ord.»

Under detta hårda tal skiftade Görän domprost färg mer än en gång. Det dröjde en lång stund innan han kunde få fram ett enda ord. Slutligen nästan hväste han fram dessa meningar:

»Så är då din oåterkalleliga dom gifven. Döden blifver i morgon din lott, och i långliga tider efteråt skall folket tala om den grufliga hämnd, som jag hafver tagit på den kätterske konungens män. Och hvem vet», fortfor han, höjande blicken mot himmelen i fanatisk ifver, »kanske den heliga jungfrun och

alla helgonen tillstodja att konungen också gifves mig i handom. O, heliga jungfru», och vid dessa ord föll han på knä tillsammans med 'mäster' Jon och en stor del af de kringstående. »O, heliga jungfru, värdes med nåd se an mina verk, ty de äro endast utförda till ditt namns förhärligande. Slå kättarne med blindhet, så att de omvända sig till dig, ty dig allena tillhör äran.»

»Amen», mumlade kyrkoherden och alla de öfrige; men Peder Stark han tänkte: »Gud förbjude att dina onda uppsåt skola krönas med framgång, men låte dig i stället få vederfaras den rättvisa lön, som bör tillkomma alla upprorsmakare och fosterlandsförädare: galgen eller stupstocken.»

Göran domprost reste sig långsamt upp, och den blick han gaf fogden var verkligen så olycksbådande, att Peder Stark, hur manhaftig han än var, icke kunde hålla tillbaka en lätt rysning.

»Skall han utföra sina hotelser», tänkte denne konungens trogne man, »hvad skall det då blifva af min son? Biltog skall han måhända nödgas irra omkring bland ett fiendtligt folk, som städse traktar efter hans lif. Men», tänkte han vidare, »icke skall jag därför sälja min ära. En fläck på den skulle smärta Olof mera än min död. Alltså, låt honom sätta sina elaka hotelser i verkställighet; jag skall visa honom att jag kan dö som det egnar och anstår en man.»

»För bort honom», befalde i detta ögonblick Göran domprost. »I prestgårdens djupaste källare skall han förvaras tills morgonens sol uppgår. Dess ned-

gång skall han aldrig skåda, så framt han icke omvänder sig.»

Med dessa ord vände domprosten fogden ryggen och gick med stolta steg, liksom hade han segrat öfver halfva Sveriges rike, in i prestgårdsbyggningen samt steg vidare upp till loftet, der sofrum var honom beredt.

»Du får nog en upphöjd plats i morgon», hänade kyrkoherden under det han gick förut till en på gården murad källare, hvars skarpt utskjutande tak befann sig knappt tre alnar öfver marken, »och om du talar väl med mig, så skall jag utverka att du får välja hvilket du behagar af de der», fortfor han skrattande och pekade på de väldiga furor som omgäfvade prestgården.

Fogden svarade ingenting, blott en föraktlig blick gaf han 'mäster' Jon. Denne retades deraf och fortfor:

»Och pojken din, den skola vi sedan snart få bugt med. Den vargungen åtager jag mig att tämja, och det så, att han skall blifva lika spak som ett lam.»

Nu kunde Peder Stark icke hålla sig längre.

Genom en häftig knyck på armarne fick han bönderne, som höllo dem fast, att ramla öfver ända, och innan någon hann komma 'mäster' Jon till hjälp, låg han raklång utsträckt på marken af ett väldigt slag af fogdens knutna hand.

»Lika senig arm finner du hos vargungen», röt han till just som slaget föll. »Akta dig för att komma ut för den. Se här», fortfor han och öfverlemnade sig frivilligt åt de bönder, som nu ändtligen skyn-

dade fram, »fören mig nu till mitt fängelse, men kommen i håg, att blifver jag en gång fri, så — — ja, jag säger icke mera.»

Bönderne betraktade honom med oförställd förvåning, och utan att förgripa sig på hans person stängde de honom inne i den mörka källaren. Kyrkoherden infördes i sitt rum i sanslöst tillstånd.

Huru öfvermodig Göran domprost än var, fans det likväl ögonblick då hans mod svigtade. Ett sådant hade infunnit sig just då han inträdde på loftet. Skymningen der inne tillsammans med tystnaden rundt omkring verkade mäktigt på hans sinne. Sedan han en god stund vandrat fram och tillbaka i det lilla rummet, stannade han vid vinduet, det han slog upp på vid gafvel. Under några minuter betraktade han stilla-tigande nejden. Slutligen mumlade han för sig sjelf:

»Jag hafver lydt de råd, som du gifvit mig, fader. Du hatar din frände konung Gustaf ömätligt, och äfven i mitt hjerta hafver du inplantat detta hat. Det skall också nu bära härliga frukter. Förjagad från tronen, skall kättarfursten ännu en gång nödgas irra land och rike omkring, hotad af alla till sitt lif. Du säger i ditt bref, att du nogsammt vet hvar det finnes en efterträdare till den lediga tronen. O, jag förstår dig nog: ditt grånade hufvud skall en gång bära Sveriges härliga krona, och jag, jag din son, hvilka höga äreställen skola ej då tillkomma mig, hvilka ofantliga rikedomar hopa sig i källarhvalfven på Björnö! Det var förståndigt af mig att

befästa gården innan jag drog ut på denna färden, och om jag känner frötunaboarne rätt, så skola de icke vägra mig sin hjälp vid dess försvar, ty de äro, tack vare min omtänksamhet, bittert stämde mot konungen — —. Försvar, nämnde jag nyss, och det utan att jag tänkte derpå», fortfor han och öfverfor pannan med handen, liksom för att jaga bort en oroande tanke. »Hvarför kom ordet försvar öfver mina läppar! — — Ha, mina bröder, Lars på Penningby och Johan på Nyköpings slott, hafva ej velat deltaga i resningen. Nej», fortsatte han och stampade häftigt i golfvet, hvilket han derpå åter började att mäta med stora steg, »de hafva icke allenast dragit sig undan när striden började, utan fast mera sändt min faders bref till kungen. Ah, detta kräfver hämnd, och förr eller senare skall den blodigt drabba dem. Och du, Johan, som jag alltid älskat med den mest broderliga kärlek, du tillskref mig och afrådde hela företaget, oaktadt jag sände dig ett så vänligt bref. Hvi hafva edra hjertan så förändrats? Är det konungens gunst som hafver vändt edra sinnen från fader och broder, eller — — eller är det rädsla, modlöshet!» röt han till och stampade å nyo i golfvet. 'Du störtar både dig och vår gamle fader i förderfvet, om du ställer till något uppror', skrifver Johan, 'ty du kan väl icke begära att konung Gustaf för frändskapens skull skall tillgifva edra oupphörliga stämplingar mot hans krona och religionen.' Ha, ha, ha! ett hänskratt är det enda som dessa utgjutelser förtjena! Nej, bröder, handlingens män blifven I aldrig, så mycket har jag nu lärt att bedöma eder. Ett djerft

och ärelystet sinne, såsom mitt är, finner ingen ro i det qvafva lugnet; strider, så väl yttre som inre, se der hvad min själ rastlöst åtrår. Steget är en gång taget, nu kan det ej vidare tagas tillbaka utan att hölja vårt namn med skymf. Alltså framåt, det må bära eller brista! — — Men hvad är det för ett buller under mig?» fortfor han och närmade sig dörren. »Man springer och skriker om hvarandra, som om det vore eld i husets fyra hörn. Jag måste höra efter!»

Med dessa ord öppnade han sakta loftdörren, men studsade genast tillbaka, då han förnam dessa ord, uttalade af en stark stämma:

»Fly, den som kan! Det är norralaboarne, med herr Erik i spetsen, som komma, och de äro slagskämpar som det ej är rådligt att taga itu med!»

»Men», inföll en annan stämma, »hur hafva de kunnat få vetskap om vårt besök i Bollnäs kyrka?»

En tredje svarade härpå:

»Genom Olof Pederssen, fogdens son, vet jag. Han jemte några bönder kommo undan i rättan tid, och jag såg dem genast taga skogsvägen åt Norrala till. Här är det bäst att laga sig undan medan tider är.»

»Död och förbannelse», mumlade Göran domprost, i det han häftigt slog igen dörren och sprang fram till fönstret, »skall min sköna dröm tillintetgöras redan i sin början! Nej! På detta folk kan jag icke lita, det märker jag nog. Hvad är då att göra annat än att söka komma undan, men hvarthän. Heliga jungfru», bad han i sin ångest, då han på långt håll

varseblef de i god ordning antågande norralaboarne, »fräls din olycklige tjenare undan de grymme kättarne, som utan tvifvel skola mörda honom, om han råkar i deras händer. Skall jag våga hoppet?» fortfor han och såg ned på den sex alnar under hans fötter liggande marken. »Ja, jag måste; nöden har här ingen lag.»

Med dessa ord ryckte han till sig tvenne på sängen befintliga lakan, hopknöt dem säkert och gjorde fast ena ändan i den nära vinduet stående ena sängfoten. Med darrande hand nedsläppte han derpå försigtigt den andra ändan längs väggen. Han dröjde en stund för att se efter om de antågande bönderne påskyndade sin marsch vid åsynen af de hvita lakanen; men när han märkte att förhållandet icke var så, klef han sakta upp i vinduet, pröfvade flere gånger lakanens styrka, och öfverlemnade sig derpå åt dem. För några ögonblick svindlade det för hans ögon, när han betänkte att ett fall, äfven från denna ringa höjd, skulle kunna medföra olycka för honom. Han höll sig krampaktigt fast vid lakanen och vågade knappt flytta händerna. Slutligen kände han fast mark under fötterna, och en suck af lättnad undslapp hans bröst. Han stod nu på baksidan af huset och många famnar skilde honom icke från den utanför framsidan sorlande bondskaran, som med djup oro inväntade de antågande norralaboarne. Skulle han begifva sig till dem han fört med sig i olyckan, uppmuntra dem och förmå dem att hålla stånd?

Det hade varit ärligt gjordt, men så tänkte icke Göran domprost i detta ögonblick; han lemnade de

vilseförde att reda sig bäst de kunde; fegheten hade fått magt med honom.

Ljudlöst som en orm glider öfver det våta gräset, smög sig upsaladomprosten Göran fram till den husknut, som låg närmast skogsbrynet. Här stannade han ytterligare för att lyssna och se. Den plats, på hvilken han nu stod, låg också närmast den källare, i hvilken Peder Stark blifvit inspärrad. Förgäfvesspejade han efter 'mäster' Jon och lika förgäfvesslyssnade han efter dennes röst; han visste icke att kyrkoherden i Bollnäs fått så mycket till bästa af knytnäfsslaget, att han ännu icke kunde reda sig.

»Tyst, nu samlas bönderne kring källaren», mullade domprosten, der han stod dold i skuggan af presthusets något utskjutande knut. »Jag vill hålla vad om den guldkedja, som jag bär på mig, att de släppa ut honom.»

»Ah», sade i detsamma en grof basstämma så tydligt, att Göran domprost hörde hvart enda ord, »hvad tjenar det till att hålla honom längre der nere. Han är dessutom den som ensam kan fälla ett godt ord för oss. Öppna dörren genast!»

Lyssnaren darrade som ett asplöf. Hvad skulle det blifva af honom om den man, som han nyligen kränkt så djupt, komme lös och blefve honom varse. Fångenskap och inställelse för den vredgade kungen vore i lindrigaste fall det säkraste.

»Ja, släpp ut honom så godt först som sist», yttrade en annan stämma. »Bara norralaboarne hinna fram, skola de taga ut honom midt för våra näsor, och då blifver den sista villan värre än den första.»

Detta anförande gjorde slag i saken; några bönder sprungo fram och lyfte bort bommen för dörren, hvarefter de ropade ned till fången att han var fri. Det slag, som 'mäster' Jon erhållit, hade satt sådan skräck i bollnäsboarne och de öfrige, domprostens egen livvakt inbegripen, att det icke fans någon som personligen vågade nedgå i källaren för att förkunna fången hans frihet, af fruktan för att också få smaka på de förfärliga knytnävarne.

Källardörren stöttes snart upp och Peder Stark trädde ut. Vid åsynen af den starke mannen drogo bönderne sig ofrivilligt tillbaka, betraktande med oroliga blickar än hvarandra, än Peder Stark, än norralaboarne, som snart nog voro inom skotthåll och därför gjorde halt, för att bereda sig till den strid som de väntade. När halt gjordes, skilde sig Olof Pedersen omärkligt från truppen och ilade på en smal gångstig mot baksidan af prestgården.

»Hvad betydde lakanet», tänkte han. En mörk kropp syntes derpå! Ah, ers högvördighet, det är på ett sådant sätt en anförare segrar.»

Olof var den ende som sett lakanet och deraf, såsom vi sett, dragit sina misstankar.

»Hvar är domprosten!» ropade Peder Stark då han kom ut och ej såg anföraren bland de sina. »Låtten I honom komma undan, så skolen I med lif och gods böta därför.»

En häftig frossbrytning öfverföll Görän domprost, och om han kunnat krypa in i den der och hvar murkna knuten, skulle han icke dragit i betänkande

att göra så. I stället hukade han sig ned så godt han kunde.

»Domprosten», upprepade en bonde, »han gick nyss upp på loftet och sofver väl nu som bäst.»

»Dit upp efter honom!» skrek fogden. »Honom måste vi hafva till hvad pris som helst.»

Peder Stark var den förste som ilade in i prestgårdsbyggningen, och han följdes af mycket folk, som ville se hur den myndige mannen skulle taga sig ut, när han förklarades för fånge just af den, som han endast kort tid förut låtit fångsla.

»Nu», tänkte Göran domprost och rätade upp sin gestalt, »nu är gården fri från folk — nu eller aldrig.»

Anlitande hela sitt förråd af krafter ilade han framåt och uppnådde det närbelägna skogsbrynet i samma ögonblick som Olof Pederssen hann fram till lakanen, hvilka hängde kvar i vinduet.

»Jag har kommit för sent», mumlade ynglingen, som otydligt varnade en gestalt i skogsbrynet. »Fogeln är utflugen, men torde nog kunna fångas. Jag vill följa honom.»

Han satte just fram foten till språng åt det håll, der han sett den otydliga gestalten försvinna, men hejdade sig då han öfver sig från loftet hörde ett starkt buller samt ljudet af upphetsade röster.

»Min far är der uppe, jag känner igen hans röst», tänkte han. Högt ropade han: »Fader, kom fram till vinduet; jag har något att säga dig.»

»Du här, Olof», menade fogden glad. »Ah, nu förstår jag; det är du som underrättat norralabaorne om öfverfallet. Nå, hvad vill du?»

»Jag har sett den utflugne fogeln; han har styrt kosan ditåt; jag följer honom, äfven om vägen ginge upp till norska fjällen. Kommen efter så fort I hinnen.»

Med dessa ord försvann den hurtige ungersvennen åt samma håll som Göran domprost, flyktingen.

IV.

På östra stranden af den lilla insjön Herten, hvars skogkantade stränder äro bland de skönaste man kan se, låg ett obetydligt torp, bebodt af en gammal sjömansenka och hennes adertonåriga sondotter. Den i föregående kapitel skildrade aftonen, då Göran domprost så snöpligen öfvergaf dem, som han lockat i olyckan, finna vi gamla Karin och unga Elsa sittande tillsammans på en ohyflad träbänk utanför den lilla, rödmålade stugan. Båda buro sorgens tydliga pregel i sina anleten, och en god stund sutto de tysta, innan de kunde förmå sig till ett tankeutbyte. Slutligen sade Elsa, i det hon gjorde en tvär knyck på den vackra nacken:

»Är det sant, farmor, att fogden varit stygg mot er därför att I ej kan betala utlagorna?»

»Ja, Gud nåde oss så visst! det är nog sant.»

»Usch en sådan otäck karl; han är etter värre än både Jösse Eriksson och Hartvig Flög, som lära regerat omenskligt i de här trakterna långt före den här kungens tid. I hafven väl hört far tala derom?»

»Ja, nog har jag det», svarade den gamla, under det en djup suck undslapp hennes bröst, »men Gud har styrkt och styr ännu allt till det bästa. Eller», fortfor hon, och hennes blickar glänste af from ifver, »har icke Gud bevisat oss en utsäglig nåd, då han lät den man födas, som icke rädes att midt ibland alla de påviska vidskepselerna och lögnerna träda fram och med kraft predika det klara och rena ordet, och böra vi icke älska vår konung dubbelt så mycket, då det ju är han som med sin kraftiga vilja och arm så godt som krossat påfveväldet här i vårt fädernesland. Elsa, mitt barn, när du var så liten, att du knappt förmådde taga ett steg på egen hand, då såg det annorlunda ut i landet, och då var det äfven annorlunda bestäldt med samvetsfriden. Den som var så fattig, att han ej kunde betala allt hvad munkar och prester begärde, han fick, enligt deras förmenande, länge pinas i skärselden; den rike deremot, han köpte sig hastigt och lustigt fri, och behöfde alls icke tänka på sin salighet; munkar och nunnor gjorde det i hans ställe. Så kom den nya läran, och den säger att menniskan sjelf skall vända sig till Gud i bönen, och se, det är då det enda förnuftiga, tycker jag. Och för denna samvetsfrihet hafva vi att tacka kung Gösta. Guds välsignelser i rikaste mått öfver honom!»

»Farmor», inföll Elsa, »du vet allt mycket, du.»

Den gamla log vemodigt då hon svarade:

»Så skall du också veta, barn, att jag varit vida omkring. Här, i denna undangömda vrå, har jag icke förnött hela mitt lif.»

»Har du också varit i Stockholm?»

»Från min födelse till dess jag fyllt mitt adertonde år.»

»Ack, om jag finge komma dit.»

För andra gången höjde en tung suck gamla Karins bröst.

»Tids nog får också du, mitt barn, pröfva på lifvets vedervärdigheter», sade hon. »Önska icke att möta dem; de komma nog af sig sjelfva.»

Elsa ämnade svara, då en vandrare med snabba steg närmade sig. Gamla Karin och hennes sondotter betraktade en stund nyfiket den okände.

»Det tycks vara en förnäm herre», sade ändtligen den unga flickan. »Han har säkerligen gått vilse i skogarne och behöfver en vägvisare.»

Innan Karin hann svara, stod Görän domprost — ty vandraren var han — framför den lilla bänken.

»Fins här någon båt?» frågade han brådskande. »Jag måste genast öfver till andra sidan af sjön.»

»Andra sidan af sjön», eftersade Karin med förvåning tydligt tecknad i sina drag. »Der är ju bara tjocka skogen. Om I voren en jägare, så skulle jag tro att I ämnaden jaga björnar, men det sen I mig icke ut att kunna.»

Karins rättframma ord stucko den myndige domprosten betydligt, helst som han i förväg var uppretad af det motstånd han rönt. Han svarade för den skull:

»Viljen I ej godvilligt lemna ifrån er båten som jag ser der nere vid stranden, så tager jag den med våld.»

Vid dessa ord reste gamla Karin sig upp från

bänken. Hennes ännu i ålderdomen välbildade gestalt rätade ut sig till sin fulla längd, och de ännu skarpa, uttrycksfulla ögonen glänste då hon svarade:

»I saden att I skulle taga båten med våld. Således tillhör I väl det påfviska anhang som till stor skada för vår religion ännu ströfvar omkring i landet och bedrifver sitt ofog. Jag är en svag qvinna, och min sondotter likaså; vi kunna alltså icke hindra eder från att taga det I åstunden, men det kan jag försäkra eder, att långt ut på Herten skolen I ej komma förr än I hafven bollnäsboarne efter eder. Det lofvar jag.»

Göran domprost betraktade en stund den modiga qvinnan. Det sjöd inom honom, men tiden var dyrbar, ty förföljarne voro honom hack i häl, och han måste för den skull snabbt fatta sitt beslut.

»Midt öfver vid andra stranden lemnar jag båten oskadd, och der fån I hemta den», sade han. »Men se här», fortfor han, och tog upp en pung med några guldmynt uti, »tag detta som en ersättning för det jag lånar båten.»

»Vi vilja icke hafva edert guld», inföll Karin och gjorde en afvärjande rörelse med handen; »det är kanske syndapenningar.»

Göran domprost hörde icke den fattiga enkans ord; han hade låtit pungen falla ned framför hennes fötter. Sjelf ilade han ned till båten, den han snabbt lösgjorde och stötte ut från land. Då han kände att han fri gungade på den lugna vattenytan, undslapp en djup suck hans bröst, och han frammulade halfhögt dessa ord:

»Ändtligen är jag då fri. Kommen nu alla bollnäs- och norralaboar; midt för eder näsa går Görän domprost undan och skrattar eder i skägget.»

Ungefär en half timme efter ofvan beskrifna uppträde, och allt under det Karin och hennes sondotter ännu voro i farten med att afhandla hvad som timmat, omringades stugan af beväpnade bönder. De båda qvinnornas förskräckelse kan lätt tänkas; de trodde fullt och fast att fogden kom för att föra dem i fängelset. Denna tro stärktes ännu mera när de sågo Peder Stark i spetsen för skaran.

»Nådige herre», sade gamla Karin, i det hon med ödmjuk hållning trädde fram till fogden, »haf mis-kund med mig ännu en tid; jag — —.»

»Se så, gamla Karin», afbröt herr Peder, »nu är det ej fråga om din lilla skuld till kronan; för den finnes det nog råd; utan nu vill jag veta om du sett till någon medelålders karl, klädd som en adelsman. Han har tagit kosan hitåt och jag förmodar — —.»

»Ah, herr Peder», afbröt Elsa, i det hennes väna anlete klarnade upp. »I menen visst honom som för en half timme sedan var här och tog båten ifrån oss.»

»Hur såg han ut?»

Elsa beskref Görän domprost så godt hon för-mådde.

»Det är han», utbrast Olof, som befann sig vid faderns sida. »Det kan ej vara någon annan.»

»Och se här», inföll Karin, i det hon framvisade

den lilla pungen; »den här lemnade han såsom betalning för båten, men jag vet ej om jag törs mottaga den.»

»Låt se.»

Pungen innehöll, utom några guldmynt af ganska stor valör, äfven ett krucifix af samma metall. Då fogden skulle återlemna pungen till Karin, fästes hans uppmärksamhet vid tre insydda initialbokstäfver. De voro G. T. R.

»Här står ju hans namn», utbrast Peder Stark: »Göran Thuresson Roos; det är så visst och sant som att han är en förrädare mot kung Gustaf.»

»Himmelens Gud, hvad sägen I!» utropade gamla Karin förskräckt.

»I hafven väl hört omtalas upsaladomprosten Göran, som rest omkring och anstiftat mycket ondt?»

»Har nog det, nådige herr fogde.»

»Näväl, det var just han som tog din farkost. Vi skola följa hans spår och ej tröttna förr än vi fått honom i våra händer. Behåll du både pungen och guldet, Karin, ty troligtvis får du aldrig mera återse båten, och ersättning är allt bra att ha.»

»Som I viljen, herre», svarade Karin; »men tag nu hvad kronan tillhör, så att jag ej mera behöfver ängslas.»

Sedan Peder Stark uttagit enkans skuld, bar det af ned till stranden, der tvenne små båtar efter kort sökande påträffades. Utan det ringaste dröjsmål stego fogden och hans son samt herr Erik i Norrala jemte tre handfaste bönder ned i farkosterne och lade ut.

»Det är allt för mörkt att i natt finna flyktin-
gens spår», sade Olof.

»En slump kan göra att vi träffa på honom förr
än vi ana det», genmälde herr Erik. »Vi ro på måfa
rätt öfver; det var ju till andra stranden som han,
enligt gamla Karins ord, ämnade sig.»

»Ja, Gud gifve att vi träffade honom på vatt-
net», inföll Peder Stark. »Kommer den kanaljen bara
öfver till de vestliga skogarne, så är han icke så god
att få rätt på, ty der skola vi lätt tappa bort hans
spår. Friskt mod derfor, go' vänner», fortfor han
uppmuntrande till de roende bönderne; »jag vill själf
tala med kungen om en lämplig belöning åt er.»

Löftet om belöningen sporrade de hurtige norra-
laboarne till att anstränga sina krafter efter bästa
förmåga. De små farkosterne gledo snabbt öfver den
jemna vattenspegeln, och snart befunno de sig ett
godt stycke ute på Herten, hvars små, grönklädda
holmar der och hvar lika skuggor skymtade fram i
dunklet.

Förr hade Olofs högsta glädje varit att om de
ljusa sommarnätterna vistas på denna vackra sjö och
glädjas åt den på samma gång leende och storartade
natur som der framstälde sig, men denna natt besjä-
lades han icke af dessa känslor. Tanken på Göran
domprost och all den ära som han och hans fader
skulle få, om de lyckades gripa upprorsmakaren, hade
så intagit honom, att han omöjligt förmådde slita sig
derifrån.

Plötsligt spratt han till, satte båda händerna öfver
ögonen och skärpte synen så mycket han kunde. I

denna ställning förblef han några minuter. Fadern märkte det och sporde:

»Hvad ser du efter, Olof?»

Ynglingen teg.

Fadern och äfven nu Erik i Norrala upprepade frågan, men Olof teg fortfarande och så förlöto åter några minuter af oafbruten tystnad. Slutligen sade ynglingen:

»Han är der borta.»

Alla sprutto till och allas blickar vände sig åt det håll ynglingen utpekade.

»Jag ser ingenting», sade fogden, sedan han en stund förgäfves ansträngt sina ögon.

»Nej, inte jag heller», bedyrade herr Erik.

»Men jag ser båten», svarade Olof med säker röst. »Den rör sig der borta. Ah, nu äro vi upptäckte, ty båten ökar farten. Raska tag, karlar; snart hafva vi flyktingen i våra händer.»

Jagten började, men blef icke långvarig, i ty att Göran domprost redan var trött af den föregående rodden. Hans båt befann sig inom kort mellan hans förföljares farkoster.

»Aldrig skolen I få mig lefvande», skrek han; »förr döden!»

Båtarne voro nu så nära att de snuddade vid hvarandra. Göran domprost hade rest sig upp. Hans ansigte var vildt att se på och hans långa hår fladdrade för den svaga nattvinden.

»Aldrig skolen i få mig lefvande!» röt han till för andra gången, och i detsamma satte han foten på den låga relingen.

Men Olof hade passat på tillfället, och just som flyktingen skulle kasta sig i vattnet, erhöll han en så häftig knuff i sidan, att han tumlade ned på ena toften. I samma ögonblick sprungo fogden, Erik i Norrala och Olof in i flyktingens båt.

Göran domprost förlorade dock icke fattningen, oakadt han föll temligen hårdt. Med en vild ed på läpparne sprang han upp, ryckte först den massiva guldkedjan från sitt bröst, derpå ett par dyrbara ringar från sitt finger, och slungade dem med all magt långt ut i sjön under utropet:

»Så skall då konung Gustaf icke hafva dessa såsom byten, och ingen af er heller. Ha, ha, ha, der i djupet ligga de i väl förvar. Kanske tillhör det ett kommande slägte att fiska upp dem, men gömda för länge äro de. Hvad sägen I, herr fogde, om det spratt som jag spelat eder? Är det icke lustigt nog, och väcker det icke er harm?»

»Nej, det sprattet uppväcker alls ingen harm inom mitt bröst», sade Peder Stark; »men I, herr Göran, torde väl icke med så blida ögon se oss, som dragit ett så svårt streck öfver edra planer. Isynnerhet torden I aldrig glömma herr Erik i Norrala!»

Göran domprost gaf sockenpresten en blick full af hat, men sade ingenting. Under tystnad fogade han sig i sitt öde.

När Göran domprost kort derefter anlände till Upsala, hade mycket folk samlat sig för att beskåda fången. Bland folket befann sig också Jesper Månsson Kraus. När han fick syn på domprosten, ropade han:

»Sade jag icke att vi ännu en gång skulle träffas! Och hvem har nu vunnit, du öfvermodige prelat!»

Göran domprost kunde icke uthärda riddarens skarpa blickar. Han sänkte sina ögon mot marken och teg.

Några dagar derefter stod han i Stockholm inför kung Gustaf. Denne betraktade skarpt sin affällige tjenare och sade derpå:

»Herr Göran, I hafven mycket syndat på nåden, men den skall ännu en gång räckas eder. Men märk väl, att det är sista gången som den bjudes. Bryten I den åter, så skall edert hufvud falla och det så visst som jag ännu är konung i Sverige.»

Och konung Gustaf fortfor, så att den förbluffade domprosten af lutter förvåning icke kunde få fram ett enda ord, ty han hade beredt sig på döden:

»Det är på edra redlige bröders förböner som jag låtit nåd gå för rätt. Och hör nu det beslut, som jag oåterkalleligen fattat. För det första ären I för alltid förlustig eder befattning såsom domprost, och för det andra skolen I genast begifva eder till eder gård Björnö i Frötuna och der förhålla eder lugn. Så lyder det bud som jag gifver eder; öfverträdelse deraf skall jag veta att på det strängaste bestraffa. Res med Gudi och synda icke härefter.»

Göran domprost, såsom han alltjemt fick heta under sin återstående lifstid, gjorde som konung Gustaf befalt, och när han slutligen gick till sina fäder, blef han begrafven i Gråmunkeklostrets kyrkogård i Upsala, bredvid den för högförräderi halshuggne biskopen Peder Sunnanväder.

Olof och Ingrid blefvo snart ett äkta par och lefde lyckligt. Herr Erik i Norrala, som så oegen-nyttigt upptagit sin tappre broders värlösa barn, gifte sig nu med den qvinna som han länge älskat, men som den katolska läran tvungit honom att försaka. Han blef mycket hedrad af konung Gustaf, och ännu i långliga tider talades det i dessa bygder om denne manhaftige sockenprest och den myndige Görän domprost, hvilkens onda uppsåt han så käckt gjorde om intet.

III.

Huruledes konung Karl IX en gång reste till
julotta i Upland.

Folket i de så kallade Uplanden, hvarmed de gamle geograferne och häfdatecknarne beteckna alla landskap norr om Mälaren, har i alla tider varit känt såsom ett styfsint folk, hvilket isynnerhet de förste vasakonungarne (enkannerligen Gustaf I) fingo kännas vid. De hade också detta yttrande på tungan: »Har folket söder om elfven (Göta elf) bidragit så mycket till landets befrielse från juten?» Ingen hade naturligtvis något att invända mot detta yttrande, och ingen fans heller, som kunde gifva Uplandens härdade folk annat än rätt.

Hos den gamle, hederlige och fromme presten Isaak Hjelm i Tierp satt om julaftonen konung Karl IX med några af sina trogne vänner och drack till den gamles innerliga förtjusning sig lustig och glad af hvad huset förmådde. Den konungen åtföljande styrkan, fem hundra knektar till häst, var inqvarterad i byn, och vid strängt straff hade konungen förbjudit omtalandet af hans närvaro på platsen. Knektarne voro också tillsagde att hålla sig färdige till afmarsch tidigt morgonen derpå.

»Jaså, mäster Isaak», sade Karl IX då de ändtligen blefvo ensamme vid det fräsande, hemmabrygdda ölet. »I sägen alltså, att upsalabiskopens påstötningar hafva sin fulla giltighet?»

»Jaha, det säger jag visst, det. Mäster Per varr i förra veckan inne hos bispn i Upsala för väl sjettte gången och bad honom om en fänika knektar, och då lofvade ändtligen bispn att laga så att allt blef tiill rätta till jul igen.»

»Det är ett styfsint folk här uppe», sade deen bistre Karl bondekonung, »och jag märker att maan ej får förfara allt för släpphändt med det, ty då blilir det öfvermodigt. Nej, hvar och en sak och menniska på sin plats, då blir allt bra. Men att inte de gamla katolska åsigterna ännu försvinna», slutade kungen med en djup suck.

Efter blott ett par timmars sömn aftågade tidiigt på juldagsmorgonen Karl IX med sitt följe genoom Tolfta och gick sedan, följande den öfverallt tillfrusna Vesslandsån, i korta marscher fram till Vesslands fuula och gamla kyrka. Helt nära den plats, der denna stod, reser sig nu ett stort och prydligt tempel, uttan gensägelse ett af de vackraste i norra Upland.

Gudstjensten hade redan varat en god stund när kungen anlände till kyrkan, och detta tyckte han inte illa om, emedan han då ostörd kunde få omgifva templet med knektar. När detta var gjordt, gick konungen sjelf in i kyrkan, som var alldeles full af bönder, och från hvars predikstol gamle mäster Per talade med en värdig själaherdes allvar och känsla. Väl stampade de nosige vesslandsboarne ibland i golf-

vet, så att det lät som om någonting ramlat ned från vinden, men det var väl därför att det var så kallt den julottan.

Mäster Pers blickar föllo genast på den inträdande krigaren; han betraktade honom länge och väl, men slutligen slog honom den tanken för hufvudet: Om det skulle vara kungen! Mäster Per hade nemligen ett par gånger sett Karl IX hos bispnen i Upsala, och trodde sig känna igen honom, men var icke säker. I detta sitt tvifvel rycktes han i rocken af klockaren, som förskräckt utbrast: »Herre Gud, far, hvad vill det betyda att kyrkan är omgifven af bara knektar.»

»Åh, var lugn, klockare», sade mäster Per.

Den gamle, redlige själasörjaren visste nu att Upsalabispnen fört hans talan väl, och beslöt att nu en gång för alla gifva någonting rätt hårdt att bita på för hela lifvet. Den forna mildheten var totalt försvunnen, och strängheten hade trädt i stället.

»Nu är mitt tålamod slut», sade han och lät sina blickar irra öfver karlbänkarne, bland hvilkas öfversta kungen tagit plats. »Då jag uppmanade eder att flitigare besöka Herrans hus, sutten I hellre hemma, spelade och drucko och slogos sedan med hvarandra; då konungens bud och förordningar skulle uppläsas i kyrkorna gent emot de katolska påbuden, gingen I ut och skrattade mig rakt upp i ansigtet. Då — —»

»Äh, tig med det der», afbröt yresigt gamle Per i Vessland och satte en grå lufva på sig, »annars gå vi nu igen.»

— — då I skullen lemna mig likstol eller betalning för annan förrättning, har det heller inte

varit bättre. I ären ett styfsint folk, men I skolen väl veta att lag och författning skola efterleivas också i religiösa fall.»

»Men», invände grålufvan och reste på sig, »jag får väl ha den rel'jon som jag vill, och det skall jag också ha, vet I det. Kom, gubbar, så gå vi. Kärin-garna må gerna bli kvar.»

Alla i karlbänkarne hade redan rest på sig och stodo färdige att följa gamle Per, under hvars gråa lufva ett eldrödt hår stack fram. Men Per hade stannat och gapade omkring sig som om han ville draga munnen ur led, och alla andra gjorde sammaledes.

Genom södra och vestra dörrarna intågade, naturligtvis till fots, omkring hundra knektar och togo utan krus gubbar, män, ynglingar och pojkar med sig. Det blef ett förskräckligt verop i kyrkan den julottan. Med gamle Per i spetsen gick derpå tåget, omgifvet af hela den öfriga styrkan, upp till en ett litet stycke från kyrkan belägen backe, och här i den första dagningen började konungen sjelf förhöret efter biskopens klagoskrift. Mäster Per utpekade dem som funnos (de frånvarande eftersändes genom knektar), och sedan de till en början fått ett mustigt förmaningstal i Karl IX:s vanliga ordalag, erhöilo de till insegel härpå af samma kungliga hand ett par bastanta örflilar, så att mången af dem såg både solar och stjernor lysa bittida på juldagsmorgonen.

Sist uppropades Per i Vessland, och den gamle, rödhårige lufvern med grålufvan, en af upprorsstif-tarne, fick sig ett så godt och välförtjent kok stryk, att han mången gång höll på att tappa andan.

»Nå», sade kungen, sedan räfsten var slut, och det var då blanka middagen, »skolen I hädanefter också öfverträda mina och kyrkolagens bud, då lofvar jag eder att en gång till komma hit upp med flere soldater, och då skall edert straff nog bli en smula hvassare än nu. Hållen I eder flitigt till Guds ord och bud, såsom allt ärligt, fromt och förståndigt folk gör. Bråken icke vidare, det råder jag er till. Gån nu hem och firen julen, och hvad jag nu sagt, det rätter och packer eder efter.»

Det blef en besynnerlig jul för vesslandsboarne, förstås, men ännu värre kändes det när saken blef allmänt bekant, och det dröjde icke länge. Om kungen sade man:

»Det var bra gjordt af honom; han vet nog hur han skall behandla sitt folk, han. Vesslandsboarne hafva alltid varit kände för rigtige kaxar, och kungen vet nog att på sådana biter endast stryk.»

Af det forna storkaxiga lifvet, som för resten funnits *öfverallt* i Sverige, finnes nu icke det ringaste spår kvar.

IV.

Per i Vesterslät.

Berättelse från svensk-danska fejden 1612.

I.

Den som från Kalmar följer norra landsvägen, kommer, efter att hafva färdats en mil, fram till ett ställe, ännu i dag benämndt Galgkrogen. Det är visserligen icke ett så särdeles vackert namn, men betecknande för platsen i forna dagar. Här låg nemligen, några alnar öster om landsvägen, der nu en tät och präktig skog höjer sina kronor, länets afrättsplats, efter hvilken nu icke finnas några spår, och i en just ej så aflägsen framtid skall det troligtvis icke finnas någon som för vandraren kan utpeka detta dystra ställe.

Fordom, vid tiden för denna berättelse, stod på samma plats, der nu den så kallade »krogen» är belägen, blott mästermannens stuga. Den breda och delvis väl underhållna landsvägen var ej då så bekväm att färdas på, och af den till venster löpande häradsvägen, hvilken leder rakt fram till Förlösa nybyggda och vackra tempel, fans då knappt mera än en gångstig, så smal, att två ryttare icke kunde färdas bredvid hvarandra.

Nu är allt förändradt: en öppen plats, omsluten af snygga envåningshus, ett idogt lif, se der den nuvarande Galgkrogen, den första hållplats för dem som från Kalmar färdas norr ut. Också företer detta ställe vanligtvis vid två- och tretiden på eftermiddagen en ganska brokig tafla. Der samlas då bönder, drängar och herrskapsfolk från fyra till fem socknar, der förs man både sig sjelf och sina kampar med hvad som hörer till lifvets uppehälle, der afhandlas vid bränvinskuttingen eller ölstopet dagens frågor och derifrån utgå slutligen de långa tåg af foror som vanligtvis vid denna tid på dygnet göra de småländska vägarne så liffiga.

Om man från Galgkrogen följer landsvägen söder ut, kommer man efter ungefär en fjerdedels timmes vandring till Vesterslät, från hvars höga backar man har en god utsigt öfver nejden. Nu för tiden är trakten kring dessa höjder, hvilka lyda under Kläckeberga herregård, flack och upptagen af fruktbarande råg-, hvete- och kornåkrar. I forna tider, för blott ett par hundra år sedan, hade ej trakten detta utseende: den var då beväxt med tät skog, i hvars gömslor stigmannen fann ett mången gång välkommet skydd.

Nedanför den nordligaste af dessa backar, hvilken ännu i dag är ganska brant och krokig, låg vid tiden för denna berättelse, d. v. s. år 1612, en liten stuga inbäddad i den mörka skogen, och var ganska svår att upptäcka för den som ej hade kännedom om dess läge. Den låg nemligen omkring tjugu alnar från landsvägen, alldeles skyld af de lummiga björkarna. Röken, som från den låga tegelstenskorste-

nen hvirflade upp, var det enda som för den med trakten obekante förrådde tillvaron af en mensklig boning.

I denna undangömda stuga, hvars inre väggar voro behängda med räf- och vargskinn samt några skjutgevär, bodde Per Hansson, traktens väldigaste jägare och, som det påstods, den bästa skytten i hela länet. När Hans Nilsson, Pers fader, dog vid nittio års ålder, egde han en af de bästa gårdarne i Vester-slät; men sonen, som var ensam arfvinge, måste, hur svårt det än föll sig, sälja den, för att betäcka sin gamle faders skulder och ingångna förbindelser. Endast så mycket blef öfver, att han kunde uppbygga åt sig den ofvan nämnda stugan samt inköpa och kontant betala den mark, på hvilken den stod. Väl sörjde Per i förstone öfver förlusten af den gård som under många årtionden varit i hans förfäders ego, men som han var ung och kraftig, och dessutom hyste ett icke så litet hopp att en gång komma i besittning af det gamla hemmet, tröstade han sig snart, odlade med omsorg sin lilla teg och ströfvade på fristunderna genom skogarne, samt återvände alltid med rikt jagtbyte, både sådant som kunde och icke kunde ätas.

Vi nämnde att Per hyste hopp om att i framtiden blifva egare till sitt forna hem. Se här på hvilken grund han byggde detta hopp.

Den person som inköpt Hans Nilssons gård var en f. d. handlande från Kalmar. Sedan denne under en lång följd af år sett sina inkomster ansenligt förökade, beslöt han att på gamla dagar slå sig i ro.

Detta beslut satte Jakob Green — ty detta var hans namn — i verkställighet ett par år före den tid som ofvan angifvits; hans hustru, en förträfflig qvinn och ättling af en holländsk köpman, som inflyttat under Gustaf I:s regering, dog nemligen helt plötsligt och lemnade honom ensam med ett enda barn, en dotter, den fagra Anna. Per behöfde icke se denna fagra ros många gånger för att bli kär i henne, och hon å sin sida fann snart, att bland traktens ungarlar ingen hvarken till utseendet eller till mannamodet kunde jämföras med den raske jägaren Per Hansson. Småningom närmade de sig hvarandra mera förtroligt, och ett år hade knappt gått till ända förr än de meddelat hvarandra sina varma känslor.

Det var en härlig sommardag 1611 som de utanför Pers stuga lofvade hvarandra tro och huldhet.

Men Anna var rik och Per fattig, och detta vanliga förhållande i lifvet har mången gång varit orsaken till stora olyckor. Skulle det också blifva så här? Det såg åtminstone så ut, ty när Jakob Green på sqvallerväg blef underrättad om sin dotters tycke för den unge jägaren, förbjöd han henne på det strängaste att hafva den ringaste beröring med Per Hansson; ja, det gick till och med så långt, att han en gång hotade att skjuta Per, om denne en gång till visade sig i sällskap med hans dotter. Och för att, som han sjelf inbillade sig, göra de ungas möten om intet, sände han en vacker dag dottern in till sin i Kalmar boende syster, med tillsägelse att noga bevaka Annas steg.

Per, som ingenting visste om denna flyttning,

emedan gubben Green icke sagt ett enda ord derom ens till sin dotter förr än vagnen stod förspändt att föra henne från hemmet, sökte länge och väl efter sitt hjertas brud och fick slutligen reda på hennes vistelseort. Nästan hvarje morgon vandrade han nu å stad till Kalmar, och lyckades för det mesta att träffa kärestan än hos den ene, än hos den andre af sina bekanta.

Så bröt fejden ut, och knappt hade tidningen om danska flottans inlöpande i Kalmar sund hunnit fram till Jakob Greens öron förr än han tog dottern till sig igen. De älskande kunde åter träffas i skogens gömslen, och der tala om sina förhoppningar, sina bekymmer för framtiden.

Vi skrifva en vacker Septemberdag år 1612. Solen strålade så varmt ned på den af några dagars stridt regn nästan uppblötta jorden, förgylde det lilla korset på Kläckeberga kyrkgafvel, trängde der och hvar in i skogarnes innersta gömmor och manade fram ymniga svettperlor på plöjarens panna. Den skänkte med ett ord i rikt mått sin lifgifvande värme åt menniskan så väl som åt fogeln i luften och den på marken krälände masken.

Ungefär vid middagstiden syntes tvenne vandrare, kommande söder ifrån, strax norr om Jakobs Greens gård vika af till venster inåt skogen och efter en stund stanna utanför Pers stuga, den de utan mycket sökande fingo rätt på. De klappade några slag på den tillslutna dörren, men när ingen öppnade eller svarade på deras anrop, gingo de stugan rundt och tittade spejande in genom de små glasrutorna. När

de efter äfven denna rund funno att stugan var tom, slogo de sig ned på hvar sin sida om dörren, der tvemme väldiga gråstenar stodo liksom på post. Efter några minuters tystnad sade den ene, en gråhårsman med ett sorgset utseende, i det han lutade sig tillbaka mot stuguväggen och lade armarne i kors öfver det höghvälfda bröstet:

»Nå, Anders, du, som nästan dagligen är i sällskap med Per, du vet väl hur långt han har kommit i affären med Jakob Green!»

»Vet fälle det», svarade Anders i Kohagen, i det han ifrigt tummade rönnskafvet på den i läderbältet instuckna, långbladiga knifven. »Ser ni, Vesterslåta-Jakob är en styf karl och en herreman, och han skall aldrig ge sin dotter åt Per, hur duktig han än må vara. I förgår träffades de oförmodadt här borta i fårhagen. Jakob kom från sin backstuga, der han sett efter sitt linförråd, och Per ända från Vedby mo, hvarifrån han som byte hemförde två feta 'Micklar'. Per helsade som vanligt med ett ljudeligt: 'Guds fred, herr Jakob', men fick till svar ett snäsigt: 'den freden, som du önskar mig, kan jag gerna undvara.' — 'Åh, säg inte det', svarade då Per; 'det är nu så'na tider, att freden blir mer och mer eftersökt, och — —' Han fick ej tala till punkt, ty Jakob Green afbröt honom genast sålunda: 'Håll mun, säger jag dig. Tror du, att du med fagra ord skall kunna prata dig till dottern min, så har du allt huggit i sten. Det är inte värdt att du längre kikar så högt upp som till Anna Green, för hon skall allt ha en likare man än

du.' Och med dessa ord försvann den tjocke patronen och Per stod der ensam med sina räfvar.»

»Vet du», inföll gråhårsmannen tankfullt, »jag skulle sannerligen inte ha något emot om juten helsade på hos den sturske Jakob Green ett slag. Han är nu så öfvermodig, därför att allt hittills gått honom väl i handom, att han nog kunde tåla vid en liten dufning.»

»Juten», utbrast Anders i Kohagen, i det han ryckte ut knifven och svängde den kring hufvudet, »det är en landsplåga, som vi skola be Gud nådeligen bevara oss ifrån. Allt sedan han fick slottet in, så huserar han värre än hin onde sjelf. I har kanske inte hört hans sista illgerning!»

»Nej.»

»Skällby har han bränt ned till grunden, röfvat bort all den boskap som han kom öfver, och spetsat rättaren och hans hustru på högafflar. Det är just en mild och nådig konung, den der danske; han ger ut så vackra plakat, att en kan få tårarne i ögonen när en läser dem, och lofvar oss så stora fördelar, om vi vilja svära honom trohet, men under allt detta stjälar och mördar hans folk allt hvad de kunna! Jag säger ännu en gång: må Gud bevara oss från en sådan herre; han är värre än spetelskan.»

»Amen», hördes i detsamma en manlig stänma från den ena stugknuten, och kom gråhårsmannen att jemte sin kamrat blixtnabbt störta upp. »Varen lugne», fortsatte den kraftiga stämman, och en reslig gestalt trädde i detsamma fram; »jag har dagligen på tungan samma bön som du, Anders, och skulle

ingenting högre önska än att Hin toge hvar enda jute, och det i rödaste rappet.»

»Per! Jaså, det är ingen annan än du, Per», ljöd det från de båda människans läppar, och gråhårsman-
nen fortfor, i det han räckte den unge jägaren sin grofva hand:

»Hvad nytt? Du, som dagarne i ända ströfvar omkring i landet, du bör ha reda på åtskilliga saker.»

»Åh ja, nog har jag det», svarade Per, i det han slängde sitt jagtbyte ned på marken, »men det är för det mesta sorgliga saker. Det värsta af allt är ändå, att juten snart nog kommer hit; ja, hvem vet om vi inte ha honom öfver oss redan i natt.»

»Säger du det!» inföll Anders och studsade tillbaka. »Då är det väl bäst att jag beger mig hem efter min bössa.»

»Det är nog redan för sent», svarade Per, i det han betraktade vännen med deltagande blickar. »De kanaljerna husera nu som bäst i Kohagen, och när jag smög mig der förbi, såg jag hur de kastade in eldbränder i stugan din och — —»

»Eldbränder ... bränder ... i ... min stu---ga», stammade den olycklige Anders; »och min hustru och mitt barn», skrek han och grep jägaren så våldsamt i armen, att den befann sig som i ett skrufstäd, »såg du inte dem också?»

»Nej», ljöd Pers dystra svar.

»Evide Gud», skrek Anders till, »då ha de väl mördat dem!»

Och med dessa hjertslitande ord ilade han bort, utan att de två andre förmådde hejda honom.

»Han rusar rakt i förderfvat», sade Per oroligt, »ty juten skonar ingen som sätter sig upp emot honom. Följ med mig in i stugan», sade han derpå till den gamle mannen; »jag har några ord att säga eder, fader Matts.»

Sedan de inkommit i det lilla, enligt den tidens fordringar snyggt möblerade rummet och Per upphängt sitt byte samt noga undersökt sina så väl skjutsom huggvapen, sade han, i det han räckte den gamle en bägare skummande öl:

»Drick, fader Matts! Hvem vet om vi mera i lifvet få återse hvarandra.»

Matts Smed drog häftigt sina läppar tillbaka från bägarens rand.

»Det var ett besynnerligt tal», sade han och skakade på hufvudet. »Men jag märker att något händt, som — —»

»Ja, det som jag länge fruktat, har inträffat», afbröt Per, i det han började mäta det lilla stuggolfvet med snabba steg. »Anna är förlorad för mig!»

»Åh, håken heller», inföll Matts Smed. »Hon går väl inte i brudstol i qväll heller!»

»Nej, men i morgon skall hon ringfästas vid Sven Andersson från Tingby.»

Vid ljudet af detta namn hade Matts sprungit upp från den lilla pinnsoffan, der han tagit plats.

»Är Jakob Green från förnuftet!» skrek han. »Hvar enda menniska vet ju att Sven Andersson i hemlighet är danskt sinnad. Den der historien tror jag inte mycket af.»

»Deri gör ni som ni vill», svarade Per dystert.

»Jag hörde emellertid den der historien af Anna sjelf för knappt en timme sedan.»

»Nå, hvad sade flickan vidare?»

»Hvad skulle hon säga? Hon är rysligt ledsen, förstås!»

»Och du, Per, hvad ämnar du göra?» sporde den gamle, i det han lade sin hand på ynglingens arm samt blickade honom forskande in i ögonen. »Fördöme mig ser du inte ackurat ut som om du ätit upp nådåren för räfven. Nu känner jag alls inte igen den Per Hansson som alltid brukar säga, att han hyser ett fast hopp till framtiden. Häng inte hufvudet längre och gå inte som en vingskjuten höna! Inte tror du väl att lyckan skall flyga dig rakt i famnen, så framt du ej sjelf bjuder till att fånga henne. Så sade alltid far min, och jag har under mitt långa lif mången gång varit i tillfälle att sanna hans ord. Per, du känner väl till ordspråket: hjälp dig sjelf, så hjälper dig Gud.»

»Känner nog det», svarade den unge jägaren, i det han for med handen öfver pannan, »men emot Jakob Greens envishet hjälper rakt ingenting. Anna sade att han redan stält i ordning till gästabudet, och att hon med eller mot sin vilja i morgon blir Sven Anderssons trolofvade. Det är förfärligt att tänka på», mumlade han för sig sjelf, i det han gömde ansigtet i händerna, »men jag vet nu intet medel att förhindra trolofningen.»

»Det kommer nog då du minst anar det», svarade Matts Smed. »Nu gäller det först och främst att handla. Du skall i afton följa med till Jakob Green.»

»Jag?» utbrast Per, i det han ryckte till. »Är ni tokig, fader Matts! Det blir min sista dag om jag vågar mig inom hans dörrar. Herr Jakob är en sträng man, och att han håller ord, det är jag säker på.»

Ett egendomligt leende spelade kring den gamle smedens läppar då han förnam dessa ord.

»Ja, han är storordig, det vet jag», sade han, »men att han skulle skjuta dig som en hund därför att du gör honom ett besök, det tviflar jag på, ty vanligtvis brukar sådant der folk lofva rundt och hålla tunt. Jag vill nu titta hem till mig i en handvändning; gå inte ut förr än jag kommer tillbaka. Lofvar du det?»

»Ja», svarade Per nästan mekaniskt. »Allt är förbi!» utbrast han då smedens gestalt försvunnit ur hans åsyn; »jag skall aldrig mer få hålla Annas hand i min, aldrig få se in i hennes vackra ögon, aldrig höra henne säga 'vännen min!' Men», fortfor han och ilade hastigt fram till det lilla, åt vägen liggande fönstret, »jag såg danske knektar smyga här förbi; dem måste jag följa. Förmodligen ha de ett nytt bofstycke i kikaren. Hittills har juten gått oss förbi; nu lär det bli annat af. Men hvarifrån komma de? Från Kalmar? Jag måste följa dem. Matts får vänta, om han kommer.»

Med dessa ord instack den unge jägaren en laddad pistol och en hvass knif i läderbältet, gömde bössan under sängen, på det att dansken ej genast skulle få reda på henne, om han behagade helsa på under Pers frånvaro, och begaf sig ut. Han kom

också lagom för att se hur de danske knektarne, fyra till antalet, klättrade öfver gärdesgården på motsatta sidan om vägen. Vig, som han var, skyndade han efter och hade snart den tillfredsställelsen att råka på fiendernes spår. På andra sidan om ett tjockt törnbusksnår hörde han tydligt röster, och bland dessa en som kom honom att spritta till både af oro, raseri och glädje. Han smög sig in i snåret och aktade ej de rispor han af de hvassa törntaggarne erhöll på händerna och i ansigtet. Om en bomb fallit ned framför honom, skulle han icke lemnat platsen, ty han var ense med sig sjelf att han måste spionera ut hvad som förehades, och detta blott för den bekanta röstens skull.

Sakta vek han undan grenarne och försökte nå de samtalande med blickarne. Längre spanade han förgäfvets, men äntligen fick han syn på de rådpläggande. De utgjordes af fem personer, nemligen de fyra danske knektarne, hvilka han förut sett, och en i bondebräkt klädd ung man, hvilken fått sin plats midt emellan de öfrige. Denne civile satt med ryggen vänd mot den spejande jägaren, som ändock kände igen honom och som framumlade dessa ord, i det ett svagt skimmer af glädje och hopp bredde sig öfver hans vackra, manliga drag:

»När nöden är som störst, är hjälpen som närmast. Inte skall Anna Green bli *din* hustru, Sven Andersson; det skall jag nog sätta p för.»

II.

»Det måste bli som jag har sagt», utbrast den civile och vände sig till soldaternes anförare, en officer med eldrödt hår, rödbrusigt, pussigt ansigt och en lömsk, lurande blick. »Får jag inte de två hundra dukaterne i morgon afton senast, så upptäcker jag inte hvar kläckebergaboarne gömt undan både sitt och kyrkans silfver. Det är mitt sista ord.»

»Jaså, du talar i den tonen», inföll officeren och bet sig harmfult i läpparne; »men du vet kanske ej», fortfor han och pekade på soldaterne, »att jag när som helst kan befalla dem att pina dig till bekän-nelse.»

»Försök då», sade den civile, »men jag svär eder, att I då förr skolen få döda mig än jag upptäcker gömstället.»

Officeren öfvervägde några minuter hvad han skulle svara. Till slut kom han dock till insigt af det okloka uti att drifva den andre till det yttersta. Om han lät pina honom till döds, hvad nytta hade han då deraf, då han ej kunde få veta hvar den gömda skatten fans. Han kufvade därför harmen, som jäste inom honom, och sade, i det han med en tillgjord förtrolighet slog den civile på skuldran:

»Se så, Sven, nu höfves det oss icke att vara ovänner; du får i morgon eftermiddag dina två hundra dukater, och då natten faller på, så bege vi oss af.»

»Afgjordt!» sade Sven och räckte dansken handen. »Men», fortfor han, »hvarför är ni så angelägen om att få skatten i ert våld just nu?»

Dansken betänkte sig några ögonblick innan han svarade. Ändtligen sade han:

»Begriper du inte att andelen på hvar och en blir större i fall deltagarne äro få, än om de äro många!»

»Jo, ni är slipad, ni», sade Sven skrattande. »Ni unnar edra kamrater då ingenting?»

»Åh, hvad det beträffar, så få de nog fullt upp med byte. Vid Vestervik och Vimmerby hade de god förtjenst, ha, ha, ha! så att inte tycker jag att det är synd om jag tar den här prisen för egen räkning. Min sidokamrat i fänikan gick för några dagar sedan uppåt Madesjö för att helsa på Sven Andersson på Ebbehult. Den karlen har gjort oss mycket ondt, innan vi fingo staden och slottet in. Skulle allt hellre velat vara i min kamrats kläder», sade han halfhögt, mera för sig sjelf, »ty Ebbehult lär vara en stor och rik egendom.»

»Jojo», tänkte Per, der han med framsträckt hals och spända örhinnor envist bibehöll sin obehväma ställning i törnbusknsåret, »det kittlar allt i dina fingrar, lömske hund. Men om jag rätt känner majoren på Ebbehult, så släpper han inte i brådaste rappet juten inom sina dörrar.»

»Och utom de der två hundra dukaterne har jag ännu ett vilkor att göra», inföll Sven.

»Se så, för knäfveln!» skrek dansken till. »Nå, hur lyder det då?»

»Jo, det är att min gård i Tingby och Jakob Greens gård här i Vesterslät lemnas orörda.

»Ja, naturligtvis hvad din Tingbygård beträffar»,

sade dansken, »men af hvilken orsak du vill att Jakob Greens — —»

»Helt naturligt», afbröt Sven, till utseendet likgiltig; »han skall i morgon hålla trolofningsgille åt mig och sin dotter. Hans gård blir också en gång i framtiden min, och då är det ju klart att jag vill ha den osköflad.»

»Trolofningsgille!» utbrast den jutske officeren, i det hans breda mun drog sig till ett vedervärdigt grin; »då bjuder jag mig själf och mina knektar med på kalaset. Lägg bara svärfar på hjertat, att han skaffar hem bra mycket bränvin och öl, och jag svarar för att det skall komma att gå lustigt till på det gillet. Ah», fortsatte han och gnuggade förnöjd händerna, »det blir ett välkommet afbrott i enformigheten. Jag bjuder redan på förhand upp den fagra fästevinnan till första dansen. Den äran att få dansa med en kunglig dansk officer måtte hon väl betala med en kyss, kan jag förmoda!»

»Ha, ha, ha!» skrattade soldaterna, och en af dem inföll:

»Och sedan fänriken trådt dansen med henne, kommer turen till oss, kuektar.»

»Och kyssen ska' vi också ha!» ropade en annan.

»Smakar den bra, så tar jag två», inföll den tredje, och belönades med en skallande skrattsalva från kamraterne.

Den ende som icke deltog i skämtet var Sven Andersson. I själ och hjerta förbannande sin oförsigtighet att reta knektarnes vilda lidelser genom att

nämna trolofningsgillet, satt han just och funderade på hur han skulle bli de farliga gästerne qvitt, då officeren inföll:

»För din vackra fästeqvinnas skull får jag väl lof att skona den gården också, men alla de öfriga skola innan morgondagens sol gått ned ligga i aska. Men hör du», fortfor han derpå och slog sig för pannan, »bor inte här i granskapet en jägare som heter Per Hansson?»

Lyssnaren i törnbusksnåret ryckte till som stungen af en orm. Mot sin vilja bleknade han.

»Jo, han bor här i närheten», svarade Sven, och Per kunde tydligt se hur skadeglädjen lyste i talarrens ögon.

»Hvar?» sporde dansken å nyo.

Per ryckte hastigt fram sin pistol och rigtade den mot Svens hufvud.

»Nämn blott hvar min stuga ligger», mumlade den unge jägaren för sig sjelf, »och i samma ögonblick sitter min kula i din hjerna, och det lika visst som att du är en gemen skurk, som om några timmar skall skörda lönen för dina dåliga handlingar.»

Förmodligen var det någon dyster aning som sade Sven att han icke borde nämna platsen der jägarens hem var beläget. Något måste han dock säga, och han inföll därför:

»Som ni är okänd med trakten, herr fänrik, så är det rysligt svårt för mig att beskrifva stugans läge. Det är väl nog om jag i morgon sjelf visar er den?»

»Går in derpå», sade dansken. Och han fortfor,

i det han reste sig upp: »Nu ha vi våra affärer på det klara, tycker jag. Vill du helsa på oss i vårt läger, så finner du det vid Galgkrogen.»

»Kanske midt på sjelfva afrättsplatsen», sade Sven och kunde icke hålla tillbaka den rysning som genomlade honom vid tanken på den dystra platsen.

Dansken, som såg det intryck hans ord gjorde på Sven, sade, i det han skrattade:

»Det är en god plats för ett läger. Menar du att alla de galgfoglar, som der fått släppa till lifhanken, roa sig med att spöka om nätterna. Nå, låt dem komma; vi äro tappre krigsmän och frukta hvarken Hin sjelf eller hans anhang.»

Med dessa ord skyndade officeren och hans sällskap genom skogen, men hur mycket Per än ansträngde sin syn, kunde han icke se om danskarne togo vägen åt Galgkrogen eller åt sundet till, emedan de täta buskarne snart gömde dem för hans blickar.

»Hvad skall blifva slutet på detta äfventyr, manne?» sade Sven Andersson för sig sjelf så högt, att Per, som till hälften rest sig upp från sin obeqväma ställning, tydligt kunde förnimma hvarje hans ord.

»Har kanske lusten efter guldets förblindat mig, så att jag ej ser faran! Ha, om någon skulle få veta att jag haft detta möte, så vore jag förlorad! Eller om jag sjelf skulle bemäktiga mig det nedgräfdä silfret, som väl går till mera än två hundra dukater i värde!»

Denna tanke sysselsatte Sven Andersson en god stund. Men slutligen fattade han sitt beslut.

»Nej», utbrast han, »jag skulle dermed röja mig

sjelf, ty egarne skulle känna igen hvar och en sin tillhörighet. Då är det bättre att juten får det i vederlag mot de två hundra dukaterna. — Nu bort till Anna; hon bör väl inte så länge sitta och sucka öfver att fästmannen inte håller henne sällskap! Ha, ha, ha! Men», fortfor han och gjorde en rörelse af otålighet, »det var nog dumt af mig, att icke genast peka ut Per Hanssons stuga. Kanske det varit så lyckligt att juten också fått tag i den fördömde jägaren, som en lång tid pratat tokigheter i Anna. Det hördes nog på dansken att han gerna skulle vilja få honom fast, ty efter hvad jag hört, har Per Hansson spelat juten månget spratt, det han svårligen kan glömma. Senast för åtta dagar sedan lära omkring ett par tjog jutur på Måseboscogen blifvit nedgjorde af bönder och drängar från Madesjö, Kristvalla och Förlösa, under anförande af Per Hansson. Det är en djerf krambat, men — —»

De sista orden gingo helt och hållet förlorade för lyssnaren, emedan Sven Andersson i ett nu ilade från platsen, liksom hade han varit förföljd af onda andar.

Då Per Hansson återkom till sin lilla stuga, utanför hvars dörr Matts Smed väntade, hade han redan för sig sjelf uppgjort en plan, som han trodde skulle omintetgöra Svens och danskarnes illistiga upptåg. Sedan han gifvit Matts del af densamma, skyndade han in på den smala gångstig som ledde fram till Vesterslät, och hvilken stig han plägade gå till sina möten med Anna Green.

Matts Smed deremot skyndade sig att hastigt

utföra det uppdrag som han fått af Per, nemligen att samla tillhopa så många bönder och drängar som möjligt var.

III.

På ett par bösshålls afstånd vester ut från Jakob Greens gård, den största och bäst skötta i hela Vesterslät, och der skogen var som tätast, hade en ung flicka tagit plats på en kullblåst trädstam. Det var en ovanligt vacker flicka, som på sin höjd sett nitton vårar strö sina olika blomster öfver den ur vintersömmen uppvaknade jorden. Den ystra glädtigheten tillhörde hennes natur, men der hon nu satt, med det ljuslockiga hufvudet hvilande i ena handen och blickarne oafvändt fästa på marken, företedde hon en trogen bild af sorgen, så mycket djupare dess tystare den är. Då och då upplyfte hon visserligen hufvudet och såg sig forskande omkring, men det var endast korta stunder hon egnade åt verlden omkring sig. Hvad var det då som så hade fånglat Anna Greens själ, att hon förglömde allt omkring sig?

»Far är obeveklig», tänkte hon, i det ett par klara tårar rullade ned för hennes bleka kinder, »och i morgon är jag tvungen att gifva Sven Andersson, som jag alls inte kan med, tro och loften, annars hotar far att helt och hållet förskjuta mig. Och hvart skall jag då taga vägen? Till Per?»

Då hon uttalade detta kära namn spred sig en svag rodnad öfver de bleka kinderna.

»Men inte kan jag komma till honom», tänkte

hon vidare. »Hvad skall folket då säga! Ack», utbrast hon i half förtviflan, »hvad skall jag göra!»

»Var blott ståndaktig, och det skall nog blifva bra till slut», inföll en välljudande mansröst bakom den unga flickan, och då hon, förskräckt genom det tvära afbrottet, vände sig om, omslöts hon varmt af Pers starka armar.

»Var ej ledsen, vännen min», fortfor han, sedan han tryckt välkomstkyssen på Annas läppar; »jag har funnit ett medel att göra alla Sven Anderssons planer om intet. Han skall nu mera icke kunna skada dig det ringaste. Ett enda ord af mig, och han är förlorad.»

»Men», inföll Anna, som med synbar förvåning hörde dessa ord, »du vet ju att i morgon så — —»

»Ja, i morgon randas äntligen den dag, då du för alltid blifver qvitt den narren», afbröt Per. »Han har nu så länge drifvit sitt falska spel, till förfång för oss alla här på orten, att det nu kan vara tid att gifva honom lönen derför.»

»Men jag förstår inte — —»

»Behöfs inte heller», afbröt Per å nyo, i det han innerligt tryckte Anna intill sig. »Ser du, vännen min, för en liten stund sedan var jag lika sorgsen som du, men den gode Guden lät mig finna ett medel till räddning, och *det medlet kan ej slå fel*», slutade han med tonvigt på de sista orden.

»Hvad kan det vara för ett medel?»

»Du är nyfiken, tösen min», sade Per skrattande. »Men du tror ju på hvad jag säger?»

»Ja, Per, det gör jag, ty jag vet att du ännu aldrig med vett och vilja sagt en osanning och att du ej heller skall göra det. Behåll din hemlighet för dig sjelf så länge», sade hon, när den unge jägaren ville göra en invändning. »Det blir så mycket kärare att få veta den sedan jag blifvit qvitt Sven Andersson.»

»Men det är just det som du aldrig skall blifva», hördes i detsamma en grof stämma bakom de älskande, och innan Per hann vika undan, träffade ett hårdt kätprap hans venstra skuldra.»

»Bort härifrån, och det på ögonblicket», skrek stämman å nyo och Jakob Green trädde fram. »Jag krossar din skalle med den här, om du inte går.»

»Gå, för Guds skull, gå!» hviskade Anna ångestfullt. »Far är nu i den sinnestämningen att han nog skall göra allvar af sin hotelse.»

Ett fint leende spred sig vid dessa Annas ord kring Pers läppar. Lugnt och med en stolt hållning vände han sig till Jakob Green, som dragit fram en rikt utstyrd pistol, och sade med en stämma, som icke på minsta sätt tillkännagaf den storm som var lös i hans inre:

»Skymfen af det slag som ni gifvit mig skulle aftvås i blod, om ni ej vore Annas fader. Men står ni fast vid er föresats att utgjuta blod, så vill jag på förhand säga, att inte låter jag döda mig som en hund, det är säkert.»

Jakob Green såg på den unge jägaren med en blick som betydde ungefär så mycket som: »hvarifrån fick du det modet?» Högt sade han:

»Du är förbåldt stursk af dig. Kom bara i håg, att högmod går före fall!»

»Har icke glömt det ordspråket», svarade Per och gaf Anna en varm blick. »Men hör nu på, herr Jakob Green», fortfor han med fullkomligt lugn stämman, »vill ni slå vad om, att ni innan solen tre gånger lyst öfver jorden skall lägga Annas hand i min och välsigna oss?»

»Är du spritt galen, pojke!» utbrast Jakob Green och for med handen öfver pannan, liksom för att reda den här af tankar som strömmade in på honom vid den unge jägarens tvärsäkra ord: »jag, Jakob Green, gifva dig min dotter till hustru!»

»Ja, just ni», svarade Per leende, och sjelfva Anna kunde icke underlåta att dra på munnen.

»Kanske att jag sjelfmant skulle göra det?» sade herr Jakob hånleende.

»Ja, det är så jag menar.»

»Nej, jag måste hört orätt. Antingen är jag döf eller du galen, ty — —»

»Intetdera, Gud vare lof», afbröt Per allvarsam. »Men farväl nu, herr Jakob, och farväl så länge, du, Anna; jag tittar väl till er under festligheterna, för si jag har något att tala med Sven Andersson om.»

»Tala med Sven Andersson», upprepade Jakob Green och fattade Per i armen. »Du måtte väl, för Guds skull, icke vilja ställa till något uppträde, heller. Kom i håg att jag har denna», slutade han och pekade på det vackra skjutvapnet, som han stuckit in i bältet.

»Och jag denna», svarade Per, i det han slog ett kraftig slag på sin präktiga, öfver skuldran hängande bössa. »Kan just undra hvilken som går längst och hvilken som biter djupast. Det står en stor ek der långt borta; ser ni, herr Jakob Green? Kom, så vilja vi skjuta till måls.»

Med dessa ord ryckte Per geväret från skuldran.

»Ah, du är galen, du!» utbrast herr Jakob, i det han drog sig tillbaka, derunder betraktande den unge jägaren med besynnerliga blickar. Man kunde i dem läsa ömsom en dämpad vrede, ömsom rädsla. Herr Jakob såg nemligen tydligt att Per var i den sinnesstämningen, att han skulle kunna göra hvad som helst för att nå sitt mål. Med sådana naturer måste man handskas varligt, det visste Jacob Green, och därför blef han så mycket som möjligt undfalande.

»De der orden har ni sagt en gång tillförne», sade Per, »men jag hoppas att ni snart nog skall taga dem tillbaka. Farväl nu så länge, herr Jakob, och farväl, du, Anna. Var ståndaktig, så skall ingen kunna slita oss från hvarandra.»

Med dessa ord kastade Per bössan å nyo öfver skuldran och försvann mellan de höga träden.

Med raska steg närmade sig Sven Andersson Jakob Greens välbyggda gård. Han gick fort och det syntes tydligt att han var angelägen om att träffa någon. Då han endast var ett par bösshåll från gårds-

grindarna, tilltalades han af en af herr Jakobs tjenare. Denne sade:

»Hör på, Sven, du hyser ju agg till Per Hansson?»

Sven tvärstannade och betraktade drängen några minuter.

»Hvad skulle det angå dig, äfven om så vore?» sade han slutligen.

»Åh, jag tänkte bara att du, som blifvit slagen ur brädet af Per, skulle — —»

»Jag skall ge dig för din oförskämndhet», afbröt Sven och lyfte kappen med silfverknappen på. »Våga inte att säga om det ordet en gång till!»

»Skulle det vara så farligt, det, då?» sade drängen gäckande. Men hör nu på, Sven Andersson; tag förnuft till dig, och hör hvad jag har att säga.»

Mot sin vilja stannade Sven.

»Tala då», sade han.

»Per Hansson kommer till festen.»

»Hvilken fest?»

»Ditt trolofningskalas med Anna, vet jag. Har du redan glömt det?»

Sven Andersson stirrade på drängen en stund. Han tycktes icke till en början förstå hvad denne sade. Slutligen utbrast han:

»Hvad har Per der att göra?»

»Ja, inte vet jag!»

»Han är ju inte bjuden.»

»Åh skräp! I de här ofredliga tiderna krusar man inte så mycket med bjudningar som annars. Tror du att juten, den fan måtte sluka lifs lefvande,

säger till i förväg innan han kommer! Nej du; bättre känner han till krigets lagar. Som jag säger: Per Hansson kommer till festen, så framt han lefver, förstås, och hans kula är väl inte stöpt ännu. Han vill helt sonika komma hit för att tvista med dig om flickan.» Och med dessa ord skyndade drängen hastigt undan.

Underrättelsen om att Per Hansson skulle komma till gästabudet, var icke välkommen för Sven Andersson, ty en aning sade honom, att någonting ledsam samt då skulle inträffa. Men hur mycket han än bråkade sin hjerna med att utfundera ett sätt att bli den farlige rivalen qvitt, så ville det ändå icke gå för sig. Tanken på hans förbund med dansken började nu också oro honom, och utan att han kunde hindra det, trängde sig denna föreställning obevekligt på honom:

»Om Per Hansson känner till min förbindelse med juten, då . . . då . . . bah, hvad gör det; han skall ändock ej våga yppa någonting. Dessutom är han fattig och en del af vinsten skall han nog icke försmå! Jag känner till folket, jag.»

Efter det Sven både med lock och pock sökt att få tala med Anna, som dock envist höll sig instängd i sin kammare på loftet, uppsökte han den blifvande svärfadern, för att afhandla de frågor som lågo honom närmast om hjertat. Om sitt möte med juten nämnde han dock ej ett enda ord, ty han visste allt för väl att Jakob Green var så stark jutehatare som trots någon småländing. Det var därför ett högt

spel som den blifvande mågen kastat sig in uti; skulle han vinna det?

På den stora, gräsbevuxna gården hade Jakob Green, som bjudit tillsammans icke blott vesterlätarne, utan äfven en stor del af Svens vänner i Tingby, låtit anordna ett par långa bord med bänkar under ett lummigt träd, hvars löfverk fullkomligt skylde mot de brännande solstrålarne. Herr Jakob var denna dag glädjen själf; han gick förnöjd omkring de af mat och dryckesvaror nästan dignande borden, drog långa bloss ur pipan och strök sig då och då belåtet om hakan. En dröm, hvars tydning han själf gjorde så förmånlig för sig som möjligt var, hade, i förening med det lugna, till och med delvis glada uttrycket i dotterns ansigte, försatt honom i denna sinnesstämning.

Slutligen började gästerne att komma, men besynnerligt nog endast de från aflägsnare byar och socknar; ingen enda af de inbjudne vesterlätboarne syntes till på gårdsplanen. Ännu besynnerligare föreföll det Jakob Green då ett par af hans drängar, som blifvit utsände för att påminna »gubbarne» om att de nu kunde komma, vände tillbaka med den underrättelsen att boningshusen öfverallt voro stängda och att ingen lefvande själ syntes till. Hvad skulle detta betyda? Var det icke en skymf mot Jakob Green!

Anna förrättade en värdinnas pligter med så stor omsorg och med en sådan värdighet, att bondgubbarne blefvo särdeles förtjuste och prisade med

många ord den man lycklig som en gång finge henne till hustru. Den unga flickan låtsade icke höra de anspelningar som från alla håll gjordes öfver hennes förhållande till Sven Andersson. Honom undvek hon alltid på det sorgfälligaste, och om hon någon gång nödgades besvara någon af hans frågor, skedde detta alltid så knapphändigt och likgiltigt som möjligt. Bondgubbarne, som alls icke anade rätta orsaken till denna likgiltighet från Annas sida, trodde att den härrörde från den blyghet som nästan alltid intager en ung brud då hon ser sig vara föremål för obekantes uppmärksamhet, och gycklade därför tappert med den unga flickan. Bland annat sade den mäktige tingbybonden Lars, i det han höjde sin å nyo påfyllda stänka:

»Det blir allt den vänaste och fagraste ungmor i hela Tingby; jag dricker hennes skål i botten!»

»Åh, en så'n lycklig ost den Svente blir», uttryckte sig en yngre bonde; »men vore jag inte redan fast, så skulle jag nog försökt att slå honom ur brädet.»

»Men det hade du allt fått dra vefven för», inföll en annan.

»Åh ja», utbrast herr Jakob, »min dotter är, Gudi lof, en qvinna som kan bli en prydnad för er by, Lars. Hon brås på mor sin, som var den bästa husmor i hela Småland, det vill jag lofva.»

En djup suck höjde Annas bröst då hon hörde sin mor nämnas, och hon tänkte:

»Ja, hade hon lefvat nu, så hade troligtvis ej denna fest blifvit tillställd för Sven Anderssons skull.

Småningom tystnade de lätta anspelningarna på Annas blifvande giftermål; andra, allvarligare saker afhandlades. Den myndige Lars, som icke krusade för någon herreman, allra minst för herr Jakob, sade, i det han fundersamt såg sig omkring:

»Har ni hört nyheten från Ma'sjö?»

»Nej, nej!»

»Så hör då! Major Kraak, som ni vet bor på Ebbehult, och som fordom gjort så väl ryssen som dansken stort afbräck, hade fått nys om att en fänika jutar, eller så der omkring, ämnade helsa på honom, i, hvilken afsigt, det begrep han nog. Men se Kraaken, han var inte dum, han. Sedan han uppådat ma'sjöboarne och lagt dem i en bråte vid Fagerbro, så förklädde han sig till tiggare och gick ut att möta dansken.»

»Och han mötte honom, kan jag tro», inföll Jakob Green.

»Naturligtvis», sade Lars med tydligt missnöje öfver att blifva afbruten. »Majoren skulle, sa' han, visa truppen vägen till Ebbehult och fick plats bakom den danske officeren. När de sålunda kommo fram till bråten, sköt han juten rakt igenom ryggen, och se'n var det lätt för ma'sjöboarne att komma till reda med dansken. Ingen enda kom undan.»

»Det tarfvar en ärlig skål», ropade Jakob Green.
»Skål, go' vänner. Död åt juten!»

Det fans i gästbudslaget två menniskor som icke instämde i hurraropen. Det var Anna och Sven. Den först nämnda var så upptagen med tankarne på Per och hans löfte att komma till festen, att hon

knappt hörde faderns ord. Gång efter annan blickade hon mot norden och mot skogen, ur hvilken hon hvarje minut väntade att få se den älskade framträda. Under den allmänna förtjusning som berättelsen om major Kraaks tappra handling uppväckte, gaf ingen af de närvarande heller närmare akt på henne.

Svens blickar stodo också mot norden och mot skogen, men från denna väntade han helt andra gäster. En stark beklämning började få magt med honom. Hvad skulle hans blifvande svärfar säga när han fick kännedom om mågens förhållande? Skulle han icke genast slita det band som snart skulle knytas? Eller kanske att Jakob Green skulle låta nåd gå för rätt då han blef underkunnig om den vinst som mågen gjort på affären? Det fans vissa stunder då Sven smickrade sig med hoppet att så skulle ske; andra ögonblick åter blef han modstulen, till och med rädd för följderna. Dock visste han att taga på sig en så likgiltig min, att ingen anade hans inre tillstånd.

Sedan samtalet en stund rört sig omkring danskarne och deras plundringar, sade Jakob Green:

»Det har väl kommit till eder kännedom huruledes vår unge konung varit i fara på Vidsjö der nere i Göinge härad?»

»Det ha vi inte hört! Var det fara för lifvet?»

»Jo jo, men», inföll herr Jakob, tydligt belåten med att också han hade något viktigt att förkunna. »Det var medan isen ännu låg kvar. Kungen skulle rida öfver ån, men hästen snafvade och kom rakt i

en vak. Hans omgifning försökte väl att rädda honom, men plumsade också ned och var till slut lika illa deran som kungen. I denna nöd begaf sig en ryttare vid Uplandsfanan, benämnd Thomas Larsson, ut på isen och lyckades att draga upp Gustaf Adolf, alldeles genomvåt, det är sant, men ändå frisk och kry. Och hvad tror ni att kungen gjorde då?»

»Slog den käcke Thomas till riddare, kan jag förstå», inföll Tingby-Lars.

»Neej, svarade Jakob Green, inte då. Han tog af sig sin spännareked och sitt svärd och gaf dem åt Thomas Larsson, i det han sade: 'Tack för det handtag som I nu gifvit mig, Thomas; det var ett karlatag och skall aldrig glömmas, så länge jag lever.' Det var bra sagdt utaf kungen, och skam åt den som inte på ärligt vis tömmer sin stänka för Thomas Larsson!»

Jakob Green föregick sjelf med godt exempel, och glammet blef lifligare, ty ölet började nu att göra sin verkan. Under det hvar och en sålunda pratade med sin granne, knackade värden tre bastanta slag i bordskifvan och reste sig upp. Öfver Annas kinder bredde sig en dödlig blekhet och hennes bröst arbetade våldsamt. Från skogen märktes ingen rörelse som tillkännagaf att Per var i antågande. Och nu var ändock det afgörande ögonblicket inne. Den unga flickan måste stödja sig mot en stolskarm för att ej digna till marken.

Jakob Greens stämma var stark och välljudande då han sade:

»Men icke mån I här alltid snacka om hvad som varit hafver. Vi hafva kommit hit för att fira en trolofningsfest mellan — —»

»Gode Gud, han är här!» hördes i detsamma den unga flickans stämma, och innan någon af gästerne hann sansa sig efter det tvära afbrottet, hade Anna ilat ned mot skogen, från hvars innersta Per Hansson i spetsen för vesterlättarne och folk från andra byar tågade fram. Från gästbuds-borden sågo de tydligt huru den unga flickan störtade rakt i Pers famn och hur hans folk trängdes omkring de unga. Men detta var dock mer än den stränge Jakob Green kunde tåla. Skälvande af förbittring rusade han upp, ryckte till sig grannens bredbladiga slagsvärd och störtade rakt fram mot Per, som troget höll Anna i sina armar.

»Niding», skrek den uppretade fadern, »jag skall visa dig att här finnes lag och förordning. Släpp flickan, eller kanske att du är hitkommen för att våldgästa och röfva till dig — —»

»Håll, herr Jakob Green», afbröt den unge jägaren, i det han förde Anna fram till fadern. »Se här, tag henne! Jag är icke hitkommen för att våldgästa i edert hus, utan endast för att straffa den usle förrädare som innästlat sig hos eder. Se bara», fortfor han och pekade på Sven Andersson, som rusat upp från sin plats och med ett förfärande uttryck såg sig omkring efter en utväg till flykt, »hans onda samvete röjer honom genast.»

Med dessa ord gaf han sina män ett tecken, och innan Sven hann många alnar från sin plats, var han

omgifven af bönder och drängar, som med hotande ord och blickar förkunnade honom hvad som väntade.

Jakob Green hade både af förvåning och förskräckelse tappat slagsvärdet. Han tycktes ej riktigt förstå hvad som var meningen med tillställningen.

»Förrädare», upprepade han och för med båda händerna öfver pannan, liksom för att reda tankarne, »hvad menar du dermed?»

»Jo, jag menar, att om jag icke af en händelse kommit att afhöra en hemlig öfverläggning på ett ställe här i närheten, skulle nu hela Vesterslät, utom er gård, herr Jakob, ha legat i aska, samt allt det dyrbara kyrksilfret, som blifvit nedgräfdt, hafva varit i jutens händer. Der», fortfor han och pekade på den skälfvande Sven, »der står förrädaren. För två hundra dukater har han sålt oss åt dansken, och ändå har den bofven nog fräck panna att vilja trolofva sig med en aktad och fosterlandsälskande mans dotter. Låt mig först säga hvad jag har på hjertat», sade han, då Lars i Tingby ämnade afbryta honom. »Med tillhjälp af Matts Smed har jag använt den lediga tiden att uppbåda folket här omkring, och det har lyckats. Nära två hundra bönder stå nu under Matts anförande vid Galgkrogen, och vid den minsta rörelse som dansken gör, är han såld. Mitt ärende hit var, som jag nyss sade, att gripa förrädaren Sven Andersson från Tingby, och Vestersläts byamän hafva, i stället för att gå på edert gästbud, herr Jakob Green, föredragit att följa mig mot landets fiender. Nu har jag talat.»

Jakob Greens ställning hade mycket tycke af en

lifdömds, och ovisst är hvem som skämdes mest, någon eller svärfadern — den förre därför att hans skurkstreck blifvit upptäckt, den senare därför att han så grundligt låtit draga sig vid näsan; han, som annars skröt öfver sin förmåga att kunna bedöma folk. Och framför honom stod nu denne Per Hansson, som han endast för några timmar sedan så skymfligt behandlat! Han hade tagit en ädel hämnd, om någon hade gjort det, genom att räda den Greenska familjens ära. Detta fann också herr Jakob, men skulle han väl erkänna det? Det var en stolt herre, denne herr Jakob, och att böja sitt hufvud inför den simple jägaren, att erkänna sig stå i tacksamhetsskuld till honom, det skulle kosta ofantligt på hans stolthet. I en sådan pina hade Jakob Green aldrig förr varit; hans bröst häfde sig tungt och svetten rann ordentligt utför hans panna och blandade sig med det yfviga skägget.

»För bort förrädaren till Galgkrogen», befalde Per; »der skall han få sin lön.»

Sven Andersson var feg. Nu tiggde och bad han om sitt lif och det i en så ömklig ton, att böndernes hjertan voro nära att vekna. Men i detta ögonblick sade en af dem:

»Må vi blott tänka på hur mycket ondt denne man kanske kommer att anstifta om han får lefva, och — —»

»Till galgen med honom! till galgen!» ropade bönder och drängar om hvarandra, och nästan medvetlös släpades den olycklige Sven Adersson bort på landsvägen.

»Nå, herr Jakob», sade den unge jägaren då truppen begifvit sig af, »skall ni följa med, eller kanske att ni stannar här?»

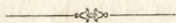
»Jag stanna», skrek Jakob Green och ryckte till sig slagsvärdet, »är du galen, pojke! Uff, i en sådan ångest har jag aldrig förr varit. Det kan bli kärkommet att få piska upp den fördömde juten! Hvad det andra beträffar, få vi talas vid sedan; men nog har du, sakramenskade pojke, gifvit mig en dufning som jag aldrig glömmmer. Stanna du hemma och styr i ordning ännu mera till gästabudet, tösen min», fortfor han och vände sig till dottern. »När vi fått piska juten grön och blå, ska' vi ha oss ett kalas som ingen har sett maken till här på orten!»

Matts Smed hade med sin trupp alldeles inneslutit den danska styrkan, och när officeren, enligt aftalet med Sven, skulle begifva sig till mötesplatsen, kom han ej ur fläcken. Striden som nu upplågade var grym och blodig, men öfvermagten för stor: ingen enda jute öfverlefde den drabbningen, och när den vänliga Septembersolen kastade sina afskedsstrålar på mästermannens lilla stuga och på de östra strandskogarne, längs Kalmar sund, belyste de också föräradaren Sven Anderssons i galgen dinglande kropp.

Åter var gästabudet i gång, men nu var dess utseende helt annorlunda än tillförne. Den stormodige Lars i Tingby fans ej mera bland de lefvandes antal, och många med honom hade gått bort i striden för fosterbygden. Herr Jakob sjelf var lätt sårad, men skötte ändock sitt värdskap med heder. När glädjen stod högst, äskade han ljud, höjde stånkan och sade:

»Mycket oförtänkt sker här i världen och ett vrångt sinne kan förändras på blott några timmar. Så har det skett med mig. I går skulle jag icke, om döden också gapat öfver mig, velat gifva dig, Per Hansson, min dotter till äkta, men nu får du henne. Icke heller känner jag någon blygsel öfver att jag nu erbjuder dig henne. Se här», fortfor han och lade den högt rodnande Annas hand i den unge jägarens, »här skänker jag dig lönen för din trohet både mot henne och mot ditt land. Guds välsignelse följ eder alltid.»

Och så fick Per i Vesterslät, såsom han derefter fortfarande benämndes, den han höll kär, och ännu vet en gammal sägen att förtälja om det »sju sjungande» bröllop som Jakob Green höll när fredens dagar randades, och om den fagra bruden, hvilkens like på många år ej funnits i den trakten.

V.

Prinsen och Repplinge smed.

Prins Karl Gustaf, sedermera Karl X, hade af drottning Kristina, hvilkens nära slägtning han var, bland andra förlänningar äfven fått Öland. Den långsmala ön hade då icke samma utseende som nu för tiden. Inga kala backar eller nästan ööfverskådliga alfvar kunde då skönjas så ymnigt. Skog växte mer än till invånarnes behof, och i den trufdes allehanda villebråd. Till och med vildsvin planterades der, för att jagas, och det var vid ganska strängt straff förbjudet att på något sätt skada eller döda dessa djur.

Väl funnos bland prins Karls förlänningar de, der naturen var mera tilltalande än på det ensliga Öland, men det oaktadt valde dock Sveriges blifvande konung Borgholm till sin bostad, och han trufdes här så väl, och njöt af ett så fridfullt lif, att han sedermera mer än en gång önskade sig tillbaka till sitt lugna Borgholm, eller Boreckholm, såsom slottet i äldsta tider benämndes. De lysande segrarne och frederne kunde icke ur hans sinne utplåna minnet af hans vistelse derstädes. Ännu i våra dagar qvarstår ett minnesmärke efter denne furste, nemligen Borgahaga,

belägen mellan staden och slottet, på norra sidan, vid foten af den sextio alnar höga berghäll, på hvilken borgen är uppförd. Här gick Polens och Danmarks blifvande besegrare mången dag och såg till arbetsfolket, uppmuntrande och med egen hand planterande många träd.

Det är naturligt att många historier om prins Karl cirkulera bland Ölands befolkning, den ena mera utsmyckad än den andra. Efterföljande är en af dem.

En vacker höstmorgon i slutet af September månad stod prins Karl jagtklädd vid ett af slottsönstren och lät sina blickar irra utåt det af en frisk bris krusade sundet. Hans tankar hvälfde sig i olika riktningar, än glada och uppsluppna, än allvarsamma. De först nämnda voro dock mest rådande, ty ännu hade han i friskt minne det ystra skämtet vid den föregående aftonens dryckeslag med sina hofmän och några af de kringboende jordegarne. Det hade då blifvit aftaladt, att sällskapet tidigt andra morgonen skulle begifva sig ut, för att jaga vildsvin. Nära fjorton dagar hade gått till ända sedan prinsen idkat denna idrott, så att han ordentligt längtade efter den.

Från borggården skallade tid efter annan jagthornen, hundarne väsnades i sina koppel och de eldige springarne skrapade häftigt gårdens stenläggning. Längtande vandrade svennerne af och an, ifrigt vändande på sin herre.

Den ene efter den andre af sällskapet började efter hand att komma ned, och när alla voro samlade infann sig Karl Gustaf.

»Nå», sade han och helsade vänligt åt alla sidor, »är allt i ordning?»

»Allt är i ordning, nådige herre», sade befälhavaren för svennerne och gjorde en djup bugning.

Prinsen steg till häst och snart bar det af i galopp ut till den farliga jagten. Kosan ställdes mot 'Odins flisor', tvenne i närheten af Repplinge kyrka liggande flata och aflånga stenar, vid hvilka Odin säges hafva bundit sin Sleipner under en af sina resor.

Icke långt ifrån flisorna låg en till hälften förfallen smedja, ur hvars sneda skorsten ett ordentligt regn af gnistor sprakade.

Just som ryttarskaran hann fram trädde smeden, en lång och mager karl, ut ur dörren. I ena handen bar han tången, i den andra en rödglödgad jernstång. Utan att det ringaste bekymra sig om ryttarne förrättade han sitt arbete, som bestod i att der och hvar beslå en klumpigt tillyxad vagn, medan dess egare, en ung bonde med den tofviga luggen i pannan, alldeles som nu för tiden fruntimmerna, stod bredvid och koxade åt alla sidor.

»Hör på, mäster Johannes», ropade prinsen och red fram till smeden, »ni, som är kunnig i hvarjehanda, kan nog säga mig om vi få en lycklig jagt i dag?»

»Hvad för slags villebråd ämnar då ers nåde jaga?» sporde mäster Johannes knipslugt.

»Vildsvin.»

»Aj, aj, det går inte bra», sade smeden, sedan han en god stund fundersamt rifvit sig bak venstra örat. »Vi ha nu nedan, och det lär inte båda något godt för den jagten.

»Säger ni det, mäster», inföll prinsen och betraktade tvehågsen sitt följ.

»Ers nåde», ropade en ung och öfvermodig adelsman, »fäst er inte vid hvad den der karlen säger; han pratar ju bara galenskaper.»

Smeden mumlade några otydliga meningar mellan tänderna, under det han gaf adelsjunkern en harmsen blick. Men till prinsen sade han:

»Vänd om, ers nåde, ty jag kan med mitt hufvud gå i god för att det blir en dålig jagt. Vänta tills det blir ny; då lyckas det bättre.»

Den unge adelsjunkern, uppfostrad i sjelfsvåld, red fram till smeden och sade, i det han gaf honom en hånfull blick:

»Tig du, och låt hans nåde göra efter behag.»

»Grefve Albert», utbrast Karl Gustaf med stränghet, »det är jag som talar med mäster Johannes, och om jag finner för godt att lyda hans råd eller icke, så är det min ensak.»

Adelsjunkern drog sig skamflat tillbaka och prinsen förde sedermera ett ganska långt samtal med smeden. När denne icke kunde fömån den jagtlystne fursten att vända om, sade han varnande:

»Ja ja, det säger jag, att ers nåde må vara försigtig, och ej komma vildsvinen för nära, ty de ä' inte att leka med den här tiden.»

»Ja, deri har mäster Johannes rätt», inföll bonden och strök luggen en smula ur pannan.

Karl Gustaf besinnade sig en stund. Derpå utropade han gladt:

»Jag vill slå vad med er, mäster Johannes, att er spådom inte slår in.»

»Jag har ej något att ingå vad med», svarade Johannes och började sitt arbete igen. »Men glöm inte mitt råd att noga taga er i akt, och ej komma bestarne för nära, ty de äro inte att leka med den här tiden», upprepade han.

Karl Gutaf svarade ingenting, utan gaf sin häst sporrarne och ilade bort under jagthornens muntra klang.

Mäster Johannes var orolig och fåordig allt sedan samtalet med prinsen. Han hade också knappt slutat sitt arbete förr än han ryckte till sig en grof pik, släckte elden på härden, stängde smedjan och med stora steg begaf sig åt samma håll som ryt-tarne.

»Jag måste se hur det aflöper», sade han för sig sjelf. »Jag anar intet godt.»

Redan hade jagtsällskapet varit i rörelse nära en timmes tid, utan att den minsta skynt af ett vildsvin visat sig. Prinsen började att blifva misslynt. På det sökta villebrådet fans det öfverflöd, men hvem hade denna dag tagit vid det. Allt var som förhexadt.

»Jag tror, min sann, att smeden har rätt», mumlade han för sig sjelf. »Kanske att det inte är bra att jaga vildsvin i nedan!»

Hur Karl Gustaf red och red, så blef han, utan att någon märkte det, skild från sitt sällskap. Sjelf

gaf han icke akt derpå, utan fortsatte, försjunken i djupa tankar, sin väg. Plötsligt ryckte hästen till och kastade sig så våldsamt åt sidan, att prinsen var nära att slungas till marken, rätt så god ryttare han än var.

»Hvad vill detta säga, Nero!» utbrast han och gjorde loss den långa piken, som hängde vid sadeln, »har du — —»

Karl Gustaf fick ej sista ordet öfver läpparne, då ett stort vildsvin under ilsket grymtande kom framrusande, nedtrampande de minsta buskarne i sin väg. Utan att ett ögonblick stanna sprang det rakt på hästen och högg sina väldiga betar i ett af hans främre lär.

Detta plötsliga anfall hade helt och hållet öfverraskat ryttaren, som till sin fördel icke riktigt väl kunde använda piken. Han försökte likväl att göra bruk deraf, men misslyckades. Piken föll vid den häftiga stöten ur hans hand.

Hur modig 'Nero' än var, måste han dock till slut gifva tappt, och under ett sorgset gnäggande sjönk det vackra djuret ned på sidan. I en blink stod prinsen på marken, utan tjenliga vapen att försvara sig med, ty de stora ryttarpistolerna hade han i brådskan glömt kvar i sadelhölstren.

Det var en rätt kinkig belägenhet som Karl Gustaf nu befann sig uti, och ännu svårare blef den när det uppretade vildsvinet, en riktig jättegalt, vände sig mot honom. Och hvar hade han då jagtknifven? Den stod icke att finna på sin vanliga plats. Jo, invid hästen låg den; men huru våga att taga upp

den? Hur modig prinsen än var, ville han icke våga försöket.

Sedan vildgalten med några svåra hugg tillfredsställt sin hämnd på 'Nero', vände han sig mot prinsen. Till dennes lycka fans icke många alnar derifrån ett träd, som han skyndade sig att klättra upp i. Det var hög tid, ty galtens betar borrade sig i detsamma in i trädstammen, knappt ett par tum nedom prinsens skosulor. Mindre qvickhet, och den tappre pfalzgreffen hade för alltid varit förlorad för Sveriges tron.

Karl Gustaf skyndade sig att taga plats så godt han kunde, allt under det vilddjuret i sitt raseri högg sina betar in i trädstammen. Hur bittert ångrade han icke nu att han ej lydt en af sina erfarnare följeslagares råd, att sticka pistolerne i bältet; han hade då icke behöft fly hit.

Grymtande och ilsket skådande upp till prinsen, gick vildgalten rundt kring trädet, ständigt följd med ögonen af Karl Gustaf, som ängsligt bevakade hans minsta rörelser. Sedan djuret sålunda tagit sig en promenad på ungefär en half timme, började det att ifrigt böka upp jorden kring trädets rot. Meningen var naturligtvis att på detta sätt få det att falla.

Nu började Karl Gustaf att på allvar bli ängslig. Hur han än lyssnade, förnam han intet annat ljud än den temligen skarpa höstvindens susande, hvaremot galtens ilskena grymtande då och då gjorde ett afbrott. Han ropade, men endast ekot besvarade hans röst.

Redan började trädet att darra på sina rötter.

Ögonblicken blefvo mer och mer förfärliga. Ingen hjälp kom och intet vapen egde prinsern.

»Hvarför lydde jag inte Repplinge smeds varning», tänkte han. »Jag vore då inte nu i denna svåra belägenhet.»

Derpå började han åter ropa så mycket hans lungor stodo bi, i förhoppning att några af jagtsällskapet skulle lockas dit. Hans rop besvarades också af en grof karlstämman i närheten:

»Sitt bara silla, så skall jag locka bort besten.»

Prinsen tittade mellan grenarne efter hvem den djerfve kunde vara, som vågat sig fram i närheten af det uppretade djuret, och stor blef hans förvåning då han kände igen Repplinge smed.

»Du här!» ropade han. »Hur har du kommit hit?»

»Jag skyndade efter er, nådige herre», sade smeden, der han stod i skydd af stammen af ett väldigt träd. »Ni har varit oss en god husbonde och alltid haft öfverseende med den fattige, om han inte på dagen kunnat erlægga sin skatt. Derfor tyckte jag det vara skada om ni skulle lida något ondt, ty jag vet att vildsvinen den här tiden inte ä' att leka med.»

»Nej, det märker jag också nu», sade Karl Gustaf. »Men hur skall jag komma efter mina pistoler?»

»Åhjo, sitt bara lugn så länge.»

Derpå började smeden att kasta stenar och risqvistar på galten, som till en början icke brydde sig om honom. Men slutligen lyckades det och vildgalten kom rusande mot det tjocka trädet. Smeden tog emot honom med den jernbeslagna piken, och inom

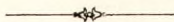
kort var enviget mellan djuret och menniskan i full gång. Det var ett förfärligt envig.

Härunder skyndade Karl Gustaf ned och ilade till hästen, ryckte till sig pistolerne och undersökte dem väl. De voro i godt skick.

Plötsligt såg han smeden vackla. Han tänkte på ingenting annat än att rädda den som genom att oegennyttigt utsätta sig för faran gifvit honom försvarsmedel i handen. Inom några ögonblick var han framme vid galten, och när denne, nu bragt till ursinne af de piksår han erhållit, vände sig mot honom, borrhade sig en pistolkula in i ena örat. Vildgalten föll på sidan, men var genast uppe igen, dock icke fortare än att prinsen hann sätta sin andra kula i det återstående örat. Denna kula tog bättre, ty efter några spasmodiska ryckningar var vildjuret dött. Det var en af de vildaste och störste bestarne som funnos i den trakten, och två menniskor hade året förut blifvit offer för hans raseri.

En stund derefter passerade jagtsällskapet, ängsligt sökande prinsen, förbi. Den sårade Johannes omhuldades på bästa sätt och fördes till slottet, der prinsens egen läkare tog hand om honom och läkte hans sår.

Och tiden gick och prins Karl Gustaf besteg Sveriges tron under namn af Karl X. Han låg, såsom vi veta, sin mesta tid på krigståg, men äfven härunder glömde han icke bort den modige Replinge smed, som han hade att tacka för sitt lif, utan sörjde för att han på allt sätt blef hedrad. Så betalade prinsen sin skuld.

VI.

Krona eller fängelse?

Morgonsolen den 19 Maj 1656 strålade varm och klar öfver Warschaus många tornspiror och de vida fälten der omkring. Böljorna i den bugtiga Weichsel-floden hoppade lekfullt upp mot stränderna, från hvilka vårens leende blomster nickade för den ljumma vinden; då och då stucko de små fiskarne upp sina skimrande hufvud, för att strax åter försvinna. Lifvet började småningom att pulsera starkare; bullret från den stora staden, öfver hvilken den tappre Arvid Wittenberg förde en sträng, men rättvis spira, tilltog efter hand, under det att den enformiga tystnaden i polska belägringshären, som anfördes af Sapiëha Witebski, endast stundtals afbröts af anropet från en post eller något sällskap qvartianer, som ofvan- och nedanför staden, på vederbörligt afstånd från de svenska kulorna, förstås, plaskade i det uppfriskande flodvattnet.

Icke långt ifrån norra vallen hade Arvid Wittenberg tagit sin bostad, för att så mycket fortare kunna vara till hjälp, om faran blef öfverhängande. Också hade den varit så de sista dagarne, hvadan den käck

befälhafvaren dag och natt nästan ständigt vistats hos sina på vallarne kämpande soldater. Den ofvan nämnde morgonen hade dock ingått temligen lugn; visserligen hade Witebski just i sjelfva soluppgången gjort ett försök att spränga den port, i hvars närhet Wittenberg hade sin bostad, men med blodiga pannor och oförrättadt ärende måste hans kvartianer vända tillbaka; visserligen hade också dunkla rykten om Johan Kasimirs ankomst med undsättningstrupper någorlunda grumlat den svenske befälhafvarens tankar, men vid åsynen af den strålande vårmorgonen, och vid en blick på de med befästningarnas iståndsättande ifrigt arbetande soldaterne, hade jemvigten i lynnet småningom återvunnits.

»När konung Karl Gustaf lemnade Warschau, ytttrade han bland annat dessa ord» — mumlade Wittenberg halfhögt, i det han stödde sig med venstra armbågen mot en fönsterpost —: 'Den stad, som jag lemnar åt eder, blifver må hända edert residens såsom vice konung af Polen. Jag vet att I skolen försvara den hjeltmodigt, annars skulle jag aldrig uppdragit försvaret åt eder.'»

Warschaus käcke försvarare lade den brännheta pannan mot den kalla rutan, hans blod svallade och bröstet häfde sig våldsamt.

»Vice konung», upprepade han och hans skarpa ögon blixtrade, »jag måste — —»

Längre kom han ej i sin monolog, ty dörren rycktes häftigt upp och en officer, alldeles höljd af dam, trädde in.

»Hvad står på, efter I kommen med en sådan

fart?» yttrade Wittenberg och gick några steg bort från fönstret.

»Polske — — konungen — — nal — — kas», stönade officeren, som ännu icke hunnit lugna sig. »Han är — — blott — — ett par — — mil härifrån.»

Ett öfvermodigt leende sväfvade på Wittenbergs läppar.

»Låt honom komma», mumlade han mera för sig sjelf; »jag skall nog taga emot honom på gammalt svenskt sätt.» Till officeren sade han: »Visitera noga posterne och se till att allt är i ordning.»

När budbäraren väl försvunnit, återvände herr Arvid å nyo till fönstret. Han var så försjunken i sina tankar, att han icke hörde hur dörren, hvilken budbäraren glömt att ordentligt tillsluta, varsamt öppnades och en svartmuskig gestalt, höljd i en fotsid munkkåpa, stannade på tröskeln. Han såg icke heller de hatfulla ögonkast som slungades på honom, eller hörde dessa om oförsonlig fiendskap vittnande ord:

»Förbannelse! evig förbannelse öfver dig!»

»Vice konung», yttrade Wittenberg åter, i det han rätade upp sig till sin förra längd. »Ha, Johan Kasimir, och du, stolte Czarnecki, du som med all magt eftersträfvat Polens krona, I blifven tvungne att hylla mig. Men hvad är det som skymtar der borta på slätten? Ah, en skog af lansar! Johan Kasimirs sammanrafsade här, som inom kort skall skringras af de svenska klingorna. Ja, kom du; ett varmt mottagande skall icke fattas.»

Vid dessa ord lade han ansigtet så nära rutan

han förmådde, liksom för att kunna se bättre. Men ingen oro förspordes i hans manliga drag, och det ehuru den här, som belägrade honom, i och med undsättningen skulle fördubblas; hans ögon flammade tvärt om af stridslust, och den seniga näfven knöts hårdare kring svärdfästet.

Samtidigt flög också munkens ena hand innanför den vida kåpan; en dolk blixtrade mot morgonsolens strålar; foten sattes fram till språng; ögonen voro med ett glödande uttryck fastnaglade vid den svenske befälhafvaren.

»Ah, hvarför tänker jag på denna småsak», utbrast i detsamma Wittenberg och tog ett steg tillbaka; dock utan att varseblifva munken. »Magt, ära och rikedomar äro mig beskärda, när jag en gång blifver Polens vice konung, och — —»

»Det blifver du aldrig», afbröt i detsamma en djup stämma från dörren. Wittenberg hoppade till som hade han blifvet stungen af en orm. Munken fortfor, i det han höjde det blanka mordvapnet:

»Du skall aldrig regera öfver oss. Tusentals dolkar, vigda i signadt vatten, äro rigtade mot ditt bröst. Hämdens timme är slagen. Polens skyddsengel vakar än. Du kommer ej lefvande från den jord du förtryckt. Förbannelse!»

Vid de sista orden återkom Wittenberg, som helt och hållet förstummats af munkens plötsliga uppträdande, till sig sjelf. Med ett språng stod han vid dörren; den skarpa klingan hven genom luften, och hade munken stått kvar, skulle han ofelbart blifvit klufven midt itu. Men han var försvunnen och det

väldiga hugget träffade i stället ena dörrposten med ett dån som kom de små rutorna att klinga.

»Död och afgrund! Detta trots skall den lömske bernhardinern dyrt få umgälla», röt Wittenberg, sparkade till dörren med sina sporrklädda hälar, så att den flög upp på vid gafvel, och ilade med snabba steg ned på gatan. Men ingenstädes såg han en skymt af sin djerfve fiende.

Knappt hade Johan Kasimir hunnit förena sig med Sapiha Witebski förr än angreppen mot staden å nyo begynte. De väldiga polska massorna stormade gång på gång mot vallarne, men till en början utan framgång. Slutligen var den lilla svenska styrkan sammansmält till omkring hälften. Knappt mer än tolf hundra man omgäfvö Arvid Wittenberg, der han på Warschaus största torg inväntade det sista anfallet. Men hvilka krigare! Gamle, grånade kämpar från det lysande trettioåriga krigets dagar såg man der och hvar bland yngre krigare, lika modigt blickande döden i ansigtet, lika hänförande framdundra sitt: 'Lefve Sverige! Lefve kungen!' Det var en trupp som visste att i döden häfda sin ära, om ej segern förunnades den. Och skulle det vara möjligt för den att besegra öfver femtio tusen af fanatiskt hat upp-tände fiender!

Längs sidorna af det stora torget smögo stadens invånare lika skuggor omkring den svenska styrkan, och på de tillstötande gatorna böljade en oerhörd folkmängd. Månget öga var dystert, många läp-

par hårdt slutna, och i mångas hjertan gnagde en tärande oro öfver hvad som komma skulle. Hvad hade stadsboarne väl att vänta af sina ööfvade, tygellöse landsmän, af hvilka största delen dragit med sin konung i hopp om att vid hufvudstadens öfvergång få rikta sig genom plundring. Mången fans också som allvarligt önskade Johan Kasimir och hans vilda hörd så långt vägen räckte, ty under svenskarnes regimente hade alls inga våldsamheter öfvats mot befolkningen.

Men utom desse sorgsne och mot svenskarne vänligt sinnade warschau-boar funnos äfven andre, som på allt upptänkligt sätt lade sitt hat i dagen. Desse uppeggades tidt och ofta af munkar, hvilka med höjda krucifix och under utstötande af de gruffigaste förbannelser mot kättarne (svenskarne) tågade genom stadens gator, ryckande med sig den ena skrånande hopen efter den andra.

En sådan hop hade inkommit på torget. Larmet var förfärligt, men de svenske soldaterna rörde sig icke; man skulle hållit dem för liflösa bildstoder med ögonen stadigt fästa på Arvid Wittenberg, som långsamt red fram och tillbaka framför fronten. Hvad han i dessa ögonblick tänkte på, yppade han icke för någon; säkert är dock, att den kungliga myndighet, efter hvilken han fikade, i denna stund syntes honom blott och bart som en gäckande hägring. Det var väl också därför som den tunga sucken arbetade sig fram ur hans bröst och som han harmfult kramade svärdfästet.

Knappt hade det matta ljudet af sucken bortdött

då en skärande stämma från den påträngande folkhopen lät höra sig:

»Död åt de kätterske svenskarne! Lefve Johan Kasimjr! Lefve Polen!»

Och hundratals munnar upprepade dessa ord.

En mörk rodnad flög öfver Arvid Wittenbergs anlete. Ett kort och kärnfullt kommandorop, och svenskarnes första led fälde sina skarpa bajonetter. De väntade till utseendet otålige på kommandoordet »framåt!» Detta uteblef dock. Wittenberg ville blott skrämma folkhopen och hans afsigt vanns. Skrikande och svärjande skingrade sig de fege polackerne åt alla håll. Endast ett litet parti blef kvar, och i spetsen för detta stod den hatfulle bernhardinermunken, betraktande Wittenberg med samma glödande blickar som förut. Wittenbergs hand skakade ursinnigt det breda slagsvärdet; sporrarne trycktes redan in i springarens sidor. Munken såg den hotande faran, men inväntade den icke. Med ett »förbannelse öfver kätterne!» ilade han undan och med honom haus sällskap. Wittenbergs häst tog ett språng, slagsvärdet föll; men träffade för andra gången ett hinder, en port, hvilken munken våldsamt slagit i lås bakefter sig. I samma ögonblick som svärdet träffade porten, hördes innanför ett infernaliskt hånskratt, upprepadt längs gatan af hundratals flyende polacker.

»Jag tror att djefvulen sjelf beskyddar honom», röt Wittenberg; »men träffar jag honom för tredje gången, skall han icke undkomma, om ock hela afgrunden vore med honom!»

In öfver murarne bröto de polska skarorna hejd-

löst och under ett döfvande larm. De reguliere soldaterne höllo sig någorlunda under fanorna, men den sammanrafsade allmogehop som Johan Kasimir fört med sig, lopp hit och dit, plundrade de närmast belägna husen och stucko dem sedan i brand, ja, till och med misshandlade sina egna landsmän. Förgäfves sökte konungen och hans officerare att hålla dem tillbaka; de svarade att de kommit för att göra byte; ordningen var i det närmaste upplöst.

En god stund kämpade Wittenberg och hans lilla skara på det hjeltomodigaste sätt mot öfvermagten. Den var dock för stor, hvadan svenskarne under bibehållande af den strängaste ordning retirerade till det närbelägna bernhardinerklostret.

Nästan utmattade af dagens och föregående dagars oerhörda ansträngningar, sjönko de svenske soldaterne ned på klostertrapporna, på de väggfasta bänkarne, på altarrunderna, ja, till och med på sjelfva golfven. Endast befälhafvaren var fortfarande verksam. Hans senor tycktes bestå af idel jern, ty churu han icke fått den minsta blund i sina ögon på inemot tre dygn, var han ändock i rörelse. Detta hans föredöme gjorde också att mången soldat, som var nära att digna af trötthet, kryade upp sig för ögonblicket och visade en kraft som alls icke var verklig. Arvid Wittenberg såg tydligt detta, och ett skimmer af glädje öfverfor hans allvarliga drag; men strax derpå tog eftertanken öfverhand, och han mumlade för sig

sjelf, under det han från fönstret i en trång cell skådade ut öfver den ganska stora klosterträdgården:

»Och desse tappre måste jag öfverlemnna åt en ursinnig fiende! Nej, aldrig!» utbrast han och stampade häftigt i golvet. »Hellre må vi begrafvas under dessa klosterruiner.»

Han hade knappt fått sista ordet öfver läpparne förr än ett ursinnigt tjut utifrån kom honom att rycka till. Han ilade ut och såg en afdelning af sina män hjeltomodigt försöka mota de genom den sprängda klosterporten inträngande kvartianerna. Wittenberg ilade fram; han gjorde allt hvad i mensklig magt kunde göras för att hejda polackerne, men fåfängt. Striden drog sig småningom in i klostersalarne. Der fordom bedjande munkar knäböjt, kämpade svenskar och sarmater i ursinnig förbittring; de höga hvalfven och de trånga, halfmörka pelargångarne genljödo af förbannelser, och öfver de invigda altarrunderne sprutade det varma blodet i strömmar.

Framför hufvudaltaret stod Wittenberg och för hans väldiga slagsvärd stupade mången sarmat.

»Det går oss illa», mumlade en gammal ryttare bredvid herr Arvid. »Bäst är att söka döden.»

»För oss återstår ej annat», svarade Arvid Wittenberg dystert. »Mod, svenskar! Vi måste dö för vår ära och vår konung!»

Ett dånande hurrarop besvarade Wittenbergs ord.

Halfdunkel rådde i den ganska stora klosterkyrkan, der den vildaste striden utkämpades. Mellan kvartianerna och de oordnade polske hoparne framskyntade en och annan munk, som med fanatisk if-

ver uppmanade sina landsmän att taga hämnd på kättarne, och icke släppa ut någon enda med lifvet.

»De orena våra altar!» skrek en gäll stämman.

»De hafva skändat helgonbilden!» ropade en annan, och hvart och ett af dessa utrop åtföljdes af hämnderop från de polska massorna.

»Der framme står Arvid Wittenberg, den blifvande vice konungen af Polen!» hördes i detsamma en stark, hänfull röst i närheten af det ställe, der den svenske befälhafvaren befann sig.

Wittenberg igenkände denna stämman, som han hört två gånger förut. Blodet sjöd häftigare i hans ådror, och åsynen af bernhardinermunkens hatfulla, nattsvarta ögon försatte honom i raseri.

»Två gånger förut har du kommit undan. Nu, för tredje gången, måste sjelfva afgrunden beskydda dig, om du också skall gå fri.»

Med dessa ord ryckte han blixtnabbt fram en karbin. Kulan genomträngde munkens uppslagna kappuschong och kom bernhardinern sjelf att hastigt rygga tillbaka.

»Det är tydligt att han står i förbund med den Onde», mumlade Wittenberg, som blef en smula orolig öfver att hans försök för tredje gången misslyckats. Han återfick likväl snart sitt vanliga stridsamma lynne, och ledde fortfarande det hjeltomodiga försvaret med sin vanliga kraft.

Snart kom det dock till underhandlingar med polackerne. Dessa fördes å svenska sidan af öfverste Torgel och statssekreteraren Canthersten. Svärden fingo nu hvila på ömse sidor. Härunder inträffade

det i krigshistorien särdeles märkliga förhållandet, att de svenske trupperne af Johan Kasimir sjelf blefvo ombedde att tillika med de ordentligaste af den polske hären upprätthålla ordningen i staden, samt hindra polackerne sjelfve att plundra sin egen hufvudstad och sätta eld på den; ett lysande bevis på att svenskarnes krigstukt och stränga ordningssinne vunnit erkännande äfven hos deras fiender, och att den polske monarken icke det ringaste kunde lita på sina egna medhållare. Under tiden qvarstannade Wittenberg med sina officerare i klosterkyrkan. De sökte ifrigt efter bernhardinermunken, men kunde ingenstädes träffa honom.

En trappa upp i klosterbyggnaden hade de polske befälhafvarne sammanträde under Johan Kasimirs ordförandeskap. Samtalet var ytterst lifligt och afhandlade naturligtvis den blifvande dagtingan.

»De måste gifva sig på nåd och onåd», sade Stefan Czarnecki, svenskarnes bittraste fiende och farligaste motståndare.

»Jag instämmer med furst Stefan», yttrade Josef Lubomirski, Polens storkansler.

»Jag också», genmälde Sapiiha Witebski.

»Men, mine herrar», invände Johan Kasimir och såg djupt begrundande ut genom de små med galler täckta fönstren, »om Wittenberg icke vill gifva sig på detta vilkor?»

»Då tvinga vi honom», svarade Czarnecki, och hans blickar glödde af stridslust.

»Han måste gå in derpå», utlät sig en gammal kvartianöfverste tvärt.

»Ja», sade en annan, »är han så galen att han icke gör det, då må hans öde gå i fullbordan.»

»Och bäst vore om det blefve så», ropade furst Czarnecki eldigt. »Tro mig, då jag säger dig, konung Johan Kasimir, att så vore. Detta är min tanke, och jag ändrar den aldrig.»

Johan Kasimir sänkte det stolt upplyfta hufvudet ned emot bröstet. Han tvekade hvilket han skulle göra, antingen låta den käckä svenska besättningen, som sammansmält till knappt nio hundra man, springa öfver klingan, eller antaga de af Wittenberg uppsatta vilkoren, fritt aftåg för både soldater och officerare. Slutligen sade han, icke utan tydlig oro i sitt ansigte:

»Mine herrar, I kännen utan tvifvel den orubbliga fasthet som utmärker Arvid Wittenberg och hans män. De skola slås till sista blodsdroppen, och hvad blifver väl följdén deraf? Jo den, att våra oordnade och tygellösa hopar mer och mer eggas till våldsamheter. I hafven redan sett hur långt det har gått. Sen bara», fortfor han och pekade utåt staden, som brann på flera punkter, »detta är ett verk af våra egna landsmän. Blifva deras råa lidelser genom förnyadt motstånd ännu mera retade, så skall det icke dröja länge förr än min sköna hufvudstad icke allenast är så utplundrad, att vi till äfventyrs icke kunna lifnära oss här, utan i allra värsta fall helt och hållet nedbränd. Dessa vilda hopar skrika likt korpen på rof, och det var i hoppet derom som de

följde min uppmaning att ställa sig under de polska fanorna. Det är sorgligt att nödgas erkänna detta, men — —»

»Men skola ej dessa skaror blifva ännu mera förbittrade om eders majestät låter svenskarne, hvilka nu äro i våra händer, undkomma?» sporde Lubomirski.

»Utan tvifvel», inföll Czarnecki.

»Då svarar jag icke ens för quartianerna», yttrade Witebski.

Johan Kasimir vändades bokstafligen som en orm i en myrstack. Hans af naturen godsinta själ ryste tillbaka för ett blodbad på de tappre motståndarne, medan å andra sidan en röst sade honom, att hans generalers råd otvifvelaktigt vore det klokaste. Då, just som han slets hit och dit, öppnades dörren häftigt och en munk trädde in. Det var Arvid Wittenbergs hätske motståndare.

»Pater Antonius!» sade konungen och ett skimmer for öfver hans mörka anlete, »I kommen just lagom för att råda mig hur jag skall göra.»

Derpå omtalade konungen noggrant svenskarnes alla vilkor. Han hade knappt hunnit sluta då munken utbrast:

»Skola desse fördömde kättare och inkräktare, som vi kunna krossa hvilket ögonblick vi behaga, föreskrifva oss vilkor! Äro vi då endast slafvar, som låta oss föras i ledband af desse svenskar! Känner I, mine herrar, hvem det är som uppegat den svenske konungen till detta krig och som alltjemt eggat honom till att fortsätta detsamma?»

»Arvid Wittenberg!» ljöd det doft från de församlades munnar.

»Ja, så är det, och honom, som, om han kommer lös, snart skall ödelägga Polens fält och städer, såsom han hittills gjort, honom vill ers majestät gifva friheten! Jag undrar väl», fortfor han hänfullt, »om ett dylikt ädelmod skulle kunna vinna insteg hos kät-tarkonungen Karl Gustaf!»

»Men Arvid Wittenberg har alltid uppfört sig som en riddersman», invände konungen, som alls icke ville någon fortsatt blodsutgjutelse. »Utan hans rättskänsla hade min sköna hufvudstad för länge sedan legat i aska.»

Ett doft knot hördes från de församlade officerarne, och kontrasterade skarpt emot det skärande hänskratt som bröt fram öfver munkens läppar.

»Det är väl icke att undra på, om han velat skona sin egen blifvande hufvudstad!»

»*Sin* hufvudstad!» skrek konungen till och sprang upp.

»Yrar ni, fromme fader?» sade Czarnecki med verkligt deltagande.

»Nej, han skämtar kanske bara», sade Witebski.

»Då är det skämtet alls icke på sin plats», sade Lubomirski och gaf pater Antonius en skarp blick.

»Jag hvarken yrar eller skämtar», sade denne och mötte stadigt storkanslerens blickar. »Arvid Wittenberg hyser det hopp att han skall blifva vice konung af Polen, när svenskarne väl kufvat oss. Säg nu, min konung, vill du släppa din blifvande efterträdare ur dina händer?»

Johan Kasimir skiftade många gånger färg. De starkaste sinnesrörelser stredo synbarligen i hans inre, men hur uppretad han blifvit, dels af Wittenbergs förmätenhet, dels af Antonii hänfulla ord, togo hans naturliga mildhet och godsintet till slut ändock ut sin rätt.

»Vid detta Wittenbergs förflugna förslag få vi ej fästa oss», sade han. »Svenskarne ha drömt i sin äregirighet, det är allt, och min segrande här skall inom kort, det den heliga jungfrun tillstädje, visa Karl Gustaf, att hans sträfvan efter att rycka kronan från mitt hufvud är lika fruktlös som att taga ned solen och månen. Det tillhör oss icke att öfva grymhet mot en fiende, vore han — —»

»Då nedlägger jag genast mitt befäl, om svenskarne skola gå frie», afbröt Stefan Czarnecki stolt.

»Och jag min befattning såsom Polens storkansler», eftersade Lubomirski.

»Och denna», fortfor Antonius, i det han ryckte fram den blanka dolken, »skall nog ändå hitta vägen till kättarens hjerta.»

Johan Kasimir var nu för andra gången i trångmål. Med stora och hastiga steg mätte han golfvet under nära en kvarts timme, utan att säga ett enda ord. Slutligen sade han, i det han stannade framför Stefan Czarnecki:

»Eder mening, furst Stefan, är således att vi skola behålla svenskarne i fångenskap?»

»Ja, eders majestät.»

»Och eder, Josef Lubomirski, är densamma?»

»Ja.»

»Tänken I också lika, Sapieha Witebski?»

»Alldeles lika!»

»Och I, vördade pater», sade han till sist, i det han vände sig till bernhardinermunken.

»Jag är till en del af samma mening», svarade denne, under det hans nattsvarta ögon glödde af hat, »dock med den förändring, att den stolte Wittenberg får ett sådant fängelse att det icke kan dröja länge förr än vargarne gnaga hans ben och solstrålarne göra dem hvita.»

Johan Kasimir vände sig bort med tydliga tecken till afsky, men besvarade icke Antonii ord. I stället sade han:

»Jag tvär mina händer och går min väg. Gören som I viljen, mine herrar, men skyllen sedan icke på mig.»

Vid dessa ord mera vacklade än gick den svage, i grund och botten gode konung Johan Kasimir, som bättre skulle passat till munk än till regent öfver ett sådant folk som det polska, ut ur rummet.

Svenskarne hade blifvit lofvade fritt aftåg, men detta löfte bröts. Soldaterna spriddes ut öfver landet, eller inkastades i Warschaus osunda fängelsehålur, der några månaders lidanden, efter polackernes uträkningar, snart gjorde slut på deras sorgliga tillvaro. Arvid Wittenberg fördes under stark bevakning till den lilla i polackernes händer ännu befintliga fästningen Zamosz, och nedkastades i ett fängelse under jorden.

Ett år hade gått till ända. Mycket hade timat under tiden, men till den stackars fångens öron kom ingen, icke ens den minsta underrättelse. Han var död för verlden, likasom han i verkligheten snart också skulle vara det.

Vårsolens små strålar tittade sparsamt in i Arvid Wittenbergs osunda fångelse, och ritade allehanda besynnerliga figurer uppe i det fuktiga taket; till golfvet kunde de ej komma, så att icke ens den fröjden att värmas af den lifgifvande solen var den svenske hjälten förunnad. Foglarne sjöngo der ute så gladt, men deras lofsånger trängde icke till hans öron. Kring honom rådde grafvens enformiga tystnad; fångvaktarens rassel med nyckelknippan och dörrens knarande läte voro de enda ljud som om dagen störde denna dödande enformighet.

Alldeles utmerglad af svält och andra lidanden låg Arvid Wittenberg på sin usla bädd. Det såg ut som om han varit för svag att ens resa sig upp på armbågen.

Hvad tänkte han på? Stodo manne för hans blickar de lysande bragderna från trettiåriga och begynnelsen af polska kriget? Hvilken förändring! Den lidande hjälten såg sig omkring, och plötsligt förändrades hans drag:

»Bort alla glada minnen», mumlade han. »Den polska kronan, den försvann ur min åsyn! Hvem bär den nu? Åtminstone icke Karl Gustaf, ty då hade jag nog varit fri från denna helveteshåla. Mina krafter aftaga dagligen — — tyst, jag hör fotsteg i trappan! Det är ej fångvaktaren! Ah, kanske — —»

Ett flyktigt skimmer af glädje flög öfver hans anlete, ty det var befriaren han väntade.

Dörren öppnades och tillslöts sakta. Framför Wittenberg stod en i en vid kåpa inhöljd mansperson.

»Hvem är du?» stönade fången, i det han mödosamt reste sig upp på armbågen. »Kommer du ändtligen till mig med dödsbudet, eller med befrielsen?»

»Ha, ha, ha!» hånskrattade mannen och lät kapuschongen falla tillbaka. Framför Wittenberg stod bernhardinermunken Antonius. Fången stirrade på honom som på ett spöke.

»Jag kommer för att göra min uppvaktning hos Polens vice konung», sade munken, i det ett hånleende spelade kring hans läppar, »och för att se hur han har det i sitt palats. Ah, godt, ser jag, och — —»

»Tig, eländige skurk!» röt Arvid Wittenberg till. Munkens oförskämda uppträdande hade gifvit honom krafter för ögonblicket.

»Ha ha!» skrattade Antonius på sitt forna hånfulla sätt. »Dina kätterske landsmän äro slagne öfverallt af de segerrike polske härarne; din konung, den Gud fördöme, har flyktat till sitt land igen, och du — —»

»Du ljuger, eländige munk!» skrek Wittenberg till och rusade upp, och innan Antonius hann draga sin dolk, eller på annat sätt sätta sig till motvärn, låg han kullslagen på golvet. Wittenbergs magra och knotiga fingrar omfattade hans strupe.

»Bof», gnisslade den olycklige fången, »ändtligen

träffar jag dig. Nu är vedergällningens stund kommen; du skall dö!»

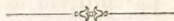
»Släpp mig!» stönade Antonius och vred sig som en mask under det kraftiga taget; »du skall blifva fri och komma ut — — jag vill gifva dig alla mina egodelar — — himmel! — — hjälp! — — hje — — elp! — — jag — —»

Bernhardinern Antonius fans icke mera bland de lefvandes antal; hans svarta själ hade gått att dömas af den högste domaren.

Wittenberg reste sig upp och sparkade till liket, så att det rullade bort i ena vrån. Men nu voro också hans sista krafter uttömda, och med ett klagande ljud föll han ned på sin usla bädd.

När fångvaktaren ett par timmar derefter kom ned för att se till hvarför munken icke vände tillbaka, fann han i fängelsehålan tvenne lik. Antonii förut pussiga anlete var ohyggligt uppsväldt och vanställdt, men i Arvid Wittenbergs afmagrade drag lästes ett lugn och en frid, som tydligt utvisade att *hans* dödskamp varit lätt och efterlängtd.

Så dog en af den svenska krigshistoriens förnämste prydnader, fältmarskalken Arvid Wittenberg, och detta skedde hösten 1657, jemt ett år efter hans hjeltomodiga försvar af Warschau. Han eftersträf-vade en krona, men fann i stället ett — fängelse.

VII.

Majoren i klämman.

Berättelse från Karl X Gustafs polska krig.

Täta och klara blixtar genomkorsade den svarta rymden i alla riktningar. Våldsamma regnskuror piskade skogarnes trädtoppar, fältens i hösten allt mera gulnande gräsmatta, de ogästvänliga, skrofliga bergställarna, der intet annat spår af växtlighet än tisteln visade sig, samt kommo Dünaflodens breda yta att jäsa och koka. Och högt öfver denna tafla, som mer än en gång kom den blödhjertade att ängslas och rysa, dundrade himmelens åska vida starkare och uthålligare än de åskor som vid den tiden kommo Polans jord att darra, nemligen kanonernes åskor. Det var, med ett ord, en sådan natt, under hvars lopp man, för att begagna ett känt uttryck, icke ens näns köra ut sin hund.

Och dock kunna vi, i trots af ovädret, på den ofvan nämnda flodens södra strand upptäcka en trupp ryttare, som med yttersta möda söker bana sig väg genom uppblötta moras och täta skogssnår. Var det en ur drabbningen flyende afdelning, som använde just denna natt för att så mycket säkrare komma undan sina förföljare?

I spetsen för truppen, som endast fot för fot kunde arbeta sig fram, redo tvenne män, väl insvepte i fotsida kappor. Den till höger var undersätsig och ovanligt starkt byggd för sin längd. Hans kamrat deremot var lång och smärt, och hvarje hans rörelse förrådde, oaktadt kappan helt och hållet omslöt gestalten, att han var i besittning af en ganska stor vighet.

»Det här blir för rasande galet till slut», brummade ändtligen den undersätsige, i detsamma han endast genom en kraftig ryckning på tyglarne kunde hindra sin eldige springare från att snafva mot en kullfallen trädstam. »Jag menar att sjelfvaste Hin farit i kungen, då han tror att sarmaten ämnar göra en påhelsning hos oss i natt.»

»Ingen kan så noga veta», inföll den yngre. »Den der Stefan Czarnecki är allt en djerf sälle, som man inte vet hvar man har. Hade inte Tor varit så snabbfotad i går, så hade jag inte ridit vid morbrors sida i dag.»

»Ja, du var ju ute för den djerfve polacken i går», sade den undersätsige lifligt. »Såg du honom?»

»Ja, så väl som jag ser morbror. Jag hade till och med den äran att byta hugg med honom.»

»Nå, är han så styf som det säges?»

»Ja, mycket styfware.»

»Så-å.»

Gamle major Kruht sade derefter ingenting på en god stund, men då och då hostade han på ett sätt som tydligen sade hans unge systerson att han icke fann sig särdeles belåten med svaret.

Major Zacharias Kruht var också en högst egen gubbe, skicklig officer och nästan öfverdådig då det gälde äfventyr, ju farligare, dess bättre. Derjemte var han arg och vresig ibland, mild och öfverseende i andra ögonblick. Hans lynne vexlade blixtnabbt, och det fans till och med stunder då han förekom »litet besynnerlig». Han kunde då vandra ut ensam i skog och mark, oafsedt om der fans lurande fiender eller icke. En gång hade han under en sådan färd, då han förbjudit hvem det än måtte vara att forska efter honom, råkat så illa ut, att han, som ridit på en äkta sprakfåle, kom hem linkande med skottsår i venstra foten, och högra örat till hälften klufvet af en sarmatisk sabel. Sedan hans kamrater efter många och snärjande frågor ungefär fått reda på hvad som händt den gamle bussen, begåfvo de sig på upptäcktsfärd och funno efter en timmes sökande i ett snår fem pollacker, en med klufvet hufvud, de andre fyra med större eller mindre sår. Bredvid dem låg majorens häst i de sista dödsryckningarna.

Gubbens underliga utseende vid flera särskilda tillfällen väckte hans kamraters synnerliga uppmärksamhet, men hur mycket de än bemödade sig om att leta ut anledningen dertill, var det dock hittills fäfängt. Icke ens hans systerson, den unge nyss omnämnde officeren, lyckades få veta mera än de andre.

Gubben Zacharias Kruht hade varit sådan till lynnet så långt den unge mannen kunde minnas tillbaka. Han hade också uppgifvit hoppet att någonsin

få utredd den trassliga härfva som kallades gubbens lynne.

»Jaså, du påstår att Stefan Czarnecki är så styf att slås med», fortfor Zacharias Kruht efter en stunds tystnad. »Ja, jag har allt hört det från mer än ett håll, men — men — jag tror icke mycket på det, eller rättare sagdt — ja — hm — nå Sven, tror du att gubben Kruht skulle kunna bestå en dust med den der sarmaten, hvasa?»

Det var en kinkig fråga att besvara för den unge mannen. Han teg för den skull. Först vid gubbens förnyade uppmaning sade han:

»Ja, vet morbror, den frågan är ofantligt svår att besvara. Fursten är yngre och vigare, och — —»

»Jaså», afbröt majoren blossande röd, »du anser mig nu mera för en sådan stackare, en fegling, en odugling, en — —»

»Nej nej, för allt i världen», skyndade sig den unge officeren att infalla; »morbror misstager sig betydligt. Inte kunde jag mena något sådant.»

»Nå nå, kan så vara», inföll den gamle knekten buttert; »men se, det håller jag mig vid, att ungdomen alltid är böjd för att underskatta äldre personer. Ja, fixera mig du bäst du behagar, jag tror i alla fall hvad jag vill!»

Efter dessa ord föll gamle Zacharias Kruht in i sina vanliga funderingar, hvarunder han oftast lät höra långa ramsor af ord, det ena mustigare än det andra. Truppen skred emellertid framåt i det ohyggliga vädret, utan att dess befälhafvare gjorde det minsta tecken till att han ämnade rasta eller vända

om. Men bäst som färden gick framåt, fot för fot, blef den plötsligt afbruten. En af regnet uppsväld bäck, som forsade med brusande fart, stängde vägen.

Majoren tyckte inte om hindret. Han ref sig i det yfviga håret och försökte uttänka en plan att komma öfver, men nu stod hans förstånd alldeles stilla. Båtar funnos ej, och att med hästarne simma öfver det häftigt forsande vattnet skulle varit det samma som att hufvudstupa inviga sig åt undergången. Zacharias Kruht befalde för den skull att truppen skulle rasta en stund och poster utsättas.

Sedan han tillsett att denna hans sista befallning ordentligt blifvit åtlydd, tog han systersonen med sig ned till vattnet, slog sig ned på en sten så nära att stänket öfversköljde hans anlete, och sade, i det han försigtigt såg ut i rymden, som började lätta något:

»Vet du, jag har en aning att något besynnerligt snart nog kommer att hända mig. Du vet att jag alltid förefallit litet egendomlig, och det är ej så utan, det. I den händelse att jag skulle stupa, så vill jag nu förtälja dig hvad som ligger mig på hjertat. Du är en käck pojke och enda barnet af min oförgätliga syster. Som jag sjelf är barnlös», fortfor han, i det en våldsamt skälfnings genomilade hans kropp, »har jag insatt dig till ensam arfvinge af hela min egendom, som inte är just så liten, skall du veta. Men hör nu på, och afbryt mig inte för ofta», tillade han. »Det är en del af min lefnads historia som jag vill lägga i dagen.

»Sedan långliga tider tillbaka hafva de svenske konungarne legat i delo med ryssen och polacken, och krigat ömsevis i deras länder, oftast med framgång. Jag har minnen från ryska fejden också, men dem tänker jag sällan på; det är sarmaten som tar alla mina tankar.

»Jag var ung en gång, jag också; slogs för två och fick beröm för mitt hjeltemod. Det der gladde mig naturligtvis, och jag trodde fullt och fast, att det för en krigare icke gafs större glädje än den han kunde finna i vilda bardalekar med landets fiender. Men min tro skulle snart tagas ifrån mig. I en polsk by, som vi togo in, kom jag i tillfälle att rädda en ung flicka, skön som en engel och dotter till en lifegen. De sarmatiska hundarne, hennes landsmän, ville i den allmänna flykten plundra äfven henne, men jag förekom dem, jag, och förde den stackars flickan till vårt läger.

»Ja, det är alltid bäst att vara kort. Hon blef inom ett år min lagliga hustru, och vänare qvinna kunde aldrig någon man hemföra som sin maka. Ett fall, som jag under en nattlig ridt genom en af Lithauens mörkaste skogar råkade göra, hade till följd att jag afbröt båda benen. Urståndsatt att under en längre tid göra tjenst, erhöll jag tillåtelse att resa hem, tog min unga maka med och begaf mig på väg.

»Ungefär ett år derefter föddes mig en pojke, som jag kallade Thoryr, ty det är ett gammalt ärligt nordiskt namn, och jag tål inte de tillkrånglade. Jag var lycklig och — men jag vill ej tänka på

denna tid; det närvarande framträder alltid då så mycket mera sorgligt.»

Den gamle knekten lutade hufvudet ned mot bröstet och satt så en stund utan att säga ett enda ord och utan att systersonen störde honom. De mest olika uttryck af sorg vexlade i hans starkt markerade anlete, och ofta drog han suckar så djupa som om han burit alla världens tyngder på sitt bröst.

Slutligen sade han med ett starkt vemodigt tonfall i rösten:

»Vårt enda barn var ej fullt fem år då ett band zigenare eller tattare kom till trakten. Gud fördöme mig om jag någonsin skulle önska välgång åt detta erkepack, som är till för att grundpina oss. En morgon, då min hustru vaknade, fans ej gossen mera. Jag var då redan ute i kriget igen, och när jag fick underrättelse om olyckan, svor jag en dyr ed, att hvar helst jag träffade någon medlem af detta kringstrykande eländiga pack, ty ingen annan än detta tjufsällskap hade stulit pojken, skulle jag utan nåd och barmhertighet döda honom. Af socknens prest fick jag ett år derefter genom hitkomne rekryter den underrättelsen att sällskapet bestått af polacker, och du finner alltså att det var med stor fröjd som jag kastade mig in i detta krig. Nej, ingen mensklig magt i hela världen skulle kunnat afhålla mig från att följa kungen. Jag har sökt kring hela Polen, men ännu utan att finna honom, och när den tanken faller på mig, att min unge son möjligtvis är en lika stor bof som hans röfvare, då krymper hjertat tillsammans af sorg och vrede, och jag ville — —»

Systemsonen afbröt här talaren med denna väl berättigade fråga:

»Men om morbror skulle komma honom på spåren, hvilket ju alls icke är omöjligt, hur är det då möjligt att känna igen honom efter så många år, allra helst som han naturligtvis förändrat sig mycket och morbror ju aldrig sett honom sedan han var ett halft år gammal.»

»Du frågar inte så oklokt», svarade gamle majoren, »men jag skall säga dig en sak. Du har ju alltid sett mig blotta högra axeln på de fångar, sårade eller döde polacker, som fallit i våra händer?»

»Ja visst, och jag har varit mycket förvånad deröfver. Till och med kungen sade en gång att morbror var en smula stollig, och att han, kungen, länge förvånat sig öfver morbrors tillvägagående. Men nu förstår jag att — —»

»Jaså, du begriper saken nu», afbröt Zacharias Kruht. »Jo du, det är allt så att pojken på högra axeln bär ett födelsemärke, en lång, blodröd strimma, nästan i form af en sabel, och, ser du, sådana märken växa aldrig bort. Derför, Sven», slutade den gamle knekten, »skall du hjälpa mig att syna de såtans sarmaterne, ty hvem vet om han inte är bland dem!»

»Nå, om så skulle vara, hur skall morbror då bete sig?»

»Hur? Hm, hm; ja, det der blir allt en fördömdt tvistig fråga, men den få vi — —»

Majoren hann icke tala till punkt, ty en underofficer störtade fram.

»Herr major», ropade han, »det står bestämdt inte rätt till här.»

»Hur så?»

»Jo, här finnas säkerligen fiender i närheten.»

»Tror du det?»

»Ja, för visso!»

»Har du sett dem?»

»Nej, visserligen inte sett, men — —»

»Hört dem kanske?» afbröt majoren lifligt.

»Ja, hvad skola dessa ljud annars betyda», inföll sergeanten och pekade utåt bäcken.

»Ah, det är ju bara regnet som piskar vattnet.»

»Än prasslet der inne», fortfor underofficeren och gjorde en rörelse inåt skogen.

»Ah, det är ju bara stormen, som bryter af grenarne och — —»

»Jaså! Jo, vacker storm, som låter alldeles som människotjut, och — —»

Äfven sergeanten blef i detsamma afbruten, och det till på köpet af ett skott.

»Nå, än det der då?» utropade han triumferande.

Zacharias Kruht sprang upp, och hans väldiga stämma hördes tydligt genom stormen:

»Till häst, till strid! Sarmaten är öfver oss!»

Majoren hade rätt. Det var en afdelning, anförd af den djerfve partigångaren Stefan Czarnecki, som uppsparat den lilla svenska styrkan och nu trodde sig med lätthet kunna tillintetgöra densamma. Hade polackerne gått försigtigt till väga och på de tre tillgängliga sidorna omslutit majorens lilla trupp, skulle sannolikt deras afsigt krönts med önskad framgång,

men furst Stefan, som förlitade sig på sin stora öfverlägsenhet, ville hellre gå öppet till väga. Stefan Czarnecki var nemligen en riddersman i detta ords vackraste betydelse, och ehuru ingen polsk fältherre gjort svenskarne så mycket afbräck och så envist och tappert motstånd, fans det likväl ingen i hela Karl Gustafs här som icke högaktade honom. Då man skrattade åt konung Johan Kasimir och uppenbart hånade honom, talade man alltid med vördnad och beundran om Stefan Czarnecki. Alla Karl X Gustafs ihärdiga försök att vinna honom på sin sida strandade alltid mot hans bergfasta karakter, i hvilken en orubblig kärlek till fosterjorden utgjorde hufvuddraget. Den polska historien är också, och det med rätta, stolt öfver att kunna rista namnet Stefan Czarnecki på sina blad.

Det mörker som hittills legat öfver nejden hade gifvit sig en smula. Regnet hade också afstannat betydligt, men blixtarne och de täta åskknallarne fortforo med oförminskad klarhet och styrka.

Knallen af skottet, aflossadt af en svensk skildtvakt, som i sporrstreck och med en kula i ena foten lyckades komma till de sina, hade knappt hunnit bortdö när rasslet i skogen blef allt häftigare. Dundet af hästfötter och af ursinniga hämnderop blandade sig med de täta knallarne från himmelens åska. När sedan de svenska och polska karbinerne började smälla samt hurrarop och jemmerskri, sabelklang och dundet från de kraftigt utdelade kolfslagen blandade sig med hvarandra, uppstod en koncert, hvars like endast ett vildt handgemäng kan frambringa.

Czarnecki anföll med sin vanliga häftighet och red själf i spetsen för sin trupp. Mot desse hetsige sarmater, som på eldige hästar våldsamt störtade sig öfver sina motståndare, satte svenskarne ett okufligt lugn och den mest ihärdiga seghet. Det var för polackerne alldeles detsamma som att störta sig mot och försöka rida omkull en klippmur. Hästar och ryttare tumlade om hvarandra vid sammanstötningen, och Stefan Czarneckis springare, ett ungt och obändigt djur, som ännu icke hunnit vänja sig vid stridslarmet, gick öfver med sin ryttare.

»Der», sade majorens systerson och pekade på det vilda djuret, »der rider furst Czarnecki själf. Han tyckes ha blifvit sårad.»

Majoren kastade hastigt blickarne åt det håll som systersonen utpekade, och hans för tredje gången laddade karbin flög till ögat. Men just i detsamma försvunno furst Czarnecki och hans springare bland de andre fallne polackerne.

»Varen bara lugne och kalle», förmanade majoren, då han såg att fienden ämnade göra ett nytt anlopp. »Intet skott förr än vi se hvitögat på sarmaten.»

Ryttarne svarade med ett doft mummel, som lät alldeles som en på afstånd brusande ström.

Upptänd af harm reste sig nästan ögonblickligen den osårade Stefan Czarnecki, besteg en annan häst och förnyade anfallet, men nu icke så häftigt. Det dröjde icke länge förr än den svenske och den polske anföraren stodo öga mot öga. De betraktade hvarandra några sekunder, utan att säga ett enda ord, derpå korsades deras klingor, häftigare ju längre striden blef.

Majorens unge släkting affärdade raskt och säkert den ene polacken efter den andre till »de sälla jagtmarkerna», och det fans icke en enda svensk ryttare som i dessa ögonblick icke gjorde allt hvad på honom ankom, ty hvar och en insåg tydligt, att endast det mest ihärdiga motstånd kunde föra till räddning. Allmänna förhoppningen var nemligen, att den fortsatta skjutningen skulle uppmärksammas af något svenskt ströfparti, ty det som nu bestod en dust med Czarnecki var icke det enda som blifvit utsändt.

Zacharias Kruhts och Stefan Czarneckis envig ledde icke till annat resultat än att de hamrade vapnen slöa mot hvarandra. Majoren var sin motståndare visserligen underlägsen i skicklighet, men det kalla lugn, som alltid i striderna utmärkte denne annars så hetlefrade man, utjemnade olikheterna. Äfven detta andra anfall tillbakaslogs, och med harmen i hjertat måste Stefan Czarnecki lemna fältet, borttryckt af de sine. Han stannade dock snart och ordnade på nytt sin glesnade, men ändock svenskarne betydligt öfverlägsna skara.

Mörkret, som dolt den svenska styrkans litenhet, vek emellertid bort för morgongryningen. Detta var ovälkommet för Zacharias Kruht, och han sade för den skull, sedan han hade samlat sitt befäl omkring sig:

»När dagen bryter in skola polackerna upptäcka vårt ringa antal. Det är därför bäst att vi med det allra första göra ett försök att slå oss igenom. Äni med derom?»

»Ja, ja; för oss genast mot sarmaten!» ropade alla med en mun.

Majoren nickade vänligt, och inom kort hade han omkring sig den lilla styrkan i tätt slutna led. Den bestod af män med jernsenor och en seg ihärdighet vid så väl anfall som försvar. Zacharias Kruht iakttog rätta tillfället, just då polackerne höllo på att på nytt ordna sig. Sida vid sida störtade den svenska truppen rakt på den punkt, der den polska linien var svagast. Några minuter föringo; karbinkulor och sabelhugg föllo tätt som en hagelsvärm; de svenska leden glesnade, men slöto sig alltjemt tillhoppa, och innan Stefan Czarnecki hann komma till undsättning var genombrytningen redan verkställd. Glödande af förbittring röt han fram sin befallning om förföljelse och störtade sjelf i spetsen efter den svenska truppen, den han i följd af de polske hästarnes större snabbhet säkerligen skulle hunnit upp, om icke ett ööfverstigligt hinder plötsligen rest sig i hans väg. Just då han tillryggalagt vägen öfver en slätt och skulle spränga in i den skog, i hvilken han sett sina motståndare försvinna, brakade en full salva från brynets snår och en lång, mörk linie fotsoldater marscherade ut på slätten. Den anfördes af Karl X Gustaf sjelf, som genom spioner fått reda på majorens trångmål, och nu kom, såsom man brukar säga, i elfte timmen med hjälp åt sina tappra bussar.

Czarnecki ansåg icke längre rådligt att dröja kvar på slätten, helst som svenskarnes andra linie beredde sig till att gifva honom salvan nummer två. Han försvann därför hastigare än han kommit.

Just som majoren med sin trupp skulle rida in i svenska lägret, fäste en af ryttarne hans uppmärksam-

het på en ensam man, som på afstånd tog den svenska ställningen i betraktande.

»En polsk spion», sade ryttaren tvärsäkert.

»Sant», sade majoren, »men följ mig, så vilja vi göra hans kikande så kort som möjligt.»

Främlingen höll på att göra en teckning af svenska lägret, och var så i farten dermed, att han icke märkte faran förr än den var öfver honom. Då satte han sporrarne i sin eldige hästs sidor och flög bort. Tack vare springarens snabbhet skulle han kommit undan, om icke majorens karbinkula, afskjuten i sista ögonblicket, råkat mål. Polacken vacklade i sadeln, försökte visserligen att hålla sig qvar, men föll slutligen till marken. Hästen satte af i fyrsprång in i en närbelägen skog.

»Sven», sade Zacharias Kruht till systersonen, »tag två man med dig och hemta den göken, om han inte är död. Lefver han, så skall han, vid min krigarära, inom ett par timmar hänga midt i lägret, ty jag afskyr ingenting så mycket som spioner, och ännu har jag aldrig underlåtit att straffa en sådan.»

Med dessa ord kastade majoren om sin häst och red in i lägret; systersonen skyndade att verkställa befallningen.

I det krigsråd som vid konungens hemkomst genast hölls, dömdes den fångade polacken att hängas. Visserligen invände en och annan att han såsom officer hade rättighet att undfå en mindre skymflig död, nemligen genom skjutning, men alla, som röstade för

detta dödssätt, afbrötos af Zacharias Kruhts väldiga stämma:

»Han blef tagen under det han höll på att afteckna vår lägerplats. Han är alltså en spion, och mot en sådan har jag aldrig visat miskundsamhet. Ni säga, mine herrar, att han är ung, är officer och ännu inte kommit till sans, så att vi kunna förhöra honom; men hvad har det att betyda? Har inte jag sjelf och till på köpet hela min trupp sett hans förehafvande! Hvad behöfves då något förhör!»

Sedan den gamle majoren harklat en stund, slutade han sitt anförande sålunda:

»Om det äfven vore de sista ord jag hade att säga i denna verld, så skulle de låta så: »Häng honom innan solen går ned, ty Hin vete om han inte i morgon bittida är sin kos.»

Efter kort begrundande instämde konungen i majorens dom.

Inkommen i sitt tält öfverfölls major Kruht af en så häftig ångest, att han icke sedan den stund, då han fick underrättelse om sonens försvinnande, erfarit något dylikt. Han kastade sig på den af jord och mossa förfärdigade bädden och försökte somna, men förgäfvdes. Tankarne dansade rundt i hans hjerna, och vilda fantasiskapelser sväfvade för hans inre blickar. Den gamle krigaren blef ordentligt rädd för sig sjelf och kände efter på hela sin kropp om han till äfventyrs erhållit sår, som i en hast försatte honom i detta nära nog feberaktiga tillstånd, men så vidt han kunde finna var han alldeles osårad. Han trodde att friska luften skulle göra honom bättre, och gick ut, men äf-

ven här besjälades han af samma ångest. Kallsvetten stod gubben i pannan, och med det gråa håret fladdrande för vinden ilade han likt en halfförrykt genom tältgatorna. Alla som han mötte stannade och sågo förvånade efter honom.

Sedan han på detta sätt irrat omkring i lägret nära en hel timmes tid, utan att den gnagande ångesten det ringaste ville gifva med sig, beslöt han att vända sig till konungens läkare, och var just på väg till hans tält, beläget invid konungens, då han med ens tvärstannade vid det han fick sigte på systersonen, som med nästan vacklande steg kom honom till mötes.

»Hvad i Herrans namn kommer åt dig?» skrek majoren; »du är ju hvit som snö i ansigtet och hela din kropp skälfter. Är du sårad?»

Ynglingen besvarade icke morbroderns fråga, utan grep honom i stället våldsamt i armen.

»Kom», nästan hväste han fram, »men bemanna er med allt det mod ni eger, ty en förfärlig händelse har inträffat.»

»Hvad säger du? Är kungen kanske död eller — —»

»Spörj mig icke, men följ.»

»Jag begriper dig inte», stammade den gamle majoren förundrad, »men jag tror du för mig till spionen. Hvad har — —»

För en vink af den unge mannen lemnade vakten rum. De båda slägtingarne inträdde i tältet.

Längst in hvilade på en halmbädd den sårade polacken. Han hade nyss kommit till sans och hans matta blickr irrade långsaamt omkring åt alla håll. Ett långt guldgult hår omsvallade ett regelbundet

unglingaanlete, och den på ryggen utsträckta kroppen visade en formfulländning som var beundransvärd. En fältskär hade misslyckats i att uttaga kulan, som stannat i högra axeln.

Den gamle krigarens ansigte mörknade då han varseblef polacken, och han hade just ett skarpt tillmäle på tungan, då systersonen för andra gången grep honom i armen.

»Mod», sade han; »det värsta återstår.»

Med dessa ord förde han den gamle, som medvetslöst lät föra sig hvart som helst, fram till den sårade, böjde sig ned öfver honom och pekade på den sårade axeln. Bredvid såret fanns en lång, blodröd strimma i form af en sabel.

Gubbens stirrande blickar fästes på axeln, men det tycktes som om han icke såg något. Men plötsligt sprang han tillbaka, en dödlig blekhet betäckte hans anlete, benen nekade att göra tjenst och med utropet: 'min son', ett utrop som knappast var mänskligt, skjönk han afsvimmad till marken. I ett ögonblick hade den förfärliga upptäckten af sonen, och tanken på att det var han som hätskast talat för hans dödande, beröfvat honom medvetandet. På en vink af systersonen buro två män af vakten den gamle majoren till sitt tält, dit också den efterskickade läkaren genast kom.

Majorens unge systerson hade knappt öfverlemnat den gamle åt läkarens vård förr än han med snabba steg ilade till konungen. Vid ankomsten till

dennes tält möttes ynglingen af postens oblidkeliga:
»Ingen får passera.»

»Ingen!»

»Nej, kungen har uttryckligen sagt till derom.»

»Men här gäller lif eller död, hör du, och i sådana ögonblick har hans majestät alltid öronen öppna.»
Posten vägrade likväl. Ynglingen blef hetare och slutligen utropade han förbittrad och med dundrande stämma:

»Jag måste tala med konungen, äfven om det skall kosta ditt lif först och mitt sedan.»

»Så-å», hördes i detsamma en röst, och konungen, som förnummit den unge officerens ord, syntes i tältdörren. Med sina stora, klara ögon betraktade Karl Gustaf till en början strängt majorens systerson, men ju mera han fixerade dennes likbleka anlete, i hvilket de djupaste rörelser stodo att läsa, dess mera förmildrades blickens stränga uttryck.

»Stig in», sade han kort och godt, och gick förut.

Ynglingen hade knappt hunnit inom tältdörren förr än han sjönk ned på sina båda knän framför konungen och bad:

»Ers majestät, nåd för min gamle morbror!»

Konungen tog ett par steg tillbaka och gjorde en sträng, befallande rörelse åt den unge mannen att stiga upp.

»Er morbror!» utbrast han förvånad. »Behöfver den hedersgubben, en af mina bäste och trognaste officerare, bedja om nåd. Hvad har han då gjort?»

»Vill ers majestät höra mig?»

»Ja, men var så kort som möjligt.»

Karl X Gustafs rastlöse ande, alltid grubblande på nya planer till Sveriges storhet och lycka, tålde icke långa och utdragna anföranden. Så äfven nu. Gående fram och tillbaka i det temligen stora tältet, afhörde han icke utan stigande intresse den unge mannens berättelse om morbroderns sorger och på hvad sätt han så oförmodadt återfunnit den älskade sonen. Ju längre Sven kom i berättelsen, desto lifligare spelade Karl Gustafs blickar, och då ynglingen kom till det ögonblick då han så lifligt skildrade sin fasa och förvåning vid åsynen af den sårade polackens högra axel, kunde icke konungen längre hålla sig, utan utropade:

»Jag gissar att polacken är den bortstulne sonen.»

»Ja, ers majestä, och honom har fadern sjelf dömt till döden!»

Karl Gustaf mumlade långa meningar mellan tänderna, allt under det han fortfor att häftigt vandra fram och åter i tältet. Slutligen stannade han framför ynglingen och sade:

»Gå till den sjuke majoren och säg att jag genast vill sammankalla mitt krigsråd. Något bestämdt svar kan jag ej nu gifva er.»

Icke mycket mera tröstad än då han kom dit, återvände ynglingen till Zacharias Kruht, som visserligen kommit till sans igen, men som var mycket virrig och delvis ropade på spionens snara bestraffning, delvis beklagade det olyckliga öde som drabbat honom. Då systersonen delgaf honom att han talat med kungen, och att denne genast skulle kalla till-

sammans sitt krigsråd, sade den gamle knekten, till utseendet temligen lugn:

»Jaså; ja, det vore bra det.»

Då Karl Gustaf efter ungefär en timmes förlopp delgaf sina församlade underbefälhafvare den egenomliga historien, uppstod en djup rörelse hos alla, och hvar och en beklagade samfäldt den gamle stridskamratens olycka. Just som de höllo på med öfverläggningen, och den äldste generalen först skulle uttala sin öfvertygelse, rycktes dörren upp och Zacharias Kruht rusade in. Men hurudan såg han ut? Kom han väl direkt från en drabbning, efter som hans blickar vildt rullade omkring och hans kläder nästan voro slitna i trasor?

»Han skall dö!» utropade den gamle stridsbussen. »Jag återtager aldrig mitt ord, vore det än — —»

Karl Gustaf, som genast vid första ögonkastet sett huru det stod till med den gamle, bepröfvade stridskamraten, hade vid hans första inträdande gifvit vakthafvande officeren ett hemligt tecken, som denne väl förstod, och innan Zacharias Kruht kunde fullborda sin mening, omgafs han af soldater, som, oakadt hans motstånd och höga, halft vansinniga utrop, förde honom till hans tält, utanför hvilket stark vakt posterades. Sinnesskakningen hade så hårdt tagit den gamle, att han för andra gången förlorade medvetandet, och då han efter ett par dagar vaknade upp igen, var han urständsatt att lemna sjukbädden.

Sedan majoren blifvit aflägsnad från krigsrådet, afsades efter ett kort meningsutbyte den slutliga, oföränderliga domen.

Nära tre veckor hade gått till ända utan att den unge polske officerens afrättning gått i verkställighet. Såret i hans axel höll på att dag för dag läkas. Hvarför lekte man så med hans lif? Ville man först invagga honom i den förhoppningen att han skulle blifva fri, för att till slut så mycket elakare kunna triumfera öfver den värnlöse fången?

Sven besökte honom ofta, och mellan de båda ynglingarne uppstod snart en liflig vänskap. Thoryr Kruht, ty så hette egentligen den fångne, lyssnade alltid med uppmärksamhet till de meningar som Sven då och då uttalade på sitt modersmål, och det tycktes alldeles som om ett dunkelt minne började vakna hos honom. På Svens fråga omtalade han, att han, så långt tillbaka han kunde minnas, följt med en kringstrykande tatartrupp; att han vid tolf års ålder rymt från den i följd af den dåliga behandlingen, och efter ett långt kringirrande i skogarne äntligen hamnat på slottet Zearnow, hvars egare, den rike furst P., tog hand om honom. Som fursten var barnlös och hans unge skyddsling allt mera artade sig till det goda, adopterade han honom slutligen såsom sin son och arfvinge och gaf honom en vårdad uppfostran. Till slut sade berättaren att han icke visste hvem som var hans rätte far, men att det kändes så besynnerligt inom honom då han hörde det svenska språket talas.

»Nå, om ni snart nog finge skåda er rätte far», inföll Sven, »hur skulle ni då bli till mods?»

Den unge polacken blott skakade på hufvudet, men sade icke ett ord. Allt från den stunden syntes han dock oftast svårmodig till sinnes.

Den dagen, under hvars lopp domen öfver spionen skulle gå i fullbordan, randades slutligen, och midt i lägret vidtogos alla anstalter till afrättningen, som skulle ske just som solen stod på sin middagshöjd.

Den vida platsen var redan från morgonen belägrad af soldater och annat till lägret hörande folk, och alla spejade nyfiket efter delinqventen, hvilken ingen sett, men som alla hört skulle vara så ståtlig och vacker. Hemligheten med hans födelse hade äfven troget bevarats.

Ändtligen kom den afgörande stunden. Karl Gustaf uppträdde sjelf, omgifven af sina höge officerare, bland hvilka äfven syntes major Kruht. Den gamle var visserligen dödligt blek, men öfver hans sträfva anlete låg ett högst egendomligt lugn utbreddt, och ofta grep han med högra handen innanför bröstkyllret. Ville han dermed söka hämma hjertats våldsamma slag eller — —

»Nu kommer han», hördes i detsamma röster från åskådarne.

Fången närmade sig också. Dödsdomen hade blifvit honom delgifven dagen förut, och han hade motagit den med en tapper krigares ståndaktighet. Kring det manliga ansigtet svallade de guldgula lockarne i rikaste mängd, under det de mörka, blixtrande ögonen lugnt skådade omkring sig. När Karl Gustaf märkte ynglingens värdiga uppträdande, for han begrundande ett slag med handen öfver pannan. Gamle Kruht deremot fick ångestsvetten öfver sig, och med förtviflans raseri, men utan att yttra ett enda ord, kramade han innanför kyllret något mindre föremål.

Karl Gustaf gaf fången ett tecken att träda fram. Samtidigt trängde, liksom af en händelse, officerarne fram Zacharias Kruht, till dess han kom att stå bredvid konungen. När den gamle märkte detta, ville han skynda undan, men konungen gaf honom ett tecken att bli kvar. Den gamle behöll ännu envist högra handen innanför kyllret.

Genom en tolk stälde konungen dessa ord till fången:

»Du har blifvit tagen såsom spion, och såsom sådan dömd till döden. Ibland oss finnes här en man som en gång med fara för sitt eget lif ryckt mig undan döden. Den tjensten glömmar jag aldrig, och till gengäld vill jag återskänka honom den son han ansett förlorad.» På svenska fortfor han derpå:

»Stig fram, gamle major Kruht. Jag har nu återgäldat min skuld till dig.»

Den gamle knekten både rodnade och bleknade; han trodde knappt sina ögon. Men slutligen blef honom klart att allt var en verklighet. Som om han varit rädd för att konungen skulle återtaga sina egna ord, rusade han fram till den unge polacken, som under vexlande rörelser i sitt manliga anlete betraktade än sin rätte far, än sin omgifning, och slöt honom konvulsiviskt till sitt bröst under det han utropade:

»Min son, min son! Gud vare lofvad att du är mig återgifven!»

Konungen framträdde i detsamma.

»Hvad har du der?» sporde konungen och pekade på majorens bröst. »Jag har hela tiden sett att du varit så konstig.»

Utan tvekan drog Zacharias Kruht fram en liten pistol och sade:

»I samma stund som min son dinglat i galgen, hade denna kula genomborrat mitt hjerta. Jag skulle icke kunnat öfverleva denna smärta och skymf.»

En fånge, en tattare, på hvilken kläderna knappt hängde kvar, framfördes i detsamma af ett par ryttare. Den ene af dem sade till konungen:

»Den här togo vi nyss, under det han försökte smyga sig in i lägret.»

Den unge polacken hade närmat sig tattaren, som darrade i alla lemmar af rädsla. Plötsligt utropade majorens återvunne son, i det alla hans rörelser uttryckte den högsta afsky:

»Det är han som pinade mig ända till dess jag lyckades fly.»

Sven, som hörde dessa ord, redogjorde i korthet för Thoryrs öden. När han slutat, sade konungen:

»Häng honom. Han får då lönen för en dubbel förbrytelse.»

»Jaså, det var du som stal min son», skrek gamle majoren, i det han knöt händerna under tattarens näsa. »Skurk, om du egde tusen lif, och jag kunde taga dem på en gång, skulle jag ej vara sen att göra det.»

Den gamle skurken hängde snart på den plats som förut varit bestämd åt den gamle majorens son.

Att denne snart fann sig i sina nya förhållanden, är naturligt, och många qvällar kunde man få höra den gamle majoren med rättmätig stolthet tala

VIII.

Karl XI i Trumman.

En händelse från snapphanekriget i Skåne.

Den gamle fältväbelen Tobias Storm, som varit med i Karl XII:s alla krig, slagits med, såsom han plägade uttrycka sig, »trynturken i Bender», följt sin afgudade hjelte tillbaka till fäderneslandet, sett honom skjuten och slutligen varit med om att bära honom öfver norska fjellen, brukade alltid med stor förkärlek tala om den skånska fejden och den del han tog deri.

En dag hade gubben samlat omkring sig hela byns befolkning. Det var kallt och ruskigt ute, men framför den vänligt sprakande brasan rådde munterhet och godt lynne, ty sedan gamle Tobias väl för tionde gången påtändt snuggan, utfäste han sig att tala om en episod från snapphanekriget. Den gamles berättelse var denna:

Konung Karl XI var en modig herre, som icke sparade sig sjelf när det gälde att manligen gå emot fienderne. En dag tog han några ryttare med sig och red ut för att kunska om fienden möjligen kunde finnas i närheten. Tobias Storm var också med och han red icke många alnar bakom konungen.

Efter ungefär en halftimmes ridt anlände rytterskaran till en liten by, bestående af några mindre gårdar, tätt hopbyggda, såsom vanligt är på slättbygden. Konungen steg af hästen och gick in i den största gården, der han mottogs af en gråhårig bondgubbe, som med stor förvåning betraktade monarken.

»Fins det danskar i närheten?» sporde konungen.

»Ja, ers majestät», svarade denne.

Karl XI studsade.

»Du känner mig!» utropade han.

»Skulle väl det. Var ju med vid Lund, vet jag. Der fick jag venstra armen krossad, och se här, den är inte riktigt läkt ännu.»

Kungen klappade vänligt den gamle kämpen på axeln. Derpå vände han sig till Ascheberg, som var med, och befalde honom att rekognoscera vidare.

»Jag blir kvar så länge hos den här hedersgubben», sade konungen derefter, »och vill språka med honom om litet af hvarje.»

»Men om danskarne skulle komma», invände Ascheberg, »hvad skall — —»

»För kungens lif svarar jag», afbröt bondgubben Peder, i det en rodnad öfverflög hans skarpa drag. »Tror ni, herre, att jag är en förrädare mot den som jag hjälpt att ge juten stryk!»

»Det är bra», medlade konungen och gaf Ascheberg ett tecken att begifva sig å stad.

Då konungen blef ensam med gamle Peder, slog han sig ogeneradt ned i en af de stora och högkarmade länstolarne, samt började ett samtal om landets angelägenheter. Peder svarade så godt han kunde,

och samtalet blef efter hand lifligare. Men plötsligt sprang Peder upp vid det han kom att se ut genom ena gafvelfönstret, och utropade:

»Kors i Jesu namn, nu kommer den förbannade juten!»

På andra sidan den gärdesgård, som lopp rundt kring byn, skyntade också fram några rödrockar, åtföljde af en svärm snapphanar.

»Ja, hvad är nu att göra?» menade konungen, och i dessa ögonblick ångrade han helt visst att han så oförsigtigt skickat bort Ascheberg.

Peder ref sig en stund i den yfviga peruken. Slutligen sade han:

»Jo, si det kan ingen hjälpa. Ers majestät har ingen annan utväg att bli fri.»

»Hvad menar du?»

»Trumman, trumman!»

»Hvilken trumma?» utbrast konungen och såg sig omkring i stugan.

Ett leende sväfvade kring bondgubbens läppar då han sade:

»Jo si, mellan min gård och grannens är en trumma, som hela byn begagnar till — —»

»Ah, nu begriper jag», afbröt kung Karl. »För mig genast dit!»

»Ja, men der luktar så illa, att majestätet väl inte kan dväljas der», sade Peder bekymrad.

Oaktadt det kritiska i ställningen kunde ej Karl XI låta bli att skratta åt den gamle, hederlige bondgubbens ord.

»Det må lukta hur som helst, så luktar det ändå bättre än en dansk», sade han.

»Och så får majestätet akta sig, att han inte bryter armar och ben af sig, ty trumman är full med byttor, tunnor och annat skräp.»

»Nå, så kryper jag väl in i en bytta eller en tunna», svarade konungen muntert, »och der kan väl inte juden vänta sig att Sveriges konung skall finnas.»

»Ja, men fort nu. De erkekanaljerne ä' redan vid Lill-Svens knut.»

På en bakväg förde Peder derefter Karl XI till en af trummans mynningar. Öppningen var så smal, att konungen med nätt nöd kunde tränga sig in.

»Det blir bättre om rum längre in», tröstade Peder.

Danskarnes rop och vilda skrål hördes nu på kort afstånd.

Trumman var, såsom Peder uppgifvit, belamrad med allehanda föremål, och mellan dessa måste Karl XI tränga sig fram. Kommen ungefär till midten, kröp han in i en tom tunna, der han var temligen skyddad.

Han hade knappt hunnit gömma sig då danskarne syntes vid andra ändan af trumman. Mellan sig hade de gamle Peder.

»Hvar är den svenske kungen?» sade officeren och tog Peder temligen omildt i öronen.

»Svenske kungen!» upprepade Peder med väl spelad förvåning, »inte har jag sett honom, inte.»

»Har du inte, din gamle lurifax. Och ändå har han varit synlig här för blott en half timme sedan.»

»Jaså, men inte utaf mig åtminstone.»

»Såå, är du blind då?»

»Neej, Gud ske lof, inte ännu.»

»Herr officer», inföll en af snapphanarne, »han är kanske i trumman.»

Peder hade svårt att i dessa ögonblick behålla sitt lugna utseende. Hade han haft ett vapen, är det ovisst om han icke genast stuckit ned karlen.

Konung Karl hörde också hvarje ord. Försigtigt drog han ut sin värja och höll karbinen i ordning, beredd att försvara sig till sista blodsdroppen.

»Skjut in i trumman», befalde dansken.

Ett par kulor susade omkring tunnan i hvilken Karl XI låg gömd, men lyckligtvis träffade ingen.

Officeren rasade och hotade att låta skjuta Peder om han ej ögonblickligen sade hvar kungen låg gömd. Till slut sade Peder:

»Sök igenom hela byn då!»

Undersökningen började och på sistone kom man till trumman. En dansk soldat skulle gå in i den samma, men höll på att fastna der.

I det ögonblick då officeren, som var en mager karl, skulle göra försöket, hördes ett hurrarop från den närmaste gården, och innan danskarne hunno sätta sig till motvärn, voro de dels skingrade, dels nedhuggne af den tillbakakomna aschebergska styrkan.

»Hvar är kungen?» sporde fältmarskalken och vände sig till Peder, som nu bevakade den danske officeren.

I stället för muntligt svar pekade bonden på trumman, från hvilken Karl XI under högljudt skratt

långsamt kraflade sig fram. Då han blef fri, gick han fram till Peder och sade, i det han gaf honom ett kraftigt handslag:

»Visst luktade der gement, men hvad gjorde det. Bättre det än fångenskapen.»

Gamle Peder och hans efterlevfande fingo der-
efter stora förmåner af kung Karl, som ofta talade om när han låg i trumman, och gubben Storm, som var med vid tillfället, och som just var den som tog danske officeren till fånga, brukade alltid säga vid slutet af sin berättelse:

»Det var någonting helt annat, det, att ligga i trumman än att sitta på en tron och regera ett folk. Jaha, så lyder berättelsen om Karl XI i trumman.»

IX.

Karl XI och den dryge fogden.

Med huru stor längtan motsåg icke byns ungdom först och främst den kommande Lördagen. Gamle Drufva hade varit så »illmarig», att han på förhand underrättat om det blifvande ämnet för nästa »föreläsning», och detta i den lofliga afsigten att pigga upp barnen och dem som voro intresserade af hans framställningar. På byns lekplan, bakom halta Majas träkåk, som byalaget på enskild stämma beslutat reparera innan den blef helt och hållet oduglig till förbättring, på ängarna och på vägarne undrade man sins emellan hvad gamle Drufva skulle hafva att säga om den dryge fogden; men alla voro dock öfverens om att det skulle blifva kläm i hans ord, och det var just hufvudsaken, det.

Sedan Drufva tagit sig en duktig klunk ur den fyllda ölstånka som alltid stod för hans räkning, började han:

På en af sina vanliga ridter genom Sveriges landskap kom konung Karl XI en regnig afton till P—s gästgifvaregård, för att derifrån åkande fortsätta vägen. Den temligen stora gården var upp-

fyld af hästar och vagnar samt, mellan dessa, svärjande och skrikande bönder, drängar och hållkarlar. Sedan konungen sett på uppträdet en stund, band han sin tröttridne springare vid ena grindstolpen och gick upp till manbyggnaden. Der voro icke allenast hållstugan, utan äfven gästgifvarens enskilda rum ända till trängsel uppfyllda af drickande, som under larmande samtal visst icke brydde sig om att skräda orden.

Konungens ankomst väckte ingen uppmärksamhet, af det enkla skälet att han här var fullkomligt okänd. Den underofficersdrägt han bar, gaf honom icke heller något synnerligt anseende. Tvärt om varnade han här och der åtskilliga missnöjda blickar, en följd af att knektarne på den tiden visst icke foro fram med hofsamhet, utan i öfvermod pockade sig till hvad de ej godvilligt fingo.

Sedan Karl XI en stund sett sig omkring bland de församlade, gick han fram till den bakom disken tronande tjocke gästgifvaren och sade:

»Häst och vagn till nästa håll!»

»Fins inte; allt är upptaget», sade gästgifvaren i snäsande ton. Men då konungen var envis, sade den tjocke värden, i det han pekade på en sidodorr: »Fogden är der inne, stadd på resande fot. Det är han som upptagit alla hästarne för sig och sina saker.»

»För han då mycket med sig?»

»Ja, men hvad skulle det röra er. Ni kan för resten fråga honom om han vill låta er åka; det är enda sättet för er att komma vidare.»

Konungen betänkte sig ett ögonblick; derpå trädde

han in till fogden. Den syn som här mötte honom, kom honom att tvärstanna.

Vid ett stort bord, dignande af de läckraste rätter som gästgifvarmor kunnat åstadkomma, satt en rödbrusig, oformligt tjock person. Andedrägten liknade det flåsande ljudet från en ångmaskin, och de små, gråblå ögonen lågo så djupt inne i det köttiga ansigtet, att de knappt syntes. Kring de tjocka läpparne, hvilka som bäst voro i rörelse, spelade för det mesta ett trotsigt hån, hvilket stötte alla som egaren kom i sällskap med.

Obehagligt störd af konungens inträdande, röt fogden:

»Hvem tusan är det som vågar störa mig utan att förut bedja om tillträde!»

Det var nära att konungen brusat upp vid detta oförskämda utrop af fogden, men han sansade sig dock genast och sade:

»Jag har hört att I skolen resa bort, herr fogde?»

»Ja», svarade denne vårdslöst, »jag skall resa till Medevi för att laka fettet ur mig.»

Konungen hade knappt hört sista ordet då en blix flammade till i hans ögon. En idé slog honom genast för pannan.

»Hör på, herr fogde», sade han och gick några steg fram i rummet, »då reser ni kanske genom Linköping?»

»Joo, det är allt säkert, det. Jag skall några dagar hvila ut hos min vän landshöfdingen.»

Konungen fortfor:

»Jag tänkte till en början bedja om att få åka

med er, efter som här inte finnas några hästar lediga, men nu kanske ni i stället ville taga med er ett bref till landshöfdingen. Det är af stor vigt, skall ni veta, och kan ha mycket betänkliga följder om det inte ordentligt blir framlemnadt. Jag skulle egentligen sjelf öfverbringa det till landshöfdingen, men då jag nu träffat er, så är det lika godt.»

»Hm, hm», pustade fogden och tog sig bakom örat, »det beror på om jag inte glömmet det. Ser ni, min vän landshöfdingen och jag ha så mycket enskildt att orda om, att det lätt kan hända att brefvet finge följa med till Medevi.»

»Ja, det vore högst tråkigt, det», menade Karl XI och mätte med en förstulen blick den oformlige fogdens pussiga gestalt; »men ni kan ju försöka att inte glömma det.»

»Nå ja, jag skall väl försöka då», svarade fogden vårdslöst. »Hit med det!»

»Jag har det i min reskoffert», svarade konungen, »och skall genast komma tillbaka med det.»

Med dessa ord skyndade Karl XI ut och skref på stående fot, vid skenet af en rykande oljelampa, ett bref till landshöfdingen.

Fogden kastade en blick på utanskriften och utbrast, i det han slängde brefvet ifrån sig på bordet:

»Det syns att det är en klåpare som ritat de der kråkfötterne.»

Om fogden icke varit så upptagen med sina stekar, skulle han varseblifvit den höga rodnad som vid dessa hans ord sprang upp på Karl XI:s kinder. De voro så mycket bittrare som de hade sanningen till

grund, ty konung Karl XI var hvarken någon stilist eller mycket skriffkunnig. Isynnerhet stafvade han sitt modersmål riktigt uppåt väggarna.

Fram emot midnatt erhöll konungen äntligen den begärda skjutsen, och morgonen derpå afreste den dryge fogden för att först helsa på sin gode vän landshöfdingen och derefter vid Medevi »laka fettet ur sig».

Vistandet hos landshöfdingen var särdeles angenämt för den tjocke fogden, som icke tyckte om någonting så mycket som ett godt bord. Dessutom kom han i tillfälle att med denne sin gode vän i ensamheten orda om vissa öfvergrepp i förvaltningen, till hvilka han för att tillfredsställa sina begär efter njutningar gjort sig skyldig.

Vistelsen i residensstaden förlängdes till trenne dagar. När dessa voro slut, insåg fogden att det äntligen kunde vara tid på att anträda sin brunnsresa. Den gode vännens bästa ekipage ställdes till hans förfogande.

»Det var sant», utbrast fogden då kusken redan fattat tömmarne; »jag kommer nu i håg att jag har ett uppdrag till dig.»

»Såå, hvad kan det vara?»

»Ett bref, som jag inte kommit i håg förr än nu. På P—s gästgifvaregård fick jag det af en underofficer, som sade att det var mycket angeläget.»

Efter mycket letande fick kronofogden äntligen tag i brevet. Landshöfdingen läste det skyndsamt,

men allt efter som han ögnade igenom detsamma, stodo förvåning och bestörtning att läsa i hans drag.

Fogden, som märkte detta, utbrast:

»Det måtte innehålla något godt, efter hvad jag kan se!»

»Nej, inte för dig, käre bror!»

»För mig! Hvad har det med mig att skaffa?»

»Jo, det handlar blott om dig. Till min stora ledsnad måste jag bedja dig stiga ned ur vagnen igen. Du får ej fortsätta din resa till Medevi!»

Fogden spärrade upp sina små ögon så mycket han kunde. Förvåningen hade också betagit honom talförmågan. Landshöfdingen fortfor:

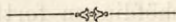
»Dessutom befaller mig konungen, ty brevet är från honom, att, vid äfventyr att sjelf blifva strängt straffad, insätta dig på fjorton dygns vatten och bröd. Den kuren har samma verkan som en vid Medevi, menar konungen, och faller sig dessutom mycket billigare. Men se här; läs sjelf», fortfor landshöfdingen och öfverräckte till den darrande fogden konungens egenhändiga skrifvelse.

Jemrande och pustande måste den mödryge fogden krypa ned igen, och ingå på den ådömda bestraffningen. Och då han efter fjorton dygn — under hvilka han icke fick annat än vatten och bröd, ty landshöfdingen vågade ej bryta mot Karl XI:s uttryckliga befallning, emedan han kände denne konungs oblidkeliga stränghet mot dem som öfverträdde hans befallningar — kom ut igen, var allt det öfverflödiga fettat borta, hans förut så rödbrusiga och pussiga anlete magert och, hvad som var bäst, det dryga

öfvermodet fans ej mera; vattenkuren hade äfven i detta afseende haft en helsosam verkan.

Skamflat och missmodig återvände fogden till sin tjänst, hvilken han derefter skötte på ett i allo oklanderligt sätt.

»Ja, se ni», menade Drufva till sist, »så der gick den elfte Karl till väga när han ville stäcka högmödet och egenmäktigheten. Härnäst ska' ni få höra hur han visste att belöna förtjensten, hur liten den än månde vara.»

X.

Karl XI och sergeanten.

»Deraf hjertat fullt är, deraf talar munnen», lyder ett gammalt ordstäf, som mången gång finner sin tillämpning. Äfven om det svenska folket och de konungar som varit i dess tycke kan man med fullt skäl påstå detta, ty till hvilka bygder man än kommer och under hvilken tidpunkt som helst, hör man folket i sina sägner skildra framstående monarkers drag med en klarhet som borgar för att den, som först framförde berättelsen, till fullo vetat hurdan den konung var som gjorts till föremål derför.

Bland Sveriges alla konungar lefver Karl XI kanske mest på folkets läppar, antagligen derför att han, så ofta han kunde, vistades bland allmogen, för att sjelf kunna se och höra hvad som tilldrog sig. Hans personliga uppträdande, så fritt från allt hvad flärd hette, hans djupa gudsfruktan och rättrådighet och icke minst hans kärnfriska, på sak gående tal bidrogo också i ej så ringa grad till att fästa honom i svenska folkets hjerta och hågkomst.

Bland de hundratals sägner och berättelser som ännu omtalas bland folket, är efterföljande en.

Det var en ruskig höstkväll ett par år före Karl XI:s död. Regnet piskade ursinnigt den uppblötta marken och skogarnes högstammiga träd, hvilkas gulnade löf i vild dans yrde omkring i rymden.

Ungefär en mil söder om M—s gästgifvaregård i Östergötland hade en ensam person, inhöljd i en fotsid kappa af grå färg, tagit plats på en stor sten, som låg på sjelfva vägkanten. En med vida brätten försedd slokhatt var dragen djupt ned i pannan. Den breda kappkragen var uppdragen öfver öronen, och lät ingenting utom en del af näsan samt ett par skarpa, blixtrande ögon blifva synligt. Dessa ögon fästes stundtals med ett sorgset uttryck på en bredvid mannen liggande häst, som höll på att draga de sista andetagen.

»Förargligt det här», tänkte den ensamme mannen och ruskade på sig. »Och i detta svåra väder lär väl ingen menniska — —»

Hans tankegång afbröts plötsligt af ett ljud som kom honom att spritta till. Dånnet af hästfötter hördes tydligare för hvarje sekund.

»Det är en ryttare», tänkte han. »Nå, lika godt! Jag får då alltid sällskap.»

Länge dröjde det icke förr än en ryttare blef synlig.

»Hollah!» ropade han, »hvem är du?»

Ryttaren höll in sin häst och satte ena handen öfver ögonen, för att kunna se bättre. Den andre, som genast såg att han hade en knekt framför sig, gick fram till honom och sade, under det han lade handen på djurets hals:

»Jag är knekt, liksom du. En olycka har velat att min häst snafvat och brutit benet af sig, hvarjemte han fått sådana skador, att han aldrig mer kommer sig. Det var bra att du kom, ty nu får jag sällskap.»

»Det går an, det», svarade främlingen. »Om du vill, så kan du sätta dig bakom mig. Polle orkar nog med oss båda.»

Ryttaren utan häst afböjde förslaget med dessa ord:

»Tack för anbudet, men jag går väl. Hur långt är det till närmaste gästgifveri?»

»En mil omtrent.»

Tåget fortsattes, men hade icke kommit långt då han på hästen utropade:

»Kamrat, du skall rida, för jag ser att du haltar. Du måste ha vrickat din fot när hästen störtade.»

Med dessa ord hoppade han af hästen.

Ett egendomligt leende, som den tjenstvillige ryttaren icke såg, spelade kring den andres läppar då han svarade;

»Med vrickningen har det ingen fara, kamrat. Men jag vill göra dig ett förslag, om du vill gå in derpå!»

»Låt höra om det är antagligt.»

»Vi rida hvar sitt stycke, om du vill.»

»Topp, det går jag in på.»

Marschen gick ej särdeles fort på den uppblötta vägen, men så var samtalet så mycket ifrigare i gång. Den gamle, gråskäggige knekten talade om att han var sergeant; den låghalte sade ej hvem han var. Under samtalets lopp kom den gamle sergeanten att

nämna om den osäkerhet som rådde på andra sidan gästgifveriet.

»Så-å», sade den låghalte; »men ha ni inte försökt att bemäktiga er bofvarne?»

»Jo, många gånger, men de listige kanaljerne ha sådana tillhåll djupt inne i skogen, att ingen oinvigd lärt känna dem.»

»Hm, hm», sade den låghalte; »jag skulle ändå ha lust att försöka, för att sedan tala om det för kungen.»

Sergeanten gjorde stora ögon.

»Är du kanske en kungens man?» sade han.

»Jo, det kan du sätta dig på.»

»Då är du god att ha till förespråkare när jag kommer upp till Stockholm, för ser du, jag vill tala med kungen om en sak, och jag tror nog att han skall bevilja mig den.»

Resenäererne voro snart framme vid M—s gästgifvaregård, der, oaktadt det ruskiga vädret, hållkarlarne voro som bäst i farten med att träta med ett par resande, som pockade på att genast få skjuts-hästar.

Att vid den tiden nästan öfverallt i Sverige träffa på beväpnade män, hörde till ordningen för dagen. Sergeantens och hans kamrats ankomst väckte för den skull icke den ringaste uppmärksamhet. Hållkarlarnes skällsord blefvo därför icke mindre häftiga.

Ett litet kyffe fans qvar åt de sist anlände, men den låghalte föredrog att vistas nere i skänkrummet, der han kastade sig på en groft tillhuggen bänk och insomnade.

Morgonsolens första strålar tittade redan in genom de små, blyinfattade fönsterrutorna då sergeanten väckte sin kamrat med dessa ord:

»Jag reser nu i förväg; kom efter om några timmar, och var bara inte rädd; det skall nog gå bra.»

Den låghalte, i hvilken läsaren förmodligen redan igenkânt konung Karl XI, gnuggade sömnen ur ögonen och reste sig upp.

»Jaså, det är du», gäspade han. »Ja, det var sant, vi skulle taga reda på stigmännens tillhåll, men — —»

»Hvad nu!» afbröt den gamle knekten, »ångrar du dig redan?»

»Nej, det var inte det jag skulle säga. Tänk om de bofvarne genast taga ditt lif!»

»Åh nej, frukta inte för det. Jag vet nog råd, jag. Nå, är du med om äfventyret?»

Konungen teg ett par ögonblick. Ryggade han må hända tillbaka för att sätta krona och lif på spel för några usle röfvare, dem han kunde låta fogden uppspana och sedan omringa med soldater? Det är ej utredt hvilka hans tankar i dessa ögonblick voro, men säkert är att han slutligen svarade:

»Jag skall göra som du säger. Om några timmar kommer jag efter.»

Sergeanten reste sin väg. Hunnen ungefär till midten af den stora, norr om M— belägna skogen, såg han sig plötsligt omringad af fyra väl beväpnade män, som barskt befalde honom att sitta af. Sergeanten lydde. Då den undersökning som nu skedde icke förde till önskad resultat — penningar eller an-

dra dyrbarheter —, vredgades bandets anförare och befalde att sergeanten skulle dödas. Denne sade då:

»Det är oklokt af er att döda mig nu genast, ty om ni visste hvad jag vet, så skulle ni till på köpet tacka mig.»

»Hvad vet du då?» sporde anföraren.

»Innan jag yppar något, så betingar jag mig en viss andel i vinsten. Sedan är jag eder man!»

»Det låter höra sig», sade bofven. »Jag går in derpå.»

Sergeanten omtalade derpå att han på gästgivarvaregården M— träffat en af konungens män, som efter allt utseende hade god förning med sig. Honom skulle de bemäktiga sig och derefter af vederbörande utkräfva en dryg lösesumma. Bandets anförare blef förtjust öfver denna utsigt till förtjenst, samt fördelade sitt folk på lämpligt ställe. Sergeanten stannade kvar hos honom (anföraren).

Emellertid hade Karl XI af gästgivarvaren tillhandlat sig en mängd dryckes- och matvaror, som han lät instufva i en vagn, drog ur fickan upp en dyrbar ring och satte den på venstra handen, så att den genast skulle falla i ögonen, och begaf sig på väg. Men hur orädd hjälten från Lund än var, kunde han dock icke hålla tillbaka en lätt rysning då han beträdde den mörka skogen, i hvilken bofvarne lågo gömde.

Redan hade han tillryggalagt mer än hälften af skogen utan att något anfall gjordes, och han började tro att sergeanten antingen talat osanning eller också blifvit dödad innan han kunde sätta sin plan i verk-

ställighet, då fyra personer med ens rusade fram och fattade hästen i tygeln. Skjutspojken drogs genast ned och bands.

Med giriga blickar betraktande den blixtrande ädelsten som konungen bar på venstra handens pekfinger, gick anföraren fram till honom och befalde honom stiga af. Konungen lydde. — Derpå undersöktes vagnen och till sin fögnad påträffade bofvarne der ganska mycket af Bacchi safter.

»Den der ringen är nog dyrbar», sade anföraren och grep konungens hand.

»Åh ja», sade denne; »vill du ha den?»

Dertill sade bofven icke nej. Med triumferande min stoppade han den i sin ficka.

»Har du flere sådana?» sporde han.

»Nej, inte här, men i Stockholm.»

Banditens ögon lyste af fröjd vid tanken på de rikedomar han skulle utpressa.

Genom snår och skogiga höjder bar det nu af mot röfvarkulan, som var belägen djupt nere i en dalbotten och så väl skyddad för upptäckt, att det nästan skulle varit omöjligt för den oinvigde att upptäcka den annat än genom en ren tillfällighet.

Sedan anföraren skiftat rofvet, börjades festen, och som banditerne voro fullkomligt trygge, iakttogo de ingen försigtighet alls. Festandet slutade icke förr än så väl mat som dryck voro slut. Och på denna välfägnad följde, såsom naturligt var, en djup sömn.

Konungen och den gamle sergeanten hade låtsat sig blifva först nedtyngde af ruset, och de spelade sin roll på ett så utmärkt sätt att ingen af bandet, icke ens den sluge anföraren, kunde draga de ringaste misstankar.

När snarkningarna ändtligen gáfvo tillkänna att bofvarnes sömn var som djupast, reste sig konungen och sergeanten upp. Sakta och varsamt drog den förstnämnde af sin dyrbara ring, som satt på banditanförarens venstra lillfinger. Derpå togo båda två starka rep, dem de hittade i en vrå af kulan, och bundo säkert tjufvarne. Desse vaknade visserligen och försökte göra motstånd, men fåfängt. Och på det att de icke skulle kunna hjälpa hvarandra, fördes de särskildt och bakbundos med fyradubbla slag vid hvar sitt träd. Sedan detta var gjordt, begåfvo sig konungen och sergeanten i väg.

»Hvar bor fogden?» sporde konungen.

»En half mil härifrån», ljöd sergeantens svar.

»Ämnar du dig dit?»

»Ja visst; följer du inte med?»

»Nej, kamrat, min väg går åt motsatt håll. Men om en månad eller så kommer jag upp till Stockholm, och då helsar jag på dig.»

»Ja, gör det.»

»Men hvem skall jag fråga efter?»

»Gå upp på slottet och spörj efter ryttaren Karl, så träffar du mig.»

»Det var bra. Ser du, jag har allt liksom ett ärende till kungen, och om du då kunde hjälpa mig, å — — ja, du förstår.»

»Hvad är det för ett ärende?»

»Åh det tjenar till ingenting att tala om det i förväg, ty jag lefver kanske inte till dess resan skall bli af.»

»Ja, gör som du vill.»

Konungen och sergeanten skildes här med ett kraftigt handslag. Den senare red i raskt traf in på en biväg, som förde honom till målet. Konungen deremot åkte med sin af förskräckelse nästan mållöse skjutspojke till fogden, der han knackade på. Denne fogde var så till vida olik sina embetsbröder att han var höflig och välvillig. Han öppnade för den skull, ehuru det ännu var under natten, samt tände upp ljus. Vid den första blick han kastade på konungen, kände han igen honom, som han sett ett par gånger. Konungen förbjöd honom att yppa sitt namn, befalde honom ått taga vara på röfvarena, väntade ett par timmar och afreste derpå i fogdens vagn till hufvudstaden.

Några dagar derefter reste den gamle sergeanten tillbaka genom skogen, och såg då, just på samma ställe der konungen blifvit öfverfallen, de fyra bofvarne dingla i hvar sitt träd, två på hvardera sidan af vägen.

»Hvad vill du, min gode man?» sade en på slotets inre borggård promenerande officer till en gammal sergeant, som ungefär en månad efter förut berättade händelser gick och koxade uppåt fönstren. »Söker du någon?»

»He rr officer», sade sergeanten och gjorde honnör, »jag hade för en månad sedan ett äfventyr med en

ryttare, som sade sig heta Karl och bo här. Honom skulle jag bra gerna vilja träffa.»

Officeren, som förut var underrättad af konungen, log på ett sätt som den gamle knekten icke kunde bli riktigt klok på, och sade:

»Följ mig. Han har ofta talat om dig.»

Det gladdde den gamle, hederlige knekten att han var ihågkommen, och med lättadt hjerta följde han efter officeren. Sedan han fått vänta i ett stort rum ungefär en fjerdedels timme, kom hans ledsagare tillbaka och sade att ryttaren Karl var ute med konungen, men att han väntades hem. Sergeanten fördes emellertid till ett annat rum, mat och dryck ställdes fram och han lemnades ensam.

Hungrig efter den långa ridten, lät sig den gamle knekten rätterna väl smaka, och som han var ovan vid sådan förtäring, kände han sig snart tung i hufvudet, och hur mycket han än arbetade emot, så insomnade han slutligen.

Han vaknade icke förr än det var ljusan dag. Till hälften förskräckt reste han sig upp, och hans förvåning blef mägta stor då han fann sig ligga afklädd i en säng med fint linne. Hur hade detta gått till? Han kom ju i håg att han qvällen förut somnat med kläderna på sig.

Vid det han blickade omkring sig, märkte han att på stolen bredvid sängen låg en lysande officersuniform; han spärrade upp ögonen och såg sig ännu mera nyfiket omkring. Ingen mera än han syntes i rummet.

»Undrar hur jag skulle taga mig ut i den der»,
tänkte han; »jag har lust att försöka.»

Han hade nätt och jemt fått på sig byxorna
då ett prassel hördes utanför dörren. Vips voro
byxorna af igen och sergeanten i sängen. Men prasslet
upphörde och den gamle knekten upprepade manö-
vern. Tre gånger hindrades han genom prasslet att
fullborda sin klädsel, men den fjerde lyckades det.
Han hade knappt hunnit draga på sig det ståtliga
kyllret då dörren hastigt slogs upp och konungen in-
trädde hjertligt skrattande, ty han och några af hans
närmaste hade sett allt och haft ofantligt roligt åt
den hederlige sergeanten.

Väl hade Karl XI hvarken krona på hufvudet
eller spira i handen, men ändock kände den gamle
sergeanten nu igen honom. Så hade han sett hans
anlete lysa af fröjd efter slaget vid Lund.

»Kungen», mumlade han tillintetgjord och skäm-
des på samma gäng öfver sin pojkaktiga nyfikenhet
att vilja profva en uniform som icke var hans. —
Halhögt stammade han: »Förlåt, ers majestät, jag har
burit mig dumt åt, men — —»

Med dessa ord grep han tag i kyllret, för att
rycka det af sig, men Karl XI hejdade honom med
dessa ord:

»Du har räddat mitt lif då jag obetänksamt ka-
stade mig i fara; du har oegennyttigt erbjudit mig
din häst, oakadt du ej kände mig; du är en dugtig
karl, som jag väl känner igen från de skånska fej-
derna, och du har gjort dig väl förtjent af att blifva

officer. Behåll uniformen; du är från och med i dag kapten.»

Den nybakade kaptenen sjönk ned på knä, och Karl XI kunde icke hindra honom från att trycka hans hand till sina läppar.

Och sedan blef kaptenen under en längre tid konungens gäst, och när han reste, förde han med sig rika skänker.

Så lyder den enkla historien om Karl XI och sergeanten.

XI.

Karl XI inför rätta.

Konung Karl XI var, såsom vi känna af häfderna, mycket häftig och uppbrusande till sitt lynne, och icke så sällan fick hans omgifning erfara verkningarna deraf. Många historier om denne konung och hans enskilda lif äro också kända af Sveriges allmoge, bland hvilken den store »rikshushållaren» med förkärlek vistades, och som därför omfattade honom med all den tillgifvenhet som bör finnas mellan ett folk och dess monark.

Karl XI:s hetsiga lynne var dock snart öfvergående. Han har också namn om sig att hafva varit en man med djup och oskrymtad gudsfruktan samt framför allt strängt rättvis och allvarligt ångrande de steg, till hvilka hans hetsighet icke så sällan förledde honom. Just derigenom såg också det svenska folket upp till honom med förtroende, väl vetande att kung Karl i det stora hela hade blott och bart fäderneslandets väl till sitt mål. Samma dom uttala också häfderna.

I en af de stora pelarsalarne i Stockholms slott vandrade konung Karl XI häftigt fram och tillbaka,

allt under det han mumlade långa meningar för sig sjelf. Vid ena ändan af salen, der den väldiga spiseln hade sin plats, befunno sig två af konungens förtroligaste vänner, Axel Wachtmeister och Bernhard von Liewen, båda ifrige deltagare så väl i den skånska fejden som äfven i monarkens halsbrytande jagtäfventyr. De båda herrarne, som annars hade tillstånd att uppträda med mer än vanlig frispråkighet, voro i dessa ögonblick helt och hållet bragte ur fattningen, och i deras oroliga blickar kunde man tydligt läsa de bekymmer som qualde dem. Hvad hade inträffat? Hade den stridslystne danske konungen brutit freden och låtit sina för ej så länge sedan slagne trupper åter härjande inbryta i Sverige?

Sedan konungen en god stund fortsatt sin vandring rundt kring hela den väldiga salen, från hvars fönster man hade en vidsträckt utsigt öfver stora inloppet till hufvudstaden och de der befintliga skogiga holmarne, stannade han plötsligen framför sina båda förtrogne och sade, i det han stampade i golfvet:

»Hvad sägen I om stämningen, mine herrar?»

Båda tego en stund. Slutligen svarade von Liewen:

»Ers majestät bör icke låta den passera onäpst.»

Och hvad är din mening?» sporde konungen, i det han vände sig till Wachtmeister.

»Att ers majestät icke bör gå förhastadt till väga», svarade denne.

Det ryckte till i kung Karls ansigte.

»Hvad», skrek han med hela den otyglade lidelse som fick magt öfver honom då han röntte den minsta motsägelse, »vill du föreskrifva mig hvad jag bör göra

med en uppstudsig bondlymmel! Är jag inte enväldig?
Vid alla — —!»

Konungen uttalade icke meningen. I stället ryckte han så häftigt värjan ur skidan, att det klang öfver hela salen. Liewen och Wachtmeister visste nog hvad en sådan rörelse hade att betyda, och därför skyndade båda så fort sig göra lät ut genom hvar sin dörr. Längre sökte konungen efter dem i slottet, men trött af det ifriga och fruktlösa letandet begaf han sig ändtilligen till hvila, sedan han först sändt bud till sina förtrogne i deras bostäder och befalt dem att infinna sig på slottet klockan åtta den följande morgonen.

Då Wachtmeister och von Liewen på utsatt tid anlände till ort och ställe, trädde konungen sjelf emot dem. Hans små ögon glänste af en ovanlig eld, och på den snabba gången kunde de ej märka att Karl XI den morgonen led något af det benbrott som han helt nyligen, efter nära ett års sjukdom, blifvit återstald ifrån. Sedan konungen med ett vänligt handslag helsat sina förtrogne, sade han:

»Förlåten mig, mina vänner; jag förifrade mig i går och sedan dess har jag haft en nära nog sömlös natt. Vi skola genast begifva oss till Kungsör, ty i morgon börjar tinget der, och — —»

Konungen hejdade sig och for med handen öfver ansigtet. Von Liewen och Wachtmeister gåfvo hvarandra en förstulen blick, men sade ingenting.

»En konung bör värda de bestående lagarne, äfven om han är enväldig», yttrade Karl XI vidare, under det han spände på sig den långa värjan, »och i

ett land bör hvarje menniska, äfven den fattigaste, kunna påräkna skydd af dem. Kommen, mina vänner!»

Några minuter derefter satt konung Karl XI i sadeln och tillika med honom hans båda förtrogne. Och så bar det af med den vanliga snabba ridten mot Kungsör.

Den dagen då tinget skulle börja hade inbrutit dimmig och kall. Men det oaktadt hade dock en ansenlig massa menniskor både fjerran och nära ifrån infunnit sig, ty den underrättelsen hade spridt sig att sjelfvaste kung Karl var instämd af bonden Per Matsson under Kungsör. Det var någonting ovanligt; sådant hade icke händt i mannaminne och skulle väl aldrig komma att hända, förmenade dannemännen, ty de voro redan vane vid enväldet.

I trakten kring Kungsör och äfven många mil derutanför fans det knappast någon mensklig boning, der man icke talade om det förestående tinget, och hvar och en, som det kunde, skulle nödvändigt dit, kosta hvad det kosta ville.

Redan ett par timmar före tingets början voro icke allenast tingsgården, utan äfven backarne deromkring öfverfulla af slädar, hästar och folk, så väl män, qvinnor som barn. Der var ett sorl som i en bikupa, och litet hvar frågade man sig om kungen skulle komma för att svara, eller om han i stället skulle skicka en fänika knektar för att häkta den gamle Per Matsson, som *vågat* stämma en enväldig konung inför rätta.

»Jag säger att gamle Per handlat oklokt», me-

nade en undersätsig bergsman med ett sträfft uttryck i sina drag. »Kungen kan ju göra som han behagar.»

»Men så gjorde ej ens kung Gösta», inföll en yngre man och gaf den gamle bergsmannen en sträng blick; »han hade åtminstone försyn för hvad folket ville.»

»Hvad pratar du nu för dumheter igen, Thor?» svarade bergsmannen. »Akta dig, att inte fogden hör ditt tal och sätter in dig der hvarken sol eller måne skina; det vore rätt åt dig.»

Thor ämnade just svara då ett sorl från vägen till kungsgården bragte honom till tystnad. Med de långa benen nästan släpande mot marken framred Per Matsson på en mager krake genom folk mängden, som med odelad nyfikenhet betraktade honom och äfven då och då genom ord och åtbörder gaf sin belåtenhet eller ovilja till känna. Per Matsson var dock till utseendet fullkomligt lugn, ända till dess den gamle bergsmannen trädde i hans väg och med försmädlig ton yttrade:

»Jaså, Per Matsson, det är då sant, som man säger, att du stämt kungen inför rätta?»

»Jaha, du», genmälde gamle Per och såg bergsmannen stint i ögonen, »det har jag.»

Vid detta svar från den gamle, gråhåriga hedersmannen samlade sig en tät ring af människor omkring honom, och han hindrades genom trängseln till och med att stiga af hästen.

»Du är galen, du», sade en i hopen. »Det skulle inte förvåna mig om kungen skickade hit en fänika knektar och förde dig i fängsligt förvar till hufvudstaden.»

Gamle Per såg sig modigt omkring och hans klara blickar tycktes vilja utforska tänkesätten hos en hvar af de omkring stående. Slutligen sade han:

»Är det rätt och tillbörligt att kungen för sina egna nöjens skull frångår andra deras bergning? Den paragrafen finnes icke i Sveriges rikets lag. Jag har rätten på min sida, det är tvärsäkert, och jag vill se hvad domaren säger.»

»Åh», inföll bergsmannen hånande, »känner du prestens son rätt, han som nu för första gången siter ting, så kan du väl tänka dig att du skall gå ifrån tinget med skammen. Och tacka du Gud att du inte till på köpet får krypa in i fängelse.»

»Kung Karl är rättvis», svarade Per Matsson förtroendefullt, »och domaren *måste* väl följa rikets lag.»

I detsamma ljud tingsklockan, och menigheten strömmade hoptals till målet. Några minuter efter det folkmassan tagit plats dels i tingsalen, så långt utrymmet det medgaf, dels skockat sig utanför dörren, syntes trenne ryttare på vägen till Kungsör. Det var Karl XI ock hans båda följeslagare, Wachtmeister och von Liewen.

Då Karl XI var ute på sina ridter, brukade han för det mesta fara fram i vildaste karrier, och det var en dylik äfventyrlig framfart som orsakade hans benbrott år 1681, efter hvilket brott han, såsom vi känna, fick halta hela sin återstående lifstid. Nu deremot red han vägen fram endast i skridt; hufvudet var nedsjunket mot bröstet och blickarne stirrade tankfullt mot det rödmålade tingshuset, hvars spetsiga tak bar ett bländande, hvitt täcke af snö. Hvad han

tänkte på i dessa ögonblick sade han icke för någon, och hans följeslagare ansågo det icke heller mödan lönt att spörja något derom. Bäst var att låta honom fundera för sig sjelf så mycket han ville; ett störande ord kunde med ens försätta honom i hans forna hetsiga sinnesstämning.

Omsider var konungen framme vid målet. Han hoppade vigt af den lifliga gråskymmeln, och gick med snabba steg in i tingshuset, sedan han gifvit Wachtmeister och von Liewen en vink att följa sig.

Vid konungens inträde reste sig den sittande delen af menigheten, och allas blickar fästes ömsom på honom, ömsom på den gamle Per Matsson, kring hvilkens breda skuldror flöt ett långt, snöhvitt hår, väl vårdadt och benadt i midten. Äfven den gamle bonden syntes en smula förbluffad, ty sanningen att säga hade han icke väntat att konungen sjelf skulle infinna sig, för att svara på stämningen.

Nu tyckte mången att den unge domaren gerna kunnat uppskjuta de mål som redan voro påropade, för att handlägga konungens, och en del djerfva röster höjde sig äfven därför; men ynglingen som den dagen var tillsatt att skipa rättvisa hade icke samma mening. Lugnt, som om han varit grånad i tjensten, föredrog han mål efter mål. När Karl XI märkte detta, tog han helt ogeneradt plats bland åhörarne, och det syntes tydligt att han med allt mera spändt intresse följde målens handläggning. Den unge domaren var särdeles vältalig och framför allt, såsom

det tycktes, opartisk, och ofta syntes blixtar af tillfredsställelse skjuta fram ur Karl XI:s ögon.

Slutligen påropades målet mellan konung Karl XI och Kungsörsbonden Per Matsson. Det väckte en ofantlig uppståndelse då konungen reste sig med lugn värdighet, för att svara. De fleste menade att gamle Per skulle köras ut eller häktas, därför att han förnärmat majestätet med att draga honom inför verldslig domstol.

»Målet skall före», sade konungen torrt. »Börja nu.»

Sedan konungen besvarat alla till honom ställda frågor och erkänt att han och hans jagtfölje ridit igenom Per Matssons växande gröda, hvilken till största delen blifvit nedtrampad och derigenom förstörd, dömdes han på det ovedligaste sätt att ersätta den fattige bonden all den skada som honom tillfogats.

Med lika klar stämma som tillföre afsades domen af ynglingen. Det var så tyst i salen att man kunnat höra en fluga surra. Allas blickar fästes på Karl XI, som utan att en enda muskel rörde i hans anlete afhörde domen. När denna var uppläst, steg konungen fram och sade:

»Jag är nöjd med beslutet och skall gifva Per Matsson full ersättning för skadan. Kom med det fortaste till Stockholm, så skall du få hvad du blifvit tilldömd.»

Derefter vände han sig till den unge domaren och fortfor: Sällsynt synes det mig att en yngling, som nyligen inträdt på domarens svåra och törniga bana, kan visa en sådan opartiskhet. Detta måste belönas, och jag utnämner dig härmed till domare i det när-

belägna häradet efter den gamle, som dog i förgår. Fortfar alltid att med samma klarhet och samma oveld handhafva det magtpåliggande embetet, och tänk hvarje stund på, att hvad som är rätt, det måste vederfaras rättvisa, oafsedt hvilka personer som äro inblandade i målet. Endast derigenom att hvar och en får hvad honom med rätta tillkommer, skapas ett folks lycka.»

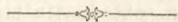
Med dessa ord lemnade kung Karl tingssalen, och han följdes af hela den församlade menighetens väldiga hurrarop.

»Nå», sade Thor på hemvägen till den dryge bergsmannen, »jag menar att prestens son uppförde sig som en duktig karl.»

»Och jag menar», inföll en annan, »att kungen sjelf gaf det bästa beviset på att han är en karlkarl. Ser du», — och nu måste bergsmannen slå ned ögonen, ty han skämdes icke så litet, — »ärlighet och redbarhet vara ändå längst.»

Och i långliga tider derefter talade folket om då kung Karl XI stod inför rätta. Ja, ända in i vår tid har sagnen derom bibehållit sig.

Det är nemligen genom rättrådighet och opartiskhet som de svenske konungarne vunnit sitt folks varmaste erkännande.

XII.

En bortstulen kung.

Gamle Drufva, sergeanten med det blåmålade träbenet, den väldiga örnnäsan och de skarpa blickarne, tyckte mycket om att vistas bland ungdomen, och var tillbaka af densamme ansedd såsom nära nog en gud, därför att han hade så vackra berättelser att förtälja om våra konungar och store män. Visst gick ungdomen hvarje Söndag i kyrkan, för att delvis sofva vid de för deras unga sinnen ofattliga, intoleranta dogmerna, men dessa kyrkobesök skedde lyckligtvis af tvång. När Lördagsaftonen inbröt, behöfdes deremot intet tvång för att få de unge, äfven om de bodde halfva eller hela milen aflägsset, att med bevingade steg skynda till skolhuset. Och hvarför? Var det för den gamle, gråhårige skolmästarens skull?

Nej, gamle Drufva hade då sina sedvanliga »föreläsningar» i svenska historien. Dessa föreläsningar tilltalade de unges sinnen mera än prestens trångbröstade utläggningar af bibeln, just därför att den gamle krigaren på ett lättfattligt språk visade det ondas undergång och det godas seger.

Åtta dagar i förväg hade gamle Drufva låtit kungöra att han skulle berätta om en bortstulen

kung, och detta ovanliga ämne hade lockat till skolhuset icke blott socknens ungdom, utan äfven en stor mängd äldre personer, ty sanningen att säga så afhöorde de äldre gamle Drufvas »föreläsningar» med samma stora intresse som de yngre.

Sergeantens enkla berättelse följer här.

Kapplöpningen mellan den svenska och danska hären, i akt och mening att först uppnå Helgonabacken under det blodiga slaget vid Lund, i hvilket slag konung Karl XI totalt krossade sina fiender, slutade så, att båda härarnes förtrupper nästan samtidigt kommo fram till det åsyftade målet. Striden dem emellan började genast, och urartade till en vildhet som få fältslag hvarken förut eller efteråt kunna framvisa ett motstycke till. Nästan hela bataljen utkämpades i handgemäng med blanka vapen.

Midt under den hetaste striden skrek korporal Smäll, en jettelik och argsint sälle, i det han med kraftiga bajonettstyng, omvexlande med kolfslag, banade sig väg ett godt stycke in i jutens led:

»Kungen är i fara, pojkar; följ med mig!»

Det behöfdes ej mera. Ett halft tjog tappre bussar slöto sig till Smäll, och de röjde sig en bred väg fram till den plats, der Karl XI kämpade mot tre stycken danskar. Smäll, som visste hur vådligt det kunde vara att nu känna igen sin konung, skrek därför med hela styrkan af sin röst:

»Stå på dig, kamrat, så länge, och var inte rädd!»

Manfallet på ömse sidor var stort, men snart hade den redlige Smäll den stora tillfredsställelsen att få konungen oskadad ur danskarnes klor.

Då sade Karl XI när segern var vunnen och Smäll kallats fram för fronten af det regimente han tillhörde:

»Du är en sällsynt duktig gök, du. Kommer du någon gång i knipa, så stöt på mig.»

Smäll gjorde ställningssteg, såg barskare ut än vanligt och gick tillbaka till sin plats.

Bland menigheten i den till tingssalen hörande förstugan satt en gråhårig man och stirrade omkring sig utan något mål. Kronobetjeningen hade fört dit honom därför att han gjorde ohägn på andras mark, det vill säga ref ned grannarnes gårdesgårdar och stenmurar, ty det kunde aldrig falla den gråhårige lösdrifvaren in att göra några omvägar. Ja, om en menskelig boning stått honom i vägen, skulle han bestämdt klättrat öfver taket, i stället för att gå den lilla omvägen kring knuten.

Den gamle var vida känd i orten för sin envishet och sin argsinhet, samt för den skull allmänt fruktad af bygdens ungdom. Nu var han dock fast, och bland de församlade fans det mången som högljudt yttrade sin glädje deröfver.

»Ynkryggar», mumlade den gamle och spottade argt omkring sig, »blir jag bara fri, så — —»

Häradstjenaren kom i detsamma ut och kallade in den gamle. Stolt reste han sig och gick med militäriska steg in i tingssalen. Hans första blickar föllo på en enkelt klädd man, som osedd kommit in och tagit plats på en bänk bland de andre åhörarne.

När gråhåringens blickar föllo på honom, tog han ofrivilligt ett steg tillbaka, och öfverraskningen stod tydligt att läsa i hans drag. Han fann sig dock genast och gick trotsigt fram till dombordet, samt spände sina hvassa blickar i domaren, också han temligen argsint, isynnerhet emot lösdrifvare.

»Hvad heter du?» sporde domaren.

»Jonas Smäll, med nummer 25.»

»Hvad sysselsätter du dig med nu för tiden?»

»Åh, nu har jag ett så lätt göra, jag bara lär tösera hur de ska' vinna gossarnes kärlek, men se förr var det annorlunda», fortfor den gamle och sneglade åt åhörarbänkarne, »förr slog jag i hjel jutar så ofta jag kunde.»

Den ofvan nämnda okända personen bland åhörarne började att betrakta gamle Smäll litet nogare.

Domaren fortfor:

»Har du stulit?»

»Ja, en gång», svarade Smäll, och nu lekte ett besynnerligt löje kring hans läppar.

»Jaså, din trasige krabat», röt domaren och slog knutna handen i bordet, »du erkänner således.»

»Ja, det gör jag.»

»Nå, hvar har du stulit, och hvad stal du?»

»Jo, en gång har jag stulit och det var i Skåne, och det i sjelfvaste slaget vid Lund. Det var en kung som jag då stal, men som juten först stulit ifrån oss, så — —»

Den gamle gråhåringen fick ej fortsätta. Den okände bland åhörarne gick raskt fram till domaren och sade med lågmäld röst några ord. Rätten af-

trädde, men kom tillbaka efter några minuter. Den okände stod då vid domarens sida.

»Nummer 25, Smäll», sade han och hans stämman var len, »du är en gråhårig syndare, som på senaste tiden varit dina medmenniskor till stor förargelse. Också har du stulit, men som det var din och vår konung som du genom ditt mannamod stal från juten, så finner rätten skäligt döma dig till lifstids fästning bland de tappre bussar, åt hvilka kung Karl anslagit ett årligt underhåll. Är du nöjd med domen. Hvarom icke, så får du vädja till konungen sjelf.»

Den argste Smäll darrade som ett asplöf i hela kroppen, och på en lång stund kunde han icke få fram ett enda ord. Bland menigheten hördes ett sorl som från en bikupa, och litet hvar frågade man sig hvem den okände var, ty att det var han som inverkat på domen, det insåg en och hvar. Det fans också bland de församlade en och annan som tyckte att straffet var för lindrigt.

»Nå hvad säger du?» upprepade domaren och försökte att inlägga stränghet i sin röst.

»Jag skulle önska att det funnes många sådane konungar att stjäla, och jag skulle stjäla bort allesammans», sade Smäll morskt. Men nu var det slut med morskheden. Vek som ett barn trädde han fram till den okände och fortfor, allt under det han med våld sökte hindra tårarne att framtränga:

»Herre konung, om jag i min uselhet egde tusen lif, och du tusen gånger blefve stulen från oss, skulle jag lika ofta stjäla dig tillbaka.»

»Kungen, kungen», sorlade menigheten och en glad förvåning stod att läsa i allas ansigten.

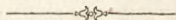
»Lefve kungen!» ropade domaren, som sjelf kände sig rörd af det ovanliga i saken.

Ett kraftigt och från hjertat gående hurra besvarade hans uppmaning.

»Jag har blott betalat min skuld till dig», sade nu Karl XI och lade sin hand på den gamle krigarens skuldra. »Du har genomgått många öden, men under alla dessa har dock ditt redliga hjerta förestafvat dina handlingar. Derfor skall du också hafva ro och stillhet till döddagar.»

»Och jag skall dricka kung Karls skål så ofta jag kan», ropade Smäll, »och om det blir krig en gång till, så går jag med, bara för att få stjåla bort kungen en gång till!»

Den der historien, som gamle Drufva talade om med sin vanliga kläm, tyckte både unge och gamle om, hvadan den gamle sergeanten måste lofva dem att nästa Lördag hafva en lika tilltalande berättelse i ordning.

XIII.

»Nådig Qvartermästaren».

Skizz från Karl XI:s tid.

Gamle Drufva, som brukade tala om historier för pojkarne i byn, ämnade att Lördagen derpå tala om någon händelse som visade huru Karl XI visste att belöna förtjensten och redbarheten. Derpå tänkte han också då han midt i veckan gjorde sin vanliga promenadtripp på något öfver två mil fram och tillbaka till staden. På hemvägen tog han nemligen in i en liten, grådaskig stuga, som beboddes af hustrun till en af Drufvas många kamrater från forna strider, »och den käringen, hon är min sann laddad med historier, hon», brukade alltid Drufva säga när han talade om att han fått det och det ämnet utan att käringen sagt något. Drufva var en knipslug sate, och käringen i grannsocknen så granntyckt och snål på hvad hon visste, att ingen af traktens ungdom kunde få ett halft ord öfver hennes läppar om hon föresatte sig att tiga.

Sedan gamle Drufva en lång stund inför sina åhörare prisat Sara för hennes jemna lynne och fasta tro på Guds nåd, hvilket likväl icke förskaffade henne,

såsom hennes namne Abrahams hustru, en liten pilt på gamla dagar, samt med verkligt rörande stämma berättat huru gamla Sara pep som en gris och bräkte som en bagge när en af trumslagarpojkarne från granngårdarne hemförde det budskapet att hennes äkta gubbe, som icke var mera sjöman än en tysk landkrabba, plum-sat i vid Viborg, dagen före det stora gatloppet, samt genast sjunkit som en gråsten — sedan gamle Drufva gjort sina åhörare uppmärksamme på allt detta, började han sin berättelse.

En kall och blåsig novemberdag år 1679 på af-tonen syntes konung Karl XI, iklädd den traditionela gråa kappan, sakta rida med sin lille, men uthållige springare på en af de branta bergstigarne i norra Småland, Tjusts för sin skönhet mångbesjungna härad. Nu för tiden äro vägarne der likväl helt annorlunda så väl till utseende som till beskaffenhet, och de branta knölar, på hvilka hästen ibland var nära att snafva, af-tvingade konungen två gånger efter hvarandra detta utrop:

»Här borde dock fogdar och länsmän bättre se till att vägarne äro så mycket som möjligt i farbart skick; men de ligga väl på sina boställen, de lathundarne, och låta folket draga ihop hvad kronan fordrar.»

Huru länge kung Karl irrade omkring bland buskar, högstammiga träd och kala klippor, började slutligen aftonens dunkel att mer och mer sluta sig omkring honom.

»Hu, Grålle», mumlade han och klappade det af naturen ystra, men af ansträngningarna alldeles ut-mattade djurets hals, »det blir inte särdeles roligt för

oss att tillbringa natten ute i denna ödemark, der ingen menniska tyckes bo.»

Och liksom hade det förståndiga djuret till fullo kunnat uppfatta sin konungslige herres känslor, så lät det höra en sorgsen gnäggning, hvilken skulle kunnat på menisktligt språk öfversättas med: Nej, det blir sannerligen inte roligt.

Den der gnägningen hade knappast förtonat då Grälle med en häftig rörelse ryckte upp hufvudet. Näsborrarna vädrade åt alla väderstreck, och när konungen märkte detta, lät han honom gå som han sjelf behagade. Man har mången gång sett att ryttare, som anförtrött sitt lif åt den trogne hästen, icke för-
lorat derpå.

Så äfven här. Med den största försigtighet nedsteg Grälle på en krokig bergväg, från hvars nedersta del inom kort lukten af rök kändes äfven af konungen. Grälle med sitt skarpare väderkorn hade redan för en god stund sedan känt det, han.

En stund derefter voro de framme vid den lilla stugan, genom hvars fönster syntes den sprakande elden i spiseln.

Sedan konungen fört in Grälle i ett närbeläge skjul, gick han att bulsa på dörren.

Efter en stund hördes en röst inifrån:

»Hvem är det?»

»En halft förfrusen menniska. Öppna!»

Det dröjde en stund innan så skedde. Men då rusade konungen genast fram till spiseln och begynte att torka sina kläder.

»I måtte vara fasligt förfrusen», sade gumman leende.

»Det tror jag, det, min goda gumma; men jag ser uniformspersedlar här och der. Skulle er man vara soldat?»

»Ja, han har varit. Vid Lund stupade han, och sedan dess gömmer jag troget hvad han gått klädd i.»

Samtalet utspann sig allt mera, och då konungen i detsamma fick sigte på en låg dörr på ena gafveln, sade han:

»Har ni ett rum der inne?»

»Ja.»

»Nå, det var ju utmärkt bra. Jag är mycket sömnig och behöfver en god hvila.»

Konungen närmade sig dörren, men gumman stälde sig i vägen för honom och utropade, under det hon höll händerna framför sig:

»Allt annat hvad jag har skolen I få, men der kunnen I ej få hvila.»

»Det var besynnerligt; fins det någon förut der inne?»

»Ja.»

»Hvem då?»

»Nådig kvartermästaren.»

»*Nådig kvartermästaren!*» utbrast konungen förvånad och med skarp tonvigt på hvarje ord; »hvad är det för en person?»

»Han reser omkring för soldaternes skull, säger han, och det är en mägta stolt herre.»

»Ja, då är det väl bäst att låta nådig kvarter-

mästaren sofva i fred der inne. Har I någon skinnfäll, mor, så sofver jag lika bra här ute.»

Några minuter derefter låg Sveriges konung Karl XI insvept i skinnfällerna och med sin gråa kappa till hufvudgård utsträckt framför den dörr, inom hvilken 'nådig kvartermästaren' hvilade i en ordentlig säng.

Tidigt följande morgon började 'nådig kvartermästaren' att röra på sig, men då han skulle öppna dörren, kände han att något tog emot.

»Är någon der?» sporde han gumman.

»Ja, det ligger en under fällen.»

»Jaså», utbrast kvartermästaren och sparkade till konungens ben, så att de foro betydligt åt sidan; »den som ligger under fällen, får dra benen åt sig.»

Med dessa ord kom den 'nådige herrn' ut, slamrande med den långa huggvärjan, och gick slutligen sina färde.

»Det var mig en morsk korporal den der», mumlade konungen för sig sjelf.

Sedan han å sin sida stigit upp, fått en varm dryck mjölk och gjort sig underrättad om hvar den 'nådige kvartermästaren' bodde, lade han en liten, enkel börs på bordet och gick efter ett vänligt afsked från gumman.

Längre fram på dagen, då korporalen kom tillbaka, berättade gumman att den okände frågat efter hans namn och bostad, och visade honom gåfvan.

Korporalen stirrade en lång stund på gåfvan, derpå blef hans ansigte askgrått, och han utropade med skälfvande stämma:

»Gud vare mig nådig! Det var ju kungen. Tolf dukater! Det var kungen!»

Sinnesrörelsen tog den morske korporalen så hårdt, att han måste lägga sig. Från denna bädd steg han aldrig mera upp, ty under nattens lopp ändade ett slaganfall hans lif.

Så gick det med 'nådig kvartermästaren'.

Några veckor derefter kom kung Karl att färdas förbi den vänliga soldatenkans bostad, den han väl bibehållit i minnet. Det var just i skymningen, och konungen beslöt att höra efter huru den myndige herrn kunde må för ögonblicket. Han steg för den skull af hästen och trädde in. Gumman var ensam, och efter ett temligen långt bekikande igenkände hon konungen. Hon kom också ihåg 'nådig kvartermästarens' ord då han fick syn på de tolf dukaterne, och utropade häpen:

»Herre Jesses, det är ju kungen!»

»Hur kommer det sig att du känner igen mig?»
sporde kung Karl förbluffad.

Gumman omtalade korporalens förskräckelse vid åsynen af dukaterne.

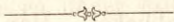
»Nå, hur är det med den stolte herrn?» sporde konungen å nyo.

Åter igen fick gumman redogöra för hvad som händt.

Konungen tycktes till en början slagen af den enkla berättelsen om 'nådig kvartermästarens' sorgliga slut och begrafning. Han förebrådde sig sjelf, icke utan ruelse, att han till största delen var orsaken till krigsbussens död. Det blef honom inom några ögonblick

så trängt och qvadt i stugan, att han måste skaffa sig luft. För den skull reste han sig från den hårda träbänken, tryckte en dukat i den förbluffade gummans hand och skyndade ut, kastade sig på hästen och sprängde bort, liksom jagad af 'nädig kvartermästarens' skugga.

Och många dagar gingo till ända utan att konungens män förmådde locka det minsta leende från hans läppar.

XIV

Karl XII på björnjagt.

Djupt inne i en af de vidsträckta skogar som ännu i denna dag skilja Vestmanland från Dalarne, låg i början af förra århundradet en högst liten, omålad stuga, med ganska bristfälligt tak och endast en svag tillstymmelse till skorsten, som nätt och jemt syntes öfver den af väder och vind hoptofvade halmen. Om denna om yttersta fattigdom vittnande menliga boning ännu står kvar, är oss obekant; det troliga är att tiden, som jemnar mycket, småningom jemnat också denna koja med marken.

Vid tiden för denna skildring, eller jemt ett år före Danmarks, Rysslands och Polens samtidiga anfall mot Sverige, beboddes den usla kojans af Kolar-Per jemte hans hustru och två minderåriga barn. Per var ung, stark och arbetsfö, men förtjenade icke mycket på sitt yrke. Det var nemligen mycket för honom om hustru och barn sluppo att svälta och frysa på en hel veckas tid. Hände detta under en hel månad, ja, då var det riktig fägnad i den lilla kolarstugan.

Det år vi ofvan nämnt var ett hårdt år öfver hela Sverige, och det finnes i kyrkböckerna många berätt-

telser om huru vägfärande icke så sällan hittade ihjelsvultna män, qvinnor och barn vid landsvägsrenarna. Det betydde örlog, och örlog blef det också så att det kändes, blott ett år derefter, och det med icke mindre än *tre* magter på en gång.

Hösten inbröt kall och blåsig, och nöden steg allt högre. Förgäfves sökte Kolar-Per arbete, ty han var händig i litet af hvarje; men öfverallt visades han bort med det tröstlösa svaret:

»Vi ha inte arbete åt våra egna tjenare, så mycket mindre åt främmande.»

Så hade Per varit borta i fem dagar utan att lyckas. När han kom hem var han dyster. Hustru och barn lågo nedbäddade för den starka kylans skull. Under fem dagar hade icke en vedpinne brunnit i spisen, och det ehuru de bodde midt i tjocka skogen. Men den tillhörde de rike i trakten, och de höllo sig med en mängd skogvaktare, som obarmhertigt foro fram mot de stackare som vågade taga en enda qvist af vindfället.

Något bröd och sofvel fans ännu qvar i huset, och det var ändå en tröst, så att de små åtminstone kunde få något att stilla sin hunger med.

Sedan Pelle helsat de sina med en stum, dyster nickning, som besvarades af täta snyftningar från hustrun, ty hon visste nog hvad detta helsningssätt betydde, tog han ned den stora bibeln (ty en sådan fans i hvarje koja, äfven om der fattades bröd) från bokhyllan och började sakta stafva sig fram; han kunde nemligen icke läsa riktigt innantill ens. När han så ändtligen hunnit stafva igenom en sida, och det gick

icke så liten tid åt dertill, slog han igen boken, lade upp den på hyllan och kröp ned i sin halmbädd, under det han energiskt för sig sjelf mumlade:

»I morgon måste jag ha ved till värme, kosta hvad det kosta vill.»

Den långa vandringen jemte själsskakningarna hade utmattat både kropp och själ, och snart sof han så tungt som om han aldrig ville vakna mer.

Karl XII var som barn och yngling, innan de tre krigen tvungo honom att byta om sysselsättningar, en hvad vi kalla riktig »vildbasare», som genom sina djerfva och öfverdådiga, mången gång rent af dumdristiga upptåg förorsakade sina följeslagare många ledsamma stunder. På hästryggen trufdes han bäst, och redan som ung kunde han i skicklighet i att rida mäta sig med hvilken öfvad ryttare som helst; i ut hållighet öfverträffade han dem alla. Det var endast en som häri var honom nästan jemngod, och det var den unge Axel Hård, den ifrigaste deltagaren i den unge konungens äfventyr. Det var också han som med sitt uppfinningsrika hufvud hittade på ganska många af de vilda upptåg som icke så sällan höllo på att taga en snöplig ände.

Mest af allt älskade dock Karl XII jagten, företrädesvis på björn, emedan de största farorna voro dermed förenade.

Till en början skötos björnarne, men så hittade den förslagne Hård på att taga dem med hötjufvor. Detta föll riktigt kung Karl i smaken. Till slut gick

man ännu längre och begagnade trägafflar, ja, det hände till och med att konungen i sin oförvägenhet gick emot nalle med blott en knölpåk till försvar.

Morgondimman hade nyss lättat upp då en larmande jägarskara drog förbi Kolar-Pers lilla stuga, och icke långt derefter drefs en stor, präktig nalle upp. Jagten böjade; nalle, som icke så gerna ville släppa till sin varma pels, luffade undan af alla krafter.

Det var Karl XII som jagade. Ifrigare än alla de andre, hade han lemnat sitt andrutna sällskap ett godt stycke bakom sig. Men det bekymrade honom föga. Lysten efter en kamp med de nordiska skogarnes konung, följde den djerfve sveakonungen oförtrutet hans spår öfver klippor och djupt ned i dalarne. Bakom sig hörde han tydligt jagthornens klang, men det fäste han sig icke vid; han tänkte i dessa ögonblick icke på den oro som besjälade jagtsällskapet vid den upptäckten att han försvunnit; han kunde icke heller höra den gamle och bepröfvade Wachtmeisters bekymrade utrop:

»Den pojken, den pojken; i sin oförvägenhet går han väl nu och gör sig illa igen!»

Icke heller såg han hur sällskapet på den gamles uppmaning skingrade sig, för att leta efter honom; han såg endast sitt byte, den lurfvige björnen. Plötsligt försvann denne. Konungen stod der nu rådlös, ty inga hundar hade medtagits, så att nu var det blott slumpen som skulle afgöra om han kunde få träffa sin fiende eller icke.

Efter långt sökande påträffades äntligen nalle. Han hade tagit plats mellan två väldiga stenar, och

visade på ett just icke vänligt sätt tänderna då konungen nalkades. Han tycktes liksom besinna sig om han skulle gå ut eller ej, då en väl riktad sten, slungad med all den kraft som Karl XII förmådde samla, träffade honom på ett af de ömtåligaste ställena. Med ett ilsket brummande rusade han ut och gick i upprikt ställning sin motståndare på lifvet.

Och det var just så som tolfte Karl ville ha det. Höjande den massiva knölpåken, lyckades det honom att gifva nalle ett så bastant slag rakt i hufvudet, att han tumlade omkull. Han var dock genast på benen och med ett ilsket brummande vände han sig åter mot sin angripare. För andra gången höjde den orädda Karl sitt vapen, men nu var nalle honom för qvick. Påken rycktes häftigt ur konungens hand och krossades som en rö mellan de väldiga björnramarne.

Skulle kung Karl söka komma undan nu? Nej, han gjorde icke en min dertill, ty det var icke hans sed att vända en motståndare ryggen. Lugnt och med den långa jagtknifven fastgrodd i högra handen inväntade han den uppretade björnens nästa anfall. Det lät icke heller länge vänta på sig. Nalle kom, fick sig ett hugg, slog äfven knifven ur kung Karls hand och lade sina båda ramar på hans axlar, allt under det han ilsket visade tänderna. Men oakadt det kritiska i ställningen kände dock kung Karl ingen rädsla; modig gaf han sig i brottning med björnen.

Ungefär en halftimme förr än jagtsällskapet tågade förbi Kolar-Pers stuga hade denne, nedstämd till sinnet och medtagande den långskaftade yxan, gått ut för att hemta en smula bränsle. Han gick på

måfå, och stannade slutligen vid ett tätt snår, der en stor hög vindfålle låg, nära nog halfruttadt. Just som han var sysselsatt med att binda ihop en knippa, lades en tung hand på hans axel och en grof, argsint stämma röt:

»Så har jag dig då ändtligen fast, din gök!»

Kolaren såg bekymrad upp och framför honom stod en groflemmad skogvaktare, de fattiges i trakten buse.

»Nu skall du följa mig», sade han med skadeglädje.

»Haf förbarmande», bad kolaren; »de mina frysa och intet arbete finnes. De der halfruttna pinnarne äro ju inte värda annat än att brännas upp; de förstöra ju skogen.»

»Hjelper inte», sade skogvaktaren grymt, ty i sitt sinne bar han ett dödligt agg till den unge kolaren, därför att han slagit honom ur brädet då de båda friade till Greta. »Husbond' får döma dig.»

Kolaren hade emellertid spetsat öronen, ty björnens ilskna brummande hördes icke långt derifrån. När detta förnyades och nu högre, slet sig Per med våld från skogvaktaren, grep yxan och under utropet: »det är bestämdt någon menniska som råkat illa ut för nalle», ilade han derifrån. Den klumpige skogvaktaren, som af hatet förleddes att icke så lätt släppa sitt byte, skyndade efter.

Kolar-Per kom fram just i samma ögonblick som nalle slog konungen till jorden och lade sin ena ram på hans bröst, under det hans uppspärrade gap hotade konungens uppåt vända ansigte. Per såg ögonblick-

ligen farans storlek. Snabb som en stormvind rusade han fram, och innan nalle visste ordet af, fick han sig ett så kraftigt yxhugg med sjelfva eggen midt emellan ögonen, att han bedöfvad for åt sidan, i fallet tagande med sig stora stycken ur kung Karls blåa rock. Per, som nogsamnt visste att slaget icke var dödande, gaf med några hugg nalle sin bane.

Konungen reste sig med möda upp; hans knän darrade och hans kind var hvit som snö.

»Är ni sårad, nådig herre?» sporde den välvillige Per. »Min stuga ligger inte så särdeles långt härifrån. Der är visserligen kallt, men nog kan ni få hvila der, alltid!»

»Nej», svarade konungen och kände med händerna öfver kroppen, »bara några små skråmor här och der. Men hvad heter du?»

Per hade knappt hunnit säga sitt namn då skogvaktaren kom fram och omildt lade sin hand på hans axel.

»Följ med mig nu», sade han obevekligt.

»Hvad vill detta säga?» sporde konungen förvånad.

Kolar-Per förtäljde nu huru hans hustru och barn frusit i fem hela dygn; att han i sin förtviflan gått ut för att hemta några vedqvistar, samt huru han då blifvit antastad af skogvaktaren.

»Släpp karlen!» sade konungen strängt.

»Hå, hå», menade skogvaktaren gäckande; »hvem är ni, som talar i den tonen. Akta ni er för min husbonde; han är inte att leka med!»

Konungen ämnade just svara, då jagthornen hördes i närheten, och snart blef den del som gamle Wacht-

meister anförde synlig. När den gamle fick se konungen, red han genast fram och sade i förebrående ton:

»Hvad ers majestät gjort oss ängslige!»

»Kungen», utbrast Per och slet i en blink af den ludna mössan.

»Kungen, för fan», mumlade skogvaktaren och drog sig snopen undan.

»Ja, se här», sade kung Karl glädtigt och visade på den döde björnen; »den der brottades jag med en god stund, men han var starkare än jag, den besten, och Sverige hade nu utan tvifvel varit utan konung, om icke den der unge mannen i rätt tid kommit mig till hjälp.» Derpå vände han sig till Per:

»Tycker du om lifvet i skogarne?» sade han.

»Jag är uppfödd här», sade Per blygt.

»Nåväl, Wachtmeister», fortfor kung Karl, »ni skall styra om så att han genast får tillträda den lediga skogvaktarplatsen vid Kungsör; det är en bra plats, och der behöfva du och de dina hvarken frysa eller svälta. Och se här», fortfor han och lade en börs i Kolar-Pers hand, »det der kan komma dig väl till pass nu.»

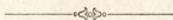
Derpå vände han sig till den grofve skogvaktaren, som darrande åsett uppträdet, och sade:

»Gå du hem och helsa din husbonde med, att han tar skeden i vackra handen och uppför sig som en menniska, annars lofvar jag att det skall komma surt efter för honom!»

Från den dagen blef det varmt och gladt i den lilla kolarstugan. Per flyttade efter en vecka till

Kungsör, hvarest han fick det så bra han kunde önska sig.

Men aldrig glömde han att tacka försynen för att den utsett honom till räddare af den unge konungens lif, just då det var i fara att slockna under den uppretade björnens väldiga ramar.

1870

...

...

...

...

...

...

...

...

...

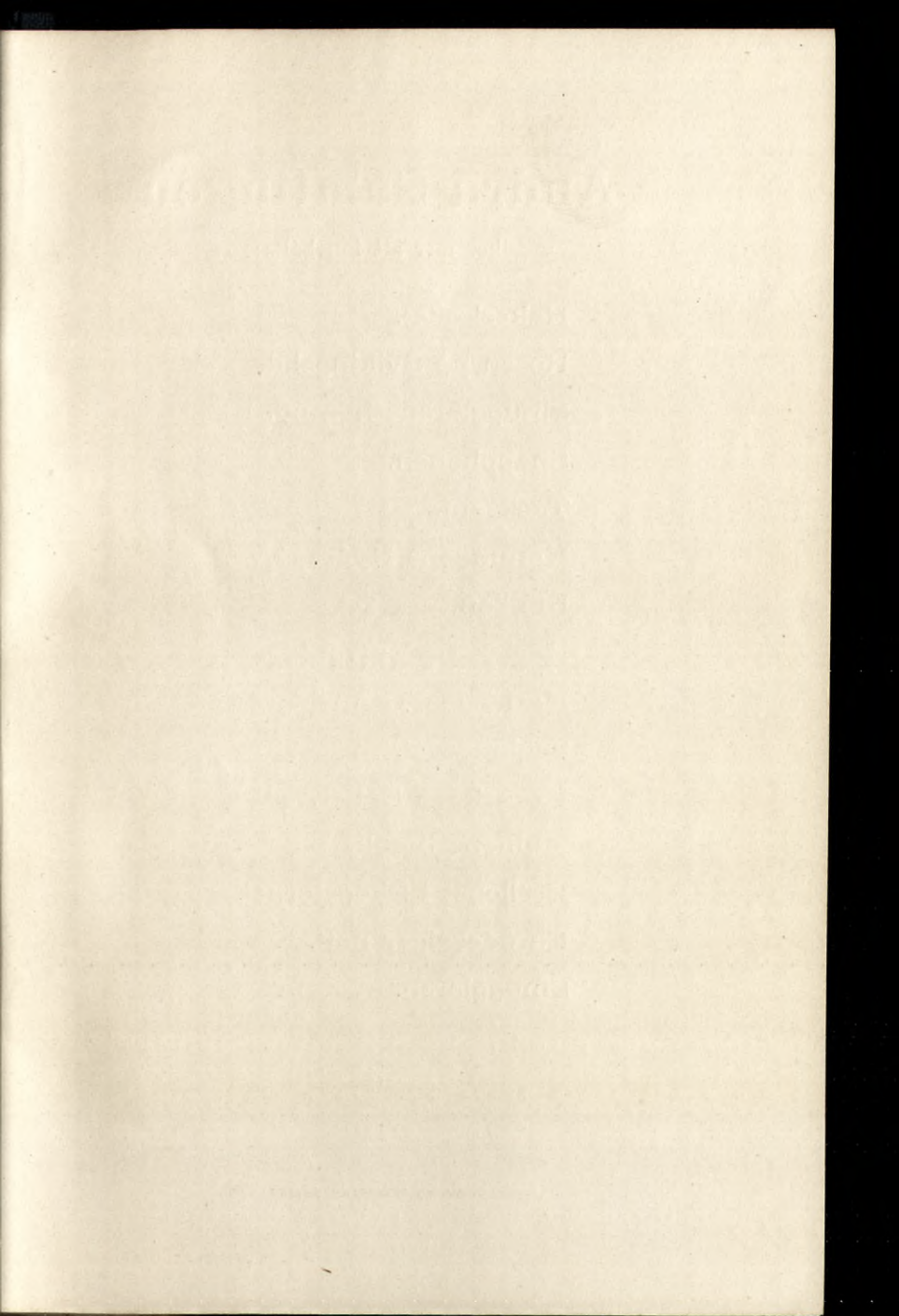
...

...

...

...

...

Andra Samlingen

kommer att innehålla:

Hakeskottet.

Rosen på Svikingslid.

Smugglarens hämnd.

Snapphanen.

Tacksam.

Konungens Nyårsgåfva.

I Fällan.

Karl XII på äfventyr.

Karl XII:s Trumslagare.

Soldattorpet.

Kosackens Dotter.

Kulneffs besök.

Bröllopet i Skogstorpet.

En ödesdiger natt.

Smugglaren.

HISTORISKA SKIZZER

OCH

BERÄTTELSE

FRÅN SKILDA TIDER

AF

J. O. ÅBERG

STOCKHOLM
GUST. CARLSSON & Co.
(f. d. S. A. Ekbon)

Andra Samlingen.

Pris: 2 kronor.

FRAN SKJEDA TIDEN

HISTORISKE SKITTE OG BILDETSERIER

1880

FRAN SKJEDA TIDEN
HISTORISKE SKITTE OG BILDETSERIER
1880

FRÅN SKILDA TIDER

HISTORISKA SKIZZER OCH BERÄTTELSE

AF

J. O. ÅBERG.

Andra Samlingen.

STOCKHOLM
GUST. CARLSSON & C:o
(f. d. S. A. Ekbon.)

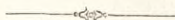
FRAN SKILDA TIDER

HISTORISKA SKIZZER OCH BERÄTTELSE

J. O. ÅBERG

INNEHÅLL.

	Sid.
I. Hakeskottet	5
II. Rosen på Svikingslid	14
III. Smugglarens hämnd	22
IV. Snapphanen	37
V. Tacksam.....	42
VI. Konungens nyårgåfva	51
VII. I fällan	61
VIII. Karl XII på äfventyr	71
IX. Karl XII:s trumslagare	84
X. Soldattorpet	89
XI. Kosackens dotter	97
XII. Kulneffs besök	103
XIII. Bröllopet i skogstorpet	110
XIV. En ödesdiger natt.....	151
XV. Korporal Kaputt	168
XVI. Smugglaren	176
XVII. Styrman Kavat	210
XVIII. Lotsgubben.....	219

1. [Illegible]

2. [Illegible]

3. [Illegible]

4. [Illegible]

5. [Illegible]

6. [Illegible]

7. [Illegible]

8. [Illegible]

9. [Illegible]

10. [Illegible]

11. [Illegible]

12. [Illegible]

13. [Illegible]

14. [Illegible]

15. [Illegible]

16. [Illegible]

17. [Illegible]

18. [Illegible]

19. [Illegible]

20. [Illegible]

21. [Illegible]

22. [Illegible]

23. [Illegible]

24. [Illegible]

25. [Illegible]

26. [Illegible]

27. [Illegible]

28. [Illegible]

29. [Illegible]

30. [Illegible]

31. [Illegible]

32. [Illegible]

33. [Illegible]

34. [Illegible]

35. [Illegible]

36. [Illegible]

37. [Illegible]

38. [Illegible]

39. [Illegible]

40. [Illegible]

41. [Illegible]

42. [Illegible]

43. [Illegible]

44. [Illegible]

45. [Illegible]

46. [Illegible]

47. [Illegible]

48. [Illegible]

49. [Illegible]

50. [Illegible]

51. [Illegible]

52. [Illegible]

53. [Illegible]

54. [Illegible]

55. [Illegible]

56. [Illegible]

57. [Illegible]

58. [Illegible]

59. [Illegible]

60. [Illegible]

61. [Illegible]

62. [Illegible]

63. [Illegible]

64. [Illegible]

65. [Illegible]

66. [Illegible]

67. [Illegible]

68. [Illegible]

69. [Illegible]

70. [Illegible]

71. [Illegible]

72. [Illegible]

73. [Illegible]

74. [Illegible]

75. [Illegible]

76. [Illegible]

77. [Illegible]

78. [Illegible]

79. [Illegible]

80. [Illegible]

81. [Illegible]

82. [Illegible]

83. [Illegible]

84. [Illegible]

85. [Illegible]

86. [Illegible]

87. [Illegible]

88. [Illegible]

89. [Illegible]

90. [Illegible]

91. [Illegible]

92. [Illegible]

93. [Illegible]

94. [Illegible]

95. [Illegible]

96. [Illegible]

97. [Illegible]

98. [Illegible]

99. [Illegible]

100. [Illegible]

I.

Hakeskottet.

En tilldragelse under Dackefejden.

Mörka och hotande voro de moln som lägrade sig kring befriaren Gustaf Vasa, just då han nätt och jemt hunnit sätta sig säkert på den svenska tronen. Dessa moln urladdade sig på ett sätt som han allra minst hade väntat sig. De blixtrar som slungades ur dem voro nära att omstörta tronen.

Det småländska folket, armt men idogt, hade blifvit uppretadt dels af de nya skatter som pålades detsamma, dels af religionsförändringen, ty massan af nationen älskade ännu de katolska sederna och bruken.

Då ett berättigadt missnöje uppstår hos ett helt folk, finnes det nästan alltid goda ledare som träda fram. Så också här.

Sedan den vilde bonden Jan Andersson förlorat de upproriskes förtroende, kom Nils Dacke till magten. Han var en man som fullkomligt begrep den svåra konsten att hålla massorna i tygeln, och han

vann, mest genom sitt personliga framträdande, snart allmän genklang hos alla dem som ville afskudda sig det tryckande ok den stränge kung Gösta pålagt folket. Nils Dackes här förstordes hastigt, och inom kort såg han sig i stånd att vända sig mot »Sveas Nyckel», det fasta Kalmar. Hans djerfva plan var att bemäktiga sig denna ort, och hade detta lyckats, skulle konung Gustaf säkerligen lupit större fara att blifva af med sin krona.

Öfver Kalmar fasta slott och den vid dess fot belägna staden summo regndigra skyar, hvilka då och då urladdade sig i ordentliga störtskurar. Der och hvar i sundet kryssade ett och annat fartyg, under det massor af små båtar ilade mellan Öland och fastlandet.

Ett litet stycke norr om staden ligger den så kallade Spännarebacken, öfver hvilken norra landsvägen går fram. Sitt namn har backen just från denna tid deraf att en af Dackes underbefälhafvare, Peder Spännare, som blifvit tillfångatagen af slottets besättning, der blef halshuggen. Sjelfva stället der denna rättvisa skipades har nu fallit i glömska, men antagligen var det i närheten af landsvägen.

Vid tiden för denna skildring låg på östra sluttningen af Spännarebacken en liten, högst bristfällig stuga, som beboddes af den gamle hakeskytten Nils Månsson och hans unga sondotter Greta. Hon var en dugtig flicka, som mer än en gång sett döden i ansigtet under färderna till Öland, der hon hade nära slägtingar, hvilka hon och farfadern ganska ofta besökte. Hon var ej heller rädd att deltaga i arbetet

i skog och mark vid den närbelägna kungsgården Skällby, och deri likna henne ännu i dag de småländska qvinnorna, hvilka man ofta får se biträda männen vid till och med ganska hårdt arbete.

Den ofvan nämnda regniga dagen närmade sig sitt slut. Regnskurarne blefvo mera sällsynta, och just i solnedgången syntes en smal, ljusröd strimma på himmelen öfver de i vester belägna skogarne.

»Vi få nog en vacker dag i morgon», sade den gamle hakeskytten och strök med betänksam min öfver det långa, hvita helskägget.

»Tror I det, farfar?» sporde Greta.

»Ja, det tror jag.»

Den gamle hade knappt fått sista ordet öfver läpparne då dörren öppnades och en man vid Nils Månssons storlek och ålder trädde in. Det var den gamle slottsknekten Halvar.

»Guds fred, Nils», ljöd hans trofasta helsning.

»Tack vackert», lydde svaret från gubben Nils, och Greta vidtog:

»Hvad står på, efter I, fader. Halvar, kommer så här dags?»

»En nyhet!»

»Nå, det må jag säga», utbrast gubben Nils, »det var riktigt rart! Det är så ondt om sådana nu. Sitt ner, Halvar! Jag hoppas att Jerker mår bra.»

Vid detta namn purprades Gretas kinder starkt, ty hur manhaftigt hon än betedde sig, var hon dock qvinna. Hon älskade Jerker, Halvars son, och fann sin kärlek besvarad.

»Ja vars», svarade den gamle slottsnekten och tog plats på en grofhuggen bänk vid den gamle hakeskyttens sida. »Jag bringar eder, och synnerligast dig, Greta, hans helsning.»

»Nå fram med hvad du har på hjertat!» utbrast Nils.

»Jo-o, det är att Dacken nalkas. Han kan väl i det här draget vara vid Hosmo.»

»Jaså, han som gjort uppror mot kung Gösta», sade Nils dystert.

»Ja.»

»Och han vill ta in slottet?»

»Förmodligen.»

»Nog bräcker han pannan mot dess murar», inföll den gamle hakeskytten. »Herr Germund håller nog god vakt, han.»

»Åh, det kan du vara säker på. Men hör nu, gamle vän, vill du inte flytta inom murarne, så att . . .»

»Jag lemna min stuga», afbröt den gamle hakeskytten stött. »Nej, du. Har jag, så väl som du, stått med i striderna vid Brunkeberg och Brännkyrka, så kan jag också bli kvar här, det skall jag säga dig.»

»Se så, blif nu ej ond», bad Halvar medlande; »det var ju bara en fråga.»

»Jag lemnar aldrig denna stuga så länge den ännu kan sända kung Göstas ovän en kula», sade Nils och pekade på den på ena långväggen hängande hakebössan.

»Och när farfar inte längre kan skjuta, så kan jag det», inföll Greta.

Halvar blef länge qvar, och då han vid midnatten återvände till slottet, förde han med sig många varma helsningar från den gamle hakeskyttens son-dotter till Jerker, hans ålderdoms tröst.

Den gamle slottsknekten hade rätt då han förtäljde om Nils Dackes marsch mot Kalmar. Tidigt på morgonen dagen efter hade han uppnått Skällby, der han tog sitt högqvarter. Med blidor och hakebössor belägrade han sedermera den fasta borgen, och hade svurit en dyr ed att icke gå bort förr än han fått in slottet. Men inom dess murar fanns herr Germund Svensson, en konungen varmt tillgifven man och en oförskräckt krigsbuss, som icke fruktade något annat än att göra det orätt var. Han och hans män, lika konungskt sinnade som herr Germund, gånvo också bondehären så mycket att göra, att de upproriske började tro att de tagit sig allt för mycket vatten öfver hufvudet.

Aftonen hade inbrutit. Den var blåsigt och i högsta grad otreflig. Det var just aftonen af den dag, under hvars lopp Dacke hade blifvit för andra gången tillbakalagen från en stormning.

Den gamle hakeskyttens stuga fanns ännu qvar, men i ett vida uslare skick än tillföre, ty när bondehären stormade mot borgen, hade den äfven lemnat märken efter sig både på och inne i stugan. Taket var mer än till hälften afrifvet, och de få möblerna,

som utgjorde den lilla boningens inredning, dels sönderslagna, dels uppbrända. Nils Månsson sjelf och hans dotter hade varit tvungna att fly ut i skogen, ned åt sjökanten till.

Men då striden var öfver och Dacke hade återgått till Skällby, smögo sig flyktingarne, darrande af köld och hunger, mot hemmet. De ville ännu en gång se detsamma innan de gingo ur tiden, ty enligt deras egen förmodan skulle detta snart ske, alldenstund Dacke och hans vilde män skarpt slog efter dem. Dacke hade nemligen fått höra att den gamle hakeskytten icke blott var en varm anhängare af konungen, utan äfven uppmanat folket i trakten att göra de upproriske så mycket afbräck som möjligt. Nils Månssons död var för den skull beslutad.

Efter en högst besvärlig vandring stodo ändtligen flyktingarne på ort och ställe. Stum och med dystra blickar, samt stödd på den långa hakebössan, betraktade Nils den förstörda boningen. Bredvid honom stod Greta.

»Farfar», sade hon, »vore det ej bäst att försöka komma in i slottet?»

»Från hvilken sida skulle det låta sig göra, då Dacke håller så skarp utkik?» sporde den gamle dystert.

Greta teg och sänkte hufvudet. Hon fann den gamles ord sanna.

»Vi måste se efter hur det ser ut der inne», sade Nils och tog ett steg framåt, men hölls tillbaka af dottern.

»Farfar», sade hon, »der inne kunna fiender ligga.»

»Nå, än se'n då?»

Med dessa ord gjorde Nils hakebössan färdig.

Inne i stugan funnos ej fiender, men flyktingarne hade knappt hunnit inom tröskeln då ett ilsket rop hördes utifrån:

»Ändtligen ha vi dig i fällan!»

I en blink var kojans omringad af svärjande och hotande bönder.

»Himlen vare oss nådig!» suckade Greta. »Hur skall detta sluta.»

»Inte ska' de ha mig lefvande», inföll Nils.

I detta ögonblick trädde en undersätsig man fram till den glugg i hvilken Nils lagt bössan.

»Tag bort den der», sade han och pekade på geväret. »Det vållar bara din ofärd.»

»Åh, har ingen fara», svarade den gamle hakeskytten; »jag kan inte mer än dö. Men hvem är du? Att du är en upprorsman, det ser jag, men . . .»

»Och du är en konungens man», afbröt den okände.

»Jo-o, du, så förhåller det sig», svarade Nils med stolthet.

»Men om du vill gå öfver till oss, så skall du få behålla lifvet.»

»Nu pratar du som en upprorsman och skojar», sade Nils. »Tror du att jag vid min höga ålder skulle svika den herre jag så länge tjenat!»

»Men tänk på din dotter.»

»Hon kommer nog i goda händer. Men hvarför törs du inte säga ditt namn. Du är väl inte hederlig karl?»

»Jag är Nils Dacke», sade den okände ilsket, »och du . . .»

Han fick ej sista ordet ur munnen förr än Nils Månssons hakebössa brann af. Kulan slungade Dackes bredskyggiga hatt ett godt stycke in mellan buskarne.

»Död och förbannelse!» röt höfdingen. »Det der skall du få sota för!»

Gamle Nils försvarade sig på det käckaste, men öfvermagten var naturligtvis för stor, och snart låg han kullslagen. Öfver honom stod Dacke med höjdt svärd.

»Vill du afsvärja konungen?» röt han.

»Nej», svarade den gamle hakeskytten med fast röst.

Under striden hade Greta oförmärkt gömt sig i en mörk vrå, och när den gamle farfadern segnade till marken, bemäktigade hon sig hastigt geväret samt laddade det.

Hvad hennes hjerta klappade af oro då hon såg farfaderns belägenhet, och den bön som gick öfver hennes läppar var säkerligen en bland de innerligaste som någon dödlig höjt.

»Jaså, du vill inte», röt Dacke. »Nå, då skall du dö!»

Med dessa ord lyfte han slagsvärdet, för att gifva den gamle banesåret. Men snabb som tanken tryckte Greta af. Kulan från den gamla hakebössan träffade det höjda svärdet, slet det ur upprorsmannens hand och slungade det ut genom dörren.

En förfärlig villervalla uppstod.

»Hvem var det som sköt?» skrek Dacke.

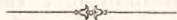
»Det var jag», svarade Greta och trädde dristigt fram.

Dacke gaf de sina ett tecken att föra bort flickan, men innan någon ens hann vidröra henne, skalade utifrån ett dånande hurrarop, och i spetsen för en skara slottsknektar stormade Halvar och Jerker in i stugan. Efter dem kom herr Germund sjelf med den öfriga besättningen.

Nils Dacke måste fly hals öfver hufvud och inom kort uppgifva sin ställning vid Skällby.

Den gamle hakeskytten Nils Månsson lefde några år, så att han fick se sondotterns lycka i hennes äktenskap med Jerker. Och då den gamle om qvällarne vid den sprakande spiselhärden förtäljde om sina äfventyr under Sture och Gustaf Eriksson, plägade han vanligtvis säga:

»Jag har varit illa ute många gånger, men aldrig värre än när mitt lif berodde på ett hakeskott.»

II.

Rosen på Svikingslid.

Scen ur dackefejden.

I Östergötland och Kinds härad ligger den så kallade Svikingslida backe, eller Svikingsliden. Vid tiden för denna berättelse, det vill säga under Dackefejden, det svåraste uppror konung Gustaf Vasa hade att bekämpa, var denna backe blott en vild stenbråte, öfver hvilken ingen människofot ännu trampat en banad väg. Och likväl stod der en liten, oansenlig koja, bebodd af två qvinnor: gamla Lisa, modern, och unga Greta, dottern.

Ehuru, såsom ofvan nämndes, ingen banad väg fanns öfver Svikingslida backe, drogo likväl icke så sällan bygdens unge män dit, vare sig att de voro ute på jagt eller hade andra bestyr för sig. Målet för dessa vandringar var den fagra Greta, traktens vackraste flicka. Men hennes hjerta var så till vida fritt, att hon ännu icke fattat tycke för någon. Detta var visserligen icke så roligt för traktens unge män, dock hade de ingenting att härvid säga; de måste tiga och smälta Gretas gycklerier om äktenskap och friare.

En vacker eftermiddag satt den fagra tärnan utanför stugan och surrade sin spinnrock lika flitigt

som en husmoder. Hennes tankar foro hit och dit, och med klar, välljudande stämma sjöng hon efter en stund följande sång:

»När som skogens foglar små
Höras sina drillar slå,
O, då klappar varmt mitt hjerta,
Fritt från både sorg och smärta.

Far i grafven bäddats ner;
Ingen broder har jag mer,
Som kan trösta stackars hjertat,
När som sorgen det har smärtat.

Ingen? Jo, jag har ju Gud!
Blott jag blifver vid hans bud,
Skall hans barn jag alltid blifva,
Skall han mig ej öfvergifva.

Så jag under lifvets lopp
Vandrar här med säkert hopp
Att en gång jag hinner fröjden
I den sköna, ljusa höjden.»

»Rätt så, mitt barn», hördes en åldrig stämma just som den unga flickan slutade sin sång; »endast ett fromt och eftergifvet sinne kan hoppas på att få ärfva himmelrik, såsom mäster Olof så vackert sade då jag sist var i Stockholm.»

»Hvem är mäster Olof?» sporde Greta nyfiket.

»Hvem mäster Olof är!»

»Mäster Olof i korgen?»

»Ja, just han. En af den gudsmannen Luthers lärjungar, mitt barn, och kung Göstas förtrogne. Det är han och hans broder, erkebiskopen, som vi hafva att tacka för att den rena evangeliska läran nu är

vår, denna lära som den kättaren Nils Dacke försöker att utrota, och hvilket också redan lyckats honom bland smålänningarne.»

»Nils Dacke», upprepade Greta under det en lätt rysning skakade hennes fint bildade gestalt; »hu, jag hafver så mycket hört hans grymhet omtalas, att jag riktigt skälfter när jag tänker på att han skulle kunna komma hit.»

Under moderns och dotterns korta samtal hade en undersätsig, mörkhårig och mörkskägig karl osedd närmat sig. Då Greta högt uttalade de sista orden, var han så pass i närheten att han tydligt förnam dem. Han inföll därför:

»Men om Dacken skulle vara här nu?»

De båda kvinnorna ryggade tillbaka.

»Hvem är du, som kommer som en tjuf om natten?» sade den gamla.

»Och du är sårad», inföll Greta deltagande, i det hon, endast lydande sitt goda hjertas ingivelse, sprang upp och med en duk aftorkade det blod som sipprade fram ur ett par djupa sår, gående tvärs öfver hans högra kind.

En erkänslans varma tår glimmade i främlingens ögon då han sade:

»Tack för ditt deltagande, unga flicka. Men låt mig få sätta mig på bänken der, och sedan vill jag förtälja hvem jag är.»

Sedan den unga flickan af årets mjuka mossor tillredt en enkel bädd, på hvilken främlingen trött sjönk ned, sade han pustande:

»Jag är en konungens höfvidsman och heter Jörgen von Elbinge.»

»Du är då tysk, herre», inföll den gamla qvinnan med ett visst misstroende i röst och åtbörder.

»Ja, det är jag», svarade Jörgen von Elbinge under det ett sorgset leende spelade kring hans läppar. »Och jag vet nogsamnt att mina landsmän icke hafva stort anseende bland eder, svenskar», fortfor han under det han ännu en gång log sorgset. »Men hör mig; jag är eder konung varmt tillgifven och hyllar Luthers lära.»

»Jaså», sade den gamla under det hennes uppsyn betydligt ljusnade; »är det på det sättet. Nå, då ha vi ju ingenting emot eder. Var välkommen.»

»Men berätta huru I fått edra sår», inföll Greta.

»Det vill jag visst, det», sade Jörgen von Elbinge. Efter en stunds begrundande sade han:

»Med en väl utrustad här af tyska och svenska fänikor drog jag hit neder, för att hämma den ursinnige stigmannen Nils Dackes framfart. Icke långt härifrån träffade jag på honom, och det kom då först till öfverläggning. Bönderne voro försonligt stämde, och jag hoppades på en fredlig utgång, alldenstund de lofvade att inom få dagar drifva in utskylderna och för öfrigt ställa allt till rätta.»

»Jaså», sade den gamla under det hon andäktigt hopknäppte sina skrumpna händer; »det var då för väl att det någon gång kunde aflöpa utan blodsutgjutelse.»

»Jo, de här såren bära nog tydligt vittnesbörd om huru fredligt saken aflopp», svarade den sårade

under det för tredje gången ett vemodigt leende spelade kring hans läppar. »Den som tror en kättares och stigmans ord, han blifver allt illa lurad.»

»Jag anar det värsta», mumlade Greta för sig sjelf.

»Hör på», sade Jörgen von Elbinge under det han reste sig upp på ena armbågen. »En natt, under det vi lågo i vår djupaste sömn, väcktes vi plötsligt af ett förfärligt buller i skogen rundt omkring oss. Det ena trädet efter det andra brakade ned, och när vi sågo efter, framskymtade mellan buskarne en otalig här af bönder, som under höga rop närmade sig. De hade alldeles kringränt oss; vi voro i fällan.»

»Det der är likt Nils Dacke», mumlade den gamla.

»Det är svek och bedrägeri», sade Greta.

»Så uppfattar jag det också», inföll konungens höfvidsman under det han pustade på sin sjukbädd. »Men hvad var nu att göra! Vi kunde ingenting uträtta, omringade som vi voro af så många. Då kom hjälpen i rättan tid; en konungens man, som väl känner till trakten, åtog sig att på skogsstigar föra oss ifrån det farliga granskapet. Vi antogo naturligtvis tillbudet, men förhöllo oss icke nog tyste under marschen. Detta gjorde att bönderne gensköt oss, och en förfärlig strid uppstod. Längre räckte den likväl icke, ty mitt folk måste fly för öfvermagten. Jag sjelf blef, såsom I sen, svårt sårad och lemnades kvar på stridsplatsen. Sjelf hörde jag huru en bonde, som såg mig, sade till sina kamrater, hvilka hade för

afsigtt att dräpa mig: 'låt honom ligga; han hinner icke långt till dess vi komma tillbaka.' I detta tillstånd förblef jag några timmar, då jag ändtligen fick så pass krafter att jag kunde släpa mig hit. Här sen I huru det gått mig. Viljen I nu hjälpa mig?»

»Ja, ja», sade modern; »du, herre, är en konungens man, och därför skall vårt understöd icke frångas dig!»

»Mor säger sant», sade Greta; »här kan du vara i lugn.»

Knappt hade den unga flickan fått sista ordet öfver läpparne då ett anskri hördes från Jörgen von Elbinge.

»Hvad nu då?» sporde modern.

»Det är kanske smärtan af såren», sade Greta.

»Nej, nej», inföll konungens höfvidsman. »Hören I ej larmet der borta?»

Med dessa ord pekade han inåt skogen.

»Jo, visst höra vi det», sade mor och dotter med en mun.

»Nåväl, det är Dackens folk. Jag är förlorad!»

»Icke ännu», inföll den gamla under det att ett energiskt beslut stod att läsa i hennes anlete. »De skola icke få tag i dig, herre, ty du är en konungens man.»

En tacksam blick ur Jörgen von Elbings ögon belönade den gamla kvinnans raska svar.

»Nej, de skola icke få tag i dig», inföll Greta.

»Vi skola gömma dig.»

Sagdt och gjordt. De båda kvinnorna togo sakta och varsamt den bänk, på hvilken den sårade låg,

och buro den in i stugan. Vål inkomna, sade den gamla:

»Herre, orkar du stiga nedför några trappsteg?»

»Hur så?»

»Jo, ty det är af nöden.»

»Får väl försöka då.»

»Här skall du gömma dig», sade Greta, som under tiden öppnat en källarlucka vid ena stugväggen; »men skynda dig, ty jag också hör nu bönderne tydligt. Inom några minuter skola de vara här.

Jörgen von Elbinge, som nästan uttömt sina krafter, ansträngde sig till det yttersta och lyckades efter stora svårigheter att komma ned genom den trånga luckan. Sedan detta var gjordt, drogo mor och dotter en tung kista öfver öppningen.

Knappt var detta gjordt förr än en flock bönder rusade in.

»Det är här han gömt sig», sade en.

»Ja, det slår aldrig fel», menade en annan.

Den tredje sade, i det han lyfte sin pik öfver den gamla:

»Fram med honom genast.»

»Jag förstår ej hvad I menen», sade denna med den oskyldigaste min i verlden.

»Förstår ej», skrattade hela bandet hänfullt, »och likväl sågo vi honom taga sin tillflykt hit.»

»Huru? Hvad menen I?» sporde Greta spotskt, i det hon utmanande satte båda händerna i sidorna. »Är det på detta sätt som eder höfvidsman, Nils Dacke, håller den lag och den förordning som han

lofvat, att I inträngen uti en fattig enkas hus och . . .»

»Hvad viljen I egentligen?» afbröt den gamla.
»Om hvem talen I? Skulle någon hafva gömt sig här utan att vi vetat om det? Omöjligt.»

De båda qvinnornas tvärsäkra uppträdande förbryllade alldeles Dackens folk. Sedan stugan mera för syns skull blifvit undersökt, och det lamt ändå, lemnade hela svärmen svärjande trakten.

Jörgen von Elbinge tillfrisknade småningom under de båda qvinnornas på Svikingslid omvårdnad, och när han omsider efter många faror och äfventyr ankom till Stockholm, glömde han icke att berätta allt för konung Gustaf.

Följden deraf blef att så väl konungen som hans tyske höfvidsman framdeles, när Dackefejden var slut, ihågkommo sina vänner och särskildt »rosen på Svikingslid» med rika gåfvor.

Men den bästa gåfva som Greta kunde få var Jörgen von Elbinges unga hjerta, och två år efter det farliga äfventyret stod hans bröllop i Stockholm, dervid kung Gösta sjelf i en liflig dans förde den unga och fagra bruden.

Och är detta sägnen om Rosen på Svikingslid.

III.

Smugglarens hämnd.

Berättelse från Karl X Gustafs första krig med Danmark.

1.

Det fans en tid då det svenska namnet öfverallt i Europa — och icke blott der, utan äfven i nya världen — nämndes med aktning och beundran, då språket från den svenska regeringen var ett magtspråk som ingen tordes jäfva, ty bakom detta språk stodo, för att gifva eftertryck deråt, Europas mest segervane och krigsduglige soldater, anförde af konungar och fältherrar för hvilka segern var nära nog en daglig företeelse. Från Gustaf Vasas storartade befrielsekrig — från hvilket vi med skäl kunna säga att Sveriges storhetstid daterar sig — ända till det olyckliga fältslaget vid Pultava, hvilket, såsom historieskrifvare djerft påstå, oaktadt Karl XII:s sjukdom likväl skulle ha vunnits om icke Rehnskölds förräderi kommit med i spelet, var Sverige en magt af första rangen, oaktadt sitt ringa inbyggareantal, en stormagt, som genom trettioåriga kriget svingade sig

upp till den tongifvande i Europa. Då betydde Axel Oxenstjernas ord mera än en suverän furstes, och till och med den stolte Richelieu, den egentlige herskaren öfver det sköna Frankrike, måste böja sig för den svenske rikskanslerens vilja.

Trettioåriga kriget, isynnerhet under de två år som Gustaf II Adolf lefde och förde sina skaror mot de påfviske, ammade krigshjeltar, hvilkas namn alltid skola stråla i världshistoriens häfder, mest därför att de med brinnande nit förde till ett lyckligt slut den store Gustaf Adolfs idé, den idé för hvilken han offrade sitt lif på Lützens slagfält — Tysklands och den öfriga protestantiska världens frigörelse från det katolska missbruket och tvånget.

Banér, Torstensson, Wrangel — se der namn som gifva en oförgätlig glans åt den svenska krigshistorien! Desse tre hjeltar voro de mest använde, eller rättare sagdt mest synlige under trettioåriga krigets dagar. Men bredvid dem glänsa också andra namn, såsom Königsmarck, Brahe, Stålhandske, Tott, Gustaf Horn med flere.

Då trettioåriga kriget började leda till sitt slut, fick den svenska hären en ny befälhafvare i den unge pfalzgreffen Karl Gustaf, en nära anförvandt till drottning Kristina. Det var samme pfalzgreffe som sedermera under namn af Karl X Gustaf besteg svenska tronen, sedan Kristina afsagt sig densamma, öfvergifvit sitt fädernesland och afsagt sig den lära för hvilkens seger hennes fader offrat sitt lif.

Karl X Gustaf var alltså en af de hjeltar som ammats upp af det stora religionskriget, och att han

icke gaf någon af sina stridskamrater efter i personlig tapperhet eller fältherretalanger, det bevisar tydligt hans historia. Den är tvärt om en af de bragdrikaste vårt land eger.

Polackarne, detta oroliga folk, som i fordomtid haft så mycket att beställa med Sverige, hade icke låtit varna sig af de svenska vapnens framgångar i Tyskland. De ville nödvändigt ännu en gång pröfva krigslyckan, och den blef dem ogen. Segrande framträngde Karl Gustaf i deras land; Polens städer och fästningar eröfrades, och flyende måste Johan Kasimir söka sin tillflykt i obanade trakter. »Tredagarslagtingen» vid Warschau visade polackarne att de ännu voro underlägsne sina motståndare.

Men i den svenske konungens spår smögo hatet och afunden, och inom kort hade flere af Europas magter sammangaddat sig för att söka rycka åt sig hvar sin bit af de svenska eröfringarna. I spetsen för denna liga finna vi Danmark, ett land som alltid passat på att stifta ofred när Sverige varit mindre lyckligt i sina krigståg eller när inre oroligheter förordat den svenska nationen.

Karl X Gustaf hade knappt fått kännedom om sina nya motståndares lömska planer förr än han, lik Torstensson under trettioåriga kriget, då Danmark också visade en tvetydig vänskap, plötsligt lemnade Polen, genomtogade norra Tyskland och bröt in i Holstein. De alldeles oförberedde danskarne jagades lätt undan, och nu begynte Karl Gustaf sitt minnesvärda och i krigshistorien alldeles enstaka stående tag öfver de tillfrusna Bälten, hvilket tag också till

hela Europas häpnad och beundran och Danmarks bestörtning kröntes med önskad framgång.

Det är under fortgången af detta korta fälttåg som efterföljande händelser tilldraga sig.

Det var en ljum och solklar dag i medlet af September månad år 1657. Det ymniga regn som fallit de föregående dygnen hade gifvit de vackra höstdagarna ett friskare utseende; de små bäckarne dånade högre än vanligt, och skogens bevingade invånare sjöngo lifligare sina friska sånger. Öresunds vattenyta låg blank som en spegel, och i den högblåa luften aftecknade sig ganska tydligt tornen i Helsingör tillika med Kroneborgs hotande stenmassa.

Rörelsen på Helsingborgs gator var den lifligaste man kunde få se. Öfverallt syntes grupper af danske soldater, skrikande den ena visan efter den andra, och med dessa grupper blandade sig icke sällan stadens invånare. Hvar man än kom hördes de mest grofva förbannelser öfver svenskarne, och på 'broen', som var så fullpackad den kunde af jutar, hade larvet nått sin höjd.

Före den 18 Juli hade danskarne innehaft hela trakten ända bort till Engelholm, men just denna nämnda dag blef olycksbringande för dem.

Den svenske härföraren Per Brahe, åt hvilken befälet öfver de svenska trupperna i Skåne var uppdraget, hade nemligen dragit tillsammans en styrka på nära fyra tusen man, och gick med den till Engelholm, der danskarne starkt förskansat sig. Det

kom till batalj, och den afgjordes snart till svenskar-
nes fördel. Danskarne flydde hals öfver hufvud in
till Helsingborg, från hvilken plats Brahe icke kunde
locka ut dem. Sedan han för den skull qvarlemnade
en mindre styrka, för att genomströfva trakten, mar-
scherade han åt nordost, mot smäländska gränsen, i
akt och mening att der invänta förstärkningar.

De svaga svenska ströfkårearna kunde ingenting
viktigt uträtta, hvadan danskarne obestriddigt voro
herrar i helsingborgstrakten. De spelade också öfver-
sittare med en oförskämdhet som tidt och ofta för-
skaffade dem ovänner äfven bland de danskvänliga
skåningarne.

»Det säger jag», utropade en rödhårig dansk sol-
dat i det han ifrigt fäktade med armarne, »att om
svensken en gång till sätter sin näsa in här, så . . .»

»Så gör du väl som du gjorde vid Engelholm
den adertonde Juli», afbröt en manlig stämman nedan-
för 'broen'. Då sprang du allt hvad benen kunde
bära dig.»

Den rödhårige Jens blef lika purpurröd i synen
som håret.

»Jaså, det är du, Smugglar-Pelle!» skrek han
och knöt båda händerna mot en ung man, som un-
der ett hänfullt leende sakta rodde fram en liten far-
kost endast några alnar från 'broen'. »Du är svenskt
sinnad, jag vet det nog, och jag känner äfven till
att du i hemlighet förser de svenska ströftrupperna
med lifsmedel, som du tar från Seland, eller —
vänta du, jag får nog . . .»

»Den saken har du inte med att göra», afbröt Pelle för andra gången; »men akta dig för att komma i min väg en gång till. Då skall du inte komma undan så lätt.»

»Ha, ha, ha!» skrattade Jens. »Vi träffas i natt. Jag vet att du väntar en last från Marienlyst. Akta dig!»

En kula, som i detta ögonblick aflossades från 'broen' och som genomborrade Smugglar-Pelles vida hattbrätte, nödgade honom att skyndsamt ro undan norr ut. Kommen utom skotthåll ett godt stycke från staden, lade han i land, öfvertäckte den lilla farkosten med risqvistar och skyndade på omvägar till Badstufvubacken, der hans lilla, tarfliga stuga var belägen.

II.

Smugglar-Pelle hade knappt hunnit inom dörren då en ung kvinna och bakom henne en två års gammal pojke skyndade emot honom. I kvinnans anlete lästes den tydligaste oro, och darrande sade hon:

»Jens har varit här.»

»Jaså, den skurken aktar inte längre hemfriden.»

»Han hotade att angifva dig för danske befälhafvaren om du inte . . . du förstår . . .!»

»Jag vet hvad den uslingen ville», sade Per Jansson, i det hans manliga ansigte mörknade. Han kan aldrig glömma att du föredrog mig, den fattige fiska-

ren, framför honom, den rike åboen, och nu vill han förstöra vår lycka. Han har blifvit jutsk soldat, som du vet, och derigenom tror han sig bättre kunna nå sin usla afsigt. Hvad sade han?»

»Nästa gång du reser örver till Seland skulle han passa på och . . . men du förstår.»

»Men då har han sannerligen gjort upp räkningen utan värden, det försäkrar jag.»

»Hur så?»

»Jo, du följer helt enkelt med mig.»

»Jag, och vårt barn?»

»Följer också med, naturligtvis.»

»När sker färden?»

»I afton, så snart skymningen inträdt. Vi sätta kosan på Soppegrund; der skall ingen söka oss. Utanför Ringstorp ligger en svensk afdelning, som genast tar emot lasten.»

»Men om vägen är spärrad?»

»Då», sade Smugglar-Pelle, i hela trakten känd för sin oförfvägenhet, som icke visste af några hinder, »då får juten smaka på denna!»

Med dessa ord gjorde han en betecknande rörelse åt den breda lädergördeln, i hvilken han hade förvarade en lång karbin jemte en skarpslipad knif, farliga vapen i en hand som under många år varit van att begagna dem.

»Ingen skall lasta mig för om jag affärdar Jens till andra världen», fortfor Pelle under det han tog upp den lille pilten och lekte med honom, »ty hvarje man i staden och trakten vet att det är en feg staccare, som inte gör annat än ondt då han sjelf har

andra som skydda honom. Dessutom är hvarje meniska ilsken på honom därför att han ville dig illa, Gertrud, och det bara af hämnd därför att du ej ville bli hans hustru. Men var du säker på att jag också kan hämnas.»

Pelle hade knappast fått sista ordet öfver läparne då en sten, slungad med stor kraft, kom indansande genom det lilla löfsalsfönstret och snuddade tätt förbi Gertruds venstra öra.

I en blink var Pelle utom dörren och kom just lagom för att se två personer hastigt försvinna i riktning mot bommen på landsvägen till Engelholm.

»Åh, jag känner nog igen din röda skalle», röt Pelle i det han blixtnabbt ryckte fram karbinen. »Nästa gång den kommer inom skotthåll, gör jag den så genomskinlig som ett grynsåll; kom ihåg det, din sakramenskade usling!»

Ett gällt hånskratt besvarade Smugglar-Pelles utgjutelser.

När skymningen inträdt var Smugglar-Pelles tarfliga bostad så fast tillbommad både för dörren och fönstren, att icke ens en katt kunde slippa in dit. Klockan kunde vara närmare midnatt då en rödhårig soldat i den danska uniformen, åtföljd af ett par kamrater, ganska hårdt bultade på den stängda dörren.

Då ingen öppnade sade den rödhårige:

»Vi träffa honom på hafvet. Viljen I förtjena de tre hundra dukater som Henrik Bjelke satt på Smugglar-Pelles hufvud? Skada att jag inte vetat om det för ett par timmar sedan!»

»Ja, vi ä' med derom», sade Jens' följeslagare.

»Men som det ser ut att bli mörkare i natt, så kunna vi behöfva en fyr att lysa oss med», sade Jens hånande, och innan någon kunde hindra det, hade han kastat en brinnande torrvedssticka upp på stugans halmtak. Några minuter, och den gamla fiskarstugan stod i ljusan låga, belysande med sitt klara sken den lilla staden med omkringliggande nejd.

Midnattstimmen hade just då inbrutit.

»Så ville jag ha det», jublade Jens under det han, följd af sina kamrater, ilade Norra Kyrkogatan framåt ned till 'broarne', der en liten slup väntade. Den lättade genast ankar och styrde nordvest hän, framdrifven af en efter hand mer och mer tilltagande bris.

III.

Icke så synnerligen långt i nordost från Helsingör låg vid tiden för denna berättelse det illa beryktade Lappgrund, enkannerligen ett skyddadt tillhåll för smugglare och pirater, hvilka sist nämnda i synnerhet gjorde Öresund osäkert för mindre farkoster.

Smugglar-Pelle, hvilkens lyckliga färder voro danskarne en nagel i ögat, allra helst som han icke blott undsatte de svenska trupperna med lifsmedel, inköpta på Seland, utan äfven uppsnappade mindre danska farkoster, dem han dels sänkte, dels öfverförde till skånska kusten samt höll svenskarne till handa, hade nyss hunnit intaga full last af spanmål

och några öfverflödsartiklar, bestämda åt de svenske officerarne i Ringstorp. 'Blixten', så hette smugglarfartyget, förde två små nickor, en i fören och en i aktern, samt var en snabbseglare, som mången gång just derigenom undgått att tagas af danske kryssare.

Besättningen utgjordes af sju man utom befälhafvaren, alla härdade sjöbussar, glödande af hat mot danskarne.

I det ögonblick vi göra ett besök om bord på 'Blixten' var Smugglar-Pelle ensam på däck, under det hans besättning var ifrigt sysselsatt med att lägga sista hand vid lasten. Den unge smugglaren gick oroligt fram och tillbaka, allt under det han såg sig omkring åt alla väderstreck och icke så sällan lät sina blickar irra upp mot den allt mera mörknande natthimmelen.

Plötsligt ryckte han till och satte handen öfver ögonen; ett klart eldsken från sydost hade väckt hans uppmärksamhet. Han ämnade just skynda till andra sidan af fartyget, för att kalla upp besättningen, då en qvinnoröst ljöd i hans öron:

»Det är vårt hem som brinner.»

»Ja», sade Pelle och såg på sin hustru med betydelsefulla blickar.

»Jag anar det är Jens som utfört det nidingsdådet.»

»Troligtvis», ljöd Pelles korta svar. Strax derpå hördes hans starka stämma:

»Alle man på däck!»

Den härdade besättningen stod snart omkring sin befälhafvare.

»Äro nickorna laddade ordentligt?» sporde han.

»Ja.»

»Nåväl! I sen branden der borta. Det är min stuga som offras åt lågorna, och mordbrännaren kan inte vara någon annan än den rödhåriga Jens. Lönen väntar honom! Ned med lyktorna och upp med ankaret; hvar enda jute som kommer i vår väg går sitt förderf till mötes.

Stormen hade tilltagit; den nattliga himlen var mörk och tunga skuggor jagade hvarandra hastigt öfver firmamentet. Vågorna tumlade ohejdadt om hvarandra, fräsande och bullrande, och ett fint regn piskade deras skumhöljda ryggar.

På den väglösa stigen ilade tvenne farkoster midt emot hvarandra utan att ega kännedom derom. Ödet, som ibland roar sig med att ställa till besynnerligheter, hade vändt de båda farkosternas förstäfvar rakt emot hvarandra.

På den farkost som från Helsingborg styrde mot nordost, roade sig besättningen med att dricka och spela om den blifvande prispenningen, hvilken till slut stannade i Jens ficka, naturligtvis långt innan den i verkligheten var vunnen. Under svordomar och andra mustiga tillmälen uttryckte de jutske knektarne sin harm öfver den tur som Jens ständigt hade.

»Ja, jag misstänker», yttrade en soldat, »att han spelar . . .»

»Hvad misstänker du?» sporde Jens häftigt och rigtade mynningen af en karbin mot soldatens panna.

»Säg bara ett enda ord till och du får dricka brorsskål med aborrarne.»

Den andre förstummades, men af de glödande blickar som Jens fick, framgick tydligt att gömdt var icke glömdt.

Sydost hän rusade 'Blixten' med allt jemt stigande fart. Seglen voro hårdt skotade, och däckets sköljdes tidt och ofta af de skummande vågorna.

Smugglar-Pelle hade ställt en pålitlig man vid roddret; sjelf hade han tagit plats på spelet, och hans skarpa ögon tycktes vilja tränga igenom det tjocka mörkret, liksom den fina hörseln sträfvade att urskilja något annat ljud än stormens rytande.

Vid den djerfve smugglarens sida satt hans hustru med den lille treårige pilten fast slutet i sin famn. Gossen sof jemnt, oaktadt stormens raseri efter hand tilltog.

»Per», hviskade den unga qvinnan sorgset, »jag anar att en olycka träffar oss. Denna resa kunde du ha ogjord. Vi hade ju ändå så mycket vi behöfde.»

»Ogjord», sade Per halft förtrytsamt. »Kanske att den här sköna lasten skulle fallit i jutens händer, hva' sa'? Nej, du, förr seglar jag den i qvaf. Dessutom har jag betingat så pass mycket för den, att jag därför kan bygga upp en ny stuga på en annan plats, der vi äro säkrare för den skurken Jens. Anders», ropade han derpå, »upp med roddret mera, annars faller...»

Han fick ej sista ordet öfver läpparne, då Gertrud häftigt grep honom i armen.

»Jag kände någonting besynnerligt», sade hon bäfvande. »Vi äro ej ensamma här!»

»Hvem skulle våga sig ut för att möta oss?» sporde Per i halft gäckande ton.

»Men hör du då ej. Ah...»

Framför 'Blixtens' bog reste sig i detsamma en svart massa. En förfärlig stöt och ett gemensamt ångestskri af två fartygsbesättningar. Per hade ögonblickligen slagit ena armen kring Gertruds medja, och med vacklande steg begaf han sig akter ut, allt under det han skrek till sina män att hålla sig färdige.

»Det är Smugglar-Pelle», hördes i detsamma en stark stämma från 'Blixtens' fram bog. »Skjut den skurken och hela hans besättning i qvaf!»

I en blink ryckte Per till sig en änterbila och störtade i spetsen för sina män fram mot spelet, i det han utbrast:

»Mordbrännaren skall inte undgå sitt straff!»

Den nattliga striden började och blef vildare med hvarje minut. Härunder sjönko de båda fartygen allt mera, och snart lågo däcken jemns med den svallande hafsytan.

Plötsligt ljöd ett skri bakom den unge smugglaren, och derefter hördes Gertruds stämma:

»Mitt barn, mitt barn! Skona det!»

»Nej, ynglet skall också dödas», röt en främmande stämma, och innan Gertrud hann dem till hjälp, hade juten under ett gällt hånskratt slungat barnet öfver bord.

Som en retad tigrinna störtade den halft ursinniga modern på soldaten. Förtviflan gaf henne öfver-

menskliga krafter, och utan att akta på de hugg hon fick, gräfdde hon sina fingrar i soldatens strupe. Båda tumlade mot relingen. En svallvåg kastade 'Blixten' på sidan, och modern och hennes barns mördare försvunno i deras våta graf.

Den unge smugglaren hade för mörkrets skull endast otydligt kunnat se dessa uppträden. Han var nästan vansinnig af smärta, äfven han, och med förnyad kraft drabbade hans änterbila de halfrusige danskarnes skallar. Slutligen återstod endast Jens.

När han såg sig ensam med sin dödsfiende, ville han skynda öfver till sitt fartyg, men upphanns och greps af Pelles jernstarka arm.

»Mordbrännare, bof!» röt smugglaren. »Min hustru och mitt barn äro förlorade och sjelf skall jag gå samma väg, men inte ensam. Du skall göra mig sällskap.»

Med dessa ord upplyfte han den skrikande Jens, band ett tungt block omkring hans hals, bakband armarne och slungade honom derpå ut i rymden, under det han röt:

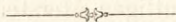
»Må aldrig din usla lekamen mera flyta upp. Evigt skall du, liksom din svarta själ, gömmas i afgrunden!»

Ett skri blandade sig med vågornas tjut; derpå blef allt tyst. Hämnden var fullbordad.

Dagen derpå flöto bitarne af de båda farkosterna i land strax norr om Helsingborg. Kring en af plankorna hade en död man konvulsiviskt slagit sina armar, och i hans anlete kunde man tydligt spåra att

han kämpat oändligen för sin räddning. Mannen var Smugglar-Pelle.

Stället der hans stuga stått bebyggdes aldrig mera. Ofta om höstqvällarne syntes små lågor hoppa af och an der, och folket trodde att det var andarne efter smugglaren, hans hustru och son som på detta sätt besökte sitt forna jordiska hemvist.

IV.

Snapphanen.

Mörka och hotande sände de tunga molnen strida regnskurar ned till jorden; tjutande for stormilen genom de lummiga träden och uppjagade böljorna i Öresund till en sådan höjd som icke på många år der varit sedd.

En dryg mil i sydvest från Kullen låg vid tiden för denna berättelse, Karl XI:s krig i Skåne, en liten ö som för resten ännu finnes qvar, fastän under annat namn. Endast ett fåtal träd prydde den annars kala klippan, öfver hvilken vågorna under stormiga dagar bröto sig med yttersta våldsamhet och med bländhvitt skum öfverhöljde den lilla, rödmålade stuga som blifvit uppförd på öns högsta punkt, belägen knappt mer än sex alnar öfver vattenytan. I mer än ett par årtionden hade den lilla stugan stått der, och lika länge hade Matts fiskare bebott densamma.

Under Karl X Gustafs danska krig hade Matts varit bunden vid sjuksängen, så att han icke kunde deltaga i fejden, men när kriget under Karl XI började, var han en af de förste som åtlydde danskarnes uppmaningar till uppror. Matts var en ganska skick-

lig sjöman, och i sin för några år sedan nybyggda farkost, en snabbseglare af första rangen, gjorde han många äfventyrliga färder öfver till Seland, derifrån han hemförde lifsmedel till snapphanarne.

Den ofvan nämnda stormiga dagen ilade Matts för hårdt skotade segel mot sitt hem. Båten var så starkt lastad, att äfven den sjövane och djerfve fiskaren hyste betänkligheter huruvida han skulle komma helbregda hem eller ej. Nästan i hvarje minut gingo vågorna öfver 'Svenskhataren', så hette båten, och en gång yttrade den gamle Matts till dottersonen Erik, en hurtig och vacker pojke, som alltid var honom följaktig på hans färder och som två gånger räddat den icke simkunnige morfadern från att drunkna:

»Det ser temligen mörkt ut för oss att komma hem med bergade segel.»

»Åh strunt i dem, bara skutan kommer hem med! innanmätet», svarade Erik med en betydelsefull nick.

»Rätt så, Erik», svarade de gamle snapphanen; »men det tyckes sitta hårdt åt med det också.»

»Åh skräp; 'Svenskhataren' står sig nog med de många kulor han har i skrofvat.»

Pojkens ord besvarades på ett stumt sätt af gamle Matts derigenom, att han kastade en förnöjd blick uppåt den smäckra riggen. Efter en stunds tystnad sade han:

»Det var allt bra snäsigt för svensken då han i förra veckan var på jagt efter oss. Tänk bara hur topp tunnor rasande han skulle vara. En god skuta,

fullastad med så präktiga saker som danska guldmynt, det hade nog varit en god fångst för svensken, och isynnerhet för den snåle och elake Jan Andersson. Men vefven fick han dra, den hunden.»

Vid dessa ord strök sig gamle Matts belåtet öfver hakan.

»Jan Andersson», utbrast Erik; »honom träffade jag i går.»

»Nå, hvad sade han?»

»Han frågade om vi skulle öfver till Seland snart.»

»Såå, och hvad svarade du?»

»Jag sa' så här: I morgon, när solen går upp, styr 'Svenskhataren' kurs på Kroneborg.

»Oförsigtige pojke!»

»Ack, morfar, det har ingen fara. Inte kan han med sin stampande balja ta fatt på den här skutan, inte.»

»Så länge vi ha öppet vatten, ja», svarade gamle Matts; »men nu kan det hända att den lufvern ligger på lur här i närheten, ty att han är ute och snokar efter oss, det är naturligt.»

»Låt honom komma då», menade Erik och reste trotsigt det vackra hufvudet.

»Men han för en nickhake och den kan bli farlig nog.»

»Ja, om han kommer oss inom skotthåll, men så långt kommer det aldrig.»

Erik hade knappt fått sista ordet öfver läpparne, då tafan plötsligt förändrades. Fram om den några kabellängder för ut belägna kullen kom ett skonert-tackladt fartyg för fulla segel. De satte kurs rakt på 'Svenskhataren'.

»Hvad sade jag», mumlade gamle Matts under det han med bekymrad min såg sig omkring; »den erkekanaljen har legat och lurat på oss hela dagen bakom holmen. Nu skall det visa sig hur mycket 'Svenskhataren' tål vid.»

»Det blir en lustig jagt», sade Erik småskratande. »Se hur byttan stampar och kränger! Jag gissar att gamle Jan inte kan sigta en kula ordentligt från sin minstake.»

Men det fick Erik nog se. Gamle Jan Andersson, en danskhatare af renaste vatten, var en bepröfvad sjöbuss, som på utländska farvatten slagits med både slafhandlare och sjöröfvare, samt var därför vidt förfaren uti att slås på hafvet.

Oaktadt hans skuta krängde på det våldsammaste, rigtade han dock sjelf den lilla nickhaken. Kulan snuddade vid 'Svenskhatarens' bogspröt.

»Nästa gång bättre tur», menade gamle Jan. »Jag ger mig inte förr än den der elemensgade gubbstuten och hans nosige pojke ligga på sjöbotten eller sitta inom lås och bom.

»Eller dingla i ett träd», ifylde en af besättningen.

Jan Andersson svarade ingenting, utan började under tystnad ladda om nickan.

»Se på den der! Nu ha vi råkat illa ut», skrek gamle Matts då kulan hvinande for genom tågverket. »Han skjuter inte så illa som du trodde.»

Åter blixtrade det till från Jan Anderssons skuta. Denna gång afslet kulan ena fockskotet, så att seglet började häftigt fladdra hit och dit.

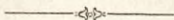
»Fort, gör fast», kommenderade Matts; »den hunden tyckes vinna på oss!»

'Svenskhataren' hade vändt stäfvén utåt hafvet igen, och jagten var snart i full gång.

»Åh, du blir allt efter, du», skrattade Erik och räckte lång näsa åt Jan. »Ta oss, om du kan!»

Sista ordet var knappt uttaladt då en tredje kula hven förbi pojken's öra och afslet vanten på styrbords sida. Masten vacklade några ögonblick och störtade derefter öfver bord. I fallet drog den gamle Matts med sig. Ett par nödrop och den gamle smugglaren försvann i de sjudande vågorna.

Erik togs till fånga, men släpptes lös efter några dagar. 'Svenskhataren' togs half med vatten på släp, riggades upp igen, fick nu i stället namnet 'Dansk-hataren' och ilade sedermera under Jan Anderssons ledning längs stränderna af Öresund, jagande alla jutska fartyg som kommo inom synhåll.

V.

"Tacksam".

Skizz från trettioåriga kriget.

Solen höll på att gå ned; den lena Septembervinden hade nästan helt och hållet mojnadt af, och Uckerflodens yta låg jemn som ett spegelglas. Der och hvar i skogen hördes ett prassel, än på marken, än uppe i träden, hvilket gaf tillkänna att nattens invånare redan börjat röra på sig. Då och då gled en farkost ljudlöst öfver flodens yta, på hvilken fullmånen drog en lång, ljusgul strimma, endast afbruten af de krökningar som floden gjorde.

Helt nära vattenbrynet hade en trupp soldater lagt sig till hvila. De voro ungefär 30 man. Både af deras rörelser och af uttrycken i deras anleten framgick tydligt att de voro nästan öfverväldigade af trötthet. Deras uniformer företedde också en sorglig anblick, i det att de voro nästan helt och hållet söndertrasade. Den ene bar en klufven stormhatt, den andre en som hade att framvisa otaliga bucklor, märken efter kulor och svärd; på den tredje var kyllret till hälften afslitet o. s. v. Det syntes tydligt att det icke var länge sedan desse män kämpat för segern och lifvet.

Den äldste, en gammal korporal, hvilkens krigarbana tagit sin början redan under Karl IX:s danska krig, hette Stark och gjorde i sanning fullt skäl för det namnet. Både danskar, ryssar, polackar och papister hade fått känna på Starks näfvar, dem han också visste att bruka med synnerlig skicklighet och snabbhet.

Ehuru sömnen hårdt tyngde gubben Starks ögonlock, satt han dock upprätt på en kullfallen trädstam, hvars krona låg begrafven djupt nere i floden, och stirrade omkring åt alla håll, under det den tydligaste oro stod att läsa i hans trötta drag. Framför honom låg en stor, svartlurfvig hund, som ömsom blickade upp till den gamle korporalen så klokt och förståndigt, liksom ville han säga: »sof du, jag skall vaka för eder alla», ömsom slickade den lätta förbindning som blifvit lagd kring hans venstra ben, ett par tum ofvanför foten. När den gamle korporalen då och då sänkte blickarne ned till sin fyrbente kamrat, lyste det till i hans ögon och hans stumma svar skulle kunnat uttydas så: »jag vet nog att vi kunna sofva lugnt när du vakar, men...»

Det nattliga prasslet i skogen uppväckte efter hand den lilla truppen. Kanske var det också vetskapen om farans närhet som höll deras själar i så stark spänning att sömnen ej kunde blifva ordentlig.

»Hör på, gamle korporal», sade en svartmuskig soldat af ansenlig längd, »medan vi hvila oss här kan du gerna infria ditt löfte att tala om hur du kom att bli 'Tacksams' herre.»

»Ja, fram med det», mumlade hela truppen och skockade sig omkring gamle Stark.

»Må göra då», svarade denne och smekte sakta det sårade djuret, som med en uttrycksfull blick belönade denna ömhet. »Men se först väl efter att inga fiender smyga i närheten. Vi äro ju inte mer än en knapp mil söder om Passewalk.»

Sedan den närmaste trakten blifvit väl genom-sökt och allting befunnits säkert, började gamle Stark sålunda: »Om jag lefde i hundra tusen år, skulle jag aldrig kunna glömma de uppträden som timade i Passewalk för några dagar sedan, och jag tror att ingen af er heller skall förgäta dem. Drabbar inte himmelens hårdaste straff Tillys soldater för deras våldsbagder, då finnes det sannerligen inte någon rättvisa till! Är det tillbörligt att fara fram så omenskligt som öfverste Götz' kreatur gjorde. Men se, det är de påfviske likt, och en rättvis lön få de nog.»

»Ja, de äro vilddjur allesammans», inföll en hvithårig veteran. »Jag önskar att hela ligan låge i skärselden just i det här laget.»

»Lugna dig, gamle björn», sade en annan, »den kommer nog dit, din bön förutan.»

»Ni vet hur det gick oss sedan de kejsrerlige kring-ränt staden den åttonde om aftonen», fortfor Stark, »men vi hade dock godt hopp om att kunna motstå öfvermagten. Till vår olycka var morgonen derpå starkt dimmig och deraf visste papisterne att begagna sig. De trängde igenom försvarsverken och började mörda och plundra. Jag stod just vid stads-kyrkan, då kaptenen kom framspringande från en

ruin i närheten och uppmanade mig att fly, ty på motstånd var ej längre att tänka, menade han. 'Fly', sade jag; 'gamle Stark har ännu aldrig flytt!' — 'Men nu måste du, så framt du vill behålla lifvet', svarade han. Jag insåg snart att detta råd var det bästa, och följde honom. Jemmer och elände öfverallt, och mer än en gång måste vi gömma oss i brinnande hus för att undgå kroaternes efterforskningar. Vi hade nyss kommit in i en byggnad, hvars tak brann som fnöske, då ett qvidande läte trängde till mina öron. Snart upptäckte jag i ett hörn af den ganska rymliga förstugan tre föremål, en ung kvinna med den dödande kulan i hjertat, ett spädt barn, illa sargadt, och en stor, svartlurfvig hund, som då och då uppgaf det mest klagande tjut jag någonsin hört, under det han dess emellan ihärdigt slickade det venstra benet. Jag närmade mig hunden, som mottog mig med en hotande morrning. Men då han märkte att jag icke kom till honom i fiendtlig afsigt, sträckte han, i det han gaf mig en djupt bedjande blick, venstra foten upp mot mig. Jag undersökte såret och förband det så godt jag kunde.

Härunder stormade papisterne förbi huset. De kunde aldrig förmoda att flyktingar gömde sig der inne. Efter en stunds plågor afled det lilla barnet, hunden nosade på det under några ögonblick, lät derpå höra ett af sina klagotjut och smög sig derefter intill mig, liksom ville han der söka skydd. Flere gånger försökte jag att drifva bort hunden, ty hur skulle jag väl kunna beskydda honom, då jag sjelf var en arm flykting; men alltid förgäfves. Han kom

hvarje gång tillbaka, slickade mina händer och strök sig mot mina ben. 'Nåväl', tänkte jag, 'blif kvar då; får jag någon brödbit, så räcker den nog åt dig också.' Under många dagar följdes vi sålunda åt, sofvande och flyende tillsammans, ända till dess vi påträffade er i går afton. Jag har kallat hunden 'Tacksam', och det namnet förtjenar han. Det är hela min berättelse, det.»

När det kloka djuret hörde sitt namn, reste det sig upp, lade sitt stora hufvud i den gamle korporalens knä, viftade med svansen och såg på den gamle med blickar hvilka tycktes säga så mycket som: »Var viss på att jag skall göra skäl för det namn du gifvit mig.»

Midnatten hade inbrutit. Sömnens goda engel omsväfvade den af strapatser medtagna svenska truppen. Den sof så lugnt som om det i hela världen icke funnits den minsta tillstymmelse till en papistisk soldat. Men om man får räkna 'Tacksam' såsom medlem af truppen, så var han den ende som icke sof. Han hade gjort min deraf, men knappt hunnit sluta till ögonen förr än han rusade upp med ett svagt morrande. Derpå satte han nosen till marken och gick i åtskilliga bugter ända ned till vattenbrynet. Der förlorade han väderkornet och stod rådvill. Men plötsligt spetsade han öronen. Hade han fått se den dolde fienden, måne?

Norr ifrån hördes tydligt årslag i den fullkomligt lugna natten, och allt efter som dessa årslag

kommo närmare, tilltog 'Tacksams' oro. Han gläufste då och då till, sprang oroligt fram och tillbaka på stranden, såg sig omkring åt alla sidor och rusade slutligen fram till den sofvande truppen. Derpå gick han till hvar och en, nafsande honom i benet eller i armen, och lät dervid höra ett doft morrande ljud. Till sist kom han fram till gamle Stark, som gifvit vika för den allsmägtiga sömnen och nu låg snarkande, med ansigtet vänt uppåt.

'Tacksam' nosade först öfver korporalens hela kropp och lät derefter sin heta andedrägt öfverspola den gamles anlete. Då Stark, som ej på tre dygn njutit af sömnen, icke vaknade, började hunden att nafsas honom der och hvar på kroppen, hoppade då och då öfver honom och uttryckte medelst några klagande ljud sin oro.

Årslagen kommo emellertid närmare. Ännu en gång sprang 'Tacksam' nedåt vattenbrynet, men vände genast om då han såg ett par båtar hastigt närma sig. Han satte sig bredvid gamle Stark, nosade honom ännu en gång i ansigtet, och utstötte derefter ett långt, utdraget klagotjut, liksom ville han dermed säga: »att du inte kan vakna, då faran är så öfverhängande.»

Derpå tycktes ett visst raseri hafva fattat honom. Så godt hans sårade ben det tillät, sprang han omkring, bet hårdare, och kom till slut åter igen fram till den gamle korporalen, öfver hvilkens halskrage de snöhvita lockarne böljade fram. 'Tacksam' stod några ögonblick fundersam; undrade han må hända på hvad det kunde vara?

Plötsligt satte han ena framfoten på den gamla bröst och började slita i de hvita lockarne. Stark vaknade, och då han fick se 'Tacksam' stående öfver sig, rusade han yrvaken upp och skrek:

»Jaså, din lömske kanalje; är detta tacken för . . .»

Men han kom ej längre. Han förstummades då han såg den lurfvige vännen skällande sätta af ned till vattenbrynet. En blick utåt floden var tillräcklig att öfvertyga honom om rätta sammanhanget. Han såg båtarne blott några famnar från land, och på det tjut som 'Tacksam' uppgaf, svarades med ett par karbinskott.

I ett nu voro Starks kamrater uppväckte och under vapen. Båtarne hunno knappt lägga till förr än dödande kulor började hvina från skogen.

Under allt detta höll sig 'Tacksam' troget vid den gamle korporalens sida, och för hvarje skott som denne sköt, visade den lurfvige besten tänderna mot de på stranden framträngande kejsrerlige.

Skyddad af träd och buskar och gynnad af halfmörkret, försvarade sig den lilla svenska styrkan hårdnackadt. De båda farkosternas besättning minskades för hvarje skott som svenskarne aflossade. För att göra ett snart slut på leken, ryckte papisterne hastigt till anfall.

»Nu gäller det, pojkar», sade gamle Stark och tog plats framför ett väldigt träd. »Ställ er bakom mig, och håll se'n tungan rätt i munnen.»

Medan korporalens befallning utfördes, kröp 'Tacksam' till hälften in i ett snår, alldeles bredvid korporalen. Han morrade icke längre, men hans blic-

kar voro oafvändt fästa än på den gamle krigsbussen, än på de anryckande fienderne. Det tycktes alldeles som om han blott och bart inväntade ett gynnande tillfälle att verkställa något beslut.

Striden man mot man i den dunkla skogen blef hetare med hvarje minut som förgick. Slamret af vapen, karbinskott och de sårades jammerskri bildade en kör hvars verkan i den annars tysta skogen var nästan öfverväldigande. Den förtog också bullret af en liten trupp som i ilmarsch skyndade ur skogen söder ifrån.

»Gif er», ropade slutligen den kejsrerlige officeren och rusade fram mot korporal Stark. »Allt motstånd är fåfångt.»

»Nej, aldrig», stönade den gamle krigaren, i det han hastigt och lustigt förpassade en kroat med klufvet hufvud in i evigheten. »Den svenske soldaten ger sig icke så lätt.»

Hur käckt Gustaf Adolfs krigare än kämpade, sågo de likväl snart att de måste duka under för öfvermagten. Till och med Stark, hvilkens arm icke slappades vid första hugget, kände att mattigheten började påkomma honom. Med förtviflans mod rusade han därför på officeren, under det han skrek:

»Följ mig, pojkar! Vi ska' åtminstone dö som ärlige krigsmän. Lefve Gustaf Adolf!»

Den fiendtlige officeren parerade skickligt den gamle korporalens stöt och började derefter att ansätta honom på det hårdaste. Allt mer och mer förslappades Stark, och slutligen kände han hur det började skymma för hans ögon. Han gaf till ett an-

skri i samma ögonblick som geväret slogs ur hans händer och han störtade baklänges. En värjstöt mätades mot hans bröst, men . . . i stället för att stöta till, uppgaf officeren ett skri af raseri och förskräckelse på samma gång som äfven han tumlade baklänges. I hans strupe hade 'Tacksam' borrarat sina hvassa tänder och han släppte icke sitt tag.

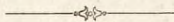
I samma ögonblick bröt den anryckande styrkan fram. Det var en afdelning af gula regementet. Kroaterne blefvo samt och synnerligen nedhuggne.

Oaktadt sin styrka kunde icke officeren göra sig fri från 'Tacksam'. Men under det han i dödsångesten famlade omkring med händerna och uppsparkade jorden med fötterna, fick han tag i en dolk. Ett konvulsiviskt tag om fästet, en stöt, och 'Tacksam' rullade med ett klagande tjut in i snåret. Med officeren var det dock slut. 'Tacksams' tänder hade gräfft in sig för djupt.

»Stackars vän», sade korporal Stark och klappade det blödande djuret, »du har dyrt återgäldat den lilla tjänst jag gjorde dig då jag läkte ditt sår. Nu får du med ditt lif plikta därför.»

Det trogna djuret tycktes förstå orden, ty det vände ögonen mot den gamle krigaren och slickade ett par slag på hans grofva hand. Några minuter derefter var det slut med 'Tacksam'.

Men bland de bistre krigarne fans det icke en enda som undrade öfver att gamle korporal Stark söndertryckte en varm tår, »ty», menade hvar och en, »mången gång finner man mera trohet och tacksamhet hos ett djur än hos en människa».

VI.

Konungens nyårgåfva.

Stormen hven och den ena regnskuren aflöste den andra med helt korta uppehåll, med ett ord: det var, såsom man brukar säga, ett »Herrans väder», då man till och med hyser betänkligheter vid att släppa ut sin hund eller katt.

På en af de vidsträckta östgötaslätterna, der blåsten och regnet ordentligt pinade genom kroppen, syntes en ensam ryttare leta sig vägen fram till någon mensklig boning. Det var några dagar efter nyårsdagen, men det oaktadt syntes endast här och der på höjderna och djupt inne i tjockaste skogen något snö. På slätterna och vägarne fans ingen dylik; de sistnämnda liknade i stället en tjock välling af bara lera.

Den ensamme ryttaren var väl insvept i en lång kappa, och hans små, skarpa ögon spejade oafbrutet efter någon människoboning, der han kunde få hvila sig och sin häst. Efter en timmes genomtråkig ridt framskyntade också på kort afstånd konturerna af ett boningshus.

Ryttaren befaf sig dit och bultade på den tillstängda dörren. Ingen öppnade; men han gjorde ännu

ett försök, han knackade ganska hårdt på ett af de små fönstren, som hade sin plats på hvar sin sida om dörren. Resultatet blef alldeles detsamma. Dörren var och förblef läst.

»Det här var otur», mumlade ryttaren. »Det tyckes som om huset skulle vara obebodt, eller också ingen hemma för närvarande.»

Han hade knappt fått sista ordet öfver läpparne, då en lång räkel trädde ut ur en låg sidobyggnad, strök den tofviga luggen ur pannan och sade i myndig ton:

»Hvad är ni för en, som vågar föra sådant oljud på fogdens dörr?»

»Aha», utbrast ryttaren, »bor fogden här?»

»Ja, det gör han, men han är inte hemma!»

»Jaså, hvar håller han då hus?» sporde ryttaren vidare, i det han liksom af en händelse förde den långa kappan åt sidan, så att den väldiga huggvärjan och ett par i bältet instuckna karbiner med rikt inlagda kolfvar blefvo synliga. »Är han ute i tjänsteärenden?»

Den långe drängräkeln hade genast vid åsynen af värjan och karbinerna stämt ned sin oförskämda ton en smula; dock var det ändå med en viss spotskhet som han å sin sida gensporde:

»Och hvad skulle det tjena till om ni rätt finge veta hvar han är?»

»Jag vill veta det», sade ryttaren i så barsk ton att drängen icke tordes neka längre. Han svarade för den skull:

»Den nådige fogden är i prestgården på gästabud.»

»Åt hvilket håll ligger prestgården?»

Drängen pekade just åt samma håll hvarifrån ryttaren nyss kommit.

»Är det långt dit?»

Ja, en styf mil.»

Ryttaren betänkte sig några ögonblick; derpå sade han:

»Kan jag få komma in till fogden och torka mina kläder en stund, innan jag beger mig af till prestgården. Jag känner...»

»Jo, det skulle ni se», afbröt drängen med sin förra morska ton; »jag skulle då komma illa ut om jag släppte in er. Dessutom vet jag ju inte hvem ni är.»

»Jag är en hederlig man», svarade ryttaren under det ett egendomligt leende spelade kring hans läppar. »Släpp du in mig; jag svarar för att allt skall gå bra.»

»Nej se, om ni också vore sjelfvaste landshöfdingen, så får ni inte komma in», sade räkeln bestämdt. »Jag vill ha min rygg hel i morgon också!»

Ryttaren svarade ingenting, utan gick rakt fram till drängstugan, i hvars spisel en munter brasa sprakade, och stälde sig framför denna, samt började att så godt sig göra lät torka sina nästan genomvåta kläder. Sedan detta var gjort, steg han åter till häst och fortsatte vägen, men icke fram till prestgården.

När den länge och skranglige drängen väl såg att ryttaren var utom hörhåll, utbrast han, i det hans mun drog sig till ett bredt grin:

»Joo, det skulle varit något, det, om jag släppt in den der stråtröfvaren i fogdens rum! Gud bevare mig; då hade han väl inte lemnat någonting alls kvar, och i morgon... huu, jag ryser bara jag tänker på fogdens seniga armar. Kommer väl i håg sist! Ryggen såg då ut som ett nyplöjdt åkerland. Hu-u-u!»

Emellertid fortsatte ryttaren sin färd. Han hade ridit både länge och väl, då vid en krökning af vägen ett dunkelt ljussken tindrade honom till mötes.

»Åter en mensklig boning», tänkte han. »Undrar om dess invånare äro lika hårdhertade som fogdens dräng!»

Med dessa ord bultade ryttaren på den låga dörren, och det dröjde icke länge förr än en kvinnas stämma inifrån sporde:

»Hvem är det?»

»En som har behof af ett par timmars hvila», svarade ryttaren.

Efter ytterligare några minuters väntan öppnades dörren och en femtio års gammal qvinna syntes på den låga tröskeln.

»Väl är min hydda liten, men när sämjan är god, är rummet stort nog. Stig in; värme har jag rikligen! Jaså, ni har häst med er. På andra sidan finnes ett litet skjul, der han kan få skydd för blåst och regn.»

Den harm som ryttaren hittills känt försvann i och med den gamla kvinnans vänliga ord. Han pysslade först om hästen så godt han kunde, derpå steg han in i den lilla, om fattigdom vittnande, men ändå fint pyntade stugan, der bänkarne voro rensku-

rade, spiseln hvitrappad och det lilla, under ena gaffelfönstret stående bordet täckt med en snöhvít duk. Det hela gjorde synbarligen ett mycket godt intryck på ryttaren.

»Tag nu af er kappan och torka er så godt ni kan», sade den vänliga qvinnan i det hon makade om de stora vedträden i spiseln, »och om ni är hungrig, så får ni hålla till godo med hvad huset förmår. Det är alls inte fint och siratligt, såsom ni, nådig herre, kanske är van att ha det, men nog skall det räcka till att mätta er alltid.»

»Ni är en god qvinna», sade ryttaren och betraktade med oförstald beundran den fattiga qvinnan. Derpå förtäljde han i korthet hvilket mottagande han rönt vid fogdegården.

»Ack, nådig herre», sade qvinnan, »ni är inte den förste som klagar deröfver.»

»Jaså», menade ryttaren, som emellertid tagit plats framför brasan samt aflagit sin blåa vapenrock, den han lagt framför sig på knäna till torkning. »Jaså, ni säger det», fortfor han, under det hans små ögon blixtrade rätt olycksbådande.

»Ja, det finnes ingen i hela häradet som haft något med honom att göra utan att klaga på honom, och hvad mig sjelf anbelangar, så... men», afbröt sig sjelf den stackars qvinnan, under det strida tårar runno utför hennes kinder, »hvad tjenar det till att klaga; det gifves ändå ingen ändring.»

»Hvad vill detta säga?» sporde ryttaren barskt, »har fogden gjort er någon orätt?»

»Ack, nej, nådig herre, jag är så barnslig, rätt så gammal jag är. Det är ingenting.»

Och vid dessa ord försökte den stackars qvinnan att torka bort tårarne, men det ville icke lyckas; nya framqvälde i stället.

»Tala om för mig hvad som händt», sade ryt-taren så vänligt han kunde, då harmen jäste inom honom. »Kan hända att jag kan hjälpa er.»

»Ack nej, nådig herre, det kan ni visst inte; det kan endast kungen, och honom får jag väl aldrig se, mycket mindre tala med. Men efter som ni är så förveten, så skall ni få höra. Jo, se fogden har också en pojke, så väl som jag, och efter som vi inte bo så särdeles långt ifrån hvarandra, så voro pojkarne mycket tillsammans. Men fogdens pojke är en stursk odåga, som ingenting duger till, då min pojke der-emot, rätt så ung han är, arbetar här borta på herr-gården hos grefvens och förtjenar, Gud välsigne ho-nom, så mycket i veckan att vi kunna lefva lugna, allra helst som den vänlige gamle grefven — ja, han är alldeles som en far för sitt folk — låter mig ta så mycket vindfälle jag behöfver.

»En dag, ja, det kan vara en månad sedan unge-fär, träffades båda pojkarne ute i skogen. Fogdens pojke började då att skymfa min pojke för hans fat-tigdom, och retade slutligen upp honom så, att han, rätt så lugn han är, gaf fogdens pojke ett duktigt kok stryk.»

»Det var bra», sade ryt-taren och gnuggade hän-derna. »Den der odågan skulle haft så mycket stryk att han inte kunnat gå på en hel månad. Men vidare!»

»Jo, nu blef fogden arg med besked, men som det fans vittnen på att det var fogdens pojke som börjat, så blef det ingen tingssak af, ty då hade fogden tappat. Men han visste nog att hämnas ändå, för si de höge herrarne, de ha dock magten i sina händer.»

Och vid dessa ord bröto å nyo tårarne fram. Hon fortfor dock:

»Ehuru fogden nogsammt visste att Per, sonen min och mitt enda barn, var allt hvad jag egde kärt, och att han, rätt så ung han är, försörjde både sig och mig, var han nog grym att, oaktadt mina böner och tårar och oaktadt flera personer bådo för honom, skrifva ut honom till krigstjenst, och om fjorton dagar», slutade den stackars qvinnan, under det tårarne strömmade utför hennes kinder, »står jag ensam, för gammal och sjuklig att arbeta. Nöden blir då min lott och...»

»Ni är enka, kan jag tro», afbröt ryttaren under det hans ögon flammade af vrede.

»Ja, nådig herre, min man var ryttare, såsom ni, och stupade i slaget vid Stångebro på vår nuvarande konungs sida.»

Dörren öppnades i detsamma och en ung, ljuslockig yngling trädde in, flåsande och varm. Utan att varseblifva ryttaren, slängde han ett präktigt får-lår på bordet och utbrast:

»Se här, mor, hvad den goda grefvinnan gifvit mig. Ack, det är en riktig Guds engel. Också lofvade hon att tidt och ofta se till er, mor, så att ni inte skall behöfva lida nöd medan jag är ute och slås

för kungen, som folket tycker så mycket om. Men, men . . . du har främmande, ser jag, mor . . . ack, för-låt, nådig herre, att jag pratat så . . .»

Du är en god son, det hörs», inföll ryttaren och betraktade Per med välvilliga blickar; »dig går det nog väl!»

En stund derefter var aftonmåltiden färdig, och man smorde kråset med det präktiga färföttet, som ryttaren icke nog kunde prisa.

När måltiden var slut, läste den fattiga enkan några enkla böner, och sedan gick man till hvila, ryttaren i den stora sängeu, den han nästan med våld blifvit tvingad att intaga, bara därför att han, såsom enkan sade, var en ryttare, såsom hennes man, och äfven deltagit i det afgörande Stångebroslaget, der de polska intressena och den katolska religionen, som på nytt höllo på att vinna insteg i landet, för alltid fingo dödsstöten.

Tidigt följande morgon var ryttaren på benen, och sedan han för sig sjelf gjort en kort bön framför sängen, något som väckte både enkans och hennes sons stora förundran, tillsade han dem båda att skyndsamt kläda på sig och följa honom.

»Men jag kan inte; jag måste till herrgården», invände Per.

»Var du lugn, min gosse», sade ryttaren; »jag känner grefven sjelf och svarar för att du inte skall få någon olägenhet af att du inte kommit på bestämd tid. Skynda er nu!»

Enkan och hennes son voro snart i ordning, och så gick färden fram till fogdegården. När ryttaren vek af dit ner, stannade enkan och sade i förskräckt ton:

»Nej, för Guds skull, inte töras vi gå dit!»

»Se så, följ mig bara», sade ryttaren barskt, »och varen inte rädda», tillade han mildare; »eder skall intet ondt vederfaras.»

När de slutligen kommo fram till gården, hoppade ryttaren vigt af hästen och vinkade åt den länge drängräkeln, som stod och gapade i stalldörren. När denne, som väl kände igen ryttaren se'n dagen förut, ändå icke kom, utan tvärt om vände bort hufvudet, låtsande som om han ingenting såg, lemnade ryttaren hästens tyglar åt Per, gick fram till drängen, grep honom temligen omildt i ena örat och ledde fram honom till hästen.

»Ställ nu in hästen och fodra honom väl, och lyder du inte, din länge räkel, skall jag nog styra om så att din rygg kommer att se ut som en nyplöjd åker. — Kom nu!» sade han till enkan och hennes son, hvilkas förundran tilltog med hvarje minut; »nu gå vi upp till fogden!»

Denne hade emellertid genom sitt fönster sett huru hans Jöns blifvit behandlad. Fradgande af ilska mötte han ryttaren i förstugan och öfveröste honom med de mustigaste skällsord.

»Nu kan det vara slut», sade ändtligen ryttaren, då fogden hemtade andan, samt slog tillbaka kappan. »Känner du mig?»

»Fogden tumlade tillbaka, hans ansigte blef askgrått, och med skälfvande läppar utbrast han:

»Kungen!»

Hvad intryck dessa ord skulle göra på enkan och hennes son, är lätt att finna. Det var alltså Karl IX som de gifvit husrum öfver natten, det var honom som de anförtrott sina sorger! De visste ej om de skulle bli kvar eller smyga sig undan. Konungen fortfor:

»I går afton blef jag motad härifrån af din dränglymmel, men denna fattiga enka, hvars son du orättmätigt, blott för att tillfredsställa din egen hämnd, skrivit ut till krigstjenst, mottog mig vänligt. Dessutom spörjas öfverallt klagomål öfver din dryghet. Nu är mitt beslut att du och denna fattiga enka genast byta gårdar. Denna tillhör kronan, och den skänker jag till nyårgåfva åt henne som förlorat sin man för min skull. Och på det att hon må hafva någon som sköter gården och ser om sig på ålderdomen, så vare du, unge man, du gode son, för alltid fri från krigstjensten. »Se så», sade Karl IX strängt, då fogden ville bedja om nåd, »du har hört mitt domslut; det rätter och packer dig efter!»

Och det blef som kungen hade befallt, och i långa tider derefter talade folket om konungens nyårgåfva.

VII.

I fällan.

Skizz från trettioåriga kriget.

En dag under Gustaf II Adolfs vistelse i Frankfurt am Main, vintern 1631—32, sade Johan Banér i flere högre officerares närvaro till segraren vid Leipzig:

»Eders majestät *måste* vara försigtigare vid umgänget med främmande människor, ty icke blott den svenska hären och inbyggarna i vårt fädernesland, utan hela den protestantiska världen sätta i främsta rummet till Gud och derpå till ers majestät sin tillförsigt. De katolskes ränker äro många och farliga, emedan de utföras i mörkret. Många samvetslöse och fanatiska munkar smyga också omkring oss, sökande att under allehanda förklädnader och föregifvanden komma nära ers majestäts person. Jag upprepar ännu en gång, att ers majestät *måste* iakttaga större försigtighet, och jag är säker på att icke blott de här närvarande officerarne, utan äfven hvarje protestantisk soldat understöder denna min mening.»

»Ja, det göra vi», sade de närvarande officerarne med en mun. »Herr Johan Banér har rätt.»

En annan monark skulle tvifvels utan blifvit stött öfver detta fria språk, men det blef icke Gustaf Adolf, ty han visste mer än väl att den tappre Banérs ord voro protestanternes och att de förestafvades af den renaste och varmaste hängifvenhet för hans person. Sedan han några ögonblick funderat öfver saken, utlät han sig sålunda:

»Mitt lif är i Guds hand. Vill han taga det, så kan ingen göra något för att hindra det, och vill han bevara mig till högre värf, så gagnar det till ingenting om ock hela verdens jesuiter smida sina ränker. Deras snaror skola lösas af den allsmäktiga handen.»

Vid dessa ord började konungen att mäta den långa salen med snabba steg. Han syntes upprörd. Slutligen stannade han framför Torstensson, lade sin hand på hans axel och sade:

»Herr Lennart, I, som genomströfvar trakten dag ut och dag in, hafven I varsnat några misstänkta personer?»

»Väl icke nu på en tid», svarade Lennart Torstensson, »men i en liten by, ungefär en half mil härifrån, kom i går en åldrig qvinna till mig och omtalade under djup rörelse, att aftonen förut en ung man, som misstänktes vara jesuit, kommit till byn, der han sade sig skola besöka Frankfurt, i akt och mening att der träffa en hög svensk officer. Byns invånare skulle icke hafva fäst sig härvid, ty i dessa krigiska tider händer ju så mycket, om icke den unge mannens eget uppförande framkallat misstankar, ty 'hade han varit i ärliga ärenden stadd, hvarför då

uppträda så hemlighetsfullt', menade den gamla gumman på. Vidare berättade hon, att hon vid ett tillfälle sett främlingen, då han trott sig vara ensam, framtaga en liten dolk samt ett krusifix och andäktigt kyssa dem båda. Som byns invånare icke kunde hindra mannen, hvilken uppgafs vara klädd såsom en vanlig borgare, att fortsätta sin resa, fick han ostörd gå sin väg. De ärliga människorna hade dock sina tankar om främlingen, och ifrigt spejade de timme för timme efter någon soldat eller officer, hvilken de kunde gifva del af sina misstankar. Knappt hade också min häst satt sina framhofvar på bygatan förr än den gamla gumman, som för sin ålders och sin klokhets skull blifvit utsedd att föra ordet, trädde mig i vägen, åtföljd af samtliga byinvånarne. Detta skedde i går och ungefär vid samma tid som den obekante vandraren antogs hunnit fram till staden. Jag förenar mig därför med herr Johan Banér i den bönen, att ers majestät iakttager större försigtighet vid ungänget med obekanta personer.

»Men hvad viljen I då att jag skall göra?» sporde konungen tankfull. »Icke kan jag väl neka tillträde åt alla som begära det, och när jag rider eller går ut, kan jag väl icke omgifva mig med hundratals man!»

»Icke så, ers majestät», inföll nu den olycklige Fredrik, Böhmens före detta konung, han som för hvarje seger de protestantiska vapnen vunno allt mera närmade sig sin forna tron; »vår mening är att ers majestät måtte fördubbla vakterne här, ty just här, i detta hus och i de ensligaste timmarne, skola lön-

mördarne söka sitt offer», slutade han, under det en djup förskräckelse stod målad i hans sorgbundna anlete.

»Kanske hafven I ej så orätt, mine herrar», sade konungen efter en stunds begrundande; »jag vill taga saken i öfvervägande.»

Med dessa ord afskedade han alla utom den böhmiske konungen. Denne djupt olycklige furste lemnade sällan Gustaf Adolfs person; det var alldeles som om blotta åsynen af den svenske konungen förmådde stilla Fredriks gnagande bekymmer.

»Vet ni hvad, herr Johan Banér», sade Torstensson när de kommit ut på gatan. »jag tror icke att det skulle vara omöjligt att få den der smygande jesuiten fast, ty att han är en sådan och har ondt i sinnet, det är jag säker på.»

»Tror detsamma», ljöd Banérs temligen buttra svar, efter hvars afgifvande han långsamt begaf sig till sitt hem. Under vägen hade den plan, på hvilken han grubblade, mognat, och just som han trädde in i sitt rum, mumlade han för sig sjelf:

»Torstensson har rätt; det kan icke vara omöjligt att spåra upp lönmördaren. Jag vill försöka.»

Med dessa ord ömsade Johan Banér drägt, gjorde sitt ansigte så oigenkänneligt som möjligt, stack ett par skarpladdade pistoler i bältet och insvepte sig derpå i en stor, fotsid kappa, hvars kapuschong han drog ned ända till ögonen. Så utstyrd gick han ut, men på trappan stannade han.

»Hvarthän skall jag nu styra mina steg?» mumlade han för sig sjelf. »Hvilka värdshus äro mest

besökta? Jo, vänta, nu har jag det!... 'Svarta korpen' brukar vara ett tillhåll för borgare, soldater och munkar. Der skall jag må hända träffa min man!»

Med dessa ord började Johan Banér, oigenkännelig i sin förklädnad, att mäta den långa och krokiga gatan med snabba steg.

'Svarta korpen' var ett af de förnämsta värdshusen i Frankfurt am Main och besöktes om qvällarne företrädesvis af borgare, som der vid de fyllda stänkorna glammade om dagens tilldragelser och icke så sällan äfven uppgjorde affärer.

Värdshuset bestod af två medelstora rum, liggande bredvid hvarandra med utsigt öfver Mainfloden, dit man endast hade några få alnar att gå, samt af en liten och halfmörk kammare, belägen inåt den temligen stora och med allehanda redskap belamrade gården. I det yttersta rummet, som också var det största, och der värdens disk hade sin plats, rörde sig soldater, gesäller, lärningar, bönder, drängar och folk af annan samhällsställning om hvarandra; i rummet näst intill sutto fyra täta borgare och samtalade, under det deras viktiga miner bebådade att det ämne som afhandlades var af allvarsam natur. Det innersta rummet var för tillfället tomt; dit brukade annars den gerna draga sig som ostörd ville ha en öfverblick öfver scenerna i de båda andra värdshussalarna.

De fyra borgarens samtal rörde sig omkring det sista mordförsöket mot Gustaf Adolf.

»Det var en djerf munkkanalje», utlät sig den ene borgaren.

»Ja, nog var han djerf, men just icke så klok», sade den andre. »Han kunde väl begripa att konungens egen sängkammare icke var en plats der han skulle kunna förbli ostörd.»

I detta ögonblick var det som Johan Banér inträdde, gick med snabba steg genom folkmassan i det yttre rummet, skänkte de fyra borgarena en forskande blick, och inträdde, följd af den bugande värden, i den innersta kammaren. Sedan han reqvirerat förtäring, tog han hastigt rummet i närmare skärskådande och fäste sig då vid ett hörnskåp, i hvilket värden brukade förvara åtskilliga varor. Nu stod det tomt. Bäst som herr Johan var sysselsatt med sina forskningar, inträdde tvenne nya personer i lokalen. Banérs skarpa blickar fäste sig genast vid den ene, klädd som en välmående borgare och af ett temligen ungt utseende. Han syntes vara främling på platsen, och åtföljdes af en i staden mycket känd dominikanermunk.

»Der har jag honom», tänkte Johan Banér. »De styra kosan hitåt; hur skall jag nu kunna gömma mig? Ah, skåpet! hvilken lycklig ingifvelse!»

Och utan att gifva sig lång tid till besinning, kröp Johan Banér in i skåpet, hvars dörr han sakta drog till om sig.

Dominikanermunken och hans kamrat inträdde i rummet, läto servera sig ett krus vin och tillslöto sedan dörren till den mellersta kammaren.

»Här finnes väl ingen dold», menade den unge främlingen på och såg sig misstänksamt omkring.

»Nej», sade dominikanern tryggt; »här kunna vi vara fullt ostörde. Nå», fortfor han, sedan den första klunken väl var tagen ur vinkruset, »har du beredt dig till den viktiga handlingen?»

»Ja, vördade fader, jag är beredd.»

»Godt, min son, svär då!»

»Jag vill svärja.»

Vid dessa ord drog dominikanern fram ett litet krusifix af elfenben och höll det framför sin kamrat.

»Svär», sade han med dyster stämma, »att göra allt hvad som står i din magt för att döda den svenske konungen, Gustaf II Adolf, den katolska lärans bittraste och farligaste motståndare.»

»Jag svär det», sade den unge.

»Vid den heliga jungfruns namn?»

»Ja.»

»Och vid de helige martyrers död?»

»Ja.»

»Vid skärseldens alla qval?»

»Ja.»

»Och så visst som du en gång vill ärfva himmelens salighet?»

»Ja, jag svär det.»

»Din ed är nu orygglig och den heliga jungfrun har upptecknat den, och sviker du, så väntar dig evig fördömmelse.»

»Jag sviker ej», sade den unge.

Johan Banér stod som på nålar. Han kunde ingenting se, men väl höra hvart enda ord som ta-

lades. Hända hvad som hända ville, så beslöt han att en smula glänta på dörren, för att få luft.

Sakta och varsamt förde han därför upp dörren; den rörde sig utan att gifva det ringaste ljud ifrån sig.

Banér hade lyckan med sig. De sammansvurne sutto vid bordet midt på golvet och vände ryggen åt skåpet. De voro så säkre på att de voro ensamme, att de icke längre brydde sig om att iakttaga så stor försigtighet.

»Vördade fader», sade ändtligen den unge konspiratören, i det han blottade en liten dolk med elfbensfäste och damascenerklinga, »välsigna detta vapen och välsigna äfven mig, så att jag i den afgörande stunden må kunna föra det med all den kraft och den säkerhet som äro af nöden.»

»Det vill jag, min son», sade dominikanern, hvarpå han började rabbla upp en lång, med otaliga latinska munklatinsglosor späckad välsignelse, der hufvudinhållet var dels all den härlighet och glans som skulle vederfaras mördaren i ett annat lif, om han lyckades utföra sin svarta afsigt, dels det rysliga straff som skulle falla öfver hans hufvud så framt han blefve menedare. Dominikanern slutade med dessa ord:

»Och gack nu i frid, min son. Herren styrke din hand till att rätt utföra ditt svåra värf. Lyckas du, skall din ställning blifva hög och...»

»I galgen, ja!» hördes i detsamma en grofstämma. Den kom från Johan Banér, som nu ej längre kunde styra sig. Innan de båda sammansvurne fingo tid att sätta sig till motvärn, hade Banér gripit dem i nacken, hvarpå han med en kraftig spark slog in dörren.

»Svenske soldater, hitåt!» ropade han derpå utåt det yttersta rummet.

Soldaterne strömmade in hoptals. De igenkände nu Johan Banér, sedan han låtit kapuschongen falla.

»De här ha nu som bäst rådgjort om att mörda vår konung», sade han. »Vi skola föra dem till honom.»

Det behöfdes i sanning Banérs stora anseende att skydda de båda katolikerne för de ursinnige soldaterne och borgarena, som genast ville utan dom och ransakning göra processen kort med dem.

»Det är konungen som skall döma», sade herr Johan strängt, när den ene borgaren föreslog att hänga dominikanern och hans kamrat öfver dörren till 'Svarta korpen'. »De skola icke undgå sitt straff, varen derpå visse.»

Tåget, till hvilket sällade sig hvar och en mötande, och som i följd deraf blef ganska långt, rörde sig derpå hastigt mot det hus konungen bebodde. Lång tid förflöt icke förr än brottslingarne stodo inför Gustaf Adolf.

»Edert uppsåt har varit att beröfva mig lifvet», sade konungen strängt.

»Ja», svarade den unge mannen klart och tydligt.

»Och om jag nu låter dig gå, skall du ändock trakta efter det?»

»Ja.»

En obeskriflig rörelse uppstod bland de församlade, och hade icke konungen varit närvarande, skulle de rifvit katolikerne i stycken.

»Må domen fullbordas», sade konungen efter en stunds begrundande. »Gud vare edra själar nådig.»

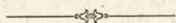
En half timme derefter dinglade dominikanens och hans kamrats döda kroppar öfver stadsporten.

Strax derefter träffades Torstensson och Banér.

»Det gick fort», sade den först nämnde leende.

»Ni är snabb i vändningarna, herr Johan.»

»Ja», svarade denne skrattande, »nog har jag ofta jagat villebråd, både sådant som talar och icke talar, men aldrig har något sprungit så fort och så väl i fällan.»

VIII.

Karl XII på äfventyr.

En folksägen.

»Se så, gamle farfar, nu slipper du inte med mindre än att du talar något om kung Carol. Du känner ju så mycket om honom, då du följde honom i hans både ryska och polska krig.»

»Säger du det, min flicka! Men tänk om gamle farfar nu kunde ha glömt en hop, hvad vore då att göra?»

»Åh nej, det har du inte. Men kanske att så är! Nå, då vill jag uppfriska dit minne; jag känner sättet, jag!»

Och med dessa ord samt ett klingande skratt, som smittade alla de närvarande, till och med den gamle, buttre krigsbussen Svärd, sprang hans ystra sondotter bort i en vrå, der en hörnhylla var uppslagen. Derifrån hemtade hon en långskaftad pipa med silfverbeslag, stoppade den med en omsorg som gaf till känna att det icke var första gången hon gjorde detta, och vände så tillbaka till den gamle knekten, som med innerlig förnöjelse följt den vackra sondotterns minsta rörelse.

»Nå, farfar», sade den lifliga flickan, i det hon från den stora spiseln hemtade ett glödande kol, »vill du nu berätta för oss något om Karl den tolfte? Jaja», fortfor hon skälmaktigt, »annars ställer jag tillbaka pipan.»

»Får väl lof då», svarade gubben Svärd skratande, i det han räckte ut handen efter den kärblifna pipan. »Du gör då med mig alldeles som du vill, barn! Litet mera eld; så der ja! Men se, jag har nu i hela verlden ingen som så vårdar sig om mig, gamle stackare, som du, Inga. Gud välsigne dig.»

»Något riktigt äfventyr skall ni berätta, farfar», inföll en af de närvarande.

Gamle Svärd funderade en stund. Slutligen sade han:

»Ett sådant faller mig nu i minnet. Kungen var sjelf med i det äfventyret. Tag plats, god' vänner, så skolen I få höra!»

Sedan vännerna -- hvilka regelbundet en gång i veckan brukade samlas i gamle Svärds boning, för att lyssna till hans berättelser från forna dagar, då det svenska lejonet, styrdt af tolfte Karls, den »skägglöse dundergudens», kraftiga arm, jagade öfver Rysslands, Polens och Tysklands slätter -- tagit plats i en ring omkring berättaren, förtäljde han efterstående äfventyr, det vi taga oss friheten att med hans egna ord framställa.

Svenska och ryska hären lågo midt emot hvarandra. Afståndet var knappt mer än en sextondels mil. Vi vilja först göra ett besök i den svenska.

I en mer än till hälften förfallen stuga, på hvilken blott en obetydlig lemning af taket fans kvar, hade Karl XII tagit sitt hufvudqvarter. Förgäfves var det som hans närmaste uppmanat honom att begagna sig af någon af de bättre stugor som funnos i den blott ett par hundra alnar längre bort belägna byn; hvar och en som vågade komma fram med något dylikt kunde vara säker på att få detta obevekliga svar:

»Bry er icke derom, min vän. En befälhafvare måste dessutom föregå sina soldater med exempel på uppföringar.»

Sådan var den tolfte Karl: enkel, härdad och i besittning af en okuffig energi, som mången gång, det är sant, urartade till ren evighet. Men sina krigares kärlek och beundran vann han, och bland dem fans ingen, vare sig officer eller soldat, som skulle vägrat att följa honom genom tusen faror mot lika många dödar.

I den lilla, bristfälliga stugan, som icke kunde gifva skydd ens mot regnet, vandrade kung Karl med häftiga steg fram och tillbaka. Vid det enda fönster som fans stod Rehnsköld försänkt i djupa grubblerier. Då och då kastade han en lång, forskande blick på den unge hjeltekonungen, och hans mörka anlete ljusnade märkbart då han läste den ifver som besjälade konungen.

»Jaså», utbrast denne slutigen och stannade framför fältmarskalken, »min tappre Rehnsköld vill icke vara med om det lilla äfventyr som jag nämnt. Men besinna då, min vän», fortfor han eldigt, då han

märkte att Rehnsköld ville göra invändningar; »här ligga vi nu under djupaste stillestånd. Ingen omvexling, inga strider, icke så mycket som en björn en gång att taga ett nappatag med!»

»Ers majestät», svarade fältmarskalken, »gif er till freds i blott tjugufyra timmar till, så få vi ju pröfva svärden igen. Och om jag icke misstager mig allt för mycket, så behöfva vi alla den här hvilan. Vi få nog ett mycket styft arbete sedan, och äfventyr komma icke att fattas oss.»

Konungens panna mörknade; han hade ett skarpt svar i beredskap, men hindrades i att uttala det genom ankomsten af flere officerare. Det var Hård, Lewenhaupt och Magnus Stenbock som inträdde. För dem omtalade Rehnsköld icke utan synbar förtrytelse konungens förslag att förklädd göra ett besök i ryska lägret. De nykomne studsade tillbaka och Lewenhaupt sade:

»Icke behöfver väl ers majestät så utsätta sitt lif för att få äfventyr; vi skola nog uppsöka dylika, mindre egnade att sätta Sveriges konung . . .»

»Icke ett ord mera», afbröt Karl, blossande röd, ty han var förargad öfver att finna detta motstånd. »Vill någon af er, mine herrar, följa mig, så helsa vi på i afton hos kusin Peter, för att se hur hans män ha det. Men icke mer än en, och så vilja vi kläda ut oss till underofficerare, eller något dylikt. Nå, ären I rädda, mine herrar?»

Officerarne betraktade än hvarandra, än konungen med bestörta blickar, och från Rehnskölds sammanbitna läppar kunde de närmast honom stående höra

ordet »galenpanna». Ingen kom sig i första häpenheten för att säga någonting.

»Jaså», utbrast tolfte Karl, icke utan ironi, »det är ingen af er som töres», och med dessa ord tog han ett steg mot dörren. Lewenhaupt var den förste som vaknade upp ur den så att säga domning hvári konungens ord försatt dem.

»Ers majestät får icke gå», ropade han och grep tag i konungens rock. »Edert lif är för dyrbart att så här gifvas till pris åt . . .»

Den tappre generalen hann icke tala till punkt. Med ett kraftigt ryck slet sig konungen loss och var i ett ögonblick utom dörren. De bestörte officerarne rusade efter, men hur mycket de ropade och nu erbjödo sig att följa med, fingo de icke något svar. Konungen hade försvunnit inåt lägret.

Mökret hade fallit på, men detta bekymrade icke Karl XII. Ifrig att få tag i någon som *ville* och *kunde* vara honom följaktig i det farliga vågstycket, ilade han alltjemt framåt, och kom sålunda till de ytterst stående förposterne. Han närmade sig här en kämpalik soldat, en af dem som blott för några dagar sedan kommit till lägret från hemlandet. Lätt slående honom på axeln, sade han:

»God afton, kamrat! Hör du, vill du vara med om ett godt äfventyr, du?»

»Herr officer, ni ser väl att jag står på post», svarade soldaten.

»Ja, det ser jag nog, men om du går härifrån på en stund, så gör det ingenting. Jag svarar för att jag skall ställa allt till rätta, om det skulle bli någon efterräkning.»

»Hvad är det för ett äfventyr?» sporde soldaten.

»Du är väl inte rädd?» ljöd konungens fråga.

»Rädd», utbrast soldaten, »hvad är det för ett ord?»

»Du är en sådan som jag behöfver», inföll konungen, som tyckte om sin man. »Är du också stark?»

»Åhja, så der!»

»Kan du slås?»

»Åhja, så der!»

»Hur många ryssar tror du dig kunna ta?»

»Beror på, det. Men säg mig, herr officer, hvart bär det hän?»

»Vi skola göra en påhelsning i ryska lägret, i all vänskaplighet, begriper du, för vi ha nu vapenhvila. Jag är nyfiken att se hur våra fiender ha det. Men ställ ifrån dig geväret, ty vi måste komma dit in obeväpnade, annars kunna de fatta misstankar.»

Soldaten gjorde så och några minuter derefter voro han och tolfte Karl på väg till ryska lägret, hvars bivuakeldar skimrade i en lång, buktig linie på fältet.

I ett stort, med rika ornament utsiradt tält sutto fyra högre ryske officerare och pokulerade flitigt under det ett par andra, af lägre grad, utan uppehåll iskänkte den rusgifvande drycken.

»Skål för den blifvande segern», ropade den ene officeren under det han höjde sin bägare.

»Ja, om tjugufyra timmar börja vi den», sade en annan.

»Den helige Michaël stå oss bi», yttrade den tredje.

Den fjerde hade också en mening på tungan, men hindrades i att uttala den då tältdörren gick upp och våra båda svenskar trädde in. De af ruset redan till hälften fångade ryssarne gjorde visserligen stora ögon, men brydde sig icke vidare om de själfbjudne gästerne, utan fortforo att pokulera, alldeles som om de varit ensamme.

Den jettelike svenske soldaten gick utan krus fram till en af de iskänkande officerarne, tog ett glas och tömde det i botten, allt under det kung Karl, som ingenting förtärde, med förnöjelse såg på.

»Skål för den blifvande segern», ropade den officer som blifvit afbruten genom svenskarnes inträdande.

»Och skål för czaren», utbrast den som först talat.

Bägarne fyldes på ända till brädden, men just som den officer, hvilken tycktes vara den förnämste, skulle fatta sin, för att tömma den för czar Peters välgång, sträckte den svenske soldaten mycket lugnt fram sin breda hand och grep dryckeskärlet samt tömde det i ett enda drag, under det han utbrast:

»Skål för Karl den tolfte!»

De ryske officerarne rusade upp under hotande åtbörder och vilda svordomar.

»Herr officer», sade då soldaten med den lugnaste min i världen, »de vilja nödvändigt ha stryk. Gå ni ut och håll igen dörren, så att ingen enda käft kan komma undan, så vill jag se hur mycket de äro värde hela klungan på en gång.»

Nu hade tolfte Karl fått det som han ville. Med ett enda språng var han utanför dörren, mot hvilken han stälde sig med ryggen. Det dröjde icke länge förr än han af bullret der inne hörde att slagsmålet var i full gång. Dess emellan kunde han också uppfatta sin käcke soldats: »Stryk ska' ni ha, edra kanaljer! Lefve kung Karl!»

Äfven konungens arbete med att hålla igen dörren kräfde icke så liten styrka, ty den ene ryssen efter den andre sökte att så fort som möjligt komma bort ifrån den starke soldatens väldiga näfvar och rusade mot dörren, alldenstund ingen annan utgång fans. Stundom voro de två. Men kung Karl höll emot som en karl och lyckades fullständigt i sitt svåra värf.

Slutligen blef det alldeles tyst; endast afbrutna stönande läten gåfvo tillkänna att de kämpande ännu lefde. Kung Karl blef orolig för sin käcke soldat, och ämnade just glänta en smula på dörren, för att förvissa sig om huruvida han lefde eller var död, då en röst hördes inifrån:

»Kom in, herr officer, så skall ni få se något roligt!»

Kung Karl trädde in, och se der hvad som mötte hans med rätta häpna blickar:

Alla sex ryssarne lågo i en hög midt i tältet. Öfver dem var placerad den tunga ekbordsskifva kring

hvilken de förut suttit och pokulerat, och ofvanpå skifvan satt helt förnöjd, med en bågare skummande vin i ena handen, den jettelike svenske soldaten.

»Bra, kamrat», utbrast konungen och gnuggade händerna af förnöjelse, »du har gjort din sak som det egnar och anstår en svensk krigare. Men kom nu; det är tid att vi begifva oss af på hemvägen. Jag har märkt att fienderne börja röra på sig.»

Soldaten sprang upp och skyndade i sällskap med konungen ut i den mörka qvällen. Tack vare den grundliga portion stryk som de pokulerande ryske officerarne erhållit, voro de alldeles ur stånd att sätta efter svenskarne. När de äntligen hunno krya till sig efter den grundliga bastonaden, voro deras besegrare redan borta.

»Nu, herr officer», sade den tappre soldaten, då han åter stod på sin post, »räknar jag på er i fall det skulle blifva någon efterräkning.»

»Var du lugn, kamrat», sade konungen leende, »jag lofvar dig att ställa allt till rätta, i fall kungen skulle få nys om saken. Der har du min hand derpå.»

Med dessa ord aflägsnade sig konungen, mägta belåten med äfventyret och fast beslutet att vedergälla den kække soldaten för hans mod och styrka.

Morgonens sol uppgick klar och strålande, men ännu hvilade lugnet öfver de båda härarne.

Vid en af de yttersta bivuakerna, der vaktelden höll på att slockna, befann sig vår kække deltagare konungens nattliga äfventyr, i sällskap med några

kamrater, för hvilka han oförbehållsamt omtalade händelsen.

»Jaja, det der kan komma att stå dig dyrt, ty kungen är icke att leka med i dylika saker», sade en af soldaterna. »Han har låtit skjuta fler än en som lemnat sin post.»

»Men officerens löfte då; jag har ju det!»

»Visserligen, men det torde hända att äfven officeren får sitt straff därför att han lockat dig bort från din post.»

»Åh nej», inföll en gammal, gråskäggig krigare af gamla stammen, »känner jag kung Karl, så låter han nåd gå för rätt bara därför att du så duktigt smorde upp moskoviten. Kungen sjelf skulle icke haft något emot om han fått vara med på det äfventyret.»

Den gamle hade knappt slutat sitt tal då en officer kom med befallning till den jettelike soldaten att han genast skulle infinna sig hos konungen.

»Se så», sade den tappre krigaren under det ett vemodigt leende spelade kring hans läppar. »Visste jag inte det! Men», fortfor han och vände sig till kamraterne, »i fall det blir ni som ska' skjuta mig, så sigta rätt på hjertat, det ber jag er om såsom den sista tjänst I gören mig.»

»Det skola vi», svarade desse tappre under det de trängdes kring jetten och varmt tryckte hans händer. »Farväl, farväl!»

Karl den tolfte gick åter öfver det knaggliga golfvet i den lilla stuga som vi i början af denna

skizz omnämnt. Samme officerare som då voro närvarande, syntes också nu omkring honom. Konungen hade för dem med stigande förnöjelse berättat om sitt nattliga äfventyr, och hade just slutat detsamma då en officer införde jetten-soldaten. Genast vid sitt inträde igenkände denne i konungen, som stält sig något afsides från de öfrige, den officer som med honom deltagit i nattens äfventyr, och hans dystra ansigte ljusnade en smula, ty nu hade han då en förespråkare, tänkte han.

»God dag, käcke kamrat, och tack för i natt», sade konungen och gick emot soldaten.

»Tack sjelf, herr officer», sade jetten buttert; »jag har blifvit kallad till kungen, som väl fått nys om att jag lemnat min post. Det gäller mitt hufvud, herr officer, och därför vill jag påminna er det löfte som ni gaf mig när vi skildes åt, att ni skulle taga er an saken. Är ni en karl, så står ni vid edra ord, annars . . .»

Ett skallande skratt från de närvarande officerarne följde på den jettelike soldatens ord, och kungen skrattade med.

»Jag lofvar dig att ställa allt till rätta», sade han när munterheten lagt sig. Du gjorde visserligen orätt i att lemna din post, och borde straffas därför, men jag vill låta nåd gå för rätt och . . .»

Under det konungen talade hade en besynnerlig aning insmugit sig i soldatens bröst. Han såg med hvilken vördnad de högt uppsatte officerarne drogo sig tillbaka för hans sällskap i det nattliga äfventyret, och kanske att det äfven i hjeltekonungens ord och

ansigtsuttryck i dessa ögonblick låg något som kom honom att ana rätta sammanhanget. Han utbrast för den skull innan kungen slutat:

»Är min aning sann? Det är kungen!»

»Jag är så, tappre kamrat», svarade denne leende, »och därför att du så duktigt, på så äkta svenskt sätt, gaf moskoviten på pelsen, så utnämmer jag dig härmed till korporal.»

Jetten-soldaten kände en besynnerlig dragning nedåt i knäna; hans tunga förmådde icke uttrycka en enda bokstaf, och innan han visste ordet af, hade den officer som fört honom in också fört honom ut. Men här löstes hans tungas band och af alla krafter ropade han, så att det hördes vida omkring:

»Lefve kung Karl! Död åt moskoviten!»

Vid den lilla bivuaken, som jetten nyss lemnat med så stridiga känslor, blef det nu jublande glädje, och när vid vapenhvilans slut trummorna dånade och hornen signalerade »framåt», då visade den nyutnämnde korporalen för andra gången att han kunde rätt bastant pryglä om Sveriges och kung Karls fiender.

Hans och konungens äfventyr blef snart känt så väl i ryska som i svenska hären. I den förstnämnda skämdes man rätt betydligt, då man i den sistnämnda åter glädde sig och högt jublade öfver den prägtiga bastonad som de ryske generalerne midt under djupaste fred fått af den svenske soldaten.

Här slutade gubben Svärd sin berättelse. En lång stund sutto hans åhörare tysta, men slötligen

sprang den liffiga sondottern upp från sin plats och utropade, under det hon slog sina armar kring gubbens hals:

»Du har icke någon gång nämnt den tappre soldatens namn, men jag anar att det var du! Säg, farfar, har jag inte rätt?»

»Jo, mitt barn», sade den gamle leende, »du har gissat rätt, det var jag. Lefve kung Karols minne! En sådan kung får gamla Sverige aldrig mer!»

Sedan jublet och hurraropen ändtligen tystnat, stoppade Inga på nytt gubbens pipa, den hon öfverräckte till honom med dessa ord:

»Det der äfventyret är värdt en pipa till, farfar, och dertill en mugg godt, nybrygdt öl, så att du äfven nu, fastän icke i ryskt vin, må kunna dricka en skål för kung Karol!»

IX.

Karl XII:s trumslagare.

Som vi veta älskade kung Carol, såsom svenska folket tycker om att kalla tolfte Karl, jagten och de dermed förenade farorna, hvilka ibland blefvo så svåra, att det mången gång allvarsamt var fråga om huruvida Sverige skulle blifva konungslöst eller ej.

Under en af dessa vilda jagtfärder, då konungen var den som allra minst sparade sig, kom han en ruskig afton in i en liten stuga och bad om att få hvila sig ett par timmar.

»Jaha, det går nog an», svarade stugans egarinna och pekade på en grofhyflad bänk vid ena långväggen.

Men i stället för att sofva begynte kung Carol att på det lifligaste samspråka med gummans tolf-åriga sonson, en pigg pojke, som, enligt farmoderns eget uttryck, förde ett nojs dagarne igenom, så att man kunde mista örhinnorna. Konungen fann sig road af pojkens naiva svar och frågor, och till slut frågade han sjelf:

»Skulle du vilja tjena kungen, du pojke?»

»Ja, hvarför inte, bara jag kan bli någonting, så att...»

Pojken afbröt sig sjelf och tummade förlägen på tröjärmen.

»Nå, fortsätt», menade konungen vänligt.

»Åh, nådig herre», inföll gumman, »fäst sig inte vid hvad bytingen säger; han har så bakvända fundament ibland, rätt så han är en vasker.»

»Jo-o, tala du ut», sade konungen uppmunrande.

»Jo, jag menar att kunna ge farmor hvad hon behöfver, och om . . .»

»Ja, jag förstår dig, pojke; du vill försörja din gamla farmor.»

I stället för svar smög sig tolfåringen med barnets hela hängifvenhet intill den gamla farmodern. En blixst lyste till i konungens ögon, och han mumlade några ord för sig sjelf, ord som ingen annan kunde höra.

Ett år derefter blef kung Carol lömskt öfverfallen af tre europeiska magter, Ryssland, Polen och Danmark. Då förändrades hans lefnadssätt som genom ett trollslag. Ifrån att ha varit en yngling, som satte sina egna nöjen i främsta rummet, blef han plötsligen en man, redan vid så unga år. Det var faran som ingaf honom denna förändring.

Konungen glömde icke den lille bytingen, som ville blifva någonting för att kunna bereda den gamla, älskade farmodern en sorgfri ålderdom, och då han var på sin sista jagt — vi mena icke nu jagten efter danskar, polackar och ryssar —, besökte han åter den lilla stugan, der han för ett år sedan njutit en så god sömn på den ohyflade träbänken. Resultatet blef

att pojken efter många tårar följde kung Carol. Då han trädde ut ur sitt låga barndomshem, vände han sig åter till farmodern, och under det hans ögon strålade af en mindre vanlig glans, sade han:

»Gråt inte, farmor lilla; när jag kommer hem igen, så är jag en stor man.»

Barnets naiva och älskliga uttryck rörde kung Carol. Med stark arm grep han pojken, satte honom framför sig i sadeln och sprängde bort.

En jmförelsevis lång tid hade förflutit. Till hemlandet hade kommit bud om segrar, men också om nederlag. Det svenska folket var stolt öfver sin unge hjeltekonung och det kunde med fullt skäl vara det.

Mor Greta, hon som bebodde den lilla stugan och som gifvit sonsonen åt konungen, satt ensam i sitt hem, då en gammal soldat med träben närmade sig. Gumman kände väl igen gamle Kula, som för en månad sedan kommit hem, sönderskjuten i kalabaliken i Bender. Också gick hon emot den gamle och stälde till honom detta spörsmål:

»Berätta igen om Anders.»

Dessa ord hade den gamle knekten hört många gånger förut.

»Jag vill lära mig utantill hur han dog», fortfor Greta.

»Han dog som en dugtig pojke», sade Kula. »Ah, jag glömmmer aldrig Pultava. Kungen bars på en bår, och bredvid sig hade han Anders, som skötte

sin trumma som en hel karl. Det kom en flock rys-sar, och kungen ropade åt Anders: 'Trumma, pojke!' Och Anders gjorde som kungen sade, men hann inte långt förr än han segnade ned och blef så vit i sy-nen som mor Gretas lakan der. I detsamma fick jag en kula i benet, och så såg jag intet mera, men att han var död, det såg jag på syna hans.»

»Nå, Gud signe honom», bad Greta andäktigt. »Men hvad är det för folk som kommer?» menade hon och pekade utåt. »Se, så'na ståtliga herrar!»

»Ja, min sann», svarade Kula och rätade på sig. »Mor», fortfor han och gjorde stora ögon, »hvad är det jag ser! Han är hemkommen!»

»Hvilken han?»

»Kungen, vet jag.»

»Å, du pratar.»

Ryttarskaran stannade i detsamma utanför mor Gretas lilla stuga. Kort derefter trädde två personer in till den gamla. Det var konungen och en ännu helt ung man, som med de ömmaste blickar betrak-tade den gamla.

»Hvar är min sonson, min pojke?» sade den gamla och fattade konungen i rocken. »Dog han för dig, herre konung?»

»Nej», svarade konungen rörd.

»För hvem dog han då?»

»Han är inte död, men dina ögon äro skumma och derfor kan du inte se honom nu.»

»Farmor», inföll den unge maunen, känner du inte igen mig.»

Den gamlas glädje kan lättare tänkas än beskrivas, men ännu större blef denna glädje då konungens forne trumslagare sade:

»Kommer du i håg mitt afsked till dig, farmor? Nu har jag fått det som jag vill, och du skall flytta till mig och må så godt som en prinsessa.»

Och den unge officeren omfamnade den gamla farmodern, som visst icke väntat att mera i detta lifvet få återse honom.

»Nå, hur har du det nu?» sporde mor Greta, sedan de första glädjeyttringarna voro öfver.

»Jo, konungen har gjort mig till landshöfding här.»

»Trumslagare, landshöfding», mumlade mor Greta, och Kula sade högt:

»Ja, den framgången har han förtjenat, ty ingen har slagits bättre än han.»

»Men mera förtjenar han lyckan för den kärlek han egnat sitt fosterland, sin konung och sin gamla, fattiga farmor», sade kung Carol. »Det är just kärleken till dessa tre som mest bör belönas.»

Så infriade tolfåringen sitt löfte. Det var just genom sin egen kraft som han gjorde det. Och vi hoppas att det i gamla Sverige ännu finnes många som ega nog stark egen vilja att göra detsamma, om så skulle fordras.

X.

Soldattorpet.

Helt nära landsvägen som går mellan Vasa och Björneborg låg för öfver ett halft århundrade sedan ett till hälften förfallet soldattorp. Det låg alldeles öppet för vindarne utom på östra sidan, der en tät skog utbredde sig så långt ögat kunde se när man stod på de kringliggande små kullarne.

Att torpet var gammalt, det kunde man se, men att det gömde så stora minnen som verkliga förhållandet var, det kunde naturligtvis icke ens anas. Endast sägnen förvarade dem troget, och de hafva bibehållit sig ända in i vår tid.

Ett bland de liffigaste, och ett öfver hvilket torpet kunde vara stolt, om det egde medvetande, handlar om konung Gustaf III.

Under det långvariga sjökriget med Ryssland kom denne monark en ruskig höstafon resande den nämnda vägen fram. Han var åtföljd af sin förtrogne gunstling, Gustaf Mauritz Armfelt, samt en squadron ryttare. Målet var Vasa. Det förut temligen svaga regnet tilltog emellertid, och snart störtade skurarne oejdadt ned på jorden. Lyckligtvis voro de resande då icke långt ifrån det nämnda torpet, som nu blef en välkommen tillflyktsort för dem.

Torpet beboddes vid den tiden af den nära åttio-åriga enkan Strid, hvilkens man stupat i en af de föregående drabbningarna, och detta så nyligen, att den gamlas tårar knappt hunnit torka.

En duktig pojke, som plöjde den lilla tegeu och röjde sveden, var gummans tröst på ålderdomen. Pojken, såsom hon benämnde honom, hade sett något mer än fyrtio vintrar aflöfva skogen, men icke desto mindre var han yr och glad som en tjuguarig, och tyckte att lifvet var behagligt endast den gamla modern hade fullt upp till dess nödtorft.

Då Gustaf III och hans sällskap närmade sig stugan, kom Pekka just från skogen och hade en stor börda vindfålle lagd på ryggen. Vid första åsynen af ryttartruppen gömde han sig i ett snår, ty i skymningen kunde han ej riktigt se om det var fiender eller vänner; men när de kommo närmare och han igenkände ett par af karelske dragonerne, begaf han sig ut på vägen med sin börda och började att med raska steg gå fram mot stugan.

»Det der var mig en stark krabat», sade konungen till Armfelt då han såg Pekkas lediga gång oaktadt den tunga bördan.

»Ja, det var mig en öfverdängare», menade gunstlingen.

Pekka dängde också på allt hvad krafterna tillläto, och slog med den ena, lediga handen käckt omkring sig.

»Rid fatt honom och spörj om något herberge finnes i närheten», sade konungen vidare.

Armfelt skulle just åtlyda befallningen då Pekka tvärstannade och lät bördan falla till marken. Var han redan trött, den österbottniske jetten?

Under det han funderade, lyssnade åt alla sidor och ansträngde sina blickar för att se genom det tilltagande qv addedunklet, upphanns han af den svenska styrkan.

»Hvad koxar du efter?» sporde Armfelt och förde sin häst intill Pekka. »Vädrar du något?»

Den jettelike finnen hade under tiden skarpt fixerat konungen. Det tycktes som om han ville känna igen honom, men icke var säker derpå. Slutligen sade han kort:

»Jag vädrar ryssar!»

Konungen spratt till.

»Ryssar!» utbrast han lifligt. »Finnes det sådana här i orten?»

»Ja, i går såg jag en hel flock. De tjöto som vargar och . . .»

»Hvar såg du dem?» afbröt konungen.

»En half mil härifrån», svarade Pekka och visade mot söder.

»Var styrkan stor?»

»Åhja, så der bortåt en tvåhundra man.»

Konungens följe utgjorde föga öfver femtio ryttare.

»Och hvart togo de vägen?»

»Hit och dit», svarade finnen och snurrade omkring, under det han svängde med armarne.

»Det vill säga att de spredo sig åt skilda håll», menade Armfelt.

Pekka nickade ett stumt svar.

Konungen och Armfelt hade derpå ett hviskande samtal med hvarandra, och slutet derpå blef att den sistnämnde frågade:

»Vet du något ställe der vi kunna hvila oss och finna skydd mot regnet?»

»Ja, det vet jag visst!»

»Är det långt härifrån?»

»Åh nej, bara en liten bit. Följ mig!»

Med dessa ord kastade finnen den tunga bördan åter upp på ryggen, lika lätt som om det varit en barnleksak, och började å nyo att mäta vägen med stora steg. Inom kort voro de framme vid det lilla soldattorpet. Gumman Strid stod i dörren; hon väntade på sonen. Då hon i skymningen upptäckte honom, skrek hon:

»Skynda på, Pekka; vargarne ha snokat rätt på oss!»

»Ja, nu hör ni», menade Pekka, vänd till Armfelt.

»Ar det din hustru?»

»Nej, mor min!»

»Hvad menar hon med vargarne?»

»Ryssen, vet jag.»

Åter gåfvo konungen och Armfelt hvarandra en blick som sade så mycket som: »jo, nu ha vi råkat vackert ut!»

Men Pekka, som såg den blicken, inföll tröstande:

»Var lugn, herre; vår kung har ingenting att frukta så länge jag andas.» Högt skrek han derpå till den gamla modern. »Kom hit; kungen är här!»

»Jaså, du känner mig», sade Gustaf III; »hvar har du sett mig förr?»

»Jag har aldrig sett dig förut, herre konung», svarade Pekka och slet af sig björnskinslufvan, »men på fars beskrifning känner ...»

»Sa' du kungen?» hördes i detsamma enkan Strid utropa. »Ja, vid den milde guden, är det inte han. O, nu vill jag dö nöjd och samlas till dem som gått före mig! Men stå nu inte här ute, konung, utan kom in under tak. Komma vargarne, så har jag Strids gamla gevär, och det ger ännu eld som när han lefde. Herre Gud, att mitt låga tak skulle få hysa en så hög herre!»

Under det enkan pladdrade detta, stultade hon fram mot stugan, och snart sutto konungen och Armfelt framför en sprakande bräsa, torkande sina genomvåta kläder. Konungen slog sig genast i samspråk med den gamla enkan, och hon redogjorde ogeneradt icke blott för sitt eget lif och mannens död, utan talade äfven om den tryckta ställningen i landet. Hon var icke rädd för att oförblommeradt säga sitt hjertas mening.

»Du talar beska ord, gumma», sade ändtligen konungen när den gamla slutat; »men jag hoppas att de äro sanna?»

»Ja, jag vill inte vara menniska om jag säger ett enda osant ord», bedyrade den gamla.

Det var just i samma ögoblick som dörren slogs upp och Pekka visade sig i öppningen. Den soldat som nekat honom inträde låg sprattlande med alla fyra i vädret utanför förstuguqvisten; hans gevär var i den reslige finnens våld.

»Nu ä' vargarne här!» utbrast Pekka. »De ha fått väder af bytet.»

»Åh, det bytet är inte så lätt att ta», ropade konungen och sprang upp, i det han drog värjan.

»Nej, åtminstone inte så länge jag är här», inföll Pekka och steg dristeliga in samt gjorde min af att bomma för dörren.

»Håll», ropade konungen, »jag vill ut först!»

»Nehej, det går platt inte», inföll Pekka, »ty vargarne ha redan omringat hela huset och...»

»Hvad vågar du göra!» skrek Armfelt och gjorde en hotande åtbörd mot finnen. »Har du glömt att det är din konung som står framför dig?»

»Nej, just därför att jag *inte* glömt det, så skall jag hindra honom från att komma ut och ätas upp», svarade Pekka i det han antog en utmanande ställning och fälde den långa bajonetten mot Armfelt.

Den ryska ströfkår som Pekka sett dagen förut hade under tiden nästan helt och hållet omringat stugan, omkring hvilken den lilla svensk-finska styrkan slutit sig, beredd att till sista bloddroppen försvara sin konungs lif. Sedan ryssarne ett par gånger förgäfvades uppmanat den svenske befälhafvaren att gifva sig, började striden. De svenske och finske ryttarne stredo med hjeltmod, men fiendernes öfverlägsna antal gjorde att de knappast kunde hoppas på att segra.

Konung Gustaf brann af otålighet och stridslust, men att komma ut var hardt nära omöjligt, ty den herkuliske Pekka lemnade icke ett ögonblick sin plats vid dörren. Förgäfvades använde konungen alla möjliga knep att lura finnen, men utan framgång. Slutligen

sjöd hans hetsiga blod öfver och han utropade, i det han drog en pistol ur bältet och rigtade på finnen:

»Gå bort, annars skjuter jag dig!»

»Skjut då», svarade Pekka lugnt, »men godvilligt låter jag inte de ryske hundarne äta upp min konung.»

Pekka hade knappt fått sista ordet öfver läpparne då häftiga kolfslag skakade dörren.

»Se så, nu ä' de här!» mumlade han och bände emot så mycket han förmådde.

Anfallet mot dörren förnyades, och som den icke var så särdeles stark, föll den snart. Men den förste ryss som tittade in spetsades af Pekka; en annan föll för den kula som kung Gustaf i häftigheten ärnat sända sin manhaftige försvarare, och då en tredje ville forcera ingången, skickade det snabba lodet från Armfelt's pistol honom direkte in i evigheten.

Enkan Strid hade under tiden ryckt ned mannens gamla musköt, och med den lyckades hon att peta lifvet ur en fjerde ryss, som var nog djerf att vilja gå in genom det trånga fönstret.

Pekkas kropp betäckte nästan hela dörröppningen, och så länge han lefde var det omöjligt för någon fiende att komma in. Gång på gång försökte de, men alltid med det resultat att de hals öfver hufvud vräktes tillbaka.

Men Pekkas kraft var ej evig; äfven den hade sin gräns, såsom allt annat här i verlden. De sår som då och då träffade honom aktade han ringa, men då slutligen en kula borrhade sig in i hans bröst, sjönk han stönande till marken, under det hans blickar med sorgset och förtvifladt uttryck sökte konungen. Rys-

sarnes hånfulla anleten syntes i detsamma i dörröppningen. Menskligt att döma skulle konung Gustaf nu vara förlorad.

Men räddningen kom i form af en ansenlig svensk ströfkår, som lockats till platsen af skottvexlingen, och inom några minuter låg den ryska styrkan slagen till marken.

Då konungen räddad närmade sig dörröppningen, lutade han sig ned öfver Pekka och en tung suck undslapp hans bröst. Kulan hade träffat nära hjerstat. Äfven enkan Strid låg på golfvet, blödande ur ett djupt sår vid tinningen. Lifvet hade flytt och hon hade nu fått samlas till de sina.

Då nästa dag randades, ilade kung Gustaf mot sitt mål och kom aldrig sedermera tillbaka till dessa trakter. Det lilla soldattorpet stod dock kvar med sina minnen, och i långa tider derefter kunde vandraren en stund hvila i skydd af tvenne stora björkar, som vår, sommar och höst öfverskuggade en dubbelgraf, omslutande kvarlevorna af enkan Strid och hennes son.

Invånarne i orten vallfärdade ofta dit, och länge såg man, isynnerhet om Söndagarne, den lilla grafkullen öfverhöljd med friska blomkransar.

Det finnes många stolta palats som icke ega det vackra minne som det lilla, oansenliga soldattorpet vid vägen. Det var ett minne som för efterkommande tolkade troheten hos det finska folket, en trohet som ännu varar, fastän för andra föremål.

XI.

Kosackens dotter.

En händelse från sista finska kriget.

Endast några bösshäll söder om den lilla ryska staden Sordavala, belägen så godt som på sjelfva gränsen mellan Finland och Ryssland, låg en liten by, bestående af inemot ett dussin små pörten, från hvilkas spetsar den lätta röken från morgon till qväll hvirflade upp utan några särdeles långa uppehåll och fördelade sig mellan den högstammiga skogens lummiga träd. Den lilla pörtbyn såg så inbjudande ut, oaktadt den yttersta fattigdom här synbarligen var rådande, att mången icke utan en viss afund gick förbi den.

Dess inbyggare voro också nöjde med det lilla de egde, skötte sin jord och anropade hvarje dag den heliga jungfrun, ett groft stenbeläte, som fått sin plats midt i byn, om många och långa dagar för allas deras far (batjuschka), det ryska rikets envåldsherskare.

Så bröt kriget ut och med det kommo bland andra äfven de donska steppernas söner, de blåa kosackerne. Den lilla byn förvandlades plötsligt till ett kosackläger; sånger, skrik och de scener som pläga åtfölja kriget voro nu dagliga företeelser.

Men snart drogo de vilde svärmarne mot vester; det blef tomt och öde såsom tillföre i den lilla pört-

byn. Hade dess invånare kanske också redan glömt bort det långväga främmandet? Man vet ju att människor i allmänhet hafva ganska lätt för att glömma!

Detta skulle äfven pörtbyns invånare hafva gjort om de icke fortfarande påmint om de försvunne gästerne genom en ung kosackflickas närvaro. Den ystra och vackra Aïda, dotter af en gammal, hvitskägig kosack, hade måst lemnas qvar i följd deraf att hon svårt insjuknat. Faran var dock nu öfverstånden och hon sprang lika muntert som tillförene barfota på den lilla åbrädden, der pörtbyn var belägen. Hon fann sig ock så väl hos det fattiga men godmodiga folket, att hon på frågan om hon ej längtade efter de sina svarade:

»Nej, här är alldeles som vid Don; träden äro lika gröna och solen lyser lika vackert på stenarne.»

Detta var dock icke egentliga orsaken till Aïdas benägenhet att stanna hos det främmande folket, hvars språk hon med möda kunde förstå. Nej, en annan magt, nemligen den allbetvingliga kärleken, hade fått henne i sina bojor, och såsom ett barn af de södra länderna, hängaf hon sig med hela sin ungdoms glöd åt denna ljufva känsla. Föremålet var jägaren Stefan, hvilken, ehuru ung, redan blifvit många ludna nallars baneman.

Omsider, efter många faror och äfventyr, kom den forna kosacktruppen tillbaka till Sordavala och den lilla pörtbyn. Af truppen återstod knappt hälften; resten hade antingen stupat i striderna eller såsom fångar blifvit förde till Sverige. Aïdas fader samt den man, åt hvilken han lofvat sin dotter emot

hennes vilja, hade dock kommit tillbaka, båda med lätta sår. Då Aïda mötte Ivans glödande blickar, kände hon en viss beklämning, men hastigt rätade hon upp sin smärta gestalt och såg på den unge kosacken med en blick så full af lugn och värdighet och på samma gång allvar, att han ofrivillighet måste sänka sina ögon till marken.

Det bestälsamma sqvallret, som beklagligtvis finnes öfverallt, hos alla nationer, gjorde snart att Aïdas kärlek till Stefan inom ett par dagar kom till kosacktruppens kännedom. Den gamle fadern vredgades, och Ivan svor att grymt hämnas på sin lycklige rival. Detta var dock lättare sagdt än gjordt, ty Stefan, som varnades af Aïda, med hvilken han hade täta möten oaktadt faderns och rivalens närvaro, tog sig väl i akt och var dessutom så stark och modig, att han alls icke fruktade en dust med två sådane som Ivan.

En dag kom detta budskap till Sordavala: »Finnarne ha tågat öfver gränsen och närma sig staden.»

Det var den tappre kapten Malm som företagit detta tåg. Ryktet hade denna gång talat sanning.

När Aïdas fader förnam att finnarne nalkades, ilade han, följd af Ivan och några andre kosacker, till det sydligast belägna pörtet, der Aïda bodde. Men knappt hade han stuckit in hufvudet genom den låga ingången förr än han med ens ryggade tillbaka.

»Är ni rädd?» gäckade Ivan och intog den gamles plats. Han fick in halfva kroppen genom öppningen, men derpå kom han ut och rullade som en boll på marken.

»Han är der inne», skrek den utkastade kosacken och reste sig upp, skummande af vrede. »Men nu är han i mina händer!»

Han ämnade just förnya försöket att tränga in, då Aïda steg ut. Bakom henne syntes Stefans höga och smärta gestalt.

»Jag älskar honom», sade den unga flickan, »och vid min moders minne besvär jag dig att icke skilja oss åt. Han vill följa oss till Don och våra hyddor der nere, om han får ditt tillstånd.»

Ivan kunde icke hålla sig längre, utan sade gäckande:

»Hur skulle han taga sig ut, den klumpiga människans. Han passar bäst för björnarne, ej för de smidiga vargarne.»

Stefan teg, men den blick han gaf Ivan borgade för att denne icke hade något godt att vänta, om han läte det gå för långt.

Efter en stunds betänkande sade Aïdas fader:

»Du lägger dina ord väl, min dotter, och din käraste ser ej illa ut; men han tillhör icke vår stam, och du vet att vi helst gifta oss inom densamma. Dessutom är du lofvad åt Ivan medan hans fader lefde. Följ oss därför!»

Aïda rörde sig icke ur fläcken.

»Jaså, du vill inte», skrek Ivan riktigt ursinnig. »Nåväl, då tager jag dig midt för hans ögon.»

I detta ögonblick steg den unge jägaren fram.

»Rör henne icke», dundrade han och lyfte hotande den långa bössan», annars går det dig som mången varg och björn.»

»Hvad nu, Ivan, är du rädd för honom?» ropade gäckande en af dennes kamrater.

»Kanske han fruktar för de stora näfvarne», inföll en annan i samma tonart.

»Eller den långa bössan, ha ha ha!» skrattade en tredje på det mest hänfulla sätt.

Dessa utrop retade naturligtvis Ivan på det högsta. Skummande af raseri sprang han på Steffan, menfattades af dennes båda händer och slungades så våldsamt mot ett närstående träd, att han förlorade sansen.

Kosackerne drogo sig förbluffade tillbaka. Så mycken styrka hade de ej tilltrott den unge jägaren.

»Den som kommer hit, får sin bane genom denna», röt Stefan och svingade den långa bössan öfver sitt hufvud med ena handen, under det han med den andra omfattade Aïdas smärta medja.

Den gamle fadern var mållös af förundran; han visste ej om han skulle våga nalkas den starke eller ej. Slutligen sade han, under det han försigtigtvis höll sig på afstånd:

»Om du ej lemnar mig min dotter, så hugga vi dig i stycken.»

»Ja, ja», ropade hela svärmen och drog under stort gny kroksablarna.

»De der fruktar jag inte», menade Stefan stolt.

»Och du, min dotter», fortfor den gamle, »kom nu, annars skall förbannelsen för alltid tynga ditt hufvud och följa dina barn, och när du ändtligen går bort, skall ej något rönntred hysa en fogel som sjunger om vårt land. Betänk . . .»

»Jag har betänkt mig, fader», afbröt Aïda. »Denne man älskar jag, och skall aldrig tillhöra någon annan.»

Ivan hade emellertid kommit till sans och hört den unga kosackflickans ord. Blixtnabbt ryckte han till sig en på marken liggande karbin, och innan någon hann sansa sig, brann skottet af. Kulan träffade Stefan rakt i bröstet, och med en tung suck föll han till marken.

»Ah, nu är du min», röt Ivan och störtade fram till den bleka Aïda, kring hvilken han slingrade sina armar. Detta famntag gaf honom dock döden, i det att Aïdas lilla, spetsiga dolk banade sig in i hans hjerta.

Den förvirring som nu uppstod ökades än mera genom ropet: »finnarne, finnarne!» Kapten Malm tågade fram med sina gossar, och länge dröjde det icke förr än alla kosackerne voro dels nedhuggne, dels tillfångatagne. Bland de förstnämnde var Aïdas gamle fader.

Den unga kosackflickan hade sjelf gifvit sig döden med samma dolk som blef Ivens bane. I de sista ögonblicken hade hon slingrat sina armar kring Stefans hals, och med det vackra hufvudet hvilande på hans bröst fans hon af de finske soldaterna och pörtbyns invånare.

Minnets af henne dröjde länge kvar i Sordavala-trakten, och ännu torde det finnas någon som hört den enkla berättelsen om kosackens dotter, öfver hvilken graf steppernas vindar aldrig mer skulle blåsa.

XII.

Kulneffs besök.

En händelse från sista finska kriget.

Det var en af de första dagarne i September månad år 1808. En lindrig vind krusade Bottniska vikens yta och spände de många segel som åt sceneriet gånge en högst tilltalande pregel.

Den svensk-finska hären hade under Adlercreutz' anförande kommit upp mot Oravais. Genom de blodiga striderna vid Sikajoki, Revolaks, Alavo, Lappo, Jutas med flera ställen hade den i fullt mått häfdat det anseende som redan kommit den till del. Men efter så många mödor och försakelser, dels i följd af ansträngande marscher, dels af antingen helt och hållet uteblifven eller ringa föda, hade en nästan allmän slapphet inträdt, och soldaterna voro för den skull icke så litet belätne då tillåtelse gafs åt dem att hvila sig ett par timmar i närheten af Öfver-Herrnä kyrka.

Aftonen hade då redan inbrutit; vinden hade gått till ro, och på den fullkomligt molnfria Septemberhimmelen uppsteg fullmånen, med sitt bleka sken belysande haf och floder, skogar och slätter.

Vid den yttersta förposten sof man dock icke; med handen stadigt hvilande på geväret gick en ung nyländare, som icke varit med längre än sedan bataljen vid Lappo, tankfull fram och åter. Han tänkte på hemmet och på sin unga hustru, som han varit tvungen att lemna efter endast åtta dagars äktenskap.

»Undrar om jag någonsin mera skall komma hem till Katri», mumlade han för sig sjelf. »Majoren säger att vi snart torde få slås igen, och då . . .»

Innan den unge nyländaren hann fullborda meningen, afbröts den derigenom att en hand bakifrån lades på hans axel. Nyländaren vände sig om och stod ansigte mot ansigte med major von Herzen, den kække krigaren, som var egentliga upphovet till slaget vid Sikajoki och som äfven till stor del afgjorde denna seger.

»Har du sport någonting?» sade von Herzen.

»Ja, inte så utan», svarade nyländaren i det han pekade åt den ödsliga skogen. »Der står inte rätt till.»

Von Herzen skulle just svara, då han hejdades af en ryttare, en dragon, som för lösa tyglar störtade fram. Vid åsynen af majoren stannade han och sprang af hästen.

»Der», sade han flåsande och pekade inåt skogen, »der — Kulneff . . .»

»Hvad säger du», utropade majoren, »är Kulneff här?»

»Ja.»

»Hur många man har han med sig?»

»Jag räknade till tio.»

»Ryttare?»

»Ja.»

Majoren försvann, men icke långt derefter red han i spetsen för tio handfaste dragoner in i skogen. Den vaksamme Kulneff märkte nog faran och begaf sig i väg. Jagten fortgick med yttersta häftighet fram mot Oravais.

Midnatten hade förgått, men ännu lyste fullmånen lika klar, ehuru den redan börjat sänka sig ett godt stycke mot vestra horisonten.

På det vidsträckta och ödsliga Rökträsket låg en liten, rödmålad stuga, i hvilken gamla Wappu bodde med sin unga sonhustru och hennes blott ett par månader gamla barn. Fadern hade, såsom många andra, af kärlek till fosterbygden och hat till moskoviten dragit ut i härnad.

Ehuru sent, satt dock soldatens unga hustru vid det lilla fönstret och skådade tankfullt ut åt träsket. Väntade hon kanske hem maken?

I den lilla, enkla vaggan sof barnet så lugnt som om aldrig någonsin en fara funnits till. Dess lätta och jemna andedrägt borgade för att denna sömn var fridfull. Ett leende spred sig öfver det lilla, fina anletet. Drömde barnet manne om himmelens englar, och var det emot dem som det log?

Modern såg detta leende, och då log hon själf, steg upp och tryckte en lätt kyss på sin älsklings snöhvita panna, hvarpå hon återtog sin plats vid fönstret.

Men plötsligt stördes den nattliga stillheten af ljud som kommo den unga modern att darra; det var ljudet af galopperande hästar och af sabelskrammel. Ljudet kom närmare, och snart kunde man långt borta på träsket i månskenet urskilja en ryttartrupp, hvilken nalkades i firsprång. Var det vänner eller fiender?

Derom skulle hon snart blifva öfvertygad. Ett anskri bröt fram öfver hennes läppar då hon i de ankommande igenkände kosacker.

»Gud vare oss alla nådig», suckade hon och knäppte andäktigt händerna öfver bröstet.

Gamla Wappu hade vaknat vid det anskri som dottern uppgaf, men barnet sof fortfarande lika fridfullt.

»Det är för sent att komma undan», suckade Wappu under det hon såg ut genom fönstret.

»Ja», ifylde dottern. »Se, de odjuren komma hitåt; de ha upptäckt vår lilla stuga. Ack, om Jussi nu vore hemma!»

»Till hvad skulle det tjena», svarade Wappu; »de äro ju så många.»

Kosackerne kommo snart fram, och bastanta slag på dörren tillkännagåfvo att de ville slippa in.

»Öppna ej», sade dottern ängsligt under det hon satte sig bredvid barnet och bredde sina armar öfver detsamma.

Slagen på dörren blefvo hårdare. hvarjemte höga rop skallade utifrån.

»Vi måste öppna, så framt vi ej vilja se dörren inslagen», sade Wappu; »jag känner det der folket sedan den forna fejden.»

Med dessa ord gick Wappu fram och drog ifrån den tunga träbommen.

Knappt var detta gjordt förr än en svartmuskig, undersätsig krigare trädde in. Hans ögon spelade lifligt omkring i det lilla af fullmånen belysta rummet, och ett egendomligt leende bredde sig kring hans läppar när han såg qvinnornas förskräckelse. Ett tecken till ett par kosacker, som larmande ville träda in, gjorde att de hals öfver hufvud skyndade ut igen. Detta lugnade de båda qvinnorna och de började att andas lättare.

»Hvar är vägen till Oravais?» frågade kosacken på bruten svenska.

Wappu utpekade den så godt hon kunde.

Kosacken hade emellertid närmat sig vaggan och betraktade med vänliga blickar det lugnt sofvande barnet, till stor förundran för den ängsliga modern. Plötsligt lutade han sig ned öfver detsamma och såg länge och väl på det, tog det derpå i sina armar och höll upp det i månljuset.

Den unga modern var nästan mällös af förskräckelse, och äfven gamla Wappu kände en ängslig beklämning.

I detsamma vaknade barnet och slog upp sina stora, ljusblåa ögon mot den främmande krigaren. Hvad det läste i detta ansigte »af bara skägg», det kunde det ej omtala, men säkerligen var det icke något ondt, ty kring den lilla munnen spelade ett svagt leende, och de små, knubbiga armarne sträckte sig hjertligt upp mot kosackens svarta skägg.

Wappu och dottern betraktade än hvarandra, än gruppen framför vaggan med stigande förvåning och utan att kunna säga ett enda ord.

Kosackens drag ljusnade mer och mer, och då barnets oskuldsfulla leende spelade mot honom, tryckte han den lilla varelsen mot sitt bröst och kysste den ömt. Derpå nedlade han densamma så varsamt som om det varit hans eget barn, nickade åt de båda kvinnorna samt närmade sig dörren. I detta ögonblick skyndade Wappu fram.

»Hvem är ni, som hyser sådana menckliga känslor?» ropade hon.

Kosacken stannade och skulle just svara, då en af ryttarne skrek:

»Schvedi s'dess!» (Svenskarne äro öfver oss!)

Kosacken störtade ut, och inom några ögonblick var han och hans trupp ur sigte på den väg som Wappu utpekade.

Men länge dröjde det icke förr än major von Herzen sprängde fram. Då truppen stannade, ilade en ung dragon fram, kastade sig af hästen och rusade in i stugan, der tvenne namn gemensamt ljödo:

»Anna!»

»Jussi!»

Gamla Wappu förtäljde derpå för de lyssnande svenskarne och finnarne om den okände mannen, och slutade med dessa ord:

»Hvem var han?»

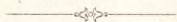
»Det var Kulneff, goda kvinna», sade von Herzen.

Den nattliga jagten kunde ej fortsättas, och misslynt återvände von Herzen till de sina.

Men i den lilla stugan på Rökaträsk talades länge och väl om Kulneff, denne märklige man, som förenade krigarens tapperhet med mensklighet, och då några år derefter hans bild spreds i Finland, upphängdes den äfven i den lilla stugan på Rökaträsk.

Det var också med rättmätig stolthet som det unga paret visade på »bilden af bara skägg» och sade:

»Han kysste vårt lilla barn, ehuru han var vår fiende. Derför är hans minne oss kärt.»

XIII.

Bröllopet i Skogstorpet.

Scener från sista finska kriget.

I.

Saimen är Finlands blåa öga, säga skalderna. Detta öga har också sett händelser under Finlands hjeltomodiga kamp för sin fortsatta förening med moderlandet Sverige, händelser som måste uppväcka beundran och djupt tilltala hvar och en som med uppmärksamhet följer detta korta, men bragdrika krig. Det är under fortgången deraf som efterföljande tilldrager sig.

Solen lutade till sin nedgång; trädens och klipponas skuggor blefvo allt längre; fogelskarans hymner började aftaga; fiskarne tittade ej mera nyfiket upp öfver vattenytan; prasslet i skogssnären, förut orsakadt af den friska dagvinden, som lekfullt tumlat om med gräs och blommor, som andats sina friska fläktar på myrstackarne och en smula krusat det lilla kärrets annars stillastående yta, kom sig nu deraf att vid skymningens inbrott snårens fyrfota och krälande invånare liksom på ett gifvet tecken begåfvo sig ut på sina nattliga ströftåg. Det blef på nytt

lif och rörelse i den annars tysta skogsverlden, men ett lif helt olika till sin natur än det om dagen.

Inkiladt mellan ett par skarpa klippor vid innersta ändan af en långsmal vik, en af de tusentals inskränningar som »Fiulands blåa öga» gör i landet, låg det enkla skogstorpet, omgifvet på tre sidor af mörka och nästan ogenomträngliga skogspartier, i hvilka vedhuggarens yxa och den fredlige vandrarens fot icke lemnat några spår efter sig allt sedan »den stora ofredens dagar».

Det måtte storma hur våldsamt som helst, i fullkomligt lugn blickade det lilla skogstorpet ut öfver viken och en del af Saimens yta. Och det var högst sällan som någon vandrares fot hittade vägen dit, åtminstone icke någon oväns.

Från det lilla, rödmålade skogstorpet lopp en smal och krokig samt tillika högst oländig gångstig rakt i norr. Efter en mycket besvärlig vandring och om nattetid en mängd kullerbyttor öfver de kullblåsta träd och stenar som belamrade stigen, kom man fram till en liten, täck kyrkby, från hvilken utsigten öfver Saimen var en af de mest storartade. Den finnes nu icke mera till; de ryska brandfacklorna jernade den med jorden och sedan dess har den icke kunnat resa sig ur sin aska.

Men år 1808 på eftersomaren var byn Saari väl befolkad och dess sträfsamma inbyggare nöjde med det lilla de egde och det ännu mindre som de i följd af kriget kunde förtjena. De voro nöjde med att hemta sin lekamliga föda ur Saimens djup, sin andliga från den gamle och vördnadsvärde själasörjarens

läppar. Vål hade de hört berättas att ryska ströfkårer förekommit i trakten, men så länge de ej sett några dylika med egna ögon, gjorde de ej någon synnerlig min af att resa sig. Man får därför icke tro att de voro mindre gode finnar; tvärt om önskade de dag ut och dag in allt ondt öfver den grymme fienden, om hvilken byns äldsta personer visste att på ett åskådligt och målande sätt berätta sägner, dem de hört af förfäderne, hvilka dels upplefvat desamma, dels hört dem berättas af ännu mycket äldre anförvandter.

På förstuguqvisten till det enkla, men snygga pastorsbostället satt den åldrige själasörjaren, och hans klara blickar rigtades nu, såsom mången gång tillförene, utåt Saimens öklädda yta. Det låg någonting i dessa blickar som påminde om den rena, barnsliga fröjd hvilken ett oförderfvadt hjerta känner vid åsynen af Guds sköna natur. Men det låg också på samma gång i dessa blickar ett djupt vemod, som blef tydligare ju längre den gamle såg utåt sjön.

»Hur länge skola vi få vara ostörde af krigets härjningar», sade han halfhögt för sig sjelf och for med ena handen öfver den höga pannan. »Hvem kan gifva mig nöjaktigt svar derpå. Der borta», fortfor han och pekade åt nordvest, der ljusa rökmoln stundtals drogo öfver de grönklädda holmarne, allt under det ett svagt mullrande ljud liksom af en åska hördes med korta afbrott, »der borta säges kapten Malm med en liten, käck trupp inte blott hålla ryssen stängen, utan till och med drifva honom framför sig in i sitt eget land igen. Och Gud gifve att han kunde göra

det så fullständigt, att den grymme fienden aldrig mera tordes sticka sin fot inom våra gränser. Jag ville ...»

Den gamle prestens monolog afbröts här af ett klingande skratt, och innan han hann vända sig om, slogos ett par mjella armar kring hans hals och en svällande rosenmun berörde lätt hans kind.

»Hvad nu! hvad står på!» utbrast presten under det han mildt lösgjorde armarne kring sin hals; »du är ovanligt glad i dag, Selmi; hur kommer det sig?»

»Jag», utropade den gamle prestens täcka son-dotter under det hon försökte taga på sig en förvånad min; »jag är mig väl lik, kan jag tro. Farfar bara ser i syne, om ...»

»Åh, jag ser inte alls i syne, min pulla lilla», afbröt den gamle under det ett skälmaktigt leende spelade kring hans läppar. »I går, till exempel, hängde du hufvudet som en vingskjuten and, men i dag är du glad som en sjungande lärka om våren. Jaja», fortfor den gamle och hotade skälmskt med fingret, »det är ju sant att den hurtige Erik är hemkommen på ett kort besök, och ...»

Den gamle farfadern fick ej uttala meningen, ty högt rodnande lade Selmi ena handen öfver talarrens läppar.

»Nu är du stygg, farfar», sade hon halft förtrytsamt. »Inte är det Eriks hemkomst som gör att jag är så glad.»

»Åh, det gör nog hvad det kan», skämtade den gamle. »Skulle dock vara nöjsamt att få veta hvad

det egentligen är som i en hast så förändrat ditt lynne.»

»Anar du inte det, farfar?»

»Nej», svarade den gamle långsamt. På hans blickar såg dock sondottern att han nog visste det, fastän han hemlighöll det.

»Åh», utbrast hon och virade armarne kring den gamles hals, »du vet nog att min glädje kommer deraf att du är så rask på din sextionde födelsedag. Sade inte dina sockenboer detsamma när de i morse kommo och lyckönskade dig! Jo jo, men; jag har allt rätt, jag! Och så är jag glad öfver en annan sak.»

»Och det är?»

»Att den otäcke ryssen inte hittat på vår fristad. Jag hörde i går af gamle Svärd, som nog är förgrymmad öfver att hans träben hindrar honom från att gå med ut i kriget, att den der kapten Malm gifvit fienden duktigt på pelsen i förgår och kört bort honom helt och hållet från den här trakten.»

»Då öfverdrifver gamle Svärd», sade presten svårmodigt. »Se ditåt, mitt kära barn», fortfor han och pekade utåt sjön. »Du ser lätta moln der borta och hör stundtals dunder. Utan tvifvel pågår der nu som bäst en strid. Vi böra därför icke allt för mycket hängifva oss åt en tidig glädje, ty snart kan den bli störd på ett förfärligt sätt, utan med undergifvenhet lemna allt åt Gud, bedjande honom om beskydd.»

Det oskyldiga leendet kring den unga flickans läppar hade i en blink försvunnit. Lutad mot farfaderns bröst såg hon oafvänt bort åt de holmar som den gamle utpekade. I hennes unga och oskuld-

rena hjerta kunde dock icke tviflet och misströstan länge vara bofasta.

»Vi vilja bedja Gud om seger för de våra», utbrast hon i det hennes vackra ögon klart tindrade. Ja, farfar, jag känner på mig att Gud hört vår bön!»

En djup suck undslapp den gamle själasörjarens bröst då han svarade:

»Vi skola snart få den gåtan löst. Jag vill hoppas detsamma som du.»

En stunds tystnad inträdde. Härunder betraktade den gamle presten och hans täcka sondotter oafvändt de lätta, ringlande rökmolnen i nordvest. När dundret ibland blef starkare än vanligt, drog sig den unga flickan ännu närmare gubben, liksom för att hos honom söka skydd mot okända faror. Men han var sjelf en svag åldring, såsom det tycktes utan krafter att försvara sig sjelf.

Plötsligt utropade Selmi, i det hon sprang upp:

»Jag ser en båt komma från Storön. Det är Niilos; jag känner igen den. Hvad står nu på? Se bara hur häftigt han ror!»

»Någonting är i görningen, så mycket är säkert», utbrast den gamle presten oroligt och reste sig upp så fort hans krafter det tilläto. »Jag förstår inte hvarför Niilo ror i så många bugter! Se, nu skjuter han bakom 'Nakna jungfrun', nu kommer han fram och styr till 'Storgrundet'. Ah», fortfor den gamle och skuggade ögonen med handen, under det hans ansigte antog ett mera sorgset utseende, »det ser min sann ut som om han vore förföljd; jag anar det värsta.»

Den lilla farkosten var nu så nära land att roddaren i den kunde urskiljas. Det var en helt ung man, och den kraft med hvilken han dref fram den lätta farkosten, gaf tydligt till känna att det icke var blott och bart en lustfärd han företagit sig.

Den gamle presten Leetanus och hans sondotter gingo sakta ned till stranden för att möta den kommande, men innan de hunno dit, hade båten redan landat. Den unge roddaren stod med ett språng på landbacken, kastade blixtnabbt fånglinan kring en stor, jordfast sten, och skyndade andfådd emot den gamle själasörjaren.

II.

»Du kommer aldeles som om du hade den grymme fienden hack i häl efter dig», utbrast Abraham Leetanus innan ännu den kommande hann yttra ett enda ord.

»Ja, så är nästan också förhållandet», svarade den unge fiskaren Niilo sedan han dragit ett par djupa andetag.

»Kunde tro det», mumlade den gamle under det han torkade svetten ur pannan.

»Har du sett ryssen?» sporde Selmi och såg frågande på Niilo.

»Sett honom», utbrast denne och visade fram sina seniga armar. »Med dessa två har jag sedan solens uppgång förpassat minst ett halft dussin af dessa blodtörstige hundar till andra verlden, och»,

fortsatte han i det hans blickar sköto skarpa lågor af hat, »innan solen visar sig på nytt, hoppas jag att kunna räkna ännu ett lika stort antal som döda. Perkele, det var ett styft arbete, men stryk fingro de inpiskade kanaljerne!»

»Jag gissar att kampen stått der borta», sade presten och pekade på de molnomtöcknade holmarne.

»Ja, just så», svarade Niilo. »Kapten Malm, en rasande duktig karl, som inte bleknar för sjelfve den onde, angrep ryssen på de der holmarne. Striden blef långvarig, ty fienden ville naturligtvis inte i brådkastet lemna sin förmånliga plats, derifrån han dagligen företagit ströftåg i nejden. Men kaptenen hade gifvit sig Necken på att inte ge sig till tåls förr än han drifvit bort hela röfvarpaket.»

»Och det har lyckats honom?» utbrast Selmi nyfiket, under det hennes hjerta klappade af oro.

»Ja visst! Våra fiunpojkas stormade den ena holmen efter den andra, och nu är ryssen i full flykt hitåt!»

»Hitåt», utbrast den gamle Abraham Leetanus i det han ryckte till och gick ett par steg baklänges.

»Hitåt», suckade hans unga sondotter och hennes kinder blefvo hvita som snön. »Store Gud, hur skola vi kunna afvända den olycka som hotar vår trakt!»

»Åh, var lugn», tröstade Niilo, »kapten Malm följer ryssen hack i häl och . . . men se der är han ju igen, den rödhårige satan!» skrek den unge fiskaren till, stod med ett vigt språng nere vid sin båt, och innan den gamle presten kunde förhindra det,

hade han lagt sin långa bössa till ögat. En sekund, och skottet brann af. Ett vildt hånskratt från sjön besvarade den varma helsningen samtidigt med att en ensam karl rodde undan af alla krafter utåt de små holmarne.

»Det synes nog att den onde sjelf beskyddar honom», pustade Niilo under det han med långsamma steg och med hufvudet sänkt mot bröstet åter närmade sig Abraham Leetanus och dennes sondotter.

»Ditt hat till Paavo har inte slocknat ännu», sade presten och betraktade skarpt den unge fiskaren.

»Och så gör du orätt när du bär agg till honom», inföll Selmi och gaf Niilo en vänligare blick.

Den unge fiskaren dröjde några sekunder med svaret. Men då presten upprepade sin indirekta fråga i lika allvarsam ton, sade han i det han stolt upplyfte hufvudet och såg på den gamle själasörjaren med ärliga och klara ögon:

»Min fader, jag vet att det är orätt att bära agg mot sin nästa. Jag förföljer icke heller den rödhåriga Paavo därför att han alltid lägger försåt för mig för Katris skull, eller därför att han i våras lömskt brände upp mitt pörte. Nej, därför hyser jag intet agg till honom, utan därför att . . . att . . . »

Niilo afbröt sig sjelf, vände sig utåt sjön, der Paavos båt just i detsamma skymtade fram mellan två holmar, och skakade med en vredgad rörelse den långa bössan.

». . . utan därför», fortfor han strax derpå, »att det är han som visat fienden vägen hit. Han är en förrädare, och därför skall han dö som en hund. Jag

har svurit vid allt hvad heligt är att han skall dö för min hand!»

»Visat fienden vägen hit», eftersade presten och tog ett steg tillbaka; »är du säker på det?»

»Ja, så säker som att jag står här nu. För ungefär en vecka sedan kom jag oförmärkt att afhöra ett samtal som Paavo hade med en rysk officer på Storön. Der erkände rödhåringen att han af hat till mig visade ryssen genaste vägen hit. Den erkeskurken sade också att folket här var välburget, och det är klart att hoppet om rikligt byte skall locka vår ovän hit ännu förr.»

»Är det sant som du säger, då må du så fort som möjligt rödja Paavo ur vägen», sade gamle Abraham med nästan sträng ton, »och», fortfor han, »jag skulle äfven önska att du i samma vefva också kunde knäppa de usle förrädare som uppgifvit Sveaborg och Svartholm. Men var säker på», slutade han och lyfte de klara blickarne upp mot den ljusa sommarhimmelen, »att deras nedriga handlingssätt står tecknadt der uppe, och om de ej förr undfå sin beskärda lön, så få de den hos en Gud som rättvist dömer.»

»Tack för de orden», sade den unge fiskaren och såg presten trohjertadt i ögonen. »Nästa gång jag får korn på rödhåringen, skall inte mitt lod fela. Nu fick jag inte sigte på den kanaljen förr än han nästan var ur skotthåll, men . . .»

»Niilo», afbröt Selmi, och hennes stämman darrade lindrigt, »efter som Paavo är här i närheten, har han väl den grymme fienden med sig.»

»Kan väl hända», svarade Niilo eftertänksamt, »men det tror jag ändå inte. Kapten Malm håller allt ryssen varm. Finnes här fiender nu, så äro de säkerligen inte flere än att vi med uppbåd kunna hålla dem stången till dess kaptenen kommer, allra helst som herr Erik på Stången är hemma för tillfället. Det är en pojke som inte skäms för sig, och som inte baxnas vid att randa sex eller sju ryssrygggar både gula och blåa.»

Vid Niilos sista ord hade Selmi vändt sig bort, ty hon kände hur den förrädiska och ibland rätt förargliga rodnaden mot hennes vilja sprang upp på kinderna. Hvarken den gamle presten eller den unge fiskaren gånge akt på hennes rörelse, ty de hade för mycket att sjelfve, tänka på.

Niilo hade plötsligen blifvit mer och mer fundersam, och under det han gjorde ett besök vid båten, såg han tidt och ofta med tviflande blickar på den gamle själasörjaren. Trodde han att äfven detta hvita hufvud tillhörde en landsförräddare?

»Jag vet inte om jag vågar bedja honom derom», mumlade den unge fiskaren för sig sjelf, allt under det han fortfor att syssla med båten, »men om det inte sker nu, så kanske att det aldrig blir af. Katri är också med om det. Jag försöker!»

Med dessa ord steg han å nyo dristeligt fram till Abraham Leetanus, som sjunkit ned på en liten, mjuk, af Selmis egna händer förfärdigad torfsoffa, tummade förlägen den, bredskyggiga hatten mellan fingrarne, och stammade fram några osammanhängande meningar.

»Är det någonting annat som du har på hjertat?» sade den gamle presten och fixerade Niilo uppmärksamt. »Sjung du ut med hvad du har att säga!»

»Jo se, det är som så», utlät sig ändtligen den unge fiskaren efter många harklingar, »att Katri och jag kommit öfverens om att bygga ett hjonelag, såsom I nogsamvt vet, käre far. En gång har det lyst för oss, men som tiden är svår och jag inte vill sitta hemma längre, utan gå till mina bröder, för att slås mot arffienden, så ha vi, Katri och jag, tänkt bedja er, käre far, att viga oss i afton hemma i skogstorpet. Lagen tillåter ju detta?»

Presten funderade en stund. Derpå sade han:

»Din begäran är billig, Niilo. Jag förstår att du vill göra slag i saken, så att inte Paavo sedermera har något för att han bränner sina kol. Gå du hem och vänta mig; jag skall komma om en timme.»

»Nej», utbrast Selmi och slog armarne kring gubbens hals, »du får ej gå bort i afton, farfar. Tänk om den otäcke Paavo ligger på lur här ute vid öarna och kommer hit med ryssen då ingen är hemma! Usch, det vore . . .»

»Har ingen fara», afbröt Niilo tryggt. »Paavo skall inte våga sig hit så snart. Dessutom ha vi ju en hel timme på oss för att varsko folket.»

»Jaja, händer någon olycka, så är du, Niilo, skulden dertill!»

»Hvad är detta för ord, Selmi», yttrade den gamle presten då han märkte att Niilos ansigte fördystrades. »Inte kunde jag tro att min sondotter är

så pjåkig af sig. Unnar du då inte Niilo den lyckan att få Katri, som han håller så mycket kär?»

Den unga flickan rodnade som en pion då hon svarade:

»Förlåt mig, Niilo; här är min hand; jag vet att du skall försvara oss så mycket du kan.»

»Ja, lita på det», svarade den unge fiskaren trohjärtadt, i det han fattade Selmis erbjudna hand. »Jag går genast till herr Erik på Stången, och sedan må den skurken Paavo komma med hur många hjälpare som helst; nog skall han bli varmt mottagen, det kan han slå sig i backen på!»

»Se dig väl före», varnade de gamle själasörjaren, »att du inte råkar ut för farliga händelser på vägen till Stången. Det var just åt det hållet förrädaren styrde kosan.»

»Har ingen fara», svarade Niilo förtröstansfullt, under det han med största omsorg undersökte geväret. »Det är inte första gången som jag ströfvar genom skogarne.»

Med dessa ord lyfte han på hatten till afsked, sköt ut den lilla farkosten och försvann mellan de små holmarne i söder.

»Ack, om min far nu vore hemma», sade den unga flickan sorgset och omfamnade den gamle farfadern. »Det vore då mycket tryggare.»

»Hvem vet om han inte finnes här i trakten», sade den gamle under det en stråle af hopp upplyste hans vackra drag. »För omkring fjorton dagar sedan hade ju Kyösti talat med honom vid S:t Mikel,

och troligtvis understöder han nu till sjös kapten Malms ihärdighet vid fiendens fördrifvande. Men skynda dig, min flicka, att säga till Autti att han gör båten i ordning och laddar den stora lodbössan.»

»Vill du då fara sjövägen till skogstorpet?» frågade Selmi, icke utan ängslan.

»Ja visst, landstigen är besvärligare och farligare då natten faller på.»

»Men bakom holmarne kunna ju . . .»

»Jag vet hvad du vill säga», afbröt den gamle otåligt, »men ingen kan rubba mitt beslut. Här gäller det ju att göra tvenne menniskor lyckliga.»

Selmi visste allt för väl hur fåfängt det var att söka rubba en föresats som farfadern en gång fattat, allra helst då han visste att han genom att utföra densamma kunde bereda lycka och trefnad; hon gick för den skull skyndsamt att taga reda på den gamle trotjenaren Autti, en åldrig soldat och kvarleva från tredje Gustafs ryska fejd. Härunder korsade en ordentlig här af tankar hennes lilla hufvud, men hur hon än tänkte, ljöd inom henne alltid till sist denna tysta önskan:

»Ack, om Erik vore här!»

III.

Emellertid rodde Niilo på af alla krafter, för att kunna hinna först till Stången och förbereda »herr Erik» på hvad som nu möjligtvis skulle komma

att inträffa, och derefter tillbaka till skogstorpet. Svetten rann i ordentliga strömmar längs hans kinder, och bröstet arbetade som en blåsbälg, men det bekymrade honom inte. För att ytterligare uppmuntra sig sjelf och hålla modet vid magt, började han med klar och fyllig stämma på en af de finska, djupt vemodiga folkmelodierna sjunga denna visa:

»När våren kommer med ljus och blom',
och bäcken börjar att sqvala,
till Katris hydda jag skyndar bort,
att blott om kärlek få tala.

Hon möter mig med en blick så varm.
Mot ingenting vill jag byta
min flicka, fastän hon ringa är
och ej af rikdom kan skryta.

När sommarn kommer, i brudstol gå
med varma hjertan vi unga;
Och om Gud vill, kanske om ett år
vi 'lille pilten' få gunga.

När han blir stor och när han blir stark,
och mor och far blifva gamla,
han svedjar mark och han stöder oss
när vi mot grifternas famla.

Och kommer ovän, då går han ut,
och svärdet manligt det för han.
För land och konung han strider käckt,
och förr'n han springer så dör han.»

Den sista versen sjöng han om ett par gånger. Derpå lyssnade han uppmärksamt, medan han några

sekunder hvilade på årorna. Var det icke någon som svarade honom från en af de närbelägna holmarne; tyckte han sig icke höra ett hest hånskratt?»

»Nej, min inbillning är uppjagad», mumlade han för sig sjelf. »Hvem skulle vara här nu!»

Ett hest skri från en liten holme, från hvilken Niilo icke var mer än på sin höjd femtio alnar, ljud i detsamma genom den lugna aftonen, och en svärm korpar höjde sig öfver holmens lummiga träd-kronor.

»Mätte bestämdt vara någon som skrämt upp dem», tänkte Niilo. Jag vill för ro skull se efter.»

Han hade knappt hunnit vända den lilla farkostens framstam mot det åsyftade målet, då ett högt prassel och brak af grenar hördes från stranden. Niilo höll stilla med båten för att inhemta hvad som komma skulle. För säkerhetens skull höll han sitt skjutvapen i beredskap.

Larmet på den lilla holmen tilltog, och snart upptäckte Niilo en karl som med snabba steg skyndade ned till stranden, kastade sig i en båt, hvilken Niilo icke förut upptäckt, och började att af alla krafter ro ut åt sjön, allt under det han förskräckt lät sina blickar irra mellan Niilo och holmen. Den unge fiskaren kände genast igen den flyende.

»Paavo, den uslingen! Träffar jag honom här igen!» utbrast han och lade geväret till ögat, men ryckte det häftigt tillbaka igen då ett nytt föremål helt och hållet fängslade hans uppmärksamhet.

Från samma håll som Paavo kommit rusade en stor, svart björn ned på stranden, kastade sig ilsket

brummande i vattnet och simmade rakt på Niilo, som genast kom inom hans synkrets.

»Synd var det att nalle inte fick tag i dig, förrädare», skrek Niilo och hötte åt Paavo, som rodde friskt undan. »Han är sårad, den besten», fortfor han och tog säkert korn. »Här gäller det att vara säker på handen, annars . . .»

Den brummande nalle var icke långt ifrån Niilos båt då skottet brann af. Kulan råkade säkert mål, ty utan att gifva mer än ett svagt stönande läte ifrån sig, vände sig den lurfvige besten på sidan och sjönk.

»Nu efter dig, skurk», mumlade Niilo och fattade årorna samt började jagten efter den rödhårige Paavo. Denne hade dock, tack vare björnen, erhållit så stort försprång att han åtminstone icke på mycket länge kunde upphinnas. Detta insåg snart Niilo och han vände för den skull förstäfven mot söder igen.

Men knappt hade han gjort detta då han tydligt såg Paavo resa sig upp i sin båt. Knallen af den rådhairiges bössa hördes också tydligt.

»Hvad står nu på!» tänkte den unge fiskaren. »Hvad kan han nu ha råkat ut för!»

Niilo hade knappt fått sista ordet öfver läpparne då han med ens fick tydning på förrädarens plan. Från tre af de närmaste holmarne sköto nemligen starkt bemannade båtar fram och från hvarje akterstam svajade den ryska flaggan. Två af båtarne höllo rakt ned på Niilo; den tredje gjorde en svängning, antagligen för att genskjuta finnen.

Niilo mätte blixtnabbt afståndet mellan sin båt och den närmaste ryska, hvilken också var den stör-

sta, och med fullkomlig trygghet sade han derpå för sig sjelf:

»Visst äro edra båtar större och ega flere armar som drifva fram dem, men min är både mindre och lättare. Nog ska' ni få ett hårdt bestyr, om ni ska' kunna hinna upp mig!»

Den unge fiskaren spottade till yttermera visso i de styfva händerna och började rodden. Den lilla, lätta farkosten nästan flög öfver den spegelblanka vattenytan. De ryska båtarne följde troget efter och kring deras bogar fräste det bländhvita skummet.

Hvarken den flyende eller förföljarne hade vunnit något; afståndet var detsamma som i början af jagten. Den ena holmen efter den andra passerades och snart befann sig Niilo, som nu anlitade sina yttersta krafter, vid början af den långsmala vik, vid hvars innersta spets de förkolnade lemnångarna af hans nedbrända pörte ännu lågo kvar.

Kunde jag bara hinna dit in först, så skulle allt de kanalerne ha svårt för att få mig fast», tänkte han. »Det här var ett af de styfvaste arbeten jag varit ute för i hela min lefnad. Men hvad nu! jag tror, min sann, att de ha nickor med sig. Nu gäller det om jag är utom skotthåll. Skulle dock båten stryka med, så må det gå, bara jag kommer helskinad fram till Stången, så att herr Erik får uppåda folket och mota rysskanaljerne, som nog taga sig för att plundra kusterna medan de äro i trakten. Men med mig och alltsammans må det gå hur som helst, bara faran blir afvänd från skogstorpet och dess invånare.»

Med denna berättigade önskan hukade sig den unge fiskaren ned i båten just i samma ögonblick som en af soldaterna på den främsta båten förde luntan till den i fören placerade nickhaken. Men innan Niilo gömde hufvudet bakom relingen, gaf han med ena åran den lätta farkosten en annan rigtning, så att den kom alldeles ur skottlinien. Denna manöver var också behöflig, ty ett par sekunder hade knappt gått till ända då skottet brann af och kulan slog ned endast ett par alnar ifrån båten, ungefär midskepps.

Niilo sprang upp, vig som en katt, och i blinken var han i full fart med att ro igen, ifrigare nu i följd af den korta hvila han fått.

»Jag är således inom skotthåll ännu», mumlade han och höll stadigt sina blickar fästa på de förföljande fienderne. Men det skall nog inte dröja länge förr än . . .»

En kula, som i detsamma afsköts från den eftersta båten, föll ned i sjön ett godt stycke bakom Nilos farkost.

Den båt som i början af jagten försökte att genskjuta flyktingen, hade vänt om när den insåg fruktlösheten af sina bemödanden.

När ryssarne märkte Nilos listiga vändning med båten, upphäufde de ett enstämigt skri af hämnd och förtrytelse, och den kommenderande officeren hade redan uttalat en annan befallning, men för sent; den brinnande luntan hade redan vidrört krutet.

Den villervalla som uppstod i följd af det misslyckade skottet försinkade båten icke så litet, och när den äntligen sköt fart igen samt nickhaken för

andra gången brann af, hann icke kulan fram på minst tio alnar när.

»Vi måste hafva den der karlen död eller lefvande», skrek den ryske officeren. »Tio rubel åt er hvar, om vi hinna upp honom innan han kommer i land!»

Tio rubel, det var just icke så litet, det, tyckte de ryske soldaterna och ansträngde sig för den skull allt hvad de kunde för att hinna flyktingen.

Men detta var, såsom sakerna nu stodo, helt enkelt omöjligt, så framt icke någon plötslig olycka hände Niilo, ty dels hade han förstorat afståndet mellan sig och förföljarne i betydlig grad, dels var han nu icke synnerligt längre från land än att han, äfven om någon olycka skulle hända med båten, kunde kasta sig i vattnet och med hopp om räddning nå land, ty han var en uthållig och skicklig simmare. Förutseende detta, afkastade han den korta tröjan och vesten, så att han blef så lätt och vig som möjligt i sina rörelser.

Viken smalnade efter hand och snart blef äfven vattnet grundare. Niilo visste nog att hans lätta farkost flöt ända upp till den lilla stenbro han roat sig med att på fristunderna bygga ut några famnar i vattnet, men huruvida detta äfven var förhållandet med de ryska båtarne, det kunde han ej veta. Han hoppades dock att förhållandet ej skulle vara så.

Ändtligen stötte hans lilla farkost mot den till hälften förstörda bryggan, öfver hvilken ett par kolade bjelkar af det nedbrända pörtet blifvit kastade. Och när den unge fiskaren ryckte till sig den långa bössan jemte kläderna, samt hoppade öfver de svarta

lemningarna af sitt visserligen tarfliga men ändock trefliga hem, då såg han för andra gången den förödelse som hans hatfulle rival anstiftat. En djup sorgsenhet bemäktigade sig honom för några sekunder, men denna känsla vek snart undan för vreden och hämnden.

»Jag skall hämnas blodigt på er», röt han till och knöt de senfulla händerna mot de annalkande ryssarne. »Men båten, båten», skrek han till, »hvad skall jag göra med den? Låta fienden taga den, för att sedan använda den till . . . nej, aldrig! Hellre må också den förlusten drabba mig.»

Med dessa ord störtade han åter ned i den lilla farkosten, grep en långskaftad yxa, som alltid hade sin plats under toften, och gjorde ett kraftigt hugg i ett af babords bottenbord. Den lilla båten knakade i alla fogningar. Ett par hugg till och den tunna plankan lossnade. Anlitande alla sina krafter lyckades det slutligen Niilo att alldeles lösrycka plankan, den han med kraftig arm slungade in i ett strandsnår, hvars grenar sköto ett godt stycke ut öfver vattnet.

»Se så», utbrast han och lät höra ett jublande hänskratt då han såg hur det inrusande vattnet småningom drog den lilla farkosten allt djupare ned, »nu går det ju an att försöka segla med den der. Ha, ha, ha!»

De ryske soldaterna, hvilka tydligt sett Niilos förehafvande, skreko och svuro om hvarandra, och en af dem aflossade på måfå ett skott mot den på bryggan stående fiskaren. Niilo raglade åt sidan; kulan hade genomborrat hans breda hattbrätte.

Ett jubelrop hördes från den ryska båten när verkan af kulan syntes, och Niilo kunde tydligt höra den ryske officerens kraftiga stämman utdela en hastig befallning. Han anade hvad det var för en befallning, och skyndade för den skull undan så fort han kunde, samt hann nätt och jemt in i brynet af den mörka skog som låg på några famnars afstånd från det nedbrända pörtet, och genom hvilken en slingrande gångstig, till en stor del upptrampad af honom sjelf, lopp fram till det vackra herresätet Stången, då en full salva skrälde från de båda ryska båtarna.

»Långa näsor fick ni», mumlade han hånfullt, »och längre skall ni få bara jag hinner till ort och ställe. Högst tjugu man; hvad är det för en konst att göra er oskadliga!»

Med dessa ord skyndade den unge fiskaren med snabba steg in på den förut omnämnda gångstigen. Han fick således icke se huru en liten farkost med största försigtighet närmade sig vikens mynning utifrån sjön. Det var Paavo, som kom för att se huruvida hans list lyckats eller ej. Men då han märkte att Niilo kommit helskinnad undan, tordes han icke till en början möta ryssarna, emedan han fruktade att de, i harmen öfver den misslyckade jagten, skulle utkräfva hämnd på honom. Han rodde därför hastigt mot land, gömde båten mellan ett par höga stenar, öfvertäckte den till yttermera visso med qvistar och löf, och skyndade derefter åt det lilla skogstorpet till, i alldeles motsatt riktning mot den Niilo tagit.

»Jag blir ensam nu», tänkte han under det han med snabba steg sprang framåt öfver den delvis sten-

bundna marken. »Nu eller aldrig måste det ske. Bra att jag inte utpekade stället för den ryske kaptenen; den hunden skulle då inte dröjt länge innan han knipit bort den fagra Katri, och henne måste jag ha för min egen räkning. Men se Niilos pörte, det fick han kunskap om, och nu ser der just vackert ut. Ha, ha, ha!»

IV.

Fridfullt och lent susade den ljumma aftonvinden omkring det täckt belägna skogstorpet, förde de lätta, ljusblåa rökhirflarne från torpets skorsten in mellan de högstammiga träden samt lekte sakta med den gamla enkan Wappus gräsprängda lockar.

Den gamla hade tagit plats på en torfbänk på sidan om dörren. Vid hennes sida satt Katri, den gamlas sondotter, och sydde flitigt. Då och då lyfte hon upp de vackra ögonen, såg på farmodern med ett oroligt uttryck och hviskade:

»Att inte Niilo kommer snart.»

»Ja, det förundrar också mig», sade den gamla sedan hon några gånger hört sondottern upprepa samma ord och hvarje gång med stigande oro i stämman. »Han skulle ju varit här redan i morse; men kanske han inte träffat prosten, utan fått lof att vänta på honom. Det kan nog hända att den gamle varit bortrest till någon sjuk, som det är så godt om det här året. Men jag tycker att det är oförsvarligt af de höge herrarne, som ha med den här saken att

skaffa, att inte ge vår gamle själaherde, som ju går på grafvens brädd, lika så väl som jag — hå, hå, ja, ja — en medhjelpare. De hålla väl före att . . .»

»Jag har hört sägas att det är så ondt efter prester, att vår prost inte kan få någon förr än kriget är slut», afbröt Katri. »Det hörde jag i förgår af Niilo, som fått veta det vid Stången. Nu ska' alla karlar bli soldater, förstås.»

»Ja, och deri ligger ingen orätt», inföll gamla Wappu under det en skarp rodnad färgade hennes kindknotor. »Jag minnes väl hur det var i forna dagar, då Storm, farfar din, lefde. Då var det annat lif än nu, och jag vill vara den syndfullaste menniska under solen om inte Storm, rätt så gammal han var, och rätt så han begagnade träben, det han måste lägga sig till med efter striden vid Keltis baracker, lika hastigt ändå samlade allt stridbart folk här i socknen och dansade om med den lede ryssen så att det var en lust och glädje deråt. Ja, se det var en annan tid, det, och när salig kungen sista gången var här . . .»

»Ja, det måste ni tala om en gång till, farmor», afbröt å nyo den fagra Katri, som visste att gumman aldrig blef vid bättre lynne, än då hon kom i tillfälle att berätta om konung Gustaf den tredje och sin man, Tobias Storm, den bästa karl hon visste. Nog var det för minst tjugonde gången som Katri hört denna berättelse, men då den nästan hvarje gång frambars i något olika form, en följd af gamla Wappus aftagande minne, hade den alltid ett visst nyhetens behag med sig. »Jag tycker bara hvad farfar skulle

känna sig stolt öfver att han fått beröm af salig kungen!»

»Ja, och en sådan kung se'n», utbrast den gamla och tog af sig de skalmlösa brillorna samt torkade dem omsorgsfullt. »Jag vet inte hurudan hans son, den här kungen, är, men att han inte *kan* vara bättre än fadern, det kan jag gå i god för med mitt gamla hufvud.»

»Hur var det, farmor, blef inte Gustaf den tredje skjuten i Stockholm; jag vill minnas att gamle kaptenen på Stången berättade något ditåt i julas?»

»Jo, på en sådan der tillställning der folk klär ut sig som apor och bete sig som om de mist förståndet.» Här uppsteg nu åter den förra skarpa rod-naden när gamla Wappu fortfor: »Heder och ära, det ha inte sådant folk, som kunna göra sådana kungar illa, och därför säger jag ända till mitt sista andetag, att jag önskar alla möjliga olyckor öfver sådane bofvars hufvud. Måtte de aldrig få en glad timme eller en endaste helsodag mer i detta lifvet!»

»Berätta nu om kungen och farfar», inföll Katri och klappade farmodern lätt på kinden; »men kanske att farmor inte mår bra i qvällkylan. Jag skall gå in efter . . .»

»Åh nej; se så, sitt du stilla. Jag säger nog till då jag känner att jag bör gå in.»

Sedan gamla Wappu slutat putsningen af brillorna och sakta placerat dem på vederbörlig ort och ställe, det vill säga halfvägs mellan näsroten och näspetsen, började hon:

»Det var, som sagdt, några veckor efter det gubben blifvit utskrifven från fältlasarettet i S:t Mikel. Han hade nyss kommit hem; ja, jag kommer till och med i håg att han satt på samma bänk som vi nu sitta, och höll just på med att pyssla om trästumpen, som han till en början var fasligt arg på, därför att den hindrade honom från att följa kungen, och ovan vid, hvarför han också ramlade omkull många gånger. En gång slog han ett så stort hål i pannan, att det endast var med knapp nöd som jag kunde stilla blodflödet. Men se halftokiga Stina, som för resten inte var mera tokig än folk i allmänhet, hon gaf mig blad af ett par örter — namnen på dem har jag nu glömt, men jag vet hvar jag har dem, om de någon gång skulle behöfvas — och efter åtta dagar var gubben kry igen. Det är förskräckligt hvad somliga menniskor ha ondt i tungan innan de få svärta ned . . .»

»Men när var det som kungen kom?» afbröt Katri, som nogsammt visste att man då och då behöfde leda den gamla in på rätta tråden igen, så vida hon ej alldeles skulle tappa bort den. »Var det sedan farfars sår i pannan var läkt?»

»Ja, visst var det så», inföll den gamla ifrigt. »Gamle Tobias — ja, ser du, han hette alldeles som den man som talas om i bibeln, och som fick en Herrans engel till kamrat på vägen — hade inte det minsta spår kvar efter hålet i pannan då kungen, Gud fröjde hans själ, en afton kom hit. Han lät ro sig öfver sjön, förstår du, och steg i land just der vår gamla båt ligger förtöjd. Gubben min kände genast

igen kungen långt ute på viken, och hvem skulle någonsin kunna glömma hans vänliga ansigte, när man bara sett det en enda gång, och så skrek han, gubben min, förstås: 'Mor', sa' han, sätt i flinkaste rappet fram hela mjölkbunkplutonen, för kungen är bestämdt törstig! Det har ju varit en så'n stekande hetta, att jag nästan varit färdig att räcka ut tungan liksom den gamle hundstuten vid Stången, när han springer efter sin herre i skog och mark. Men torka dem väl rena förut, för ser du, en så'n fin herre som Sveriges och Finlands kung har godt väderkorn.' Ja, just så sa' gubben min, Gud fröjde honom, der han ligger i sin trånga graf.»

Tanken på det kungliga besöket och på den döde krigsman, med hvilken den fagra korporalsdottern Wappu redan som ung knutit hymens band, framtvingade ett par små tårar, hvilka gumman sakta torkade bort.

»Se så, farmor», tröstade Katri, »gråt inte öfver att farfar gått bort. Vi måste ju alla gå den vägen!»

Den gamla suckade djupt, jemkade brillorna till rätta och fortfor:

»Du må tro att jag fick brådt om. Lyckligtvis hade jag för bara en halftimme sedan mjölkat 'Stjernen', som då ännu inte börjat sina, och mjölken var så mustig och rar, att till och med en konung inte skulle försmå den.»

»Det gjorde väl inte heller kungen», inföll Katri leende, ty det der tillägget om mjölkbunkarne hade hon aldrig hört förut.

»Nej vars, det gjorde han inte. Han drack ur hela den största bunken och hans följe de andra två. Ja, det var inte ens så stor sqvätt öfver, att kattstackarn kunde få sin tår, och därför jemrade han sig också hela natten, så att ingen sömn kunde komma i våra ögon. Ja, jag var riktigt arg på kungens herrar därför att de drucko ur de två andra bunkarne, för se, när kungens var slut och jag frågade honom om han ville ha mera, så sa' han nej, förstås, fastän jag nog såg på honom att han intet skulle haft emot att få ett stop till. Men se, det lär inte vara förnämt att äta och dricka så mycket man tål, kan tänka!»

»Ja, det var kungen och mjölken, det», sade Katri skrattande; »nu kommer väl kungen och farfar då?»

»Ah, du förstår nog att de taltes vid först», svarade gamla Wappu. »Så snart kungen fick se gubben min, kände han genast igen honom, och så sa' han. 'Min själ tror jag inte att det är gamle Storm, som sköt så förtvifladt många ryssar vid Sveaborg! Men hvad är det der för en sticka du har,' och så pekade han på träbenet. Då sa' Tobias: 'Gud bevare majestätet,' sa' han, 'men se det var som så, att halfva benet strök med vid Keltis baracker. Men det gör ingenting, när det ändå skedde för kung och fosterland.' Det der skall du tro, Katri, att kungen tyckte om, och jag, som stod och gläntade en smula på kammardörren, jag såg tydligt hur han drog upp en fin silkesnäsduk, ja, silke var det bestämdt, och petade bort någonting från venstra ögat. Och sedan talade han en stund så lågt med sina herrar — det var

tre stycken — att jag inte var kropp till att höra ett endaste ord, och det fastän jag gläntade ännu mera på dörren. Men sedan han talat en stund med den längste, som han kallade för amiral och som såg fasligt dristig ut, tog han upp ur en annan ficka en penning, just densamma som hänger der inne öfver bibeln, och gaf den åt gubben min och sade: 'Den der skall du ha för ditt ben', sa' han. 'Det var dumt att du inte skulle få ha det i behåll, för nu så skulle jag allt behöfva några hundra bussar sådane som du. När du går i kyrkan eller på kalas någon gång, så skall du hänga den der utanpå uniformen på bröstet, förstår du, midt öfver hjertat, till ett bevis på att det är ärligt, godt och finskt.' Ja, vet du, Katri, jag blef så rörd när jag hörde de der orden, att jag måste torka mig i båda ögonen med afviga näfven. Se'n så tog kungen afsked, och det var både första och sista gången jag såg hans vänliga anlete. Men det vet jag, att aldrig mera få vi en sådan kung, och när jag fick höra hur illa de store herrarne gått åt honom på den der stolliga tillställningen, så gret jag mina modiga tårar i öfver en vecka. Tobias han bara satt hela dagarne och såg på medaljen, och dess emellan så hörde jag honom mumla för sig sjelf: 'Den som snart finge träffa honom!' Ja, gubben min behöfde inte vänta längre än i fem år; då fick han råka kungen i himmelen, och der prata de väl ibland om verdens otack och om alla de gånger som de i hop gifvit den lede ryssen stryk. Hå, hå, ja, ja!»

Den gamla slutade här sin berättelse, tog å nyo brillorna från näsan och sade:

»Nu är det tid för mig att gå in; jag känner att det börjar bli kyligt.»

Katri skulle just resa sig upp för att hjälpa den gamla farmodern, då hon i stället sjönk tillbaka på torfbänken, under det hon ångestfullt uttalade detta namn:

»Paavo!»

V.

Då Paavo såg hvilket obehagligt intryck hans uppträdande gjorde på de båda fruntimren, stannade han tvärt, och den tanken genomför snabbt som blixten hans hufvud:

»Jag skall aldrig vinna henne. Men», fortfor han, och hans mörka anlete antog ett hotande uttryck, »det skadar inte att försöka. Anamma det att jag skulle bli hindrad der borta i skogen af den gemena, gamla trollkärningen! Och så spådde hon mig att jag inte skulle lefva många timmar till! Hu! jag vill inte dö; jag vill lefva tillsammans med Katri, men Niilos hjerteblood vill jag se och förr ger jag mig inte. Katri måste bli min!»

I detsamma hördes gamla Wappus stämma:

»Hvad har du här att beställa, olycksfogel! Packa dig genast bort, annars . . .»

Och den modiga gumman hötte betecknande åt förrädaren.

Det var just icke någon vacker och inbjudande helsning som Paavo fick, men han var nästan van dervid, ty detta var icke första gången. Han sade

för den skull, i det han gick den gamla på ett par alnar nära:

»Håll ni munnen på er, gamla troll, annars vet jag ett medel att i en hast tysta den för alltid!»

Och med dessa ord drog han fram en lång karbin.

»Våga dig inte att bära hand på en gammal, skröplig qvinna», sade i detsamma den unga flickan och trädde käckt, fastän med likbleka kinder och oroligt klappande barm, emellan Paavo och den gamla farmodern. »Kröker du ett enda hår på farmors eller mitt hufvud, så får du med Niilo att göra, och han...»

»Niilo ja», afbröt Paavo i det han ilsket stam-pade i marken, »det är just honom jag söker, för att ge honom sin beskärda del. Här», fortfor han och slog på ena ytterfickan, »här finnes ett halft dussin kulor, enkom stöpta för honom.»

»Skulle Niilo vara rädd för dig!» utbrast den gamla häftigt. »Nej, vore han här nu, slokade du allt svansen liksom en piskad hund och smöge dig bort. Och det vore inte första gången du gjorde det.»

Den blick som åtföljde dessa ord var så full af förakt som den någonsin kunde vara.

Liksom alla fega själar var Paavo ofantligt modig när han var ensam med en svagare. Ja, om skryt och ett högmodigt uppträdande skulle gälla för mandom och tapperhet, så var den rödhårige en hjälte af bästa skrot och korn. Han försökte också, såsom vi sett, att morska sig inför de värnlösa qvinnorna, men när Wappu så oförmodadt nämnde den unge fiskaren, och Paavo med egna ögon sett honom i trakten, samt tänkte på att han kanske snart skulle uppträda

på platsen, kunde han icke betvinga den fruktan som han hyste för Niilo allt sedan han första gången fått smaka på dennes knytnäfvar. Denna fruktan var i första ögonblicket så liffig, att Paavo redan tyckte sig höra Niilos skyndsamma steg på skogsstigen, hvadan han ofrivilligt vände sig tillbaka och lyssnade uppmärksamt. Gamla Wappu drog fördel häraf, och då Paavo åter vände sig om, stod den åldriga soldaten redan i dörren, den hon kraftigt slog igen midt framför den rödhåriges näsa.

Men det lilla fönstret bredvid dörren stod öppet och dit sprang Paavo. Han hade fått en idé och den framförde han sålunda:

»Niilo», sade han och skrattade hånfullt, »på honom vänta ni allt förgäfvets. Han ligger nu som bäst och plumsar på sjöbotten.»

»Nu ljuger du värre än en ryss», inföll Katri under det hon trädde fram till fönstret. »Niilo lever och är snart här.»

»Du kan ju vänta utanför så länge, till dess han kommer, så får du tala med honom», hördes i det samma gamla Wappus hånfulla svar inifrån stugan.

»Ja, sitt ner på bänken så länge», ljöd den fagra Katri och neg gäckande innanför det låga fönstret. »Jag hoppas att tiden inte skall bli så särdeles lång!»

Paavo blef både hvit och röd af förargelse. Han kufvade dock sin rörelse och sade:

»Jag såg med egna ögon när han kom från Saari och af ryssen jagades ända till sitt nedbrända hem . . .»

»Du är också en mordbrännare», hördes å nyo den gamlas röst.

Paavo bekymrade sig dock icke om detta tillmäle, utan fortfor: »Just som han skulle hoppa i land, träffades han af en rysk kula och föll baklänges. Som god simmare skulle han nog ha räddat sig i de flesta fall, men nu förlorade han sansen och gick till botten.»

»Helige Gud, om detta skulle vara sant», mumlade Katri djupt bekymrad, och då hon sammanställde den omständigheten, att Niilo dröjde så länge borta, med Paavos berättelse, tyckte hon att den nog kunde hafva grund för sig. Det blef henne så trängt om hjertat och hon tyckte nästan att andedrägten ville tagas ifrån henne. Paavo såg tydligt den sinnesstämning i hvilken hans osanning hade försatt den unga soldatdottern, och ett leende af skadeglädje lyste i hans ansigte.

Detta leende upptäckte Katris snabba blickar. Med ens genomfor henne den tanken: det är lögn alltsammans! Och i dessa ögonblick kände hon äfven att hon hade rätt.

»Det är ej sanning hvad du nu säger, Paavo», sade hon allvarligt och trädde fram till fönstret samt betraktade stadigt den rödhårige. »Jag ser på dig att du farit med osanning.»

»Han har i all sin dag inte farit med annat, ljud å nyo gamla Wappus sträfva stämma inifrån stugan.

Paavos lugn var nu slut.

»Tiger du inte, du gamla, hoptorkade hexa, så skall jag mala sönder dig till mjöl», skrek han. »Öppna dörren; jag vill in och tala ensamt med dig, Katri.»

»Det kan du göra här», sade den unga flickan och stälde sig vid fönstret. »Men hvad tjenar det till att du vidare förspiller dina ord; du har ju hört mitt svar en gång för alla!»

»Öppnar du inte med godo, så bryter jag sönder dörren!»

»Det är du för mager till», inföll den gamla.

»Det skall jag visa dig», röt Paavo och gaf dörren en duktig knuff med den oväntade följd att han sjelf kastades hufvudstupa ett godt stycke derifrån. Katri hade nemligen haft den omtänksamheten att lägga en tjock bom innanför dörren.

»Vid alla helvetets magter», skrek den ilskne rödhåringen och sprang upp samt ilade fram till fönstret, hvilket Katri passat på att väl stänga till, öppnar du inte, så skjuter jag!»

Intet svar inifrån.

Som en galning sprang Paavo rundt det lilla skogstorpet, och var så ifrig i sina bemödanden att komma in, att han icke märkte den ringaste skymt af den lilla trupp som långs gångstigen till Stången försigtigt smög fram mot torpet. Då han för tredje gången stannade vid det låga fönstret, höjde han upp karbinen mot rutan, spände den och utfor sålunda:

»Du får två minuter på dig. Öppnar du inte innan dess, så skjuter jag först och sätter sedan eld på hela rucklet. Det är mitt sista ord och . . .»

»Tror nog att du inte har långt igen att lefva», hördes i detsamma en stark, manlig stämma bakom den rödhårige, och när denne förskräckt vände sig om, stod han midt emot Niilo. I detta ögonblick grep honom kärleken till lifvet ännu mera än tillföre och han såg sig om efter en utväg till flykt. Men alla utvägar voro stängda, ty hvart hans blickar än föllo, träffade de beväpnade män. Plötsligt greps nu Paavo af ett sorts raseri, ett visst mod, som oftast plägar påkomma fega personer i de stunder då förtviflan bemäktigat sig dem. Det var som om en yrsel i en hast fattat den rödhårige; med ett onaturligt skri kastade han sig rakt mot den unge fiskaren och afsköt karbinen. Kulan förfelade dock sitt mål och fastnade i ett af skogens vidaste träd. Ett enda slag af Nilos kraftiga näfve, och den rödhårige förrädaren låg medvetslös utsträckt på marken.

»Bind honom säkert», kommenderade Niilo. »Den här gången skall fosterlandsförrädaren undfå den lön han förtjenat.»

»Ja, jag skall gerna hjälpa till att hissa upp honom», sade en af bönderne och sparkade omildt till Paavos sanslösa kropp.

Bullret på gården i förening med det aflossade karbinskottet hade väckt gamla Wappus och hennes sondotters uppmärksamhet.

»Herre Jesses, nu sköt den ursinniga människan!» skrek den gamla. »Hvar tog kulan? Den förstörde väl inte medaljen som gubben min ...»

»Nej, nej, farmor», afbröt Katri i det hon skyndade sig att ryeka bommen från dörren. »Det är

Niilo, som kommit hit med en styrka beväpnade. Herr Erik är också med och hans far, gamle majoren på Stången. Nu binda de Paavo, nu . . .»

Katri talade ej till punkt. Med bevingade steg ilade hon ut och bort till den unge fiskaren, i hvilkens hand hon rodnande lade sin i det hon helsade:

»God afton, Niilo. Du har dröjt länge.»

Niilo omtalade i korthet orsaken till dröjsmålet.

»Nå, hvad sade prosten?» hviskade Katri djupt rodnande.

»Han kommer snart!»

»En båt vid myningen af viken!» ropade i det samma en ung bonddräng.

»Det är värdig prosten», inföll en annan.

»Och den raska sondottern har han med sig», inföll en tredje. »Det är hon som hjälper Autti att ro.»

Niilo och den gamle majoren hade närmast sig stranden för att mottaga den gamle själasörjaren. Men innan de hunno ända ned, stannade de tvehågsne och stirrade oafvändt utåt sjön. De betraktade hvarandra tigande, men i deras blickar kunde man tydligt läsa den frågan: »Se vi rätt? Är faran så nära?»

Ett godt stycke utanför viken syntes en liten flottilj, bestående af fyra båtar. Den närmade sig försigtigt den lilla viken, och af de rörelser som den gjorde framgick tydligt att den icke kom i vänlig afsigt.

»Broder», sade den gamle presten och tryckte hjertligt majorens hand, »våra fiender äro der ute. Jag har sett den ryska flaggan.»

»Och här ser du vårt försvar», inföll majoren tryggt i det han pekade på de kring skogstorpet församlade bönderne och drängarne. »Jag tror att det duger nog en lång stund.»

Genom leder af vänligt och nästan förtroligt hel-sande sockenboer gick gamle Abraham Leetanus sakt upp till torpet, i hvars dörr gamla Wappu mottog honom med sin djupaste nigning, en nigning som utan tvifvel skulle fallit hennes beundrade hjelte, Gustaf den tredje, på läppen, om han sett den.

VI.

Solen höll just på att gå ned; dess sista försvinnande strålar lyste så vemodigt på det lilla skogstorpet, kring hvilket sockenboerne höllo troget vakt, allt under det de spejade uppmärksamt åt alla håll, företrädesvis åt sjön, der de misstänkta båtarne alltjemt kryssade af och an. Troligtvis hade också ryssarne der ute sett någon skynt af skogstorpets bevakning, i följd hvaraf de icke genast vågade sig fram. Bönderne och drängarne voro som bäst i farten med att utbyta sina egna förnumstiga tankar om den misstänkta flottiljen, då en plötslig oreda uppstod der ute. Den ena båten efter den andra sökte skydd bakom holmarne, men efter en stund kommo de åter tillhopa och rodde af alla krafter inåt viken, förföljde af en betydligt större flottilj. Flyktingarne förde den ryska, förföljarne den svensk-finska flaggan.

Den gamle själasörjaren hade just uttalat välsignelsen öfver det unga paret. Gamla Wappugrät glädjetårar, och menade på, att om Tobias nu lefde, skulle han burit kungens penning på sig; Erik och Selmi utbytte hjertliga ögonkast, och den gamle majoren, som nyss kommit in, sedan han sett efter att alle man voro på sin post, trummade en stormmarsch på den låga försterrutan. Just då Abraham Leetanus skulle börja sin enskilda förmaning till de nygifta, smälde ett skott från skogen och en af de drängar som hade sin plats vid södra knuten af torpet tumlade död till marken.

»Guds död», skrek den gamle majoren, »ä' de kanaljerne på den sidan också!»

Med dessa ord störtade han ut och kom just lagom för att se den ryske kaptenen, som efter den misslyckade affären med Niilo på måfå gjort ett ströftåg för att ej komma tomhändt till de sina, bryta fram genom skogen. Med van blick förlade majoren sitt folk i de täta snåren bakom skogstorpet, och gaf den befallningen att hvar och en skulle skjuta så fort han kunde, men icke alla på en gång, utan en i sänder. Denna jemna eld, som troget uppehölls, förbryllade ryssarne, så att de tvärstannade.

Sedan Niilo omfamnat sin unga maka, ilade han också ut för att deltaga i försvaret. Vid den första blick han kastade omkring sig, utropade han:

»Hvar är Paavo?»

Ingen svarade, men alla sågo åt det håll der de lemnat förrädaren. Han var borta.

I hastigheten hade nemligen bönderne icke dra-

git till banden hårdare än att förrädaren när striden började kunde krypa in i ett snår, der han, med anlitande af alla sina krafter, slutligen lyckades att gnida af ett af banden mot en spetsig sten. Det var hög tid, ty just i detsamma var det som Niilo kom ut och frågade efter honom. Med dödsångesten i hjertat kröp Paavo genom det höga gräset in i skogen å det håll der han hörde ryssarnes anrop, men olyckan ville att hans nyfikenhet skulle bringa honom i förderfvet just som han var nära friheten. Vid det han reste sig upp för att se sig omkring, fick en af majorens drängar, som stod bredvid Niilo, sigte på honom.

»Se der går rödhåringen», sade han och stötte till Niilo i sidan.

»Hvar? Jo, nu ser jag honom!»

I en blink låg den långa bössan vid ögat, skottet smälde och Paavo störtade med genomskjutet hufvud till marken. Han lefde icke många sekunder der-efter. Förrädaren hade fått sin lön.

När den ryske kaptenen slutligen upptäckte att hans motståndare icke voro annat än oöfvade soldater, gick han modigt till anfall, och det med den verkan att finnarne snart nog måste draga sig in i torpet, från hvars fönster och dörr en jemn eld underhölls. Den gamle majoren utsatte sig sjelf för den största fara, men just derigenom eggade han sitt folk till större tapperhet.

Den ryske kaptenen utförde dock så planmessigt och käckt sitt anfall, att han inom kort stod i sjelfva dörröppningen.

»Gifven er, annars tuttar jag eld på stugan», sade han.

Den gamle majoren trädde honom till mötes, men Erik och Niilo kastade sig emellan dem och upptogo striden.

Gamla Wappu låg till hälften afsvimmad i ett hörn och bredvid henne Katri, som oupphörligt badade den gamlas tinningar med vatten. Selmi hade slagit armarne om den gamle farfadern, liksom för att skydda honom för de kulor som tidt och ofta flögo genom rummet.

En dylik kula hittade vägen till den gamla soldatenkans hjerta, och när Katri i högsta förtviflan kastade sig öfver den döende, hörde hon henne hviska:

»Jag kommer, Tobias, till dig och kungen.»

Höljde af blod och sår gjorde den gamle majoren, Niilo och Erik allt hvad i deras förmåga stod att hindra ryssarnes vidare inträngande, men allt förgäfves, och snart grinade moskoviternes hånfulla drag mot de båda öfverlevande qvinnorna. Niilo stälde sig framför sin unga maka, och Erik framför Selmi, och båda svuro att försvara dem till sista bloddroppen. Döden grinade emot de käcke männen, dock blinkade ingen af dem; dertill hade de allt för många gånger sett den faslige busen i ansigtet.

Då, i det sista ögonblicket, just när den gamle majoren magtlös dignade ned på golfvet och Abraham Leetanus var i färd med att bringa en döende religionens tröst, hördes ett segerrop från viken. Den ryske kaptenen studsade, ty han visste icke om sjöstriden. Ondskefullt satte han eld på en torrvedssticka

och kastade den under ett hänskratt upp på torpets halmtak, som snart stod i ljusan låga.

Men från sjön ilade Selmis fader i spetsen för ett kompani finnar upp mot stugan, sedan han förut dels tagit till fånga, dels skjutit i sank de ryska båtarne. Fienden blef omringad och vid skenet af det brinnande torpet nedhuggen till sista man.

Några dagar derefter gick Niilo ut i kriget, och när han vid dess slut kom hem som korporal, med tapperhetsmedaljen på sitt breda bröst, fick både han och Katri dansa i Stångens stora sal på Eriks och Selmis bröllop.

Oaktadt korporalen och hans hustru lefde många år, glömde de dock aldrig att för sina efterkommande förtälja om sitt eget bröllop i det gamla, nu uppbyggda skogstorpet. Och då brukade alltid Niilo sluta så:

»Ja, under krig händer det besynnerliga saker.»

XIV.

En ödesdiger natt.

Efter det nederlag som Otto von Fieandt i spetsen för ett tusen finnar led vid Karstula mot ryske generalen Wlastoff, som förde något öfver tre tusen man i elden, måste de långt framskjutna finska flyglarne draga sig tillbaka till Kuortane. Detta var ett hårdt slag för de tappre, som så ofta ådagalagt att det fans mod i deras bröst och kraft i deras armar. Allra helst hade de velat gå den hatade fienden rakt på lifvet, utan att räkna dess öfverlägsna antal, men så hade icke den styrande viljau, representerad af den för krig olämplige och i öfrigt vankelmodige Klingspor, beslutat. Han förde kriget på sitt eget sätt, med den följd att Finland gick förloradt. Icke nog med att den under hans befäl stående reguliera hären fördes på ett beklagansvärdt sätt, äfven de gryende folkrörelser som här och der uppstodo, exempelvis Roth och Spof samt några käcke partigångare i Savolaks, lemnades utan understöd och måste i följd deraf förr eller senare blifva tillintetgjorde. Klingspor, som var allt för kortsynt att inse hvilket oförlåtligt fel han härigenom begick, fick också förr än han anade det uppbära följderna deraf.

Utän att på något sätt oroas af partigängarne, som kort förut vid Alavo bragt sjelfve Rajewsky i ett så svårt trångmål, att denne annars skicklige krigare helt och hållet förlorade modet och beslöt sig för ett brådstörtadt återtåg mot Tammerfors, började hans snillrike efterträdare, Kamenski, att småningom tränga den finska hären närmare på lifvet.

Efter åtskilliga mer och mindre utförbara planer, af hvilka de två följande voro ifrigt på tal, nemligen antingen att framtränga till Tammerfors, der bemäktiga sig ryssarnes upplagda förråd och derigenom tvinga Kamenski att verkställa sitt återtåg genom de otillgängliga trakterna i Savolaks, der hans här gått sin undergång till mötes, eller att från passet vid Wirdois »i sträckmarsch ila efter fienden på Jyväskylä-vägen», såsom Björnstjerna säger i sina »Anteckningar», ett vågsamt företag, men det bästa af alla, blef ändock slutet det, att den Klingsporska hären stannade qvar omkring Kuortane och genom sin verksamhet gaf den oförtrutne Kamenski tid att vidtaga alla åtgärder till dess fördrifvande.

Många och högst besynnerliga händelser inträffa naturligtvis i krigstid, men någonting egendomligare än hvad som hände efter kampen om den ofvan nämnda ställningen har troligtvis ingen annan krigshistoria än den svensk-finska under 1808 och 1809 års fälttåg att framvisa. Den är också ett klart bevis för lämpligheten af grundliga fälttjänstövningar och rekognosceringar, någonting som olyckligtvis nästan helt och hållet underläts af den under Kling-

spors befäl stående hären, som derigenom icke så sällan förlorade redan vunna framgångar.

Den finska härens ställning var ganska förmånlig. Högra flygeln stödde sig på Kuortane kyrkby, belägen vid ett träsk med samma namn, och hade framför sig en likaledes träskartad å, utfallande i den lilla sjön Nissous. Öfver sjelfva åmynningen ledde en kafvelbro, 330 famnar lång. Bakom en ganska djup bäck, som också utföll i Nissoussjön, stod venstra flygeln på en hög backe, förstärkt medelst artilleri och starka förhuggningar. Centern hade också en förmånlig plats och skyddades af den ofvannämnda sjön.

I denna ställning, en af de säkraste som den finska hären innehade under kriget, inväntade Adlercreutz Kamenskis anfall. Den finska styrkan räknade 3,500 man, den ryska »fulla 9,000», säger den förut nämnde Björnstjerna.

Så ingick den första September 1808. Den lätta dimma som från tidiga morgonen dolt föremålen, upplöste sig på förmiddagen i ett stridt regn, som blötte upp marken och försvårade rörelserna. Det oaktadt rådde likväl glädje och munterhet bland finnarne, ty vissheten om att inom kort få mäta sig med den hatade fienden samt ett osvikligt hopp om seger gjorde att de utståndna mödorna icke vidare kändes så tunga.

Snart började också de ryska kanonerna att spela, och sedan Kamenski skickat omkring tusen man för att på en omväg anfälla den vid Salmi, norr om Ruona stående finska reserven, ilade han till anfall i spetsen för sina djupa kolonner.

De täta molnen från kanoner och handgevär skymde den vänliga solen; stridsrop, vapendån samt de sårades och döendes jemmer bildade tillsammans en konsert som var öfver all beskrifning mächtig. Men icke heller nu svek den finska tapperheten och kärleken till fäderneslandet. Öfverallt, hvar Kamenskis trupper stormade fram, möttes de af fr ktans värda kanon- och handgevärssalvor, och då de någöngång lyckades tränga finnarne in på lifvet, kastades de inom få ögonblick tillbaka af deras långa bajonetter.

De ryska massorna vacklade och drefvos tillbaka. Men länge dröjde det icke förr än anfallen å nyo begynte. Utgången blef densamma. Förgäfves kastade sig de ryske officerarne, med ett dödsförakt och ett mod som äro värda allt erkännande, i spetsen för sina kämpande trupper; deras tapperhet kunde ej hindra motgången. Åter måste Kamenski med ofantlig förlust draga sig tillbaka, allra helst som den afdelning som skulle göra den ofvan nämnda kringgående rörelsen mot Salmi, icke kunde uppträda verksamt. Obekant med trakten, hade den gått vilse i skogarne och kunde icke i tid understödja anfallet.

När Adlercreutz märkte att striden lutade till finnarnes förmån, beslöt han sig för att i sin ordning gå anfallsvis till väga. Sjelf i spetsen ilade han mot ryssarne, och nu uppstod den skarpaste fäktingen under hela dagen. Vänner och fiender blandades om hvarandra i den oredigaste förvirring. Den vilda kampen fortfor ännu då Septemberqvällen sänkte sin skymning öfver nejden; den upphörde af sig sjelf

först då mörkret inbröt. Stridsfärdige och lystne efter fortsättningen, behöllo dock de båda härarne sina ställningar midt emot hvarandra. Kampen hade då varat i fullt åtta timmar.

Strax söder om Kuortanes åldriga och vackra tempel ligger den enligt finsk sed tätt sammanbyggda kyrkbyn, just på den plats der tvenne åar förena sig.

Den lilla byn, omkring hvilken högra flygelns hjeltemodiga kamp mot öfvermagten hade stått, var ganska illa tilltygad af de ryska kulorna. Det fans ej ett enda hus som icke bar märken efter dem. Taken der och hvar genombrutna, väggarna söndertrasade, fönster och dörrar inslagna; bygatan upp-rifven af haubitzkulor och hästar, se der byns utse-ende. Vimlet af soldater af alla vapen, och deribland de stackars byinvånarne, som i mörkret sökte efter sina anhöriga, dem de understundom påträffade, dels oskadda dels mer eller mindre berörda af de fiendtliga kulorna, satte ett omvexlande om ock dystert lif i denna nattliga tafra.

Icke långt ifrån den ofvan nämnda kafvelbrons vestra landfäste stod en liten koja och stödde ena gafveln mot en framskjutande bergås, liksom för att ej falla omkull. Denna låga boning, som blott för några timmar sedan hyst lyckliga och med det lilla förnöjda menniskor inom sig, var nu i det närmaste sönderskjuten, ty omkring henne hade högra flygelns skarpaste strid utkämpats. Icke långt derifrån vid broändan postade en stark afdelning savolaksare.

Till denna stuga hade Adlercreutz sammankallat sitt krigsråd. Hvilka hjeltar bestod det icke utaf! Krutstänkte och med söndertrasade uniformer rörde de sig i och omkring kojan. Men innanför deras genomskjutna plagg klappade deras hjertan ännu i motgången lika varmt och uppoftande för det blödande fäderneslandet, för hvars räddning de icke ansågo *något* offer för stort. En känsla af djupt vemod, men på samma gång af den bittraste harm, måste ovilkorligen gripa hvar och en som uppmärksamt följer gången af detta krig, der den ädla finska nationen med sitt blod satte inseglet på de trohetslöften hon gifvit det svenska folket för mer än sju århundraden sedan. Ordet förräderi, som flere aktade historieskrifvare oförbehållsamt uttala, ligger här nära till hands, och det finnes ingen som hittills vågat, ej heller någonsin skall våga att från Gustaf IV Adolf och Klingspor aftvätta de fläckar som vidlåda dem med hänsyn till detta krig.

Adlercreutz var, oaktadt han vunnit den fördelen att ha hejdat fienden, ändock orolig. Med stora steg vandrade han mellan bron och den lilla stugan, och gaf sig ofta i samspråk med de käcke savolaksarne, för att i någon mån söka skingra de dystra tankar som bemäktigat sig honom. Han kunde i hvilket ögonblick som helst vänta den vanliga befallningen från Klingspor, att gå tillbaka och å nyo begynna det hopplösa återtåg som kommit så många finnars hjertan att brinna af sorg och förtrytelse.

Efter hand samlade sig krigsrådet. Allas mening var att man vid första skymt af dagen å nyo

borde gå löst på fienden och drifva honom söder ut, eller ock stanna på platsen. Det fans ingen tvekan hos desse män. Alla enskilda fördelar, hvilka meniskan i vanliga fall svårligen kan göra sig af med, hade i dessa ögonblick skjutits i bakgrunden för det höga målet, fosterjordens befrielse. »Framåt» var ett ord som väckte deras glädje; »tillbaka» deras harm.

Men just då hoppet om framgång var som starkast och stridslusten som hetast, inträffade något som helt och hållet förändrade taflan. Den unge fänrik som Adlercreutz skickat för att observera de ryska kårer hvilka hade till uppgift att kringgå finnarnes ställning, kom i sporrstreck tillbaka och berättade att vägen till Lintulax var hotad af den ena afdelningen, den till Lappo (återtågsvägen) af den andra.

Denna underrättelse nedslog som en bomb bland de församlade. Alla tankar på ett segerrikt framträngande försvunno; det hopplösa återtåget med dess mödor och nesa skulle åter börja.

Adlercreutz var bister och mången mustig ed banade sig väg öfver hans läppar. Det syntes tydligt att det var med sorg som han åter befalde bataljonerna att vika.

»När skall det här sluta?» frågade en af sår ärrig veteran i det han harmfullt klämde geväret.

Adlercreutz blef svaret skyldig. Hvad skulle han också svara? Hade han ensam eller Döbeln varit den bestämmande viljan, är det temligen säkert att ingen ryss satt foten på andra sidan Bottniska viken. Om den sistnämndes fosterlandskärlek och fältherreförmåga hade de tappra nyländingarne, hvilkas sekund-

chef Döbeln vid krigets utbrott var, ett särdeles högt begrepp. Ännu så sent som år 1860 yttrade nemligen en gammal nyländsk soldat vid namn Johan Svan om »mannen med jernbandet» dessa betecknande ord: »Add Dybbeln vari gindral, tamme dj—n om ryssen 'add ta't lande!»

Sedan en half bataljon blifvit kvarlemnad för att underhålla bivakeldarne och derigenom vilseleda fienden, tågade den finska hären under nattens mörker upp mot Salmi.

Äfven Kamenski kände samma oro som hans tappre motståndare Adlercreutz. Den tillit som för det mesta besjälade denne modige ryss, en bland det stora czarrikets skickligaste generaler, bildad i striderna med turkar och andra Rysslands fiender långt förr än han öfvertog befälet efter Rajewsky, hade denna afton öfvergifvit honom. Utan rast ilade han mellan sina starkt förminskade led och räknade under dyster uppsyn de verkligt stora förluster han lidit.

Förgäfves sökte Kulneff uppmuntra honom; förgäfves framstälde denne käcke krigare sin och sina kosackers lifligaste åstundan att få förnya drabningen; lika förgäfves satte han sitt hufvud i pant för en lycklig utgång; Kamenskis bestämda svar lydde hvarje gång så:

»Det är omöjligt att få bugt med dessa envise finnar, som med sina långa bajonetter göra stora luckor i våra led, och», fortfor han, då kosackchefen framstälde sitt sista påstående, »det skulle vara en oersättlig förlust om jag nödgades taga edert hufvud.»

»Nå väl», utbrast då Kulneff, utan att låtsas märka det smickrande erkännande som öfverbefälhafvaren gifvit honom, »finnarne skola ändock få känna att mina kosacker äro vakne!»

Med dessa ord skyndade han bort, och snart syntes smärre kosackafdelningar svärma ut kring den finska hären. Som en stormvind flög Kulneff mellan dem, och hvar ett byte fans att taga, der kunde man vara säker om att han träffades.

Midnattens timme hade slagit. Dyster och fåordig afhörde Kamenski på sin kolsvarta häst rapporterna om de förluster han lidit. Derigenom såg han sig icke i stånd att invänta en ny strid. Bataljon efter bataljon marscherade honom förbi, och inom kort var äfven den ryska hären stadd på fullt återtåg mot söder. Den nattliga taflan framstälde alltså tvenne härar som efter en blodig kamp samtidigt gjorde sina återtåg åt alldeles motsatta håll, utan att det ringaste veta af hvarandra. Men taflans utseende skulle snart förändras.

Tunga och hotande jagade de regndigra molnen hvarandra öfver det svarta firmamentet och urladdade sig med korta uppehåll i strida skurar, hvilka der och hvar bortsköljde det finska och ryska blod som pölvis stannat i markens fördjupningar. Då och då hördes på afstånd ett doft mullrande, än svagt, än tilltagande i styrka. Det var himmelens åska, som vidtagit då kanonernas upphört. Den svarta natten dolde visserligen de grymma scener som ett

slagfält företer, men jemmerropen, dödsrosslingarna och de djupa suckarne talade i stället sitt förfärliga, hjertat uppskakande språk. Der lågo en ryss och en finne, ännu i döden krampaktigt omfamnande hvarandra, såsom de gjort under stridens hetta; på ett annat ställe satt en döende savolaksare. Mellan sina fingrar höll han ett hopkramadt bref. Var det månne den älskades trohetslöften som det innehöll, eller kanske en längtande gammal moder deri talade om återseendets glädje? Till hälften dold af en död häst låg en gosse. Hans kinder voro snöhvita och hans späda lemmar rörde sig ej när det kylande regnet föll på hans ansigte. Vid det sista anfallet var det han som blåst den liffigaste signalen, och Adlercreutz hade så uppmuntrande nickat åt honom. Nu var han lika stel och kall som det trogna djur som burit honom. Blott femton somrars blommor hade strålat mot honom på Saimens strand; nu hade han funnit en skönare sommar i de okända landen.

Men hvad är det för ett ljud som i början svagt, men inom några minuter starkare genomskär den tunga rymden? Är det marodörer, dessa en krigshärs plågoris, som nalkas för att göra sin gräsliga efterskörd?

Under häftig ridt söder ifrån närmade sig en ryttare. Då han kom fram till den plats der de döde lågo mera tätt, ett bevis på att striden här varit skarpare, steg han af hästen, band den vid en af haubitzkulor söndersplittrad trädstam och började trefva sig fram mellan likhögarne. Det var en ung man, ännu i sina bästa år, och han bar den finska

gråa uniformen. Plötsligt stannade han och lyssnade. Ljudet af en bekant röst hade trängt fram till hans öron.

»Månne jag hörde rätt», mumlade han för sig sjelf under det han for med handen öfver den brännande pannan. »O, om det vore han! Låt mig se! Ja, det är nog troligt, ty han var med de savolak-sare som upptogo den svåraste striden.»

Åter förnam han samma ljud som tillföre. Det var svagt och lät så rosslande, men den fullkomligt stilla natten tillät det ändå att höras. Allt efter som den unge ryttaren gick framåt, hördes det starkare, ett bevis på att han närmade sig platsen hvarifrån det kom.

Hastigt stannade han, och hans vid mörkret redan vana ögon kunde otydligt urskilja en mörk kropp, som gjorde försök att resa sig upp. Under detta uttalade den sårade, ty det var en sådan, denna brutna mening:

»Komma . . . ni . . . ma . . . rodörer . . . min pistol . . . hvar . . .»

»Henrik», utbrast den kommande och fattade den sårade om livvet samt nedlade honom varsamt, »det är bara jag.»

»Du, du . . . ah . . .» och en blixst af glädje, som den unge ryttaren icke kunde se, lyste fram ur den sårades ögon.

»Är du svårt sårad?»

»Ja, nog tog den kulan bra, alltid! Jag känner hur döden nalkas. Derför», fortfor Henrik och fam-

lade efter den andres hand, »vill jag erhålla din förlåtelse. Neka mig ej den!»

Den osårade krigaren hade fallit på knä bredvid kamraten och torkade med näsduken bort den redan frambrutande dödssvetten ur hans panna. Men förgäfvets ansträngde han sig för att kunna se in i vännens anlete; mörkret var för starkt.

»Tag ringen på min venstra hand och gif den åt henne», stönade den döende, »men skynda dig innan dödens stelhet infinner sig! Hon älskade mig mera än dig, och därför . . . förlåtelse för . . .»

Roslingarna blefvo nu starkare; en konvulsivisk sträckning på kroppen, och allt var slut. Men innan det sista andetaget upphörde, förnam den unge ryttaren en svag hviskning från den döende kamraten. Det var en bön:

»Gud beskydde Finland!»

Den unge krigaren, som i stridernas hetta icke ryggat för eldsprutande kanoner eller tusentals blanka bajonetter, bäfvade i dessa ögonblick tillbaka, då han i den tysta natten låg invid kamratens lik, och en tanke liknande en förbannelse öfver kriget och dess upphofsmän genomfor honom. Sedan han omsorgsfullt insvept vännens lik i den vida ryttarkappan, tog han, stark som han var, detsamma på sina armar, så att det icke skulle falla i ryssarnes händer och misshandlas.

Hästen stod ännu kvar der han blifvit bunden. Den långa tygeln gjorde att han kunde röra sig ett litet stycke från trädstammen, och då ryttaren med

sin börda kom fram, stod han och nosade på en död kamrat.

Vid ljudet af sin herres röst, som lågmäldt kallade honom, upplyfte han hufvudet och lät höra en svag gnäggning, alldeles som om han sjelf insett att ett för starkt ljud skulle kunnat frammana osynliga fiender.

Den unge ryttaren satt inom få ögonblick i sadeln och var just sysselsatt med att placera sin döde kamrat på bästa sätt, då ett starkt buller från ena sidan tog hans uppmärksamhet i anspråk. Han kunde ingenting se, men så voro hans örhinnor i stället spända. Bullret tilltog, och snart kunde han höra dämpade kommandoord på ryska. Utan att besinna sig ett enda ögonblick, gaf han hästen sporrarne, och det ädla djuret satte af med sin dubbla börda i sporrstreck mot bryggan. Men endast några alnar från den hejdades han af en mörk linie. Att undkomma var nu omöjligt, det såg han, och därför flög sabeln med ett klingande ljud ur skidan, ty utan strid skulle fienden ej taga honom.

Den unge ryttaren utdelade visserligen ett par kraftiga hugg åt de förste som nalkades, men öfvermagten var för stor, och snart befann han sig afväpnad. Just då rusade en kosack mot honom och ämnade spetsa honom på den långa lansen. Men denna fördes liksom af en osynlig hand åt sidan, och en dämpad stämman yttrade:

»Intet våld mot en vapenlös; jag befäller det!»

Finnen igenkände lätt den dämpade rösten, ty han hade i en half timmes tid kort förut hört den

vid Pyhäjoki under ett samtal om de fångne kämparne Löwenhjelm och Clairfeldt.

»Öfverste Kulneff!» ropade han därför, »jag förlitar mig på edert ord! Men tillåt mig att först jorda min kamrat; sedan skall jag följa er!»

»Eder vän skall blifva begrafven som det anstår en tapper officer», svarade kosackchefen; »eder kan jag deremot icke *nu* släppa ifrån mig!»

Sedan Kulneff derefter befalt några af sina kosacker att begrafva finnen, red han sjelf under iakttagande af den största försigtighet fram till kafvelbron. På andra sidan flämtade de finska bivualdardarne med ett allt mattare sken. Anade Kulneff må hända en snara utlagd åt sig, efter som han betänksamt stannade och satte båda händerna öfver ögonen? Bakom honom sutto hans ryttare, färdige till anfall vid första vink.

»Besynnerligt», mumlade han för sig sjelf. »Här borde väl finnas bevakning äfven vid denna broända, men jag ser ingenting. Skulle det väl . . .» Den tappre kosackchefen utalade icke sin mening, men den hade gifvit honom en idé, och den verkstälde han genast. Så tyst som möjligt red han fram på den långa bron, alldeles ensam och uppmärksamt spejande omkring åt alla sidor. Ingen mensklig varelse hindrade hans ridt, och detta gjorde honom naturligtvis djervare. Skulle han våga sig fram till den motsatta ändan af bron? Lurade kanske icke den säkra döden bakom de flämtande vakteldarne? I dessa ögonblick genomlades den käcke kosacken af en besynnerlig känsla; han ville rida längre fram, men nå-

gonting inom honom satte sig deremot. Långe varade dock icke denna obestämdhet; ett uppmuntrande ord, och den lurfvige springaren skred å nyo framåt. Icke heller vid denna broända möttes han af något hinder.

»Skulle min aning icke bedragit mig» tänkte han. »Jag måste se efter närmare!»

Den aning som bemäktigat sig Kulneff hade, såsom vi veta, icke bedragit honom. Djerfvere för hvarje steg som hästen tog framåt, fortsatte Kulneff sin ridt och befann sig inom kort på den tomma lägerplatsen. Ingen finsk soldat var synlig och ingen hördes heller af.

»Och Kamenski, som redan begifvit sig på väg», utbrast han vidare, i det han förtrytsamt slog sig för pannan. »En i sanning högst besynnerlig ställning när tvenne fiendtlige härar stå med ryggarne mot hvarandra, utan att veta af hvarandras återtag. Det synes icke som om Adlercreutz skulle ha några spejare ute! Nå väl, då är segern vår, oaktadt vi blifvit mer än till hälften slagne!»

Med dessa ord ilade kosackchefen tillbaka. Just som han kom fram till sin trupp, möttes han af den fångne finnen.

»Herr öfverste», sade denne, »vill ni låta mig besöka mina i granskapet boende slägtingar, om jag gifver eder mitt hedersord på att senast klockan tolf i morgon middag infinna mig i edert läger? Jag är officer, och ni kan lita på mitt ord.»

»Mycket gerna under andra förhållanden än de närvarande», svarade Kulneff under det ett slugt leende spelade kring hans läppar.

Finnen hörde på tonfallet att något måste ligga under Kulneffs ord. Dessutom var det tvärt emot kosackchefens vana att afslå en dylik begäran. Fångnen sporde för den skull efter orsaken till hans vägran. I få ord hade Kulneff förklaradt allt, och knappt hade han slutat då han med barsk stämma gaf befallning till återmarsch.

Hvad den fångne finnen skulle tänka under det han nödgades följa den i karriert framilande ryttarskaran, är lätt att förstå. Han grät af harm öfver att ett dylikt tillfälle, som nu skulle yppa sig för ryssarne, gick finnarne ur händerna. Hade också de haft en rekognosceringstrupp ute, skulle den följande dagens sol belyst en helt annan tafla.

Ett godt stycke fram på vägen till Alavo upphann Kulneff den återtågande Kamenski. Den ryske överbefälhafvaren var vid det dåligaste lynne när kosackchefen red fram till honom.

»Nå», sade han vresigt, »ni träffade väl som vanligt på edra björnar, och . . .»

»Håll der», afbröt Kulneff, som anade en förebråelse. »De finske björnarne ha för tillfället lagt ramarne i kors.»

»Hvad menar ni?»

Kulneff omtalade nu hvad han sett. Detta satte lif i Kamenski och hans utmattade trupper. De fingo genast vända om, och ett par timmar derefter hade de intagit de finska lägerplatserna.

Den ofvan nämnde Björnstjerna säger i slutet af sin berättelse om denna händelse: »Sålunda spelade ett oblidt öde än en gång segerns frukter ur våra

händer.» Och detta oblida öde var förkroppsligadt i Kulneffs gestalt. Det var på samma gång en bitter, men rättvis hämnd för Klingspors uraktlåthenhet att använda så väl egna kavalleritrupper som den af rysshäns upptända landtbefolkningen. Det dystra sorgespel som sedermera uppfördes, och hvars sista akter spelades vid Torneå och Kalix, skulle då varit borta från den svensk-finska historiens blad.

XV.

Korporal Kaputt.

Under sista finska kriget fanns det i Björneborgs regimente en gammal, gråhårig krigsbuss som endast var känd under namnet Kaputt. Det fanns knappt någon mer än prästen i den församling der han var kyrkskrifven som hade reda på hans verkliga namn; så långt tillbaka som någon kunde minnas hade man ej vetat af något annat namn än Kaputt. Detta namn var den gamle krigaren också nöjd med, och då var det ju bra. Men hvad var måne orsaken till denna benämning?

Jo, derom hade för länge sedan affidne krigskamrater till den gamle korporalen berättat, att då han i striderna under Gustaf den tredjes tid affärdat en fiende, hade det a ti skett med dessa ord: »Nu är det kaputt (slut) med den!»

Deraf detta namn, som bibehållit sig in i en nyare tid.

Skulle någon munterhet ställas till i lägret, så var det alldeles gifvet att korporal Kaputt skulle ha bestyret dermed, äfven om förmän voro med, ty den gamle krigsbussen var outtömlig på idéer. En gång hade han till och med genom sina grimaser och krum-

språng narrat sjelfve den allvarsamme von Döbeln att brista ut i ett gapskratt, och det var något alldeles oerhördt. När dertill kom att gamle Kaputt var en genomhederlig och genomgod menniska, så är det icke att undra på att han tillvann sig samtliga kamraters och förmäns odelade aktning.

Kämpa kunde han också som en hel karl, och kom någon moskovit ut för honom, hörde det till sällsyntheterna att han kunde undkomma med lifvet, ty gamle Kaputt hade gjort det snart sagdt till en lefnadsregel att slå i hjel alla fiender som kommo i hans väg. Då någon förebrådde honom det grymma uti att ej gifva pardon åt en sårad fiende när han bad derom, gjorde Kaputten denna snusförnuftiga anmärkning:

»Du pratar som om du hade hufv'et under armen. Ju flere fiender vi slå ihjel, dess förr få vi fred, vet jag!»

Bland alla de idéer som inrymdes i gamle Kaputts hjerna, var äfven en som vanligt folk, det vill här säga fredliga människor, ansågo för klara bevis på tokighet, men som desse krigets söner i stället höllo för en af de största förtjensterna hos en soldat: korporal Kaputt hade nemligen fått den föreställningen i sitt hufvud att hans plats ovilkorligen skulle vara närmast Döbeln, i det värsta kulregnet, och att taga den ur hans skalle, det var helt enkelt omöjligt. Händet det någon gång att han var hindrad från att intaga sin plats, så var han ända till ytterlighet vresig, och det var ett af de svåraste arbeten i hela verlden att då få ett enda ordentligt ord ur hans mun.

Men när han kom på sin plats och ett hagel af kulor regnade kring honom, då var han riktigt i sitt esse; då skämtade han midt för näsan på döden, och hade för sig en mängd upptåg, åt hvilka de trumpne veteranerne, trots stundens allvar, likväl måste dra på munnen.

Ja, det var en underlig gubbe, den der Kaputt.

Den 14 Juli 1808, denna evigt minnesvärda dag i Finlands krigshistoria, hade randats och dess strålande sol med sitt guld öfvergjutit de finska fanorna, som af tappre män fördes mot söder och till seger. Marschen gälde Lappo kyrkby, der den ryska hären tagit sin ställning.

Korporal Kaputt var naturligtvis med och som vanligt hack i häl efter Döbeln, der denne funder-samt red i spetsen för sina björneborgare. Den gamla kvarlefvän från tredje Gustafs tider klämde denna dag bussen hårdare än vanligt, något som alltid hände då han väntade sig en ovanligare dag.

»Du är med, du», sade Döbeln i det han vände sig om och gaf den käcke korporalen en vänlig blick.

»Ja-a, in i bleka döden», ljöd Kaputts svar så muntert som om det endast varit fråga om att skynda till en dans med bygdens ungdom. En dans skulle också snart spelas upp, men med den skilnaden att musikinstrumenten här voro kanoner och handgevär, vis å vis'en döden.

Efter en svår marsch i hettan anlände den finska hären under anförande af Adlercreutz till Lappo och fattade posto midt emot den ryska. Några enstaka

skott hördes visserligen här och der, och litet hvarstades skärmytslade finnar och ryssar, men hufvud-drabbningen började icke förr än kanonerna hade spelat introduktionen dertill.

Den lät heller icke länge vänta på sig; åskorna dånade tätt på hvarandra, och der emellan smattrade handgevärselden lifligt.

Björneborgarne stodo gent emot ett åkerfält, i hvilket ryssarne förstuckit en hop jägare, för att hindra finnarnes väg till den högre belägna byn. Striden på flyglarne utspann sig allt mer och mer, men ändock gaf icke Adlercreutz order åt centern, Döbelns afdelning, att rycka fram. Björneborgarne stodo som på nålar, och när de fingo syn på de kämpande savolaksiske jägarne, med hvilka de under hela krigets lopp afundsjukt täflade om tapperhetspriset, kunde de med möda hållas kvar på sin plats.

Gamle Kaputt var en af de värste. Många gånger hade han lagt geväret till ögat, för att knäppa någon oförvägen rysk jägare just som denne stack fram hufvudet ur säden, men alltid hade Döbeln sjelf hindrat honom med dessa ord:

»Vänta till dess order komma.»

I början hade Kaputt ingenting att invända, men då tiden gick och ingen befallning att rycka fram ändå kom, och det oakadt striden på flyglarne blef häftigare med hvarje minut, då kunde icke Kaputt hålla munnen längre:

»Ja, det är godt och väl att få vänta», münslade han med afsigt så högt att Döbeln skulle höra det.

»Men hur länge ska' vi vänta? Till dess vi växa fast här. Emellertid få vi inte vara med om segern, det syns nog!»

»Tror du det!» utbrast Döbeln, som nu icke längre kunde hålla sig.

»Ja visst; det kan ju hvar och en se. Jag tror det är bäst att vi först som sist kratsa ur gevärspi-porna och gå härifrån, hellre än att stå här som lefvande spektakel», slutade den gamle korporalen förtrytsamt.

»Åh, det ska' ni inte behöfva», menade Döbeln i det han ryckte värjan ur slidan. »Framåt, gossar! Rakt på byn!»

Det behöfdes ej mer. Hela regimentet störtade framåt och det gagnade till rakt ingenting att Adlercreutz skickade en adjutant för att hejda Döbeln; framåt bar det i alla händelser, och det med en sådan fart och styrka att de i åkerfältet posterade ry-ske jägarne delvis flydde hals öfver hufvud, delvis trampades ned och ljöto döden. Att taga några fån-gar, dertill hade björneborgarne icke tid, utan det bestyret lemnades åt de efter kommande truppafdel-ningarna.

Inom några minuter var åkerfältet rensadt; derpå började stormningen af byn. Detta gick lika raskt för sig och snart voro Döbeln och hans gossar inne i densamma. Der uppstod en förfärlig villervalla bland fienderne. Största delen flydde allt hvad benen höllo, resten, och desse de modigaste, forskansade sig i husen så godt sig göra lät i brådskan, samt sköto

derifrån på de anryckande björneborgarne, hvilkas frammarsch derigenom något hindrades.

Döbeln var alltjemt i spetsen för de sina, lugnt och kallblodigt utdelande sina befallningar midt under kulregnet.

Och bakom honom, hvem fans der, om icke vår vän gamle Kaputt. Svetten stod honom i pannan och de gamla benen svigtade mången gång af trötthet, men gubben brydde sig ej derom; han knogade med så godt han kunde.

Segrarne hade hunnit ungefär till hälften af byn. På högra sidan stod ett hus, större än de andra, och från dess fönstergluggar framtittade en mängd ryska gevärspipor, hvar och en innehållande ett dödens budskap. Kaputt såg det och gjorde Döbeln uppmärksam derpå.

»Nå, än se'n då», ropade Döbeln argt, »hvad angår det dig! Gå du bara på, du!»

Men Kaputten hörde icke på det örat. Han hade fått en idé igen, och den skulle han, kosta hvad det kosta ville, bringa till utförande. För första gången under kriget lemnade han sin plats bakom befälhavaren, vinkade några handfaste bussar till sig och skyndade, trots det häftiga kulregnet, upp i huset. Ryssarne gjorde visserligen ett käckt och berömvärdt motstånd, men kunde icke stå emot de uppretade finnarne.

»Här är vägen, pojkar», skrek Kaputten och rusade in i en stor sal, alldeles fullpackad med ryssar. De anfölls utan vidare betänkande. Handgemänget blef ursinnigt.

Slutligen tog en del fiender en skyndsam reträtt ut genom fönstergluggarne. Många kastades handlöst ut samma väg af björneborgarne, och främst af dem Kaputt, som, sin vana likmätigt, icke gaf någon pardon.

Döbeln såg huru den ene ryssen efter den andre slungades ut på gatan. Han såg sig om efter Kaputt, men han var borta.

Och ehuru han anade hvar han befann sig, stälde han dock denna fråga till en af de närmaste:

»Såg du hvart Kaputten tog vägen?»

Soldaten pekade på det omtalade huset.

I detsamma visade sig också den gamle korporalen i en af gluggarne och kastade en fiende handlöst till marken.

»Se så, general!» skrek den gamle och viftade segerglad med hatten, »nu kan ni passera utan att er kropp efteråt kommer att likna ett grynsåll. Här finnes . . .»

Den gamle korporalen hann icke tala till punkt. En tjock blodström forsade ur hans mun, och till sina kamrater kunde han endast svagt framstamma denna mening:

»Nu är det kaputt med Kaputten!»

Så var det också. Med sin bragd hade han räddat Döbelns lif och gifvit sitt i utbyte. Derfor sade också Döbeln i det han vände sig bort och for ett slag med handen öfver ansigtet:

»Kaputten var en dugtig gubbe, därför skall han också bäddas ned här på slagfältet.»

XVI.

Smugglaren.

Berättelse ur verkligheten.

I.

Det var på våren 1836. Maj hade kommit »med blommor i håren», och allt andades lif och lust. Det var pånyttfödelsens tid, den så mycket af alla levande varelser, från människan till det minsta djur, efterlängtrade tiden: foglarne sjöngo så gladt i den rena luften, bäckarne dansade i hejdlösa språng utför berghällarna och vindarne susade melodiskt i skogsnåren.

Ungefär en mil söder om Landsort styrde en hårdt lastad båt kurs på den icke långt från nämnda ställe belägna Nätterön. Vinden spände dukarne fulla och dref det lilla fartyget, hvars namn var Willemoe, med snabb fart mot sitt mål.

»Det här blir allt en lustig seglats», utropade den gamle skepparen Wolffsen, der han satt vid rodet och lät sin pröfvande blick öfverfara hafvet. »Bara inte de fördömde tullsnokarne få väder af oss!»

»Ni sa' ett ord, far», inföll sonen Anton, som

befann sig i närheten. »Kanske att de ä' ute vid det här draget!»

»Knappast möjligt», svarade gamle Wolffsen med en stämman vars osäkerhet tydligt borgade för att han tviflade på sina egna ord. »Men», fortfor han och hans mörka anlete antog ett hårdt och bistert uttryck, »skulle de sakramenskade snokarne ha vädrat kontraband inom Willemoes relingar, så ha vi sista resursen i de der!»

Med dessa ord pekade han på ett par vid masten liggande bössor.

Den lätta skymningen hade fallit på och brisen, som hittills varit jemn och god, aftog småningom. Willemoes dukar spändes icke så hårdt som förr. Afståndet till Nätterön, hvars skogbeklädda bergkant höjde sig ur böljorna rakt för ut, var ännu ganska stort.

»Det ser mörkt ut för oss att hinna fram innan midnatt», utbrast den gamle skepparen otåligt.

»I värsta fall få väl Jörgensen och jag bogsera», menade Anton.»

Gubben nickade.

»Far», utbrast sonen och skuggade ögonen med ena handen, för att bättre kunna se om någon misstänkt seglare fans i närheten, »det vore allt försmädligt om den rika lasten skulle råka i snokarnes händer, och . . .»

»Hvad är det nu för dumheter du pratar», afbröt gamle Wolffsen vresigt. »Skulle Willemoe bli knipen af tullsnokarne, säger du! Nej, förr borrar jag henne i sank!»

»Och patrons bomullsvaror, hur går det då med dem?»

»Hvad angår det mig. Med dem får det gå som med skutan. Gör emellertid allt klart, i fall det skulle behövas. Ha de elemensgade snokarne inte hittills kunnat knipa Ole Wolffsen, så skall det inte ske nu heller!»

Medan Anton och matrosen Jörgensen, en helt ung pojke och duktig sjöman, sysslade med att göra allting klart, föll gamle Ola Wolffsen i djupa och allvarsamma funderingar. Under tiden vilja vi något närmare redogöra för hans förhållanden.

Den gamle smugglarens hem låg på Bornholm, hvadan han lydde under danska kronan. Redan tidigt hade han egnat sig åt sjömanslivet och det farliga men lockande smuggeriet. Ola Wolffsen hade också alltid haft en särdeles god tur, rätt så många gånger han varit jagad af svenska tulljakter.

En dag kom han seglande genom Öresund, med afsigt att under nattens mörker föra i land jaktens värdefulla innehåll på ett uppgifvet ställe på svenska kusten. Men Ola Wolffsen hade knappt hunnit få ut ankaret — ty han ville i denna ställning invänta skymningen, för att då så mycket lättare kunna närma sig sitt mål — då ett litet segel, som stack fram om en af ön Hvens uddar, gaf honom något att tänka på. Han följde med oroliga blickar den lille seglaren, som allt mera närmade sig, och snart igenkände han i den en af de svenska tulljakterna.

»Bra att jag fick sigte på dig i förtid», sade Ola och grinade hånfullt åt sin fiende. »Tag mig, om du kan.»

Under den tid som åtgick för att klargöra jakten hade tullbåten närmast sig på bösshålls afstånd. Wolffsen kände tydligt igen tullinspektoren Reinhardt, som från förstäfven tillropade honom att lägga bi. I stället för att lyda denna befallning, skotade den danske smugglaren hårdare sina segeldukar, och med sitt dyrbara innehåll flög jakten i ilande fart bort från det farliga granskapet.

Under det hans hjälpkarl skötte rodret, låg Ola sjelf med bössan färdig bakom den jernskärm som han till sitt skydd hade satt upp i aktern. Mot denna skärm smattrade tullmännens kulor utan att kunna genomtränga densamma. För hvarje kula höjde smugglaren halfva kroppen öfver skärmen, aftog mössan och helsade sina förföljare med dessa ord, dem vinden tydligt förde till Reinhardts öron:

»Mycken tack för saluten! Mycken tack!»

Och midt för de förgrymmade tulltjenstemännens näsor seglade Ola Wolffsen oskadad undan, för att på reservplatsen landsätta jaktens värdefulla last.

Under den tid som Wolffsen sålunda lurat svenska kronan, hade han samlat en icke obetydlig egen- dom, den han nedlade i sin gård, på hvilken han tillbragte vintrarne, derunder berättande sina äfventyr från sjön. Till slut blef den gamla jakten dock sjö- oduglig, hvadan den djerfve smugglaren, som icke ens af sin hustrus ifrigaste böner kunde förmås att upphöra med sitt oloffliga yrke, lät bygga en ny farkost, om 3½ läster. Och knappt var den färdig och hafvet isfritt förr än Ola Wolffsen, som i sanning icke stod särdeles väl till boks hos det svenska tullverket,

å nyo begaf sig ut. En omständighet kom honom väl till pass vid dessa nya expeditioner, och det var att hans värste buse, den nitiske, ofvan nämnde tullinspektoren Reinhardt, icke mera fans kvar i lifvet: han hade nemligen på ett lömskt sätt blifvit mördad. I följd häraf trodde sig Wolffsen nästan fullkomligt säker, allra helst som den nya jakten var mera snabbseglande än den gamla och för resten hade större besättning. Han gjorde för den skull ett par turer i Öresund, der han under en häftig storm hade tillfälle att pröfva den nya jakten Willemoes sjöduglighet, men begaf sig derefter in i Östersjön, der ett större fält yppade sig för hans verksamhet.

På höjden af Ölands norra udde träffade han på en svensk bark, som hade med sig ett ganska stort parti utländska bomullsvaror för ett köpmanshus i Stockholm räkning. Här var något att förtjena, tänkte Wolffsen, och efter ett längre samtal med barkens befälhafvare fördes den förbjudna lasten om bord på Willemoes, der den omsorgsfullt nedstufvades och öfvertäcktes.

»Nu, pojkar», utropade Ola Wolffsen när han väl lagt ut från barken, »nu är vår lycka gjord om vi lyckas att bringa packorna i säkerhet till Nätteröns hålor; men hin tar oss lefvande om vi drumla oss och låta snokarne anamma lasten!»

Det är under färden till den nämnda ön som vi gjort Ola Wolffsens närmare bekantskap.

Nätteröns höga och skogiga klippor höjde sig allt mer och mer ur vattenytan, och en i sjönöd stadd seglare kan icke bli gladare vid åsynen af den räd-

dande hamnen än smugglaren blef då han mer och mer närmade sig målet.

»Anton», sade han och strök sig förnöjd öfver skägget då ett par friska kårar sopade längs vattenytan och bugtade Willemoes dukar ännu mera, »gå ner efter socker och konjak, ty en grogg skall smaka godt i afton. På samma gång kan du ge Jörgensen en bastant finkel; det har pojken ärligt gjort skäl för. Kom se'n hit, så skall du få höra någonting viktigt.»

Anton Marius, såsom sonens hela förnamn var, det sista efter modern, fullgjorde skyndsamt faderns befallningar.

»Se så», sade han förnöjd och slog sig ned på en kettingslår bredvid den gamle, »nu är allt klart. Låt nu gå af stapeln hvad ni har att förtälja, far!»

Den gamle smugglaren gjorde sig ej så brådt om. Sakta och väl tillagade han först sin grogg i en stor porslinsmugg och tog derpå en klunk som gjorde att nästan halfva innehållet försvann. Sedan han der- efter sväljt några gånger, liksom för att gifva sitt välbehag tillkänna, sade han:

»Det kan nog hända att olyckan en gång kommer öfver oss och att vi till sist råka i tullsnokarnes klor!»

Anton Marius hoppade till.

»Åh, hvad pratar ni nu för smörja?» menade han. »Willemo seglar ju bättre än den gamla jakten och för resten synes ju inte så stor klut som mors nattmossa till. Det är bara dumma fantasier af er, far!»

»Men det är ändock bäst att vara försigtig»,

inföll Ola Wolffsen. »Den här linien känner jag så litet till och vet alls inte hurudana karlar snokarne ä' här uppe i Stockholmsskären!»

»Åh, de kunna väl inte vara svårare än de skån-ske och blekingske», svarade Anton öfvertygande.

»Kan hända, det, men det är i alla fall klokt att vara på sin vakt, om något oförutsedt skulle inträffa. Jag vet inte namnet på en enda snok här uppe, men», fortfor den gamle smugglaren i det han modstulet rätade på sin ännu kraftiga gestalt, »du kan vara säker på att de nog känna gamle Ola Wolffsen, som — ha, ha, ha! ja, jag kan inte annat än skratta åt de dumsnutarne — gjort dem så mycket afbräck och lurat dem på så många sköna och dyrbara laster. Och», fortsatte gamle Ola och blef i en hast allvarsam, »just därför att jag är obekant här, så har jag . . . men, för tusan, groggen 'kallnar'. Skål för en lycklig utgång!»

»Hvad var det ni tänkte säga?» inföll sonen, i hast blifven allvarsam. »Glöm för all del inte det!»

»Åh, tycker du det», sade gamle Ola då han tog läpparne från muggen. »Se här», fortfor han och drog fram ur kavajfickan ett väl sammanviket papper, »läs det der!»

Medan sonen läste, lagade gubben åt sig en ny grogg.

»Nå», sade han när läsningen var slut, »är du inte nöjd?»

»Jo-o, men, far!»

»Ja, du förstår väl, att om tullsnokarne komma om bord, så är det du som är skepparen, du Anton

Marius! Ha, ha, ha, det var ett rätt listigt sätt af mig att låta skriva dig, sonen min, såsom skeppare, och mig sjelf som simpel matros! Hin sjelf skulle inte kunna utfundera rätta förhållandet, mycket mindre snokarne.»

»Det är visserligen godt och väl, det», sade Anton, »bara inte hos snokarne finnes någon som känner igen oss!»

»Prat, prat!» ropade Wolffsen en smula otåligt. »Tror du att en snok nerifrån Skåne och Blekinge — för se der känner hvar enda en igen mig — tar plats här uppe, der det är mycket mindre att göra, och alltså ej så godt om förtjensterna! Nej, i det hänseendet kan du vara lugn!»

De båda groggarne, försvarligt väl tillagade och ganska stora till på köpet, hade icke varit utan verkan på Ola Wolffsen. Den gamle smugglaren hade godt ölsinne, och medan jakten närmade sig Nätterön, roade han sig med att gnola på en sjömansvisa. Men slutligen tröttnade han att sjunga. Hans blickar fästes i stället på det ännu svaga skenet från Landsorts fyrbåk.

»Ja, glo du, sakramenskade enöga», sade han med ett visst komiskt tonfall. »Om du visste att du lyste en smugglare rätta vägen till hans mål, så kanske att du finge gallfeber af pur förargelse. Ha, ha, ha! Det skall bli tusan så nöjsamt att se snokarnes långa näsor när de få veta att gamle Ola Wolffsen varit framme igen. Och att lura Stockholmsnokarne måtte väl inte vara svårare än att lura den fisken Reinhardt!»

Willemoë hade nu kommit fram till målet och förankrades i skydd af en hög klippa, på hvars toppar en tjock granskog växte.

»Vore det inte bäst att först som sist bringa lasten ned i hålorna?» menade Anton Marius.

»Hvad tänker du på, pojke? Nej, pass! Så galen har jag ännu inte blifvit. Om vi vilja utföra lasten med säkerhet, måste vi vänta till dess midnatten är öfver och den friska morgonkultjen blåser upp. Komma då snokarne, är det lätt att med ens bege sig i väg, då det tvärt om skulle vara omöjligt nu, om vi började urlastningen i denna svaga vind. Jörgensen!

»Ohoj! Här är jag!»

»Är allt i ordning?»

»Ja!»

»Gevären laddade?»

»Ja!»

»Knifvarne slipade?»

»Ja!»

»Och yxan, ligger den vid ankartåget?»

»Ja!»

»Det är bra. Komma snokarne, så kapa genast ankaret. Du får nu öfvertaga vakten till midnatt, och derefter blir det Antons tur. Men håll gluggarne öppna, det säger jag dig, ty Hin ska' ta dig lifs lefvande om du låter någon komma oss nära!»

»Var lugn», menade Jörgensen; »det ska' inte en katt kunna smyga sig om bord.»

Ola Wolffsen nickade belåtet och gick med sonen ned i den trånga kabyssen, der en simpel koj fans åt en hvar af dem. Det dröjde icke länge förr än

båda två somnade in, trötte efter den föregående nattens vakor.

Och der låg nu smugglar-jakten, sakta gungande upp och ned. Natten var lugn och öfver Nätteröns skogiga bergstopp kastade fullmånen sitt klara skimmer öfver den vida vattenytan. Utom granskogens krypdjur och djupets fiskar fans i närheten ingen vaken varelse mer än Jörgensen. Ibland spatserade han med långsamma steg från aktern till förren, stundom kunde han tillbringa hela halftimmen med att, lutad mot vanten, se ned i det klara vattnet, glänsande som det hvitaste silfver. Tankarne, som älska att flyga omkring, förde honom till den lilla hyddan på Bornholmskusten, der en åldrig och fattig moder väntade på hans hemkomst. Skulle det förunnas honom att å nyo beträda fädernetorfvån och att få glädja den gamla med de rika håfvor som han lofvat att till hösten för med sig hem? Huru hade nornorna spunnit hans lifs trådar?

II.

Samma afton som lurendrejar-jakten ankrade vid Nätterön, sutto trenne lotsar samspråkande i en halft förfallen koja, belägen ej många alnar norr om Landsorts fyr. Alla voro härdade och kraftfulle män af omkring femtio år, och de buro samtliga på sina anleten tydliga märken efter väder och vind.

Deras lif hade också varit en oafbruten kredja af mödor och försakelser. Derigenom lärde de äfven

att sätta värde på en hvilodag, antingen i kretsen af yrkesbröder eller i hemmen. Grogg-glasen gjorde tidt och ofta sin rund i laget, allt under det muntra historier omvexlade med hvarandra.

Det fans dock i laget en som icke deltog i glammet. Det var en hvithårig gubbe, med ansigtet genomskuret af otaliga, djupa fåror. Ibland smuttade han endast på groggen, och mellan hvarje tag i bägaren höjde djupa suckar han bröst. Då och då kastade han blickarne utåt de närbelägna holmarne, hvilkas dels skogiga, dels nakna toppar ännu svagt belystes af den nedgående solens sista strålar.

»Det är då för märkvärdigt», sade till slut en af lotsarne och stötte den gamle drömmaren häftigt i sidan. Vet du hvad som faller mig före, Jan Persson?»

»Nej», svarade denne och ryckte till samt for med handen öfver det yfviga, snöhvita hakskägget, som i rika vågor böljade ned på hans bröst.

»Jo, det förundrar mig hvarför du alltid denna dag, och vi skriva nu den 24 Maj, envisas att bjuda på grogg öfver lag, hvilket du annars aldrig gör dess emellan. Jag har nu känt dig i tio år, eller se'n första året du kom hit upp från Skåne, och alltid...»

»Tyst, tala inte vidare derom», afbröt gamle Jan och tog ett djupare tag i glaset; »jag firar i dag en begrafning!»

»En begrafning!» utropade hans kamrater med gemensam förvåning; »det måste du tala om!»

»Måste jag?» upprepade Jan Persson med tonvigt på första ordet.

»Ja, det vill säga om du vill», menade den som först tilltalat Jan. »Men nog skulle det vara nöjsamt att bli underkunnig om hvarför du alltid är så besynnerlig den här dagen!»

»Jo, det är lagom nöjsamt, åtminstone för mig», tänkte Jan Persson. Sedan han derefter suttit en god stund med hufvudet lutadt i händerna, sade han:

»Må göra då. Jag vill i dag upplifva ett tio-årigt, sorgligt minne, och efter som ingen seglare ännu synes, så ha vi godt om tid. Men det är ju tomt i bägarne! Fyll på, bara; jag har mera konjak i ankaren under sängen!»

»Ja, det är då godt och väl att *vi* få den hit utan tull», sade den yngste lotsen skrattande.

Sedan gubbarne lagat till den andra starka groggen, började Jan sin berättelse:

»Jag hade en pojke om fjorton år. Stor och stark var han för sin ålder och modig som ett lejon. Han slogs för två och simmade som en fisk. Men annars var han mild och medgörlig till sinnes, och därför tyckte alla om honom. Redan så tidigt som vid tio år tog jag honom med på sjön och lärde honom segelrännan genom Öresund, och då jag en qväll var borta, lotsade parfveln en stor engelsk brigg utan skamfilning in till Malmö; jag talade några dagar derefter med kaptenen, och han sade att han till en början varit liksom lite tvähågsen om han skulle våga anförtro fartyget åt pojken. Men Nisse — så hette sonen min — var så tvärsäker på sin sak, att kaptenen slutligen lät honom få sin vilja fram.»

»Du pratar alldeles som om pojken vore död nu», inföll den äldste näst Jan.

»Håll du munnen till dess du får höra slutet», menade denne en smula förargad, ty han tyckte alls icke om att bli afbruten när han kom i farten med att berätta. »Tjugu riksdaler banko fick pojken af engelsmannen utom de vanliga lotspengarne, och hvem var glad om inte Nisse. 'Far', sa' han och lade de tjugu riksdalerna banko i min näfve, 'tag de der och låt se om Snäckan' — se så hette båten min — 'vid varfvet i Göteborg. Hon kan behöfva en dufning nu.' Ja, Gud signe pojken, der han nu ligger!»

»Aha, är det på det viset», mumlade den förre afbrytaren och tittade fundersamt ned i groggbägaren. »Ligger han på sjöbottnen, kanske?»

Jan Persson besvarade mot vanligheten icke detta inpass, utan fortfor:

»En dag kom den nye jaktlöjtnanten till mig och sade: 'Jan', sa han, 'du vet kanske att jag fått ny besättning i går, och att ingen enda man känner så väl till farvattnet som du. Nu är det på det viset, ser du, att vi fått nys om att den sakramenskade Ola Wolffsen är ute igen och kryssar, och att han har kontraband inom bord, det kan jag svära på, lika så visst som att han kryssar mellan holmarne när han får syn på tulljakten. Nu ville jag be dig, Jan, att följa med på en tur, ty du vet huru man skall ta den göken.' Som jag för tillfället var ledig, så sa' jag: 'Ja, om jag får ta pojken min med, för se han skall lära sig yrket, förstår nådig löjtnanten?' Han svarade genast ja dertill och dermed bar det af.

Men hade jag då varit förslug, så hade också pojken léfvat nu!»

»Ja, der ha vi det», sade den andre lotsen, som hade svårt för att hålla munnen. »Jag visste nog att det skulle vara någonting så'nt der!»

»Jaa, du», inföll Jan svårmodigt, »hade du genomgått så'na bekymmer som jag, så hade du inte pratat så.»

»Se så», sade Jans kamrat medlande, »tag nu inte så illa vid dig; jag menade intet ondt.»

Gamle Jan var snart blickad. Sedan den tredje groggen blifvit behörigen tillagad, fortsatte han:

»Det blåste en frisk kultje, och som tulljakten var en god seglare, fingo vi snart Ola Wolffsens skuta i sigte, der den låg gömd bakom en holme. Vi kommo så hastigt öfver den lufvern, att han i brådbrasket måste kapa ankartåget för att komma loss. Den spjufvern har alltid haft sina don i god ordning, och det var därför som han nu också kom att få försprång. Löjtnanten sköt och svor, och Ola Wolffsen svarade då och då med en kula.»

När gamle Jan uttalade sista ordet, slog han båda händerna för ansigtet. Han bibehöll ganska länge denna ställning, och när han omsider tog bort händerna, märkte de båda lotsarne att ett par stora och klara tårar rullade utför hans kinder. Den forne afbrytaren glömde till och med inför detta bevis på att den gamle fadern ännu höll sonens minne lika kärt, att öppna munnen till något inpass.

Skymningen föll tätare på och de förut belysta holmarnes konturer blefvo efter hand otydligare. Se-

dan gamle Jan ytterligare lättat sitt bröst med ett par tunga suckar, slutade han sin berättelse sålunda: »En dylik kula från lurendrejarjakten träffade pojken min rakt i hjertat. Utan att säga ett enda ord föll han baklänges öfver relingen och försvann i böjorna. Och i dag, den 24 Maj, är det jemnt tio år sedan detta hände. Der har du orsaken till att jag alltid denna dag bjuder på förtäring, ty det är Nisses graföl som jag då dricker. Se så», slutade han och tömde i ett enda tag den tredje groggen, »så är min sed, och nu kan det vara nog drucket för i dag. Vi måste vara spik nyktra om någon seglare kommer.»

»Se der», utropade den äldste af Jans kamrater i det han pekade mot norr, »der komma, ta mej katten, Arnholmslotsarne! Hvad ha de här att göra! Det är ju ingen som bedt dem komma hit.»

»Åh, du förstår väl att de vilja ta brödet ur munnen på oss, inföll den yngste lotsen försmädligt. »De tycka väl att vi ha för god förtjenst.»

Jo, jag tackar, jag, för den förtjensten», mumlade gamle Jan, som nu var sig lik igen; »den är så lagom stor, den!»

De båda lotsarne från Arnholmen lade emellertid, under starka protester från Jan och hans kamrater, i land, och medan den ene höll båten klar, steg den andre dristigt fram till den bristfälliga stugan.

»Jan», sade han och tog sig om skägget, »vi komma inte, såsom ni tro, för att göra intrång i edert yrke, utan för . . . men, för tusan, vet du hvar jaktlöjtnanten finnes?»

»Hur så?»

»Svara på min fråga!»

»Må göra, då», sade Jan i det han pekade på en stuga vid foten af fyren. »Han finnes der inne, men länge tror jag inte att han blir kvar. Hvad vill du honom?»

»Åh, det kan jag lika väl säga åt dig», menade Arnholmslotsen.

»Nå, så fram med det då!»

»Jo, se förhållandet är att mina pojkar, som i eftermiddag varit ett ärende, sågo en liten jakt, som på ett misstänkt sätt loverade utanför Nätterön och . . .»

En envis hosta afbröt här talaren.

»Nå?» utbrast Jan otåligt, när hostan blef för långvarig.

»Ja, vänta för tusan, det står inte för brinnande lifvet heller. Hostan håller ju nästan på att qväfva mig! Anamma och regera de doktorerne; de ä' då ena riktiga krabbsaltare. Nu har jag fyra gånger varit inne i Stockholm, och de ha bara gifvit mig droppar och droppar, som inte hjälpt ett dugg. Sista flaskan dängde jag i bergväggen på . . . se så, nu lättar det . . . åhå, ja mej, tänk hvilken pina en fattig syndig menniska skall utstå! Åh-h, nu är hon borta, Gud vare lof.»

»Nå, fram med hvad du har på hjertat», sade Jan raskt.

»Jo, pojkarne följde, som sagdt var, jakten mycket noga med ögonen, under det de lågo gömde i en vik, och snart märkte de att hon lade sig för ankar just under den brantaste hålan. Det der vattnet är ju förbjudet att ligga på, och derfor tänkte jag att

underrätta er om förhållandet, så att ni kunde säga till löjtnanten. Och kom nu inte och påstå, såsom ni förut gjort, att vi vilja ta brödet ur munnen på er!» utbrast den gamle Arnholmslotsen förtrytsamt. »Hade vi det velat, skulle det ju varit en smal sak för mig att sjelf söka upp löjtnanten och be om att få följa med.»

»Då är det bestämdt lurendrejare», menade Jan efter en stunds tystnad. »Tack skall du ha för underrättelsen, Pelle», fortfor han och gaf Arnholmslotsen ett kraftigt handslag, »och tänk inte vidare på om vi sagt några dumheter.»

»Hjertans gerna», menade Arnholmaren godmodigt. »Lycka till god fångst, och om ni lyckas att knipa den krabaten, kan ni gerna bjuda gamle Pelle och hans kamrat på ett ärligt glas grogg för den här underrättelsen!»

»Ja, så många du vill ha och kan tåla», ropade Jans kamrater. »Ett helt rus, om du vill.»

»Nej, nej, det duger inte», menade gamle Pelle, »ty ruset betar oss sansen, såsom det står i den gamla visan, och vi behöfva allt vara spik nyktra när det gäller i stormarne. Farväl, pojkar, och lycka till god fångst!»

Med dessa ord skyndade Arnholmaren ned i sin båt, och snart var han försvunnen i den allt mera tilltagande skymningen.

Sedan gamle Jan stält bågaren tillbaka i det lilla hörnsåpet och rådt sina kamrater att hålla sig färdige, skyndade han fram mot den lilla stugan vid foten af fyren.

III.

Den lilla stuga som beboddes af fyrmästaren och hans familj var till sitt yttre icke särdeles inbjudande, men hann man bara sätta foten inom dörren, måste äfven det mörkaste ansigte ljusna upp; ty inom hus var allt så rent och putsadt som i ett dockskåp. Fyrmästarens hustru var också en qvinna med starkt utpregladt ordningssinne; hon tålde icke att ett damkorn låg på möblerna eller att mattorna voro i oordning. Med att hålla dessa senare på sin bestämda plats hade hon ett svårt bestyr, ty hennes båda pojkar, riktiga vildbasare af prima sort, flögo som tättingar kring väggarna, jagande hvarandra under de muntraste skrattsalvor. Väl bannade dem modern tidt och ofta, men hon kunde dock ej blifva riktigt ond på dem; en smekning blott och hennes vackra ögon, mörkblåa som den höstliga natthimlen, talade endast den moderliga kärlekens sköna, öfver allt förstädda språk.

Många gånger hade fyrmästaren hos vederbörande i Stockholm gjort påminnelser om den syneförrättning som för länge sedan blifvit utlofvad. Hans berättigade klagomål öfver stugans bristfällighet, som var så stor att det både regnade och snöade in, bemöttes alltid med detta svar: »Vänta till våren, så skall ni få en bättre stuga.» Detta svar hade han nu hört i runda två år, utan att någon reparation företogs. Utledsen vid att utan resultat göra sina påminnelser, beslöt han att icke vidare besvära de

»høge herrarne», men föresatte sig att vid första lägliga tillfälle söka sig bort ifrån Landsort.

Dagen före ofvan beskrifna händelser hade tulllöjtnanten Berghner, en ännu helt ung man, kommit på besök i tjänstens ärenden. Sedan han fått sitt uppdrag uträttadt, ville han begifva sig tillbaka till hufvudstaden, men den gästvänlige fyrmästaren och hans hustru öfvertalade honom att stanna qvar ännu några timmar, ett dröjsmål som han sedermera aldrig ångrade, utan många gånger både för sig sjelf och inför andra tackade sin lyckliga stjerna att han lät öfvertala sig till.

Ungefär samtidigt med att jakten Willemoe kastade ankar vid Nätterön och de tre lotsarne drucko graföl öfver Jans pojke, sutto jaktlöjtnanten, fyrmästaren och dennes hustru i det åt söder vettande rummet. Den flitiga värdinnan sömmade på ett par nya lakan medan herrarne läto sig den rykande toddyn väl smaka. Under allt detta var samtalet högst lifligt och afbröts icke ens af pojkarnes stoj och skratt under det de öfvade sig i att »kasta smörgås» utåt vattenytan, eller »binda necken», med flera upptåg som ungdomen så ifrigt längtar efter, men som det finnes lärare och föräldrar nog enfaldiga och inskänkta att afhålla dem ifrån.

»Löjtnanten har nu så länge talat om den der danske smugglaren, att jag är riktigt nyfiken att få höra hvad det är för en», sade fyrmästarfrun i det hon för några ögonblick fälde sömnaden ned i knät. »Det måtte vara en styf karl, efter som ingen ännu kunnat fasttaga honom?»

»Jo, det skall frun tro», svarade löjtnant Berghner; »den besten är inte god att handskas med.»

»Nej, allra helst som han har kulor och krut att värja sig med», inföll fyrmästaren skrattande.

»Åh, herre, min Gud», suckade hustrun och slog samman händerna, »det är ju en riktig sjöröfvare.»

»Ja, det är det visst», utbrast löjtnanten eftersinnande. »Ända hittills ha mina kamrater nere i Öresund och längs kusterna af Skåne och Blekinge fått dragas med den sjöbjörnen, men enligt de underrettelser som för några dagar sedan kommit till vederbörande i Stockholm, få vi det nöjet att göra hans bekantskap, hvilken jag hoppas måtte bli så kort som möjligt.»

»Nej, hvad är det löjtnanten säger, har han vågat sig hit upp också?»

»Ja, så säga rapporterna från de sydligare tullstationerna. Det förstås», rättade han sig sjelf, »att dessa rapporter inte äro fullt tillförlitliga, men efter alla tecken skulle han redan för omkring åtta dagar sedan ha satt kurs hit uppåt!»

»Jo jo, det håller nog streck, det», inföll fyrmästaren, »ty ingen rök utan eld, heter det.»

Samtalet afstannade här för några minuter. Fyrmästaren grubblade på om det icke blefve någon annan plats ledig snart, ty det var hans dagliga funderingar; löjtnanten tänkte på en möjligtvis blifvande strid med den djerfve lurendrejaren, och hvad som upptog den flitiga husmoderns tankar, det finna vi af detta plötsliga utrop från hennes läppar:

»Jag nekar inte till att det skulle vara rätt nöjsamt att få göra den der fribytarens bekantskap.»

»Såå», menade löjtnanten, en smula stucken öfver det intresse som visades en simpel lurendrejare, som till på köpet var utländing.

»Ja se, qvinnorna de ha då besynnerliga nycker», invände fyrmästaren och gjorde en inbjudan åt löjtnanten att taga en ny toddy, hvilket denne icke heller försmådde. »Men troligtvis ångra de sig när deras önskan blir uppfylld, då deras intresse i de flesta fall brukar försvinna.»

Fyrmästarfrun rodnade en smula och böjde hufvudet djupare öfver sömnaden. Efter en stund upplyfte hon det åter, fäste de stora, uttrycksfulla ögonen på löjtnant Berghnér och sade:

»Hvad straff får nu smugglaren, om han blir gripen?»

»Ha, ha ha», skrattade löjtnanten, »jag tror, min sann, att frun redan på fullt allvar intresserar sig för lurendrejaren. Sannerligen vid Gud skulle inte jag till och med vilja vara i hans kläder!»

Värdinnan besvarade icke artigheten, utan sade i stället något spetsigt:

»Jag erkänner att jag gjort en dum fråga, ty löjtnanten är ju inte lagkarl, och kan således ej veta hvad straff han skulle få.»

Det der var att taga herr officeren riktigt på det ömma. Skulle inte han, som så länge varit i tullverkets tjänst, veta hvad straff som väntade en lurendrejare sådan som Ola Wolffsen!

»Min bästa fru», sade han därför och sökte att

så mycket som möjligt betvinga sitt missnöje, »blir smugglaren gripen på bar gerning, det vill säga med förbjuden last inom bord, så äro inte blott fartyget med dess innehåll förbrutna, utan fästningens portar stå också vidöppna för skepparen. I lindrigaste fall kan det gäldas med böter; men ett så lindrigt straff kan icke ådömas Wolffsen, ty han har för länge sossats sig med lurendrejeri.»

Värdinnan hade just ett inpass på läpparne då tätta skrapningar hördes i den lilla förstugan. I detsamma slogs dörren upp och de båda fyrmästarpojkarne störtade in, allt under det de ansträngde sina halsar vid försöket att öfverrösta hvarandra med utropet:

»Gamle Jan är här; han vill tala med löjtnanten!»

»Tyst, pojkar», sade fadern allvarligt, och med ens lydte piltarne, ty de hade mera respekt för honom än för modern. Förlägne smögo de sig till den sist nämnda, och snart var allt bra igen.

Gamle Jan trädde i detsamma in, gjorde en sirlig skrapning med högra foten, såsom artighetsseden då för tiden bjöd, och vände mössan några slag mellan fingrarne.

»Herr löjtnant», sade han och nickade betecknande med hufvudet, »hvad får jag för underrättelsen?»

»Hvilken underrättelse?»

»Får jag följa med på färden?»

»Du talar så besynnerligt, gubbe!»

»Talar jag besynnerligt; nå, då är det groggens

skull. Men se jag har i dag druckit graföl efter pojken min, som i dag för tio år sedan blef skjuten af den kanaljen Ola Wolffsen. Och därför kan det hända att jag är litet besynnerlig; men ännu är gamle Jans arm nog säker att föra tulljakten fram till Nätterön, der en smugglaresjäl nu som bäst håller på att skratta åt . . .»

Jan hann icke tala till punkt förr än löjtnanten sprang upp med en sådan fart att stolen ramlade öfver ända och bordet med toddyglasen höll på att göra sällskap.

»En smugglare vid Nätterön, säger du!» utbrast han lifligt. »Talar du sanning?»

»Ja, så framt inte Arnholmslotsarne ljugit», svarade Jan. »Deras pojkar sågo en jakt lägga till vid Nätteröns högsta punkt just i skymningen!»

Löjtnant Berghnéer betraktade ömsom sitt värdfolk, ömsom den gamle lotsen. Slutligen sade han:

»Du nämnde nyss att din pojke blifvit skjuten af Wolffsen.»

»Ja, Gud nå's så visst», svarade Jan med ett sorgset uttryck i rösten. »Just i dag för tio år sedan skedde det, men inte vet jag om kulan kom från skeparen eller hans besättningskarl. Nog af, det var likväl under en jagt på dansken i sundet.»

»Hör på, gamle gråskägg», sade löjtnanten och lade ena handen på Jans axel, »känner du Wolffsen till utseendet?»

»Om jag känner honom! Det var en fråga! Ja, lika väl som jag känner igen mig sjelf, när jag har tid att se mig i spegeln!»

»Nå hvad säger du i fall den der smugglaren, som Arnholmspojkarne sett, skulle vara Ola Wolffsen?» Gamle Jan ryckte till.

»Omöjligt, herre!» sade han. »Wolffsen brukar inte fara åt det här hållet.»

»Men nu är det så att han varit synlig på färd hit upp!»

»Jaså; nå, det förändrar saken!» utbrast den gamle lotsen med stor liflighet. »Kom då, löjtnant! Dröj inte många minuter, ty den gamle lurendrejaren behöfver sannerligen inte lång tid för att lossa och bege sig på färd igen. Tro mig, jag känner honom allt för väl! Har ni ett par båtar till hands, så låt oss lägga ut, och jag svarar för att ni snart skall ha Wolffsen i edra händer.»

»Må göra då», sade löjtnant Berghnér efter några minuters funderande. »Ni följer väl med?» fortfor han, vänd till fyrmästaren.

»Ja, det skulle jag nog göra», svarade denne, »om tiden medgäfvde det; men jag har sjelf vakten vid fyren från midnatt, och är således hindrad.»

»Åh, hvad det beträffar att få folk, så har det ingen fara», inföll gamle Jan. »Jag och mina båda kamrater ä' redo att följa er, och med de två vaktmästare som ni har med er, bli vi sex dugtiga karlar, som nog ska' grundligt lappa om danskarnes tröjor, om det behöfs. Vill ni ha mera folk, så purra vi bara de gökarne som ligga och dra sig i den andra stugan. Men dröj inte, ty i sådant fall kan det hända att Wolffsen är borta när vi komma fram.»

IV.

I sjelfva dagbräckningen vaknade Wolffsen från en tung och orolig sömn. Det första han gjorde var att se ut genom det lilla, runda hålet i akterstäfven.

»Aha, det har blåst upp», mumlade han och sjönk tillbaka på bädden. »Vore väl tid att begynna arbetet nu, men Jörgensen skall först få komma ned och purra. Sedan gäller det att ta i med kraft.»

Den gamle lurendrejaren slumrade å nyo in på en half timme, utan att han ville det. Men icke heller nu var sömnen jemn. Anton, som nyss vaknat, betraktade med oro huru fadern kastade sig fram och tillbaka i kojen, allt under det han rabblade upp en hel massa meningar, dem sonen förgäfves sökte att tyda. Till slut blefvo kastningarna så häftiga, att fara var att gubben skulle ramla ned. Anton sprang upp och kom just lagom att taga emot fadern i sina armar.

»Det var fasligt hvad ni lefver, far», sade sonen.

»Jo, jo, om du haft en sådan hiskelig dröm som jag, så hade du gjort detsamma», pustade gamle Ola Wolffsen i det han förde båda händerna mot bröstet. »Det kännes så trångt här inne, att jag tror att maran ridit mig. O, en sådan dröm! Den vill jag inte ha tillbaka för hela värdet af den last som Willemoe har inom bord. Hvad skall den betyda? Kanske någon olycka!» stönade gubben och torkade svetten ur ansigtet under det han stirrade ut genom det runda hålet. »Jag tycker mig ännu se pojken, då han stör-

tade i vattnet, hur han sträckte sina armar mot mig!
Hu, det var en förfärlig dröm!»

Anton blef riktigt förskräckt så väl öfver faderns förvirrade utseende som öfver hans ord.

»Är ni sjuk, far?» sporde han därför med ömhet.

»Ja, inte är det riktigt bra, inte.»

»Är det i bröstet?»

»Ja; det förekommer mig alldeles som om jag skulle qväfvas.»

»Men när vi gingo till hvila var ni frisk!»

»Ja visst. O, det var den svåra drömmen», stö-
nade den gamle smugglaren.

»Hvilken dröm?»

»Vet du inte det?»

»Nej!»

»Ja, det är ju sant, du vet ingenting af. Jag har inte talat om det för dig.»

»Nå, så gör det nu då!»

Sedan Anton torkat den gamle faderns ansigte fritt från de svettperlor som runno utför detsamma, sade han:

»Nu, far, är ni lugn; tala nu _nnan vi börja arbetet.»

»Nå väl, pojke, jag vill yppa allt för dig. Vet då att far din är en mördare!»

Anton Marius steg tillbaka och betraktade fadern med underliga blickar.

»Det är inte möjligt», sade han tyiflande.

»Jo, men, är det så!»

»Då kanske att ni blifvit det för att freda ert eget lif?»

»Nej, inte just därför», inföll Ola Wolffsen sakta.
»Mitt lif sväfvade inte i den ringaste fara, men det föll mig in att skjuta på tullsnokarne.»

»Hur så; berätta det för mig!»

»Ja, om du sätter dig här på kanten. Se så!»

Sedan Anton ännu en gång torkat gubbens ansigte, sade Ola:

»Jag förföljdes af tullsnokarne och länsade undan för en stark bris. Men tullöjtnanten, som hade svurit på att fånga mig lefvande eller död, sköt som en galning efter mig och hans kulor smattrade som en hagelskur mot jaktens akterskärm. Till slut roade det mig att se hur min nya studsare gick, och till den ändan skickade jag en kula mot tulljakten. Den kulan hade olycka med sig, ty utan att jag ville det, träffade den lotsen Jan Perssons Nisse, som stod i förstäfven. Pojken föll genast öfver bord och blef borta. Hu, jag tyckte mig se honom nyss i drömmen», slutade gamle Ola. »Inte rådde jag för att kulan tog så illa. Anton, Anton, den der drömmen bådär inte något godt, jag känner det på mig.»

»Åh, det har ingenting att betyda», inföll Anton. »Ni vet väl att drömmar fara som strömmar.»

»Ja, man påstår det», menade Ola Wolffsen, »men jag tror inte derpå.»

Sedan Anton funderat en stund, sade han:

»Har ni träffat pojakens far sedan dess?»

»Nej, och det är just det som qväljer mig ibland och som qvalt mig i natt.

»Han är kanske död?»

»Det tror jag inte, för han var då i sina bästa år; så der omkring 40 år, inte mera.»

»Nå ja, därför kunde han väl ändå dö!»

»Det förstås. Ett par veckor efter olyckan träffade jag i Köpenhamn en af Jan Perssons sockenboer, och denne omtalade att Jan hastigt hade flyttat från trakten.

»Sa' han inte hvart han flyttat?»

»Nej, det var just det han inte gjorde.»

I samma ögonblick steg Jörgensen ned.

»Ro hit med en sup», sade han och ruskade på kroppen; »det är rackarn så kallt och blåsig.»

»Hvad blåser han för slag», sporde Anton Marius under det han krängde på sig stortröjan, ty det var hans tur att öfvertaga vakten.

»Hårt nordost.»

»Såå», mumlade Ola Wolffsen och hans dystra anlete ljusnade upp en smula, »då ska' vi snart börja med arbetet, innan skutan börjar kränga för hårdt. Jag menar att inga tullsnokar bry sig om att ge sig ut på morgonkulan.»

»Nej, de morsgrisarne tycka bäst om att sofva i sina mjuka sängar och tära på kronans kaka», inföll Anton och stack upp hufvudet genom luckan. Han skulle just låta den nedre delen af kroppen följa med, då fadern sade:

»Ha inte så fasligt brådt om, Anton. En sup i vesten kan du väl behöfva innan du beger dig upp!»

Anton, som redan känt den kylande verkan af morgonvinden, lät ej säga sig detta en gång till. Han tog både en och två supar och kom härunder i

en liflig dispyt med Jörgensen. Denna antog efter hand en häftigare karakter, och hade icke gamle Ola trädt medlande emellan, skulle de båda ynglingarne utan tvifvel råkat i handgemäng.

»Fy skam, pojkar, att träta för en jäntas skull», utbrast den gamle. »Dyveka är nog bra, men inte får någon af er henne, det kan ni då sätta er på.»

»Hvem skulle det då vara?» sporde Anton, blossande röd.

»Ja, hvem är det?» menade Jörgensen och knöt händerna.

Det gör detsamma, men nog fins det en med guld på kragen.»

»Jaså, den usla länsmannsjälen», skrek Jörgensen och hoppade ned från kojén.

»Åh, han är inte alls farlig», menade Anton. »Se så, nu går jag upp till . . .»

Anton hann icke få sista ordet öfver läpparne då dunkande steg hördes på däckét. Smugglarne betraktade hvarandra med häpna blickar och gamle Ola hade just en mustig ed i beredskap då en kraftfull stämma ofvanifrån hördes:

»Kom upp, om ni ä' om bord, annars skjuter jag ned!»

Dessa ord verkade som iskallt vatten på de af dispyten upphetsade smugglarne. Ola Wolffsen svor mustiga eder mellan tänderna, men efter hand kralade han sig småningom upp ur luckan, följd af sonen och Jörgensen, hvardera beväpnad med de sedvanliga sjömansknifvarne samt dessutom med hvar sitt eldgevär.

Allt efter som de hunno krafla sig upp, måste de dock aflemna dessa senare, och slutligen hade de endast knifvarne kvar.

Tack vare försigtigheten hos tulllöjtnanten och hans folk, samt grälet mellan Anton och Jörgensen, hvilket fördröjde den förstnämndes uppstigande på däck, hade det lyckats för båtarne att komma intill Willemoes sida. Under färden längs holmarne hade en af lotsarne, en af de nyligen uppväckte, blifvit ångerköpt öfver att han låtit förleda sig till att följa med. Han talade för den skull om att så fort som möjligt gå i land.

»Det är för sent nu», sade löjtnanten misslynt.

»För sent eller ej», menade lotsen trotsigt, »så skall jag gå i land ändå!»

»Hvarför?» sporde löjtnanten.

I lotsens ställe gaf Jan Persson detta hånfulla svar:

»Han är rädd, den stackarn.»

»Ja, det är bäst att landsätta den feglingen», utbrast en annan, »annars kan han förderfva allt sammans.»

Personen i fråga var eldröd i ansigtet af harm och blygsel då han märkte att hans kamrater genomskådat honom. Efter något parlamentering med löjtnant Berghnér uppgaf han dock sitt beslut att lemna båtarne, och rodden fortsattes.

Detta lilla uppträde hade, så obetydligt det än syntes, dock den fördelen med sig att båtarne hunno fram till jakten ett par minuter efter det Jörgensen gått ned för att blifva aflöst; hade ej detta dröjsmål

kommit emellan, skulle löjtnanten omöjligt kunnat undgå att upptäckas af den på däck varande matrosen, och i sådant fall hade utgången otvifvelaktigt blifvit helt annorlunda.

»Hvem är skeppare här?» sporde Berghnéer då jaktens besättning väl kommit upp.

»Hvad angår det er», röt Ola Wolffsen och höjde knifven. »Med hvad rätt tränger ni in på min egendom?»

»Hå, hå, gubbe», svarade löjtnanten, allt under det han höll sin korta bössa riktad mot Olas bröst, »var lagom stormodig, du. Kan du inte se på mina tienstetecken hvem jag är, så är du antingen blind eller förstockad.»

»Det rör mig inte», skrek Wolffsen, som ville försöka det yttersta för att bli qvitt de objudne gästerna, hvilkas ärende han nog visste. Och med detsamma gick han löjtnanten närmare, under det han med hotande åtbörder svängde knifven öfver sitt hufvud.

I detsamma hördes en stämman från sidan:

»Tag dig i akt, Ola Wolffsen. Din tid är nu slut.»

Skepparen vände sig hastigt om och han stod ansigte mot ansigte med Jan Persson. Ett oartikuleradt ljud banade sig väg öfver hans läppar; han ville tala, men innan han kunde få fram ett enda ord störtade Jan öfver honom som en tiger, under det han ropade:

»Gif mig igen pojken min, annars är du dödens man!»

Ola Wolffsen vacklade och skulle hafva fallit om icke de öfrige lotsarne med våld ryckt Jan från hans strupe.

»Vi känna dig nog», sade löjtnanten derefter, »och om du tviflar på mina tienstetecken, så se här!»

Med dessa ord utvecklade han för gubbens ögon ett stort papper, nemligen det kungliga konstitutorialet.

»Ja, pojkar», sade Ola Wolffsen suckande till sonen och Jörgensen, »jag ser nu att det inte är lönt att vi bråka längre. Min dröm har slagit in, ser du det, Anton! Den har inte farit med strömmen, såsom du sade.»

Med dessa ord kastade han den bredbladiga knifven öfver bord och gaf sig fången. Då hans blickar derefter föllo på Jan Persson, som något lugnat sig, sade han:

»Att jag blef din pojkes baneman skedde i miss-tag. Min mening var aldrig att spilla något lif!»

Gamle Jans kropp skakades som af en frossa. Det var länge sedan han stod öga mot öga med den som varit orsaken till sonens död.

»Ola Wolffsen», sade han efter en stunds funderrande, »du har en svår skuld på ditt hjerta, men må Gud förlåta dig, såsom jag nu gör!»

Med dessa ord räckte han den gamle smugglaren handen.

»Bra gjordt, gamle Jan», ropade lotsarne om hvarandra. »Du är ändå en krona till karl!»

Äfven löjtnant Berghner tyckte att Jan handlade rätt och lofordade honom derfor.

Länge stod Ola Wolffsen och tvekade om han skulle mottaga Jans hand.

»Vill du ta den här näfven, som rigtade geväret mot pojken din?» sade han tvifvelaktigt.

»Du har hört mina ord», sade Jan allvarligt. »Må Gud förlåta dig, såsom jag gjort.»

Nu äntligen vågade Ola taga den gamle lotsens hand, och med detsamma var det tioåriga hat som bränt lotsens hjerta försvunnet. Det var en vacker scen i den tidiga morgonstunden, under det en strålande sol skickade sin värme och sitt ljus ned på det vågiga hafvet.

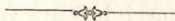
Willemoes besättning fördes om bord på båtarna, hvarefter jakten bogserades först till Härhamra och sedan till Stockholm.

Detta beslag stod enstaka i tullverkets annaler, och många år derefter utgjorde det allmänna samtalsämnet så snart talet föll på något stordåd. Vi kunna icke heller på ett bättre sätt afsluta denna lilla skildring än att citera upptecknarens egna slutord. Han säger nemligen i slutet af sin endast nakna fakta upptagande skildring:

»Jaktens äfvensom dess besättnings öden voro sedermera temligen tragiska. Den förra dömdes förbruten jemte lasten, bestående för det mesta af utländska bomullsvaror. Wolffsen sjelf afled i Stockholm jemte den unge matrosen Jörgensen, och den så kallade skepparen Marius insjuknade i en nervfeber, åtföljd af yrsel, så att man fruktade för hans förstånd; men han återställes likväl och reste sedermera till sin moder, som på detta olyckliga företag förlorade

en stor del af sin egendom, sin man och var nära att äfven förlora sin son. Löjtnant Bergnér, som genom sitt mod och sin klokhet gjort detta ansenliga beslag och derigenom befriat svenska kusterna från en oförvägen smugglare, lærer likväl icke derpå skördat all den fördel man skulle kunnat förmoda. Beslagssumman gick till öfver 10,000 riksdaler banko, och tre fjerdedelar deraf borde enligt författningarna tillfalla honom; men han lærer hafva nödgats dela med sig hälften åt lotsarne, och det öfriga medtogs så af en process och andra omkostnader, att icke fullt 3,000 riksdaler säges ha varit allt som stannat på hans lott.»

Den gamla modern på Bornholms kust fick således, i stället för rika håfvor, mottaga underrättelsen om mannens död. Gamle Jan lefde icke heller så länge att han året derpå fick dricka sin pojkes graföl. I stället fick han nog råka honom sjelf i det land der all oro upphör och der inga tårar mer rinna.

XVII.

Styrman Kavat.

Sann händelse.

En af de första dagarne i November månad år 1863 rasade en våldsam nordlig storm öfver södra delen af Sverige och anställde stora förödelse. Isynnerhet ledo Kalmar stad samt de på redden och i hamnen liggande fartygen stort afbräck. Det blåste som om himmelens alla väder i ett nu blifvit lössläppta; tegelpannorna sletos från taken, lösa stenar i de gamla, förfallna bastionerna på Kalmar slott yrde omkring åt alla håll och kanter, den ena väderqvarnen efter den andra på Ölands vestra landborg blåste omkull, under det stora lemningar af halmtak som små molntappar flögo omkring i luften; vattnet i sundet steg till en ovanlig höjd.

Det var vid middagstiden som stormen, denne »förfärlige buse», såsom Göran Wallenberg i »Min son på galejan» kallade honom, uppnådde sin största våldsamhet. Luften var dock ovanligt hög och klar; då och då jagade små, vitgråa moln öfver nejden med en hisklig fart.

På Kalmar redd och i hamnen lösslets det ena fartyget efter det andra och kastades på land. Som-

liga sprungo läck på stället och sjönko: förvirringen blef allt större. På skeppsbron hade samlat sig en anseelig folkmassa, som med deltagande åsåg »busens» förskräckliga härjningar. Men ingen vågade sig ut för att hjälpa de nödstälde. En händelse, hvilken ännu står liffig i förf:s hägkomst, må här anföras. Den har visserligen en stark anstrykning af saga, men troddes icke desto mindre af den tidens ungdom. Han som spelade ena rollen deri, näst vår Herre, är död för några år sedan, så att det ej kan anses otillständigt att här anföra tilldragelsen.

Den gamle kapten P. var allmänt känd af befolkningen i Kalmar. Han var tysk till börden, drack öl från morgon till qväll och läste dess emellan andäktigt i psalmboken och bibeln. Den nämnda stormdagen låg han med sitt fartyg på yttre redden. Besättningen hade fått gå i land, så att den gamle, gråhårige sjöbussen var alldeles ensam om bord. Han satt i kajutan och läste andäktigt i psalmboken, under det en mugg öl stod vid hans sida. Historien vill till och med veta att han nyss börjat psalmen »Kring rymden breddes fasa» etc., då fartyget lösslet sina ankar och började drifva söder ut. Den gamle märkte icke detta, utan fortfor med sin läsning och sin öldruckning. Ändtligen tog han, tillika med ölmuggen, en väldig öfverhalning; kaptenen slungades i ett hörn och muggen i ett annat, men båda höllo.

»Pots tausend», brummade P. under det han långsamt reste sig upp, »nu tycks fanden vara lös.»

Med dessa ord kraflade den gamle upp på däck, men ryggade häftigt tillbaka vid den första blick han

kastade omkring sig. Kalmar såg han icke till; på styrbords sida låg Smålandslandet som en mörk strimma på långt afstånd, till venster hade han Ölands sydspets och »Långa Jan», fyrbåken, och för ut svallade Östersjön, hvit som gräddé. Då förstod gubben P. hur det var fatt; han insåg genast att en högre magt lotsat hans bräckliga farkost genom det farliga sundet, och af tacksambhet mot försynen knäböjde han, omfattande ratten med sina seniga armar, och bad länge.

Hvad skulle han nu göra, ensam som han var? Här fans naturligtvis icke mer än en enda utväg till räddning, och det var att länsa undan. Gubben P. gjorde så, och hamnade först, enligt historien, helbregda i Rostock. Der förhyrde han folk, seglade hem igen, och glömde aldrig att vidt och bredt berätta om sin vådliga färd, naturligtvis vederbörligt utsmyckad med de små, pikanta tillägg som äro oskiljaktiga från en skepparhistoria.

Vi nämnde ofvanför att en ansenlig folkmassa, åskådande den förödelse stormen gjorde, samlat sig på Skeppsbron, samt att deltagandet var djupt och allmänt. Men i denna samling befann sig en person som med helt och hållet likgiltiga blickar betraktade härjningarna. Det var en hvithårig gubbe om sextio år, med ett väderbitet och läderbrunt ansigte, liten till växten och starkt hjulbent.

Det var styrman Kavat, en besynnerlig personlighet, åt hvilken skolpojkarne skrattade och stadens

sjömanskrå ryckte på axlarna. Hvar hade han tagit sin styrmansexamen? I London påstodo de som trodde sig vara väl underrättade, men andra, och den största delen, menade tro på att han alls icke aflagt någon examen. De der tvifvelsmålen framfördes visserligen då och då till gubben Kavat, men alltid med samma påföljd: en ihärdig tystnad och några korta ryckningar på de breda skulderna.

Gubben Kavat stod på brons yttersta kant. Händerna voro nedstuckna i de vida bussarongerna; den kortskaftade kritsnuggan hvilade troget mellan de af tobaksolja brunfärgade läpparne, och han betraktade icke utan synbart intresse de hemska scener som då och då kommo de andra åskådarne att uppgifva höga rop. Han tycktes vara stålsatt mot hvarje meniskligare känsla, och det såg verkligen ut som om hans själ fröjdats vid åsynen af krossade fartygsskrof och drunknande medmenniskor.

Plötsligt ryckte den gamle styrmannen högra handen våldsamt ur byxfickan, slet pipan ur munnen och tog ett par steg tillbaka, allt under det hans stora, gråblåa ögon voro som fastnaglade på en vacker, väl-tacklad slup, som just i detta ögonblick lösslets från sitt ankar och började drifva ned mot Grimskär. En lätt darning genomfor den gamle sjöbussens gestalt, och från hans våldsamt hopbitna läppar hördes dessa frammumlade ord:

»Han skall gå under, och denne stolte man, som kastade bort mig därför att jag är gammal, skall bringas till tiggarsstafven.»

Det var icke utan skadeglädje som han yttrade dessa ord.

Men hur sakta han än uttalat dem, så förnummos de likväl af tvenne bredvid honom stående sjömän, en gammal och en ung. De utbytte ett hastigt ögonkast och den gamle sade:

»Du är hämndgirig, Kavat. Det är fult af dig.»

Styrman Kavat ryckte till; han hade icke trott att hans hjertas innersta tankar så skulle komma i dagen. En skarp rodnad sprang upp på hans väderbitna kinder, han försökte att tala, men tungan nekade sin tjänst.

»Om ni är en sann kristen och en rätt sjöman, så låter ni dessa tankar fara», sade den unge sjömannen under det han lätt slog Kavat på axeln.

Den gamle styrmannen mumlade några otydliga meningar för sig sjelf. Den som först tilltalat honom fortfor:

»Se, nu drifver L:s skuta till sin undergång. Hvarför kunde inte gubben L. bli kvar der ute!»

»Är han då i land?» skrek gubben Kavat.

»Ja, bara kocken är der ute, en pojke på tolf år. Hvad kan en sådan uträtta i den här förfärliga stormen!»

Styrman Kavat hade undergått en plötslig förändring. Det hårda och oförsonliga i hans stränga anlete var till en del försvunnet; det syntes tydligt att en skarp strid mellan det personliga hatet och den allmänna människokärleken försiggick i hans inre. Hvilket skulle segra?

»Se, den raske Pelle O. är ute igen för att rädda hvad som räddas kan», ropade en stark röst just som en båt stack ut från Grimskär.

»Och det är inte första gången som han vågar sitt lif för andra», ifylde en annan.

»Men hvilken belöning har han fått!» ropade en tredje.

»Belöning», upprepade en välklädd herreman, »är inte medvetandet om att hafva utfört en god gerning belöning nog för en ädelt tänkande man!»

Dessa ord stucko gamle Kavats bröst som hvassa pilar. I detta ögonblick var det enskilda hatet totalt försvunnet.

»Anders», sade han till den unge sjömannen, »du är en duktig pojke; vill du följa med, så ska' vi försöka att rädda slupen och pojken. När han der borta vågar sig ut, så skulle väl vi också kunna göra det.»

»Topp», sade ynglingen under det hans stora, mörkblåa ögon glänste, »jag följer er, fader Kavat, hvart det än bär.»

»Äfven dit ned», sade den gamle styrmannen halft sorgsen under det han pekade på den fräsande vattenytan.

»Ja.»

»Kom då!»

Så hastigt som den hvinande stormen det tillät, ilade de båda sjömännen bort till Ölandsbron, och länge dröjde det icke förr än en väl byggd Blekings-eka för refvade segel styrde ut ur hamnen i riktning mot Grimskär. Åskådarne på Skeppsbron häpnade; de igenkände genast de båda djerfve sjöbussarne.

»Så'na galningar», mumlade flertalet; »de gå en säker undergång till mötes.»

»Säg inte så», menade somliga; »gamle Kavat är en rask sjöman, och pojken som är med honom är oländing. De ta' sig nog fram.»

Emellertid närmade sig den vackra slupen allt mer Grimskärs farliga klippa; då och då kunde åskådarne, som med bäfvande hjertan följde slupens och den till hjälp ilande farkostens rörelser, på den förstnämnda skönja en gestalt, som oroligt sprang fram och tillbaka mellan fören och aktern.

»Stackars pojke», ömkade sig några, »hans död är då säker.»

»Men Pelle O. skall nog rädda honom också.»

»Omöjligt, han har ju nog att göra med den der skonerten som slogs i bitar mot skäret. Se bara hur han arbetar! Präktig pojke!»

»Nej, men se på Kavaten», skrek en annan; »nu lägger han om bord med slupen!»

»Hvem, hvem är det som vågat sitt lif för att rädda min egendom?» hördes i detsamma en grof karlstämman något darrande.

»Kapten L., kapten L.», sorlade massan, och en stämman sade:

»Jo, det är gubben Kavat.»

Talaren var den gamle sjömannen som vi sett i sällskap med den unge.

»Kavat, Kavat», sade L. under det han for med båda händerna öfver sitt väderbitna ansigte, »är det sant som du säger?»

»Ja, ja», ropade flere röster, »det är gamle Kavat.»

Kapten L. trängde sig genom folkmassan ända ut till yttersta kanten af bron, och derifrån åskådade han, under det de mest olika sinnesrörelser spelade i hans anlete, gamle Kavats kamp för att komma om bord på slupen. Plötsligt gaf han till ett rop af glädje; fockseglet på slupen gick upp, gången blef säkrare och i ilande fart länsade den undan Grimskärs farliga klippor.

Ett dånande hurrarop från människomassan beledsagade gamle Kavats och hans djerfve kamrat på deras färd mot söder.

Kapten L. kunde icke säga ett enda ord, så fullt af tacksamhet var hans hjerta. Tyst aflägsnade han sig från Skeppsbron.

Andra dagens sol belyste en tafla af yttersta förvirring: sjunkna och på land uppkastade fartygsskrof, kringflytande lemningar efter dylika och der emellan kroppen af en och annan drunknad. Det var en hemsk tafla.

Stormen hade lagt sig och vinden gått öfver. Största delen af de fartyg som hade måst länsa undan återvände under dagens lopp, deribland också den af Kavats räddade slupen. När gubben lopp in i hamnen, var en nästan lika stor människomassa honom till mötes som dagen förut. Sedan slupen blifvit förtöjd, gick gubben Kavats i land, hans ansigte var strålande gladt, och då han mötte kapten L., sade han:

»Jag har hatat er, kapten, men hatet är nu försvunnet; det blåste bort i stormen. Er skuta ligger der oskadad.»

»Hederlige vän», utbrast L. och omfamnade i hela folkets åsyn den gamle styrmannen, vi skola aldrig mer skiljas. Du skall få ro på din ålderdom hos mig!»

»Ämnar ni då inte att gå till sjös mera?» sporde Kavat.

»Jo, visst, men du?..»

»Då följer jag med som styrman, förstås. Skutan är präktig och mina senior ännu starka.»

»Ja, det har du nog visat. Kom, så gå vi och ta oss en toddy; det kan behövas.»

Under mängdens hurrarop aflägsnade sig de båda försonade, och sedan kunde man se dem hvarje vinter tillsammans.

Gubben Kavat lefde längst. När hans stoft fördes till den sista hvilan, var mycket folk samladt på nya kyrkogården och afhörde under djup andakt det korta men kärnfulla tal som predikanten höll. Det rörde sig kring kärleken till nästan, hvilken gamle Kavat så vackert uppfattat då han räddade sin oväns jordiska egodelar.

Och ännu är denna bragd i friskt minne hos ortens befolkning.

XVIII.

Lotsgubben.

Gamle David, en af de skickligaste och pålitligaste lotsarne på Östersjön, var bekant icke så mycket för sin djerfhet och omutliga redbarhet som fast mera för sina egendomligheter. På år och dag hade ingen sett honom gå i kyrkan, icke ens i julottan, då annars alla som icke voro fjettrade af sjukdom nödvändigt skulle dit, och han ansågs för den skull af sina socknenboer för en rysligt ogudaktig och djupt sjunken person, med hvilken det skulle vara ytterst syndigt att umgås, ja, det hände till och med en gång -- det var just på sjelfva nyårsdagen — att pastorn kände sig manad att besöka Lots-David, för att riktigt utforska hans andliga tillstånd.

Under vägen läste pastorn mycket noga öfver huru han skulle börja sin straffpredikan. Men med den gick det alldeles så som med salig Dumboms — han kom af sig till och med redan innan han börjat.

»Guds fred, herr pastor», ljöd Davids kraftiga stämma presten till mötes. »Sitt ner, sitt ner!»

»Guds fred» från denne store syndare, det slog presten med häpnad, ty han hade väntat sig ett fräckt uppträdande, åtföljdt af en ramsa svordomar och sjö-

mansuttryck. Men hans förvåning ökades då han på det grofva men renskurade bordet varseblef en uppslagen bibel. Nyfiken gick presten fram och tittade boken.

»Jaså, David», sade han med ett förunderligt tonfall i rösten, »du läser bibeln, du!»

»Ja, hvarför skulle jag inte göra det», invände David och såg upp från nätet som han höll på att laga.

»Hm, hm! Och så läser du om Petri gång på vattnet!»

»Ja, ser pastorn, jag tycker om den der historien, och hvarje gång jag läser den, så tänker jag på pojken min.»

»Såå, hvarför det då?»

»Jö, hade han kunnat gå på vattnet, så hade han inte drunknat.»

»Är du säker på att han drunknat?»

»Ja, visst har han det, annars skulle han nog låtit höra af sig på de femton år han varit borta.»

»Du går aldrig i kyrkan, David!»

»Jag håller gudstjenst hemma.»

»Det är visst godt och väl, det, men folket pratar så för . . .»

»Låt dem prata bäst dem gitter», afbröt David häftigt. »Jag bryr mig inte det ringaste om hvad de tosingarne prata.»

»Man säger att du är en hedning, David.»

»Med förlof, nådig pastor, men den som har sagt det, han har spridit ut den svartaste lögn.»

»Ja, jag ser det nu sjelf. Men gå då en gång i kyrkan.

»Ja, när jag får reda på pojken min. Inte förr.»

»Hvarför inte förr?»

»Jag har fått det i skallen, och då blir det så.»

Som presten visste att David var envis som arfsynden, brydde han sig icke om att längre preja honom, utan aflägsnade sig efter en vänlig förmaning.

Våren, denna efterlängtade årstid, pånyttfödelsens dagar, hade inbrutit med sina blommor, sqvalande bäckar och häftiga stormar. Vår och höst hade alltid gubben David mycket att göra genom att föra fartygen förbi grundens bränningar, och han förtjenade också under dessa årstider inte så litet penningar. För ett år sedan hade han till och med fått så mycket öfver att han kunde låta se om »Necken», en eka om sju bord, vid varfvet i närmaste stad.

»Necken» var nu ute på vattnet igen, och snart skulle den väl för spända segel ila utåt det vida hafvet, okända seglare till räddning.

En skarp blåst riste lotsgubbens lilla stuga och kom den låga dörren att emellanåt darra på sina hakar. Det var mer än half storm och dessutom ganska kallt, ty Maj månad hade ännu icke hunnit gå in.

»Snart nog står jag inte ut längre», mumlade gubben David, der han satt vid bordet och ögnade igenom 'Petri gång på vattnet'. »Det är nu tre fartyg som jag lotsat förbi 'Helvetesstenarne', men man skall få se att det nog kommer flera nu i mörkret, och . . . Ja, hvad sade jag», afbröt han sig sjelf då ett kanonskott från hafvet tillkännagaf att lots be-

höfdes. »Jag får väl ut igen. Skulle allt varit till nytta nu om jag haft Jerker kvar! Det var en duk-tig pojke. Gud signe honom i sin himmel, för se, dit kom han då, så mycket är säkert.»

En stund efter denna monolog stötte lotsgubben ut från land och satte kurs på ett stort skepp, hvars lanternor glimmade långt ute på vattnet. Gubben var snart framme och mottog befälet. Men att föra detta skepp i den allt mera tilltagande stormen till säker ankarplats, var för gubben David det styfvaste arbete han haft. Han svettades också, der han stod vid ratten, och mången gång bleknade hans grofva, väderbitna kinder då skeppet långsammare än behöfligt var gjorde vändningarna.

Efter nära en timmes kamp med vind och vågor befann sig det vackra fartyget på en trygg ankarplats. Då framsteg den unge kaptenen och tryckte varmt gubbens hand i det han sade:

»Tack för hjälpen. Din kraftiga hand har räddat oss.»

En svag strimma af dagen syntes i öster och lät det framför skeppet belägna landet blifva synligt. Den unge kaptenen tycktes plötsligt helt förändrad, och i hans blickar lästes någonting som kunde tydas med:

»Har jag ej varit här förr!»

Denna tanke klädde han hastigt i ord då han utbrast:

»Denna trakt känner jag, och stugan der borta... ack, gode Gud, ser jag rätt... eller... nej... nej», ropade han högre då lotsgubbens ansigte mötte hans. »Jag har ej bedragit mig! Hör på», fortfor han och

grep den gamle i armen, »ni hade en son som försvann för femton år sedan?»

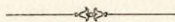
»Ja», sade gubben, darrande i hela kroppen.

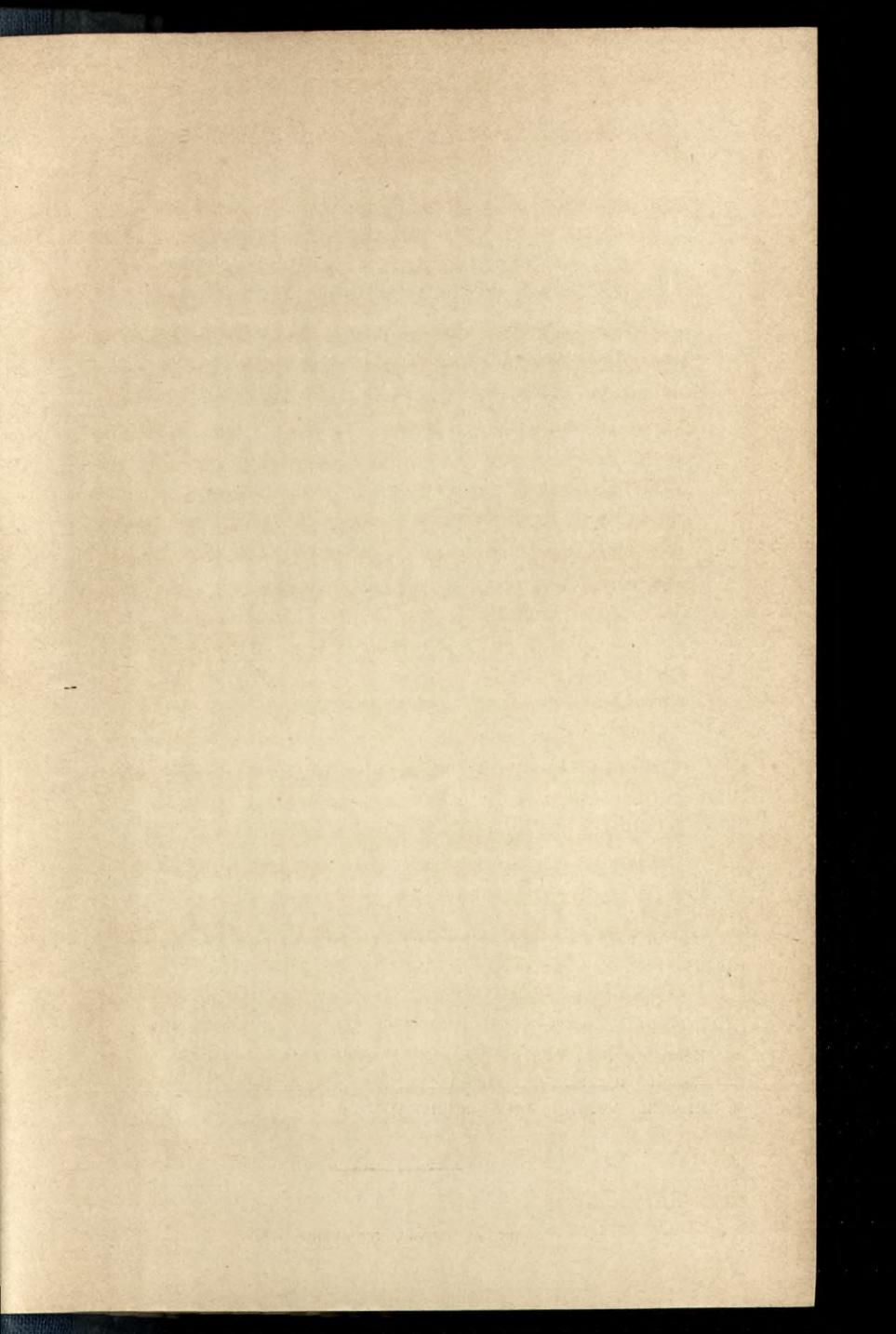
»Min far, min far!»

»Jerker», hördes David mumla med bruten stämma.

Återseendet blef naturligtvis så hjertligt som det kunde blifva, och glädjen ökades vid tanken på att det var fadern som räddat icke blott sonens lif, utan äfven hans egendom.

Derefter brydde sig icke gamle David mera om 'Petri gång på vattnet'. Men Söndagen derpå såg kyrkfolket med förvåning den gamle komma tågande till templet, åtföljd af sonen och hans skeppsbesättning. Och bland alla dem som böjde sig ned i bön till den högste, bad ingen så länge och så varmt som den gamle lotsgubben.

Hos samtliga Bokhandlare har förut utkommit:

FRÅN SKILDA TIDER.

Historiska Skizzer och Berättelser

af

J. O. ÅBERG.

Första Samlingen.

Pris: 2 kronor.

Innehåll: Hättebrödernes illdåd. — Göran domprosst. — Huruledes konung Karl IX en gång reste till julotta i Upland. — Per i Westerslät. — Prinsen och Repplingge smed. — Krona eller fängelse? — Majoren i klämman. — Karl XI i trumman. — Karl XI och den dryge fogden. — Karl XI och sergeanten. — Karl XI inför rätta. — En bortstulen kung. — »Nådig kvartermästaren». — Karl XII på björnjagt.

»De fjorton skildringar som den populäre författaren här utgifvit äro alla lifliga och väl tecknade samt kunna förordas som en god folkläsnig.» *(G. A.)*

»Författaren har redan en stor publik, som med fägnad skaall mottaga en samling af hans hittills här och der spridda historiska skildringar. Den romantiserade historien är af stor betydelse för folkets utveckling i fosterländsk riktning, och häraf kunna vi i sanning ej få för mycket.» *(Gefle-P—n.)*

»Åbergs berättelser äro enkla och flärdlösa, hållna i den folkliga ton som utmärker Per Thomassons författareskap. Dessa egenskaper ha redan förskaffat honom en stor läsekrets, och vi betvifla ej att denna skall ansenligt ökas genom den nu utkomna samlingens verkligt goda egenskaper.» *(Nya Sk. P.)*